

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Διδακτορική Διατριβή

Οι εξελίξεις και η ποιότητα του εσωτερικού
ελέγχου στην Ελλάδα και διεθνώς. Έρευνα της
ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου σε εταιρείες
του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.),
ακολουθώντας το υπόδειγμα COSO

Γεώργιος Κοντογεώργης

Αθήνα, 2013

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

Διδακτορική Διατριβή

**Οι εξελίξεις και η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα
και διεθνώς. Έρευνα της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου σε
εταιρείες του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.),
ακολουθώντας το υπόδειγμα COSO**

Γεώργιος Κοντογεώργης

Αθήνα, 2013

Copyright © Γεώργιος Κ. Κοντογεώργης, 2013.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	viii
Περίληψη.....	ix
Abstract	xi

Θεωρητικό Μέρος.....25

Κεφάλαιο 1: Βασικές Έννοιες Εσωτερικού Ελέγχου26

1.1. Εισαγωγή στις Βασικές Έννοιες Εσωτερικού Ελέγχου	26
1.1.1. Ορισμοί Εσωτερικού Ελέγχου	26
1.1.2. Αναγκαιότητα Εσωτερικού Ελέγχου	30
1.1.3. Ορισμοί Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου.....	34
1.1.4. Παράγοντες που επιδρούν στην Απόφαση της Διοίκησης σχετικά με τα Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου	36
1.1.5. Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Διαχείρισης Κινδύνων – Federation of European Risk Management Association (FERMA)	37
1.1.6. Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Ινστιτούτων Εσωτερικού Ελέγχου (ECIIA)	38
1.1.7. Εταιρική Διακυβέρνηση.....	39
1.1.7.1. Έννοια Εταιρικής Διακυβέρνησης.....	39
1.1.7.2. Η Εταιρική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα.....	42
1.1.8. Οι Σχέσεις Εταιρικής Διακυβέρνησης και Εσωτερικού Ελέγχου.....	43
1.2. Αντικείμενο της Έρευνας.....	46
1.3. Στόχοι – Υποθέσεις της Έρευνας.....	48
1.3.1. Διερεύνηση Υποθέσεων της Έρευνας – Στόχοι της Έρευνας.....	48
1.3.2. Υποθέσεις Έρευνας και η Εξακρίβωσή τους δια μέσου των Ερωτήσεων	50
1.4. Σπουδαιότητα Έρευνας.....	54
1.5. Ερευνητικές Εργασίες.....	56

Κεφάλαιο 2: Επισκόπηση Προηγούμενων Ερευνητικών Εργασιών Εσωτερικού Ελέγχου	58
2.1. Προηγούμενες Έρευνες.....	58
2.2. Η Ποιότητα του Εσωτερικού Ελέγχου.....	66
2.2.1. Ορισμοί της Ποιότητας	66
2.2.2. Η σημασία της Ποιότητας του Εσωτερικού Ελέγχου	68
2.2.3. Τα Επαγγελματικά Πρότυπα Διεξαγωγής του Εσωτερικού Ελέγχου από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών	71
2.2.4. Ομάδες Ατόμων που Εξυπηρετεί η Ποιότητα του Εσωτερικού Ελέγχου.....	73
2.2.5. Προϋποθέσεις Εφαρμογής Ποιοτικού Εσωτερικού Ελέγχου	75
2.3. Ποιότητα και Εσωτερικός Έλεγχος	77
2.3.1. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Εταιρικής Διακυβέρνησης.....	77
2.3.2. Ποιότητα και Στρατηγική Διοίκηση	77
2.3.3. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Απάτη	78
2.3.4. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Κίνδυνοι	78
2.3.5. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης.....	79
2.3.6. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Balanced Scorecard	79
2.3.7. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Διοίκηση Ολικής Ποιότητας	80
2.3.8. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Προστασία του Περιβάλλοντος.....	80
2.3.9. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Συγχωνεύσεις και Εξαγορές.....	80
2.3.10. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Συστήματα Διασφάλισης Ποιότητας (ISO).....	81
2.3.11. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Τεχνολογία	81
2.4. Υποδείγματα Εσωτερικού Ελέγχου	82
2.4.1. Το υπόδειγμα COSO	82
2.4.2. Το υπόδειγμα COCO	88
2.4.3. Το υπόδειγμα COBIT.....	90
2.4.4. Επιτροπή Βασιλείας (Basle Committee).....	91
2.4.5. Καλές Πρακτικές Εταιρικής Διακυβέρνησης – Εσωτερικού Ελέγχου	92
2.4.6. Ιστορική αναδρομή του Εσωτερικού Ελέγχου σε Διάφορες Χώρες.....	96
2.4.7. Ιστορική αναδρομή του Εσωτερικού Ελέγχου στην Ελλάδα	99
2.4.8. Η Εφαρμογή του Εσωτερικού Ελέγχου σε Διάφορες Χώρες	100

2.4.9. Επιτροπή Ελέγχου.....	103
2.5. Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου.....	104
Κεφάλαιο 3: Θεωρητική Θεμελίωση Έρευνας.....	107
3.1. Οι Λόγοι Επιλογής του COSO ως Υποδείγματος Έρευνας.....	107
3.1.1. Επιλογή Υποδείγματος Έρευνας Ποιότητας Εσωτερικού Ελέγχου.....	107
3.2. Λοιποί Παράγοντες που Συνετέλεσαν στη Διαμόρφωση της Τελικής Έρευνας.....	110
Κεφάλαιο 4: Προβλήματα Ποιότητας Εσωτερικού Ελέγχου.....	112
4.1 Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ).....	112
4.1.1. Η Αναγκαιότητα Προσαρμογής του Εσωτερικού Ελέγχου στα ΔΠΧΠ.....	112
4.1.2. Οι Γνωστοποιήσεις των Επιχειρήσεων σύμφωνα με τα ΔΠΧΠ.....	114
4.2. Balanced Scorecard και Εσωτερικός Έλεγχος.....	115
4.2.1. Η Αναγκαιότητα για την Balanced Scorecard.....	115
4.2.2. Η Έμπνευση της ιδέας της Balanced Scorecard.....	117
4.2.3. Παρουσίαση της Balanced Scorecard.....	118
4.2.4. Αναγκαίες Προϋποθέσεις για την εφαρμογή της BSC.....	119
4.2.5. Ο ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στην εφαρμογή της Balanced Scorecard.....	120
4.3. Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Εσωτερικός Έλεγχος.....	122
4.4. Ο Ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στη Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού.....	123
4.5. Εσωτερικός Έλεγχος σε μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς.....	125
4.6. Προστασία του Περιβάλλοντος και Εσωτερικός Έλεγχος.....	127
4.6.1. Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου και Προστασία Περιβάλλοντος.....	133
4.7. Συγχωνεύσεις – Εξαγορές και η Βοήθεια του Εσωτερικού Ελέγχου.....	135
4.8. Συστήματα Διασφάλισης Ποιότητας ISO για τις Εργασίες του Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου.....	136
4.8.1. ISO: 9000 Ποιοτικά Συστήματα Διοίκησης (Quality management systems standards).....	138
4.8.2. ISO 19011: Ποιοτικά Διοικητικά Συστήματα Ελέγχου (Quality Management Systems Auditing).....	139
4.8.3. Λοιπά Πρότυπα ISO: 17799 - ISO: 27001 - ISO: 20000.....	140

4.8.4. Υποχρεώσεις Εσωτερικών Ελεγκτών σχετικά με τα Συστήματα ISO....	141
4.9. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Τεχνολογία	142
4.9.1. Πληροφοριακά Συστήματα	142
4.9.2. Τεχνολογία και Εσωτερικός Έλεγχος	144
4.9.3. Ο θεσμός της Ένωσης Ελέγχου Πληροφοριακών Συστημάτων - Information Systems Audit and Control Association (ISACA).....	147
4.9.4. Περίπτωση Αποτυχίας των Πληροφοριακών Συστημάτων στην Τουρκία	148
4.9.5. Πολιτική Ασφάλειας Πληροφοριακών Συστημάτων.....	149
4.10.Διοικητικός Έλεγχος	152
4.10.1. Ο Ρόλος του Διοικητικού Ελέγχου	152
4.10.2. Ο Ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στο Διοικητικό Συμβούλιο και στη Διοίκηση.....	155
4.10.3. Ο Ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στη Στρατηγική Διοίκηση.....	156
4.10.4. Η Συνεισφορά του Εσωτερικού Ελέγχου στη Βελτίωση των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου	157
4.11.Εταιρικά Σκάνδαλα και Εσωτερικός Έλεγχος	158
4.12.Συγκρούσεις Συμφερόντων	162
4.13.Η Απάτη	164
4.13.1. Η έννοια της Απάτης.....	164
4.13.2. Μέσα Ανακάλυψης της Απάτης.....	167
4.13.3. Ενέργειες για τη Διερεύνηση της Απάτης.....	168
4.14.Ανεξαρτησία Ελεγκτή	169
4.15.Διασφάλιση της Αποτελεσματικότητας του Εσωτερικού Ελέγχου	172
4.16.Παράγοντες αποτυχίας του Εσωτερικού Ελέγχου	174
4.17.Enterprise Risk Management (ERM).....	176
4.18.Επιχειρηματικός Κίνδυνος	183

Έρευνα	187
---------------------	-----

Κεφάλαιο 5: Προσδιορισμός του υπό Μελέτη

Αντικείμενου	188
1.1. Το υπό εξέταση Δείγμα και οι Λόγοι Επιλογής του	188
1.1.1. Δείγμα	188
1.1.2. Λόγοι Επιλογής Συνέντευξης με Ερωτηματολόγιο	188
1.2. Χρόνος Διεξαγωγής της Έρευνας	189

Κεφάλαιο 6: Μεθοδολογία Έρευνας – Δείγμα – Κατηγορίες

Έρευνας – Επιλογή Υποδείγματος Έρευνας – Ποσοστό Ανταπόκρισης Έρευνας	190
6.1. Κατηγοριοποίηση Ερευνών σε Ποιοτική και Ποσοτική	190
6.1.1. Βασικές Κατηγορίες Έρευνας	190
6.2. Λόγοι Επιλογής Συγκεκριμένων Τύπων Ερωτήσεων	191
6.2.1. Τεχνικές Αύξησης Ελκυστικότητας του Ερωτηματολογίου	191
6.2.2. Λόγοι Επιλογής Συγκεκριμένων τύπων Ερωτήσεων στο Ερωτηματολόγιο	192
6.3. Το Ερωτηματολόγιο και οι Αρχές Κατάρτισής του	193
6.3.1. Αρχές Κατάρτισης του Ερωτηματολογίου	193
6.4. Στατιστική Ανάλυση - Μέτρα Περιγραφικής Στατιστικής	194
6.4.1. Στατιστική Ανάλυση.....	194
6.5. Ποσοστό Ανταπόκρισης Έρευνας.....	195

Κεφάλαιο 7: Αποτελέσματα

7.1. Αποτελέσματα Ερώτησης 1	196
7.2. Αποτελέσματα Ερώτησης 2	198
7.3. Αποτελέσματα Ερώτησης 3	200
7.4. Αποτελέσματα Ερώτησης 4	202
7.5. Αποτελέσματα Ερώτησης 5	203
7.6. Αποτελέσματα Ερώτησης 6	205

7.7. Αποτελέσματα Ερώτησης 7	207
7.8. Αποτελέσματα Ερώτησης 8	209
7.9. Αποτελέσματα Ερώτησης 9	211
7.10. Αποτελέσματα Ερώτησης 10	213
7.11. Αποτελέσματα Ερώτησης 11	215
7.12. Αποτελέσματα Ερώτησης 12	216
7.13. Αποτελέσματα Ερώτησης 13	218
7.14. Αποτελέσματα Ερώτησης 14	220
7.15. Αποτελέσματα Ερώτησης 15	222
7.16. Αποτελέσματα Ερώτησης 16	224
7.17. Αποτελέσματα Ερώτησης 17	226
7.18. Αποτελέσματα Ερώτησης 18	228
7.19. Αποτελέσματα Ερώτησης 19	229
7.20. Αποτελέσματα Ερώτησης 20	231
7.21. Αποτελέσματα Ερώτησης 21	233
7.22. Αποτελέσματα Ερώτησης 22	235
7.23. Αποτελέσματα Ερώτησης 23	237
7.24. Αποτελέσματα Ερώτησης 24	239
7.25. Αποτελέσματα Ερώτησης 25	241
7.26. Αποτελέσματα Ερώτησης 26	243
7.27. Αποτελέσματα Ερώτησης 27	244
7.28. Αποτελέσματα Ερώτησης 28	246
7.29. Αποτελέσματα Ερώτησης 29	248
7.30. Αποτελέσματα Ερώτησης 30	251
7.31. Αποτελέσματα Ερώτησης 31	253
7.32. Αποτελέσματα Ερώτησης 32	255
7.33. Αποτελέσματα Ερώτησης 33	257
7.34. Αποτελέσματα Ερώτησης 34	258
7.35. Αποτελέσματα Ερώτησης 35	260
Κεφάλαιο 8: Συσχετίσεις μεταξύ των ερωτήσεων	263
8.1. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23.	263
8.2. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10.	264

8.3. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15.	266
8.4. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16.	268
8.5. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8.	270
8.6. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10.	272
8.7. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15.	274
8.8. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29.	276
8.9. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 31, 30.	278
Κεφάλαιο 9: Συμπεράσματα	281
9.1 Υποθέσεις Έρευνας.....	281
9.2. Συσχετίσεις μεταξύ των Ερωτήσεων	286
9.3. Περιορισμοί Έρευνας.....	288
9.4. Προτάσεις για μελλοντική Έρευνα	289
Βιβλιογραφία	290
Παράρτημα	305
1. Νομοθετικό Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου.....	306
1.1. Γενικό Νομοθετικό Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου στην Ελλάδα.....	306
1.1.1. Παρουσίαση Γενικού Νομοθετικού Πλαισίου Εσωτερικού Ελέγχου	306
1.1.2. Εσωτερικός Έλεγχος στον Δημόσιο Τομέα	315
1.1.2.1. Προϋποθέσεις Αποτελεσματικής Εφαρμογής Αποτελεσματικού Ελέγχου	315
1.1.2.2. Θεσμικό Πλαίσιο	316
1.1.2.3. Αρμοδιότητες του Ειδικού γραμματέα Σ.Ε.Ε.Δ.Δ.	317
1.1.2.4. Σχέση του Σώματος Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης με τον Συνήγορο του Πολίτη	318
1.2. Διεθνές Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου. Η Θεσμοθέτηση του Sarbanes-Oxley Act (SOX)	319
2. Εισαγωγική Επιστολή – Ερωτηματολόγιο.....	328
3. Εταιρείες Δείγματος.....	337
4. Απαντήσεις Εταιρειών	338

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά:

Τον Επίκουρο Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου κ. Ιωάννη Φίλο για την επίβλεψη της Διδακτορικής μου Διατριβής, τη συνεργασία του και την πολύτιμη βοήθειά του καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και της συγγραφής της παρούσας Διδακτορικής Διατριβής.

Τα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής και Καθηγητές του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Αναστάσιο Τσάμη και κ. Απόστολο Αποστόλου για την πολύτιμη βοήθειά τους και συνεργασία τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και της συγγραφής της παρούσας Διδακτορικής Διατριβής.

Τα υπόλοιπα μέλη Δ.Ε.Π. του Παντείου και λοιπών Πανεπιστημίων για τα χρήσιμα σχόλιά τους και την υποστήριξή τους.

Τους επαγγελματίες που ασχολούνται με το γνωστικό αντικείμενο του Εσωτερικού Ελέγχου, για τα χρήσιμα σχόλια και την υποστήριξή τους.

Τέλος, πολλές ευχαριστίες στους συμμετέχοντες στην έρευνα και τις εταιρείες του Χ.Α.Α. για τον πολύτιμο χρόνο που αφιέρωσαν προκειμένου να απαντήσουν με υψηλό βαθμό ανταπόκρισης το ερωτηματολόγιο.

Περίληψη

Ο σύγχρονος επιχειρηματικός κόσμος χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και ανταγωνισμό τον οποίο οι επιχειρήσεις καλούνται να αντιμετωπίσουν προκειμένου να επιβιώσουν αρχικά και να ευημερήσουν μετέπειτα. Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μιας επιχείρησης βοηθά καταλυτικά στη διασφάλιση της ορθής εφαρμογής των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης και του Διοικητικού Συμβουλίου της, που αφορούν τη λειτουργία και τον κανονισμό της εταιρείας, χωρίς οποιαδήποτε απόκλιση. Ο σύγχρονος εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να αποτελέσει τον θεματοφύλακα διασφάλισης ότι οι εταιρικές αποφάσεις εφαρμόζονται, υπάρχει συμμόρφωση της επιχείρησης με τους νόμους, οι κίνδυνοι της επιχείρησης έχουν μειωθεί στον χαμηλότερο δυνατό βαθμό, η επιχείρηση εφαρμόζει τους κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου λειτουργούν σε ικανοποιητικό βαθμό.

Αντικείμενο της παρούσας Διδακτορικής Διατριβής αποτελεί η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Η έρευνα συνεισφέρει στη διερεύνηση των παραγόντων εκείνων που συνθέτουν την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Η συνεισφορά της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου στην αποτελεσματικότητα της επιχείρησης είναι ανυπολόγιστη. Το επιστημονικό αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου δεν έχει μελετηθεί αρκετά στη χώρα μας. Η συνεισφορά του εσωτερικού ελέγχου στην επιτυχία της επιχείρησης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί καθοριστική. Η παρούσα έρευνα είναι καινοτόμα, διότι πραγματεύεται ένα επιστημονικό πεδίο ιδιαίτερα σημαντικό για την καθημερινή λειτουργία των επιχειρήσεων, αλλά ταυτόχρονα τόσο αδιερεύνητο στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, η έρευνα ασχολείται με τα ποιοτικά στοιχεία που οδηγούν στην αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με το υπόδειγμα COSO (Committee of Sponsoring Organisation). Το δείγμα της έρευνάς μας είναι οι επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Συγκεκριμένα, εξετάζονται οι κλάδοι των Βιομηχανικών Προϊόντων και Υπηρεσιών, Τροφίμων και Ποτών και Ταξιδιών και Αναψυχής.

Η Διδακτορική Διατριβή διαχωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος είναι το θεωρητικό και το δεύτερο μέρος είναι η έρευνα. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες του εσωτερικού ελέγχου, το θεσμικό πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου, η συνεισφορά της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου στη στρατηγική διοίκηση, τα αποτελέσματα της έλλειψης της ποιότητας εσωτερικού ελέγχου, οι κίνδυνοι που μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση και οι σύγχρονες εξελίξεις του εσωτερικού

ελέγχου. Οι σύγχρονες εξελίξεις του εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνουν επίκαιρα και συνάμα θέματα που έχουν μελετηθεί σε μικρό βαθμό τόσο στην παγκόσμια βιβλιογραφία, όσο και στην ελληνική. Μερικά θέματα είναι τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης, το υπόδειγμα Balanced Scorecard, η Διοίκηση Ολικής Ποιότητας, η Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού, η Τεχνολογία, η Προστασία του Περιβάλλοντος και τα Συστήματα Διασφάλισης Ποιότητας (ISO). Τα παραπάνω θέματα εξετάζονται όχι μεμονωμένα, αλλά σε σχέση με τον εσωτερικό έλεγχο.

Το δεύτερο μέρος της Διδακτορικής Διατριβής περιλαμβάνει την έρευνα. Συγκεκριμένα, στο μέρος αυτό περιλαμβάνεται το αντικείμενο της έρευνας, οι προηγούμενες έρευνες, η σημασία της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου, το υπό εξέταση δείγμα, οι λόγοι εξέτασής του, οι στόχοι, η καινοτομία της έρευνας και η μεθοδολογία έρευνας. Στην μεθοδολογία έρευνας περιλαμβάνεται η κατηγοριοποίηση των ερευνών, οι λόγοι επιλογής του υποδείγματος COSO, οι λόγοι επιλογής συγκεκριμένων τύπων ερωτήσεων, οι αρχές κατάρτισης του ερωτηματολογίου και η στατιστική ανάλυση. Τέλος, παρουσιάζεται το ποσοστό ανταπόκρισης του δείγματος, καθώς και τα αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ανά κλάδο για τις 35 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Σχετικά με τις ερωτήσεις της κλίμακας 1-5 έχουν βρεθεί στατιστικά δεδομένα περιγραφικής στατιστικής. Τέλος, έχουν διερευνηθεί συσχετίσεις μεταξύ των ερωτήσεων με τη βοήθεια του προγράμματος SPSS.

Η συμβολή της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου είναι ιδιαίτερα αυξημένη στις μέρες μας δεδομένου των δύσκολων οικονομικών συνθηκών που διανύει η χώρα μας. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων και κατ' επέκταση της ελληνικής οικονομίας.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων μπορεί να αποτελέσει το όχημα εκείνο που θα βοηθήσει να εξέλθουμε ευκολότερα από την οικονομική κρίση. Οι ελληνικές επιχειρήσεις προκειμένου να επιτύχουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους θα πρέπει οι ίδιες να βελτιωθούν. Με άλλα λόγια θα πρέπει να εφαρμόσουν το ρητό του Σωκράτη, το οποίο φαίνεται στο έργο «Η Απολογία του Σωκράτη» και είναι το εξής: «Εκείνος που θέλει να ταρακουνήσει τον κόσμο, ας ταρακουνήσει πρώτα τον εαυτό του».

Λέξεις Κλειδιά: Εσωτερικός Έλεγχος, Ποιότητα, Ελλάδα, COSO

Abstract

The modern business world is characterized by complexity and competition which companies have to face in order to survive and prosper beyond. The internal audit function of an enterprise helps to ensure the proper implementation of the decisions of the General Assembly and the Board of Directors, relating to the operation and of a company. The modern internal auditor has to ensure that the corporate decisions are implemented. Moreover, the modern internal auditor should ensure the implementation of laws by a company, the reduction of risks which a company can face at the lowest possible level, the implementation of the corporate governance rules and the proper functioning of the internal control systems.

The subject of the PhD dissertation is the quality of internal auditing. The research examines the factors affecting the quality of internal auditing. The contribution of the internal audit quality on the effectiveness of the business is immeasurable. The scientific scope of internal auditing has not been studied enough in Greece. This kind of research is innovative and it deals with a field of science with importance for a business. Specifically, the research deals with those quality elements which lead to the effectiveness of internal controls in accordance with the model COSO (Committee of Sponsoring Organization's). The sample of our research is the companies that are listed on the Athens Stock Exchange. Specifically, the sample consists of the industries of Industrial Products & Services, Food & Beverage and Travel and Leisure.

The PhD dissertation is divided into two parts. The first part is theoretical and the second part is the research. The first part presents the basic concepts of internal auditing, the institutional framework of internal auditing, the contribution of internal auditing to the quality management strategy, the results of the lack of internal audit quality, the risks that can face a firm and the modern developments of internal auditing. The modern developments in internal auditing include update issues. These issues have been studied very little in Greece and in other countries. Some issues are the International Financial Reporting Standards, the model of Balanced Scorecard, Total Quality Management, Human Resource Management, Technology,

Environmental Protection and Quality Assurance Systems (ISO). These matters are examined not in isolation, but in relation to internal auditing.

The second part of the PhD dissertation contains the research. Specifically, this section includes the research, the previous studies in relation with the quality of internal auditing, the importance of internal audit quality, the sample of the survey, the reasons for selecting the sample, the goals of the research, the innovation of it and the research methodology. The research methodology includes the categorization of the research, the reasons for choosing the model COSO, the reasons for selecting specific types of questions, the principles of questionnaire design and the statistical analysis. Finally, it is presented the response rate of the research and the results of it. The results are presented by industry for the 35 questions of the questionnaire. Descriptive statistics have been presented for a specific type of questions. Finally, correlations between the questions have been examined using the program of SPSS.

The contribution of internal audit quality has greatly increased in the latest years because of the difficult economic conditions prevailing in Greece. The internal auditing can contribute decisively to the improvement of the competitiveness of the Greek businesses and to the Greek economy as a whole.

The improvement of the competitiveness of Greek businesses can help Greece get out from the economic crisis. The Greek companies should be improved in order to increase their competitiveness.

Keywords: Internal Auditing, Quality, Greece, COSO

Πίνακας Συντομογραφιών

Συντομογραφία	Ερμηνεία
Γ.Δ.Δ.Ε.	Γενική Διεύθυνση Δημοσιονομικών Ελέγχων
Δ.Ε.Κ.Ο.	Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί
Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
ΔΙΧΠ	Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Η/Υ	Ηλεκτρονικός Υπολογιστής
κ.	Κύριος
Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.	Νόμος
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
Ο.Τ.Α.	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Σ.Ε.Ε.Δ.Δ.	Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών
σ.	Σελίδα
ΣΟΛ	Σώμα Ορκωτών Λογιστών
Χ.Α.Α.	Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών
ACFE	Association of Fraud Examiners
AEI	Association Europeenne des Assures de l'industrie
et al.	From the Latin et alii (and others)
BRA	Business Risk Auditing
BSC	Balanced Scorecard
CAATs	Computer-Assisted Audit Tools
CAATTs	Computer-Assisted Audit Tools and Techniques
CEO	Chief Executive Officer
CFO	Chief Financial Officer
CIA	Certificate of Internal Auditor

CISA	Certified Information Systems Auditor
COBIT	Controls Objectives for Information and Technology
COSO	Committee of Sponsoring Organization's
ECIIA	European Confederation of Institutes of Internal Auditing
EDP	Electronic Data Processing
ERM	Enterprise Risk Management
FEF	Free Enterprise Fund
FEI	Financial Executives International
FERMA	Federation of European Risk Management Association
GAIN	Global Auditing Information Network
GRC	Governance Risk Compliance
GRI	Global Reporting Initiative
IASB	International Accounting Standards Board
IIA	Institute of Internal Auditors
IFAC	International Federation of Accountants
ISA	International Standards of Auditing
ISACA	Information Systems Audit and Control Association
ISO	International Organization for Standardization
IT	Information Technology
MIS	Management Information System
MOA	Memorandum of Agreement
PCAOB	Public Company Accounting Oversight Board
Pr.	Probability
ROI	Return on Investment
SOX	Sarbanes-Oxley
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TQC	Total Quality Control
TQM	Total Quality Management

Ευρετήριο Ξενογλωσσων Όρων

Αγγλικά	Ελληνικά
Act	Νόμος
American Accounting Association	Αμερικανική Ένωση Λογιστών
Attribute Standards	Βασικά Πρότυπα
Audit control	Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου
Certificate of Internal Audit	Πιστοποιητικό Εσωτερικού Ελέγχου
Communication and Information	Πληροφόρηση και Επικοινωνία
Conflict of Interest	Σύγκρουση Συμφερόντων
Control Activities	Έλεγχος Δραστηριοτήτων
Controls	Μέτρα ελέγχου
Correlation	Συσχέτιση
Due Professional Care	Αίσθηση Καθήκοντος
Efficiency	Αποδοτικότητα
Financial Executives Institute	Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικών Στελεχών
Float rate	Δείκτης μεταβολών
Fraud	Απάτη
Generally Accepted Accounting Principles	Γενικά Αποδεκτές Αρχές Λογιστικής
Generally Accepted Auditing Principles	Γενικά Αποδεκτές Αρχές Ελέγχου
Independence	Ανεξαρτησία
Information Technology (IT)	Τεχνολογία των Πληροφοριών
Inherent	Έμφυτος
Institute of Management Accountants	Ινστιτούτο Λογιστών Διοίκησης
Internal audit chapter	Κανονισμός Εσωτερικού Ελέγχου
Internal control system	Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου
Learning - Monitoring	Επίβλεψη - Μάθηση
Management Information System (MIS)	Σύστημα Πληροφοριών Διοίκησης
Monitoring	Επίβλεψη
Organizational Structure	Οργανωτική Κατάσταση
Outsourcing	Εξωτερίκευση διαδικασιών
Performance Standards	Πρότυπα Διεξαγωγής
Principal - Agent Problem	Σχέση Εντολέα - Εντολοδόχου

Residual	Υπολειπόμενος
Risk Assessment	Εκτίμηση Κινδύνου
Segregation of Duties	Διαχωρισμός Καθηκόντων
Stakeholders	Ενδιαφερόμενα μέρη
Value Added Activities	Δραστηριότητες που Προσθέτουν Αξία

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1.1	Αλλαγές υποδείγματος COSO	87
Πίνακας 4.1	Συγκρούσεις συμφερόντων	162
Πίνακας 4.2	Βαθμολόγηση κινδύνου	181
Πίνακας 4.3	Βαθμολόγηση κινδύνου	182
Πίνακας 7.1	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 1	197
Πίνακας 7.2	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 2	199
Πίνακας 7.3	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 3	201
Πίνακας 7.4	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 8	210
Πίνακας 7.5	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 9	212
Πίνακας 7.6	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 10	214
Πίνακας 7.7	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 15	223
Πίνακας 7.8	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 16	225
Πίνακας 7.9	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 17	227
Πίνακας 7.10	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 22	236
Πίνακας 7.11	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 23	238
Πίνακας 7.12	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 24	240
Πίνακας 7.13	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 29	250
Πίνακας 7.14	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 30	252
Πίνακας 7.15	Στατιστικά δεδομένα ερώτησης 31	254
Πίνακας 8.1	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23 στον Βιομηχανικό Κλάδο	263
Πίνακας 8.2	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	263
Πίνακας 8.3	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	264
Πίνακας 8.4	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10 στον Βιομηχανικό Κλάδο	265
Πίνακας 8.5	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10 στον Βιομηχανικό Κλάδο	265
Πίνακας 8.6	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	266
Πίνακας 8.7	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15 στον Βιομηχανικό Κλάδο	267
Πίνακας 8.8	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15 στον Κλάδο Τουρισμού και	267

	Αναψυχής	
Πίνακας 8.9	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	268
Πίνακας 8.10	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16 στον Βιομηχανικό Κλάδο	269
Πίνακας 8.11	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	269
Πίνακας 8.12	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	270
Πίνακας 8.13	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8 στον Βιομηχανικό Κλάδο	271
Πίνακας 8.14	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	271
Πίνακας 8.15	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	272
Πίνακας 8.16	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10 στον Βιομηχανικό Κλάδο	273
Πίνακας 8.17	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	273
Πίνακας 8.18	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	274
Πίνακας 8.19	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15 στον Βιομηχανικό Κλάδο	275
Πίνακας 8.20	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	275
Πίνακας 8.21	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	276
Πίνακας 8.22	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29 στον Βιομηχανικό Κλάδο	277
Πίνακας 8.23	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	277
Πίνακας 8.24	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	278

Πίνακας 8.25	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 30, 31 στον Βιομηχανικό Κλάδο	279
Πίνακας 8.26	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 30, 31 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής	279
Πίνακας 8.27	Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 30, 31 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	280
Πίνακας 1 Παραρτήματος	Εταιρείες Δείγματος	335
Πίνακας 2 Παραρτήματος	Απαντήσεις Εταιρειών Βιομηχανικού Κλάδου	336
Πίνακας 3 Παραρτήματος	Απαντήσεις Εταιρειών Κλάδου Τροφίμων - Ποτών	337
Πίνακας 4 Παραρτήματος	Απαντήσεις Εταιρειών Τουρισμού και Αναψυχής	338

Ευρετήριο Σχημάτων

Σχήμα	Περιγραφή	Σελ.
Σχήμα 1.1	Σχέσεις των στόχων των διαδικασιών	47
Σχήμα 2.1	Οι παράγοντες αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (internal control system) σύμφωνα με το υπόδειγμα της COSO	63
Σχήμα 2.2	Η αποτελεσματική ποιοτική ελεγκτική διαδικασία	67
Σχήμα 2.3	Πλαίσιο Επαγγελματικών Πρακτικών, Εταιρικών Στρατηγικών και Στρατηγικών Εσωτερικού Ελέγχου	74
Σχήμα 2.4	Υπόδειγμα COSO	83
Σχήμα 2.5	Υπόδειγμα COCO	88
Σχήμα 4.1	Ο κύκλος του Deming	137
Σχήμα 4.2	Η προσφορά του ελέγχου των πληροφοριακών συστημάτων	145
Σχήμα 4.3	Υπόδειγμα COSO	178
Σχήμα 4.4	Στόχοι της επιχείρησης	185
Σχήμα 7.1	Αποτελέσματα Ερώτησης 1 στον Κλάδο Τουρισμού	196
Σχήμα 7.2	Αποτελέσματα Ερώτησης 1 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	196
Σχήμα 7.3	Αποτελέσματα Ερώτησης 1 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	197
Σχήμα 7.4	Αποτελέσματα Ερώτησης 2 στον Κλάδο Τουρισμού	198
Σχήμα 7.5	Αποτελέσματα Ερώτησης 2 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	198
Σχήμα 7.6	Αποτελέσματα Ερώτησης 2 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	199
Σχήμα 7.7	Αποτελέσματα Ερώτησης 3 στον Κλάδο Τουρισμού	200
Σχήμα 7.8	Αποτελέσματα Ερώτησης 3 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	200
Σχήμα 7.9	Αποτελέσματα Ερώτησης 3 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	201
Σχήμα 7.10	Αποτελέσματα Ερώτησης 4 στον Κλάδο Τουρισμού	202
Σχήμα 7.11	Αποτελέσματα Ερώτησης 4 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	202
Σχήμα 7.12	Αποτελέσματα Ερώτησης 4 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	203

Σχήμα 7.13	Αποτελέσματα Ερώτησης 5 στον Κλάδο Τουρισμού	204
Σχήμα 7.14	Αποτελέσματα Ερώτησης 5 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	204
Σχήμα 7.15	Αποτελέσματα Ερώτησης 5 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	205
Σχήμα 7.16	Αποτελέσματα Ερώτησης 6 στον Κλάδο Τουρισμού	206
Σχήμα 7.17	Αποτελέσματα Ερώτησης 6 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	206
Σχήμα 7.18	Αποτελέσματα Ερώτησης 6 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	207
Σχήμα 7.19	Αποτελέσματα Ερώτησης 7 στον Κλάδο Τουρισμού	207
Σχήμα 7.20	Αποτελέσματα Ερώτησης 7 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	208
Σχήμα 7.21	Αποτελέσματα Ερώτησης 7 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	208
Σχήμα 7.22	Αποτελέσματα Ερώτησης 8 στον Κλάδο Τουρισμού	209
Σχήμα 7.23	Αποτελέσματα Ερώτησης 8 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	209
Σχήμα 7.24	Αποτελέσματα Ερώτησης 8 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	210
Σχήμα 7.25	Αποτελέσματα Ερώτησης 9 στον Κλάδο Τουρισμού	211
Σχήμα 7.26	Αποτελέσματα Ερώτησης 9 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	211
Σχήμα 7.27	Αποτελέσματα Ερώτησης 9 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	212
Σχήμα 7.28	Αποτελέσματα Ερώτησης 10 στον Κλάδο Τουρισμού	213
Σχήμα 7.29	Αποτελέσματα Ερώτησης 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	213
Σχήμα 7.30	Αποτελέσματα Ερώτησης 10 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	214
Σχήμα 7.31	Αποτελέσματα Ερώτησης 11 στον Κλάδο Τουρισμού	215
Σχήμα 7.32	Αποτελέσματα Ερώτησης 11 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	215
Σχήμα 7.33	Αποτελέσματα Ερώτησης 11 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	216
Σχήμα 7.34	Αποτελέσματα Ερώτησης 12 στον Κλάδο Τουρισμού	217
Σχήμα 7.35	Αποτελέσματα Ερώτησης 12 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	217
Σχήμα 7.36	Αποτελέσματα Ερώτησης 12 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	218
Σχήμα 7.37	Αποτελέσματα Ερώτησης 13 στον Κλάδο Τουρισμού	218

Σχήμα 7.38	Αποτελέσματα Ερώτησης 13 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	219
Σχήμα 7.39	Αποτελέσματα Ερώτησης 13 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	219
Σχήμα 7.40	Αποτελέσματα Ερώτησης 14 στον Κλάδο Τουρισμού	220
Σχήμα 7.41	Αποτελέσματα Ερώτησης 14 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	221
Σχήμα 7.42	Αποτελέσματα Ερώτησης 14 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	221
Σχήμα 7.43	Αποτελέσματα Ερώτησης 15 στον Κλάδο Τουρισμού	222
Σχήμα 7.44	Αποτελέσματα Ερώτησης 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	222
Σχήμα 7.45	Αποτελέσματα Ερώτησης 15 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	223
Σχήμα 7.46	Αποτελέσματα Ερώτησης 16 στον Κλάδο Τουρισμού	224
Σχήμα 7.47	Αποτελέσματα Ερώτησης 16 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	224
Σχήμα 7.48	Αποτελέσματα Ερώτησης 16 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	225
Σχήμα 7.49	Αποτελέσματα Ερώτησης 17 στον Κλάδο Τουρισμού	226
Σχήμα 7.50	Αποτελέσματα Ερώτησης 17 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	226
Σχήμα 7.51	Αποτελέσματα Ερώτησης 17 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	227
Σχήμα 7.52	Αποτελέσματα Ερώτησης 18 στον Κλάδο Τουρισμού	228
Σχήμα 7.53	Αποτελέσματα Ερώτησης 18 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	228
Σχήμα 7.54	Αποτελέσματα Ερώτησης 18 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	229
Σχήμα 7.55	Αποτελέσματα Ερώτησης 19 στον Κλάδο Τουρισμού	230
Σχήμα 7.56	Αποτελέσματα Ερώτησης 19 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	230
Σχήμα 7.57	Αποτελέσματα Ερώτησης 19 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	231
Σχήμα 7.58	Αποτελέσματα Ερώτησης 20 στον Κλάδο Τουρισμού	232
Σχήμα 7.59	Αποτελέσματα Ερώτησης 20 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	232
Σχήμα 7.60	Αποτελέσματα Ερώτησης 20 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	233
Σχήμα 7.61	Αποτελέσματα Ερώτησης 21 στον Κλάδο Τουρισμού	233
Σχήμα 7.62	Αποτελέσματα Ερώτησης 21 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	234

Σχήμα 7.63	Αποτελέσματα Ερώτησης 21 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	234
Σχήμα 7.64	Αποτελέσματα Ερώτησης 22 στον Κλάδο Τουρισμού	235
Σχήμα 7.65	Αποτελέσματα Ερώτησης 22 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	235
Σχήμα 7.66	Αποτελέσματα Ερώτησης 22 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	236
Σχήμα 7.67	Αποτελέσματα Ερώτησης 23 στον Κλάδο Τουρισμού	237
Σχήμα 7.68	Αποτελέσματα Ερώτησης 23 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	237
Σχήμα 7.69	Αποτελέσματα Ερώτησης 23 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	238
Σχήμα 7.70	Αποτελέσματα Ερώτησης 24 στον Κλάδο Τουρισμού	239
Σχήμα 7.71	Αποτελέσματα Ερώτησης 24 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	239
Σχήμα 7.72	Αποτελέσματα Ερώτησης 24 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	240
Σχήμα 7.73	Αποτελέσματα Ερώτησης 25 στον Κλάδο Τουρισμού	241
Σχήμα 7.74	Αποτελέσματα Ερώτησης 25 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	242
Σχήμα 7.75	Αποτελέσματα Ερώτησης 25 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	242
Σχήμα 7.76	Αποτελέσματα Ερώτησης 26 στον Κλάδο Τουρισμού	243
Σχήμα 7.77	Αποτελέσματα Ερώτησης 26 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	243
Σχήμα 7.78	Αποτελέσματα Ερώτησης 26 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	244
Σχήμα 7.79	Αποτελέσματα Ερώτησης 27 στον Κλάδο Τουρισμού	245
Σχήμα 7.80	Αποτελέσματα Ερώτησης 27 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	245
Σχήμα 7.81	Αποτελέσματα Ερώτησης 27 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	246
Σχήμα 7.82	Αποτελέσματα Ερώτησης 28 στον Κλάδο Τουρισμού	247
Σχήμα 7.83	Αποτελέσματα Ερώτησης 28 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	247
Σχήμα 7.84	Αποτελέσματα Ερώτησης 28 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	248
Σχήμα 7.85	Αποτελέσματα Ερώτησης 29 στον Κλάδο Τουρισμού	249
Σχήμα 7.86	Αποτελέσματα Ερώτησης 29 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	249
Σχήμα 7.87	Αποτελέσματα Ερώτησης 29 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	250

Σχήμα 7.88	Αποτελέσματα Ερώτησης 30 στον Κλάδο Τουρισμού	251
Σχήμα 7.89	Αποτελέσματα Ερώτησης 30 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	251
Σχήμα 7.90	Αποτελέσματα Ερώτησης 30 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	252
Σχήμα 7.91	Αποτελέσματα Ερώτησης 31 στον Κλάδο Τουρισμού	253
Σχήμα 7.92	Αποτελέσματα Ερώτησης 31 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	253
Σχήμα 7.93	Αποτελέσματα Ερώτησης 31 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	254
Σχήμα 7.94	Αποτελέσματα Ερώτησης 32 στον Κλάδο Τουρισμού	255
Σχήμα 7.95	Αποτελέσματα Ερώτησης 32 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	256
Σχήμα 7.96	Αποτελέσματα Ερώτησης 32 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	256
Σχήμα 7.97	Αποτελέσματα Ερώτησης 33 στον Κλάδο Τουρισμού	257
Σχήμα 7.98	Αποτελέσματα Ερώτησης 33 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	257
Σχήμα 7.99	Αποτελέσματα Ερώτησης 33 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	258
Σχήμα 7.100	Αποτελέσματα Ερώτησης 34 στον Κλάδο Τουρισμού	259
Σχήμα 7.101	Αποτελέσματα Ερώτησης 34 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	259
Σχήμα 7.102	Αποτελέσματα Ερώτησης 34 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	260
Σχήμα 7.103	Αποτελέσματα Ερώτησης 35 στον Κλάδο Τουρισμού	261
Σχήμα 7.104	Αποτελέσματα Ερώτησης 35 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών	261
Σχήμα 7.105	Αποτελέσματα Ερώτησης 35 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων	262

Θεωρητικό Μέρος

Κεφάλαιο 1: Βασικές Έννοιες Εσωτερικού Ελέγχου

1.1.Εισαγωγή στις Βασικές Έννοιες Εσωτερικού Ελέγχου

1.1.1. Ορισμοί Εσωτερικού Ελέγχου

Η έννοια και η σημασία του εσωτερικού ελέγχου έχει υποστεί πολλές αλλαγές στο πέρασμα των χρόνων ως αποτέλεσμα των οικονομικών και κοινωνικών μεταβολών της κοινωνίας. Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στην αρχή της εμφάνισής του ήταν να επιβλέπει τις λειτουργίες της επιχείρησης. Θεωρούνταν «ο αστυνομικός ενός οργανισμού, ο φύλακας»¹ (Spira and Page, 2002: 653; Morgan, 1979: 161).

Το 1992 η επιτροπή Cadbury² με τις αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης, τις οποίες εξέδωσε, έκανε μια βασική παραδοχή ότι η αποτελεσματική εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να βοηθήσει στην καλή εταιρική διακυβέρνηση της επιχείρησης (Cadbury Committee Report 1992: 26). Ο εσωτερικός έλεγχος εξετάζει τους πιθανούς κινδύνους τους οποίους μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση ως αποτέλεσμα απάτης ή ανεπάρκειας εκτέλεσης των καθηκόντων από πλευράς εργαζομένων ή στελεχών. Στις δραματικές αλλαγές που έχει υποστεί η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στο πέρασμα των χρόνων έχουν συμβάλλει η ανάγκη για περισσότερες πληροφορίες από την επιχείρηση και η αλλαγή στις μεθόδους ελέγχου ως αποτέλεσμα της προόδου της τεχνολογίας.

Η επιτροπή COSO το 1992 παραθέτει και αυτή ορισμό σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο που δίνει έμφαση στον ρόλο της διαχείρισης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ελέγχου. Πιο συγκεκριμένα κατά την COSO «εσωτερικός έλεγχος είναι μια διαδικασία, η οποία επηρεάζεται από το διοικητικό συμβούλιο (Δ.Σ.) της εταιρείας, τη διοίκηση και το υπόλοιπο προσωπικό και είναι σχεδιασμένη να παρέχει επαρκή διαβεβαίωση» όσον αφορά την επίτευξη των παρακάτω στόχων:

¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Morgan (1979) θεωρεί ότι ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου υπέστη ξανά μεταβολή όταν ο εσωτερικός ελεγκτής μετατράπηκε σε ελεγκτή – σύμβουλο.

² Η επιτροπή πήρε το όνομά της από τον Andrian Cadbury, ο οποίος ήταν και ο πρόεδρος.

- Την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των λειτουργιών.
- Την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων.
- Τη συμμόρφωση με τους εφαρμοστέους νόμους και κανονισμούς (COSO, 1992: 9).

Η επαρκής διαβεβαίωση σχετικά με την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των λειτουργιών μέσα στην επιχείρηση, την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και τη συμμόρφωση με τους νόμους και τους κανονισμούς της επιχείρησης είναι απαραίτητη. Η καινοτομία του ορισμού αυτού έγκειται στο γεγονός ότι προστίθεται η λέξη αποτελεσματικότητα. Προσθέτοντας τη λέξη αποτελεσματικότητα έχουμε τη μεγαλύτερη αλλαγή στον εσωτερικό έλεγχο για πάνω από τέσσερις δεκαετίες (Spira and Page, 2002: 647). Η έννοια της αποτελεσματικότητας είναι πολύ σημαντική, διότι το αποτέλεσμα είναι ένα υποκείμενο σε κίνδυνο και δεν είναι βέβαιο. Συνεπώς, με τη λέξη αυτή συνδέεται όλο και πιο πολύ η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου ως μέσο αποτροπής των πιθανοτήτων κινδύνων.

Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών το 1999 αποφάσισε να δώσει έναν νέο ορισμό σχετικά με την έννοια του εσωτερικού ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών είναι μια ανεξάρτητη, αντικειμενική, διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθάει τον οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του, υιοθετώντας μια συστηματική, επαγγελματική προσέγγιση στην αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και εταιρικής διακυβέρνησης (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2005: 33). Ο ορισμός αυτός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανεξαρτησία και αντικειμενικότητα κατά τη διενέργεια του εσωτερικού ελέγχου. Ο νέος ορισμός δίνει έμφαση σε νέες λειτουργίες του εσωτερικού ελέγχου που δεν αναφέρονται μόνο σε βεβαιωτικές διαδικασίες. Οι νέες αρμοδιότητες του εσωτερικού ελέγχου αναφέρονται στην αρμοδιότητα που έχει εντός της επιχείρησης να προσθέσει αξία για την επιχείρηση και να βελτιώσει τις λειτουργίες της. Βασικό εργαλείο για την αποτελεσματική λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου είναι η διενέργεια των ελέγχων σύμφωνα με τα βέλτιστα πρότυπα διεξαγωγής του ελέγχου.

Η ανάλυση του ορισμού του εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών είναι πολύ χρήσιμη προκειμένου να κατανοηθούν οι στόχοι που καλείται να επιτύχει ο σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος. Ο εσωτερικός έλεγχος πρέπει να διευκρινιστεί ότι διαχωρίζεται από τον εξωτερικό έλεγχο. Αναγκαία και θεμελιώδη προϋπόθεση επιτυχίας του εσωτερικού ελέγχου είναι η ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία ως έννοια αναφέρεται και στα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος δεν είναι σε καμία περίπτωση αποτελεσματικός, εάν τα πρόσωπα που τον πραγματοποιούν δεν είναι ανεξάρτητα. Τα διαβεβαιωτικά και συμβουλευτικά καθήκοντα του εσωτερικού ελέγχου αποτελούν τη μεγάλη αλλαγή στον ρόλο του σε σχέση με το παρελθόν. Ο σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος οφείλει να παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες στη διοίκηση για θέματα βελτίωσης των λειτουργιών και διαδικασιών της επιχείρησης. Η χρησιμοποίηση της λέξης δραστηριότητα θέλει να εκφράσει ότι είναι αναγκαία η ύπαρξη του εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης και δεν αποτελεί ένα θέμα ήσσονος σημασίας. Η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου έχει ως στόχο να προσθέσει αξία στην επιχείρηση δια μέσου της βελτίωσης των λειτουργιών της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να βοηθήσει την επιχείρηση να επιτύχει τους στόχους της δια μέσου των συμβουλευτικών και διαβεβαιωτικών εργασιών. Το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή διαθέτει ένα συγκεκριμένο – συστηματικό πλαίσιο συμπεριφοράς και περιγράφεται στα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου. Στόχος του εσωτερικού ελέγχου είναι να αξιολογήσει τις λειτουργίες της επιχείρησης και να τις βελτιώσει προτείνοντας λύσεις. Σημαντική είναι η συμβολή του στην αποτελεσματικότητα της επιχείρησης σε θέματα διαχείρισης κινδύνων, συστημάτων ελέγχου και διαδικασιών διοίκησης.

Ο τελευταίος ορισμός του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών ενσωματώνει μια σημαντική για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου λειτουργία, η οποία είναι σχετική με τη συμβολή του στους κινδύνους της επιχείρησης. Ο κίνδυνος είναι βασικό στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Οι κίνδυνοι είναι κάτι απρόβλεπτο και δεν υπάρχει απόλυτη διασφάλιση για την αποφυγή τους. Οι ανθρώπινες ενέργειες μπορούν να μειώσουν τους πιθανούς κινδύνους, σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούν να τους εξαλείψουν εντελώς. Ο κίνδυνος και η αβεβαιότητα είναι στενά συνδεδεμένες έννοιες με την ανθρώπινη φύση. Η ιστορική εξέλιξη της έννοιας του κινδύνου μπορεί να αναζητηθεί στην προ-σύγχρονη εποχή όταν ο κίνδυνος ήταν συνδεδεμένος με φυσικά φαινόμενα τα οποία ήταν πέραν της

ανθρώπινης δύναμης (Spira and Page, 2002: 642). Κατά τη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα ο κίνδυνος συνδέθηκε περισσότερο με απρόβλεπτα γεγονότα των ανθρώπινων πράξεων παρά με αποφάσεις της μοίρας, οι οποίες ήταν μη αναστρέψιμες. Οι αλλαγές που ακολούθησαν στην επιστήμη, ενώ υπήρχε προστασία σχετικά με τους κινδύνους, δημιούργησαν καινούριους αυξάνοντας τη ζήτηση για αποτελεσματικές διαδικασίες διαχείρισης των κινδύνων (Spira and Page, 2002: 642).

Χαρακτηριστικό των ποιοτικών αλλαγών που έχει υποστεί η έννοια του εσωτερικού ελέγχου είναι το παρακάτω γεγονός. Υπάρχει μια σύγχρονη τάση που υποχρεώνει τον εσωτερικό ελεγκτή να κατανοήσει και να διερευνήσει πολλά θέματα της επιχείρησης πριν ενημερώσει το διοικητικό συμβούλιο. Οι νέες ευθύνες του εσωτερικού ελεγκτή μπορεί να συντομευθούν στα γράμματα GRC³, τα οποία σημαίνουν διακυβέρνηση, κίνδυνος και συμμόρφωση. Γενικά δεν υπάρχει ένας γενικός ορισμός για το GRC. Ένας αρκετά αποδεκτός ορισμός είναι αυτός από το Open Compliance and Ethics Group⁴. Ο παραπάνω ορισμός θεωρείται αξιόπιστος γιατί γράφηκε από μια ομάδα ειδικών, που προέρχονται από διάφορες ειδικότητες όπως νομικοί, σύμβουλοι, στελέχη του τμήματος εσωτερικού ελέγχου και άλλοι επαγγελματίες. Γενικά, ο ορισμός μπορεί να συνοψιστεί στο πώς ένας οργανισμός αντιλαμβάνεται τις προσδοκίες των ενδιαφερόμενων για αυτόν, στο πώς διευθύνει και διαχειρίζεται τις δραστηριότητες, ώστε να μεγιστοποιήσει την επίδοση των προσδοκιών του, διαχειρίζοντας κινδύνους, ενώ ταυτόχρονα καθίσταται συμμορφωμένος με τους εφαρμοστέους νόμους, κανονισμούς και υποχρεώσεις (Marks, 2010: 25).

³ Το GRC προέρχεται από τα αρχικά των λέξεων governance, risk και compliance.

⁴ Το Open Compliance and Ethics Group είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ασχολείται με ζητήματα εσωτερικού ελέγχου.

1.1.2. Αναγκαιότητα Εσωτερικού Ελέγχου

Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μιας επιχείρησης βοηθά στη διασφάλιση της ορθής εφαρμογής των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης και του Διοικητικού Συμβουλίου της, που αφορούν τη λειτουργία και τον κανονισμό της εταιρείας, χωρίς οποιαδήποτε απόκλιση.

Οι διοικήσεις των εταιρειών δεν έχουν άμεση και αντικειμενική πληροφόρηση σχετικά με την πραγματικότητα της επιχείρησης (Παπαστάθης, 2003: 29). Η απουσία αμεσότητας της πληροφόρησης οδηγεί στην απουσία λήψης αποτελεσματικών δικλίδων, οι οποίες διασφαλίζουν τη λειτουργία της επιχείρησης σύμφωνα με τη θέληση των μετόχων και της διοίκησης της εταιρείας. Ο έλεγχος της λειτουργίας της επιχείρησης δεν θα μπορούσε να πραγματοποιείται από τυχαίους υπαλλήλους της εταιρείας, διότι αυτοί δεν θα μπορούσαν να απολαμβάνουν ένα βασικό χαρακτηριστικό, την ανεξαρτησία τους. Ο έλεγχος της εφαρμογής των κανόνων της επιχείρησης μπορεί να ασκηθεί από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Ο έλεγχος αυτός θα λειτουργεί ως μια ασπίδα αποτροπής απατών και ηθελημένων λαθών των υπαλλήλων της επιχείρησης με σκοπό την εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων και όχι του επιχειρηματικού οφέλους.

Τα λάθη που μπορεί να διαπράξει ένας άνθρωπος και τα οποία μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την επιχείρηση διακρίνονται σε ακούσια και εκούσια. Προηγουμένως, αναφερθήκαμε στα εκούσια λάθη, ωστόσο και τα ακούσια είναι σημαντικά και μπορεί να οδηγήσουν την επιχείρηση σε περιπέτειες. Για τον λόγο αυτό είναι επιτακτικό να γίνει μια προσπάθεια έτσι ώστε να αποτραπούν όσο το δυνατόν περισσότερο.

Ο εσωτερικός έλεγχος, πέραν της αποτροπής λανθασμένων πρακτικών μέσα σε μια επιχείρηση, μπορεί να συμβάλλει και στην πρόληψη γεγονότων. Ο εσωτερικός έλεγχος σε συνεργασία με τη διοίκηση της εταιρείας μπορεί να συμβουλευσει, ώστε να προβλεφθούν απρόβλεπτα γεγονότα και ουσιώδη σφάλματα που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά τις οικονομικές καταστάσεις και τη φήμη της εταιρείας.

Η ύπαρξη και αποτελεσματική εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο που ενισχύει την εμπιστοσύνη των stakeholders⁵ για την επιχείρηση. Ο εξωτερικός ελεγκτής επιβεβαιώνει την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο.

Ο εσωτερικός έλεγχος επιβεβαιώνει τη σωστή λειτουργία της επιχείρησης μετά την κατάρτιση του ισολογισμού και αποτελεί το εργαλείο εκείνο που διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των στόχων της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος είναι ο μηχανισμός εκείνος της επιχείρησης που υποβοηθά τη διοίκηση προκειμένου να επιτύχει τους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους που έχει θέσει.

Η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη γενικότερη ευημερία της επιχείρησης. Ο εξωτερικός έλεγχος πολλές φορές υπόκειται σε οικονομικούς και νομικούς περιορισμούς. Η συμμόρφωση της επιχείρησης με τους κανονισμούς της και τις διαδικασίες της είναι εξίσου σημαντική. Πολλά είναι τα παραδείγματα επιχειρήσεων, που ενώ τήρησαν τις νομικές τους υποχρεώσεις, δεν τήρησαν τις εσωτερικές διαδικασίες με αποτέλεσμα να οδηγηθούν στην καταστροφή. Εκτός των παραπάνω, ύστερα από την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των προσωπικών συμπερασμάτων του μελετητή της παρούσας διδακτορικής διατριβής, ο εσωτερικός έλεγχος θεωρείται ως μια πολύτιμη λειτουργία που λαμβάνει χώρα εντός της επιχείρησης και μερικά χαρακτηριστικά δείγματα της χρησιμότητάς του είναι τα παρακάτω:

1. Η επίβλεψη της εφαρμογής των αποφάσεων της διοίκησης σχετικά με θέματα του κώδικα ηθικής.
2. Η παροχή διαβεβαίωσης στη διοίκηση σχετικά με την αντιμετώπιση των κινδύνων που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση σύμφωνα με τις πολιτικές κινδύνων που εφαρμόζει.
3. Η συμβολή στην αποτελεσματική λειτουργία των προμηθειών, ώστε οι προμήθειες να γίνονται στη χαμηλότερη δυνατή τιμή με σχετικά καλή

⁵ Με τον όρο stakeholders εννοούνται όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη ή κοινωνικοί εταίροι που έχουν σχέσεις με την επιχείρηση.

ποιότητα. Η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στη λειτουργία των προμηθειών πραγματοποιείται με την εγκαθίδρυση δικλείδων ασφαλείας.

4. Η συμμόρφωση με τους νόμους είναι απαραίτητη, ώστε η επιχείρηση να μην υποστεί οικονομικά και διοικητικά πρόστιμα που θα έχουν σοβαρή επίπτωση στην περαιτέρω λειτουργία της. Αποστολή του εσωτερικού ελέγχου δύναται να μην είναι μόνο η συμμόρφωση με τους νόμους αλλά και με τους κανονισμούς της επιχείρησης. Οι εσωτερικοί κανονισμοί της επιχείρησης αποτελούν βασικό στοιχείο επίτευξης της ανταγωνιστικότητάς της και εν τέλει βασικό συστατικό της επιβιώσής της.
5. Η ύπαρξη της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφευχθούν ορισμένοι κίνδυνοι που σχετίζονται με τη λειτουργία της επιχείρησης. Τέτοιοι κίνδυνοι μπορεί να είναι η υγεία και η ασφάλεια των εργαζομένων της επιχείρησης και των καταναλωτών, καθώς επίσης και η αποφυγή περιβαλλοντικών παραβάσεων εκ μέρους της εταιρείας.
6. Η επιβεβαίωση ότι οι συμφωνίες με τους πελάτες εκτελούνται σύμφωνα με τους κανόνες της επιχείρησης είναι ένα από τα ζητούμενα. Η σωστή λειτουργία του συστήματος εξυπηρέτησης των πελατών ενισχύει τους ευχαριστημένους πελάτες και απομακρύνει τον κίνδυνο αστικών αγωγών για περιπτώσεις αντισυμβατικής συμπεριφοράς της επιχείρησης.
7. Η παροχή συμβουλών προς τη διοίκηση σχετικά με τη λειτουργία της επιχείρησης είναι μία πολύτιμη υπηρεσία του εσωτερικού ελέγχου. Η παροχή συμβουλών γίνεται ύστερα από την ενδελεχή εξέταση των λειτουργιών της επιχείρησης.

Οι κύριες διαφορές του εσωτερικού ελέγχου σε σχέση με τον εξωτερικό έλεγχο εντοπίζονται κυρίως σε θέματα που ασχολείται ο εσωτερικός έλεγχος πέραν της παρουσίασης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Τα θέματα αυτά είναι η λειτουργική αποτελεσματικότητα της επιχείρησης με την έννοια της επίτευξης των στόχων, η συνεχής ανατροφοδότηση της διοίκησης με πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της επιχείρησης και η διάδοση των διαδικασιών δεοντολογίας εντός της επιχείρησης.

Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου θεωρείται ως μια διαδικασία η οποία προσφέρει αξία στην επιχείρηση και για αυτόν τον λόγο αξίζει και κρίνεται αναγκαίο να υπάρχει. Για μερικούς ελεγκτές η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου συνίσταται στο γεγονός ότι προσφέρει βοήθεια στη διοίκηση να βελτιώσει τη λειτουργία της επιχείρησης και όχι τόσο να βελτιώσει τη συμμόρφωση της επιχείρησης με τις διαδικασίες και τις πολιτικές της επιχείρησης. Σχετικά με το θέμα, υπάρχει διχογνωμία και μερικοί προκρίνουν την άποψη ότι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου συμβάλλει στη βελτίωση της πληροφόρησης της διοίκησης, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι επιδρά θετικά στη συμμόρφωση της επιχείρησης με κανονισμούς και νόμους. Σχετικά με τους στόχους που θα πρέπει να πληρεί ο εσωτερικός έλεγχος, η ενδεικνυόμενη πρακτική θα ήταν να ερωτηθούν οι stakeholders. Σχετικά με τις εργασίες εκείνες της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου έχει διενεργηθεί σχετική έρευνα από το Διεθνές Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών. Σχετικές ερωτήσεις απεστάλησαν σε 4500 διευθυντές ή managers εταιρειών της Βόρειας Αμερικής. Από τον συνολικό πληθυσμό 673 άτομα συμμετείχαν στην έρευνα⁶, δημιουργώντας ένα ποσοστό απάντησης 15% (Roth, 2003: 34).

⁶ Η έρευνα εξέτασε τις εργασίες εκείνες που πιστεύουν οι εσωτερικοί ελεγκτές ότι προσθέτουν αξία στην επιχείρηση και εκείνες οι οποίες έχουν μεγαλύτερη σημασία στο μέλλον. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι εργασίες που έχουν σημασία και θα συνεχίσουν να έχουν στο μέλλον είναι η ατομική εκτίμηση του ελέγχου, οι συμβουλευτικές εργασίες, οι τεχνικές ελέγχου στα πληροφοριακά συστήματα, η εκτίμηση κινδύνου προκειμένου να αναπτυχθεί ένα ετήσιο πρόγραμμα ελέγχου, η εκπαίδευση του εσωτερικού ελεγκτή και η επισκόπηση των συστημάτων που έχουν εφαρμοστεί. Οι νέες πρακτικές που αρχίζουν να εμφανίζονται είναι η διαχείριση κινδύνου, το ηλεκτρονικό εμπόριο και η συνεχής παρακολούθηση.

1.1.3. Ορισμοί Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου

Υπάρχουν αρκετοί ορισμοί σχετικά με την έννοια του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, οι οποίοι παρά τις μερικές αποκλίσεις τους έχουν αρκετά κοινά στοιχεία. Ο Cheung (1997) υποστήριξε ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου αναφέρεται σε ένα οργανωμένο πλέγμα λειτουργιών και διαδικασιών, σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχου που καθιερώνει η διοίκηση και έχει ως σκοπό την αποτελεσματική λειτουργία της επιχείρησης. Οι Meigs, Larsen και Meigs (1984) υποστήριξαν ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι το πλάνο της επιχείρησης. Όλες οι μέθοδοι και οι διαδικασίες που ακολουθεί η διοίκηση γίνονται για να διασφαλίσει, όσο το δυνατόν, πιο αποδοτική συνεργασία με τη διεύθυνση της επιχείρησης, τη διασφάλιση του κεφαλαίου, την πρόληψη και τον εντοπισμό της απάτης και του λάθους, την ακρίβεια και ολοκλήρωση των λογιστικών αρχείων και την έγκαιρη προετοιμασία χρήσιμων οικονομικών πληροφοριών.

Κατά το αγγλοελληνικό λεξικό Κ. Κάντζου «internal control» είναι «το σύστημα μέσω του οποίου η διοίκηση μιας επιχείρησης επιδιώκει τον έλεγχο της λειτουργίας της επιχείρησης σύμφωνα με τις προδιαγραφές και την πολιτική της». Ένας άλλος ορισμός που δίνεται από το αγγλοελληνικό λεξικό Ι. Χρυσοβιτισιώτη – Ι. Σταυρακοπούλου σχετικά με την έννοια του «internal control» είναι: «Μέθοδοι και μέτρα εποπτείας για την πιστή εφαρμογή των αποφάσεων και της πολιτικής της διοίκησης, τον έλεγχο της αξιοπιστίας των στοιχείων, τη διαφύλαξη της περιουσίας και την αποφυγή ατασθαλιών» (Φίλος, 2004: 17).

Σχετικά με την έννοια του εσωτερικού ελέγχου κρίνεται αναγκαία μια διευκρίνιση. Στην ελληνική βιβλιογραφία ο όρος εσωτερικός έλεγχος χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδώσει τις έννοιες της αγγλικής «internal control» και «internal audit». Η μη διάκριση των δύο αυτών εννοιών προκαλεί σύγχυση. Ο Φίλος (2004) ορίζει τις δύο αυτές έννοιες ως εξής: «σύστημα εσωτερικού ελέγχου (audit control) είναι το σύνολο των μέτρων ελέγχου (controls) που έχουν επινοηθεί και χρησιμοποιούνται σε μια επιχείρηση για να προωθήσουν, να κατευθύνουν, να περιορίσουν, να διοικήσουν και να ελέγξουν τις διάφορες δραστηριότητες αποβλέποντας στην ικανοποίηση των στόχων της επιχείρησης». Τα πρότυπα, η οργάνωση της επιχείρησης, η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και οι προϋπολογισμοί

είναι μερικά από τα μέτρα ελέγχου (Φίλος, 2004: 17). Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου (internal audit) είναι μια υπηρεσία της επιχείρησης η οποία είναι επιφορτισμένη κυρίως με την διενέργεια ελέγχου. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου επισκοπεί και ελέγχει τα μέτρα ελέγχου της επιχείρησης. Η παρομοίωση ότι η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου αποτελεί στην πραγματικότητα μέτρο ελέγχου των μέτρων ελέγχου αποδίδει αντιπροσωπευτικά τη χρησιμότητα και τον ρόλο της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου στην επιχείρηση. Αξίζει να αναφερθεί ότι η έννοια του συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι ευρύτερη και χρησιμοποιείται για την οργάνωση της επιχείρησης μέχρι και τον έλεγχο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου προκειμένου να είναι αποτελεσματικό θα πρέπει να πληρεί κριτήρια, όπως ανεξαρτησία (independence), υπευθυνότητα (authoritativeness) και αποδοτικότητα (efficiency). Η ανεξαρτησία είναι το κυριότερο χαρακτηριστικό το οποίο θα πρέπει να διαθέτει ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου προκειμένου να είναι αποτελεσματικό. Η επίτευξη της ανεξαρτησίας του εσωτερικού ελέγχου είναι πιο δύσκολη σε σχέση με αυτή του εξωτερικού, διότι υπάρχει στενότερη σχέση μεταξύ ελεγχόμενης μονάδος και ελεγκτή. Η υπευθυνότητα είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό το οποίο θα πρέπει να έχει ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Με την έννοια της υπευθυνότητας νοείται η ικανότητα οργάνωσης και η αποτελεσματικότητα κατά την επίλυση των προβλημάτων (Ζαφειράκου και Ταχυνάκης, 2007: 60). Τέλος, το σύστημα εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να είναι αποδοτικό, με την έννοια να προσθέτει αξία στην επιχείρηση με τη λειτουργία του και να συμβάλλει στην επιβίωση και την ευημερία της εταιρείας μακροπρόθεσμα.

1.1.4. Παράγοντες που επιδρούν στην Απόφαση της Διοίκησης σχετικά με τα Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου

Η απόφαση της διοίκησης σχετικά με την επιλογή και εφαρμογή συστημάτων εσωτερικού ελέγχου είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που εκτελείται. Η απόφαση της διοίκησης σχετικά με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου έχει γίνει αντικείμενο έρευνας. Σύμφωνα με σχετική έρευνα συμβαίνουν ύστερα από εξέταση μια σειρά παραγόντων, όπως:

1. Η θετική ή αρνητική αντίδραση των άμεσα εμπλεκομένων με την επιχείρηση (stakeholders) στις επιχειρούμενες αλλαγές στα συστήματα εσωτερικού ελέγχου.
2. Το μέγεθος της επιχείρησης.
3. Η πολυπλοκότητα του λογιστικού συστήματος που εφαρμόζει. Για παράδειγμα, η εφαρμογή πέραν του εθνικού λογιστικού συστήματος και των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης δημιουργεί επιπρόσθετες δυσκολίες.

Οι μικρότερες επιχειρήσεις θεωρείται ότι είναι πιο εύκολο να τροποποιήσουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου (Glandon, 2003: 306). Αντίθετα, σύμφωνα με σχετική έρευνα του Glandon (2003) φαίνεται ότι ο περιορισμός σε ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους δεν επηρεάζει τις αποφάσεις της διοίκησης σχετικά με τις αλλαγές στα συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Στα αποτελέσματα της έρευνας εντάσσεται και η διαπίστωση ότι οι ιδιοκτήτες και η διοίκηση εμφανίζονται απρόθυμοι να πραγματοποιήσουν αλλαγές μετά τη διάδοση των πληροφοριακών συστημάτων. Η απροθυμία τους αυτή δικαιολογείται ίσως από την άγνοια από την οποία διακατέχονται σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα πληροφοριακά συστήματα και από την ελλιπή επίγνωση των κινδύνων που μπορεί να επιφέρουν τα λανθασμένα στοιχεία της επιχείρησης στο σύνολο των λειτουργιών.

1.1.5. Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Διαχείρισης Κινδύνων – Federation of European Risk Management Association (FERMA)

Πέραν του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών το θέμα της διαχείρισης των κινδύνων απασχόλησε και άλλη μια γνωστή οργάνωση η οποία ονομάζεται FERMA⁷. Η ομοσπονδία αυτή αποτελείται από 4800 μέλη, τα οποία απασχολούνται σε ένα εύρος επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Η ομοσπονδία ιδρύθηκε το 1974, ωστόσο αρχικά είχε διαφορετική ονομασία. Η αρχική ονομασία της ήταν «Association Europeenne des Assures de l'industrie (AEI)⁸».

Η ομοσπονδία FERMA έχει ως βασική αποστολή της την προώθηση και τη συνεργασία μεταξύ των μελών της σε θέματα διαχείρισης κινδύνων, ασφαλίσεων και χρηματοδοτικών κινδύνων. Στους στρατηγικούς στόχους της ομοσπονδίας εντάσσονται η επίβλεψη κανόνων και προτύπων, η πρόληψη περιστατικών που μπορεί να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στο επάγγελμα, η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των ομοσπονδιών, η ενασχόληση με θέματα τοπικής εκπροσώπησης και η σύναψη συμμαχιών για τεχνικά ζητήματα. Η προώθηση της συνεργασίας των μελών που αποτελούν την ομοσπονδία επιτυγχάνεται μέσω:

1. Της διοργάνωσης επιμορφωτικών σεμιναρίων.
2. Της ύπαρξης διάυλων επικοινωνίας με τις τοπικές οργανώσεις διαχείρισης κινδύνων.
3. Της διεξαγωγής ερευνών και σύγκρισης του επιπέδου διαχείρισης των κινδύνων σε ευρωπαϊκές χώρες.
4. Της προώθησης της ομοσπονδίας και της διαχείρισης των κινδύνων σε χώρες που δεν έχουν εξελιχθεί επαρκώς.

⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ομοσπονδία FERMA βλ. www.ferma.eu

⁸ Η σημερινή δομή της ομοσπονδίας αποτελείται από εκπροσώπους – οργανώσεις 19 ευρωπαϊκών χωρών και έχει ως αντικείμενο την ενασχόληση με θέματα διαχείρισης κινδύνων.

1.1.6. Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Ινστιτούτων Εσωτερικού Ελέγχου (ECIIA)

Η Συνομοσπονδία Ινστιτούτων Εσωτερικού Ελέγχου στην Ευρώπη είναι γνωστή ως European Confederation of Institutes of Internal Auditing (ECIIA)⁹. Η συνομοσπονδία έχει ως έδρα τις Βρυξέλες του Βελγίου και ιδρύθηκε το 1982. Η ECIIA πρόκειται ουσιαστικά για την εκπρόσωπο 33 εθνικών ινστιτούτων εσωτερικού ελέγχου (ECIIA, 2012). Βασικός στόχος της συνομοσπονδίας είναι η υποστήριξη και προώθηση του εσωτερικού ελέγχου στην Ευρώπη και στις χώρες – μέλη της συνομοσπονδίας. Αναλυτικά οι στόχοι της συνομοσπονδίας είναι:

1. Η ανάπτυξη και εκπροσώπηση του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή στην ευρύτερη γεωγραφική της Ευρώπης και της λεκάνης της Μεσογείου.
2. Η εκπροσώπηση του επαγγελματικού χώρου των εσωτερικών ελεγκτών στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης και η διαπραγμάτευση σχετικών θεμάτων με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και άλλοι θεσμικοί φορείς.
3. Η εκπροσώπηση του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή για τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης σε παγκόσμιες εκδηλώσεις σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο.
4. Η ανάπτυξη του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή στις αναδύμενες οικονομίες της Ευρώπης και της λεκάνης της Μεσογείου.

Μέλη της ECIIA είναι τα εθνικά Ινστιτούτα Εσωτερικών Ελεγκτών και κάθε ινστιτούτο εκπροσωπείται στη γενική συνέλευση της συνομοσπονδίας από ένα μέλος. Επιπρόσθετα, η ECIIA έχει διεξαγάγει έρευνα σχετική με την κατάσταση της εταιρικής διακυβέρνησης με ιδιαίτερη έμφαση στον εσωτερικό έλεγχο (ECIIA, 2007: 7).

⁹ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της ECIIA βλ. www.ecija.eu

1.1.7. Εταιρική Διακυβέρνηση

1.1.7.1. Έννοια Εταιρικής Διακυβέρνησης

Οι επιχειρήσεις προκειμένου να λάβουν τις αποφάσεις τους σχετικά με την πολιτική την οποία θα ακολουθήσουν αναλύουν το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον. Η αντίληψη ότι το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης δεν είναι τόσο σημαντικό για την επίτευξη της επιτυχίας και ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης ανήκει στο παρελθόν.

Ένας διαδεδομένος ορισμός της εταιρικής διακυβέρνησης είναι ότι «εταιρική διακυβέρνηση είναι το σύστημα με το οποίο ελέγχονται και παρακολουθούνται οι εταιρείες». Ο ορισμός της εταιρικής διακυβέρνησης αναφέρεται στον έλεγχο της επιχείρησης, ο οποίος αποτελεί αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου. Ένας άλλος ορισμός της εταιρικής διακυβέρνησης είναι ότι «εταιρική διακυβέρνηση είναι το σύνολο των μηχανισμών¹⁰ και των αντίστοιχων δικαιωμάτων λήψης απόφασης, παρέμβασης και ελέγχου, που χρησιμεύουν στην επίλυση των συγκρούσεων συμφερόντων μεταξύ των παραγόντων¹¹, οι οποίοι αναμειγνύονται στην εταιρική δραστηριότητα και οι οποίοι καθορίζουν πώς λαμβάνονται οι σημαντικές αποφάσεις στο επίπεδο της επιχείρησης, καθώς και ποιες αποφάσεις λαμβάνονται (Φίλος, 2004: 48).

Η εταιρική διακυβέρνηση θέτει ως προτεραιότητα την καλή λειτουργία του εσωτερικού περιβάλλοντος της εταιρείας προκειμένου να επιτευχθεί ταυτόχρονα και η επιτυχία στο εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης. Οι ορισμοί σχετικά με την εταιρική διακυβέρνηση είναι πολλοί. Οι Shleifer και Vishny (1997) αναφέρουν ότι η εταιρική διακυβέρνηση ασχολείται με το πώς οι προμηθευτές και μέτοχοι των επιχειρήσεων θα εξασφαλίσουν την απόδοση για την επένδυσή τους. Ο ΟΟΣΑ (1999) και η επιτροπή Cadbury (1992) ορίζουν την εταιρική διακυβέρνηση ως «το σύστημα με το οποίο οι εταιρείες παρακολουθούνται και ελέγχονται» (Φίλος, 2004: 48).

Ο Kaplan και ο Norton (2000) ορίζουν την εταιρική διακυβέρνηση ως τον σύνδεσμο μεταξύ διευθυντών, managers, εργαζομένων, μετόχων, πελατών, πιστωτών

¹⁰ Εννοούνται θεσμικοί και δομικοί μηχανισμοί.

¹¹ Stakeholders όπως συναντάται στη διεθνή βιβλιογραφία.

και προμηθευτών με την εταιρεία και μεταξύ τους. Η άποψη αυτή αποτελεί πολιτική προσέγγιση.

Η εταιρική διακυβέρνηση έχει μεγάλη ιστορία παγκοσμίως και τίθεται στην επικαιρότητα συνήθως ύστερα από εταιρικά σκάνδαλα που έρχονται στην επιφάνεια. Από την υπερτίμηση και την κατάρρευση της εταιρείας South Sea το 1720 στο Ηνωμένο Βασίλειο άρχισε να τίθεται το θέμα της χρηστής εταιρικής διακυβέρνησης. Ακολούθησαν η κρίση του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης το 1873 και το οικονομικό κραχ του 1929, η χρηματιστηριακή κρίση του 1987 και η κατάρρευση εταιρειών στις Η.Π.Α., όπως η Enron, η HealthSouth και η Worldcom. Στο Ηνωμένο Βασίλειο ύστερα από τα εμφανιζόμενα σκάνδαλα μεγάλων εταιρειών¹², καθώς και έντονων αντιπαραθέσεων σχετικά με την αμοιβή των μελών του διοικητικού συμβουλίου οδηγηθήκαμε στην επιτροπή Cadbury, η οποία συνέταξε έναν εθελοντικό κώδικα για την εταιρική διακυβέρνηση. Τα πρόσφατα σκάνδαλα στις Ηνωμένες Πολιτείες οδήγησαν στη θεσμοθέτηση του νόμου Sarbanes-Oxley Act (SOX)¹³ ο οποίος είχε ως στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας και της εταιρικής διακυβέρνησης εντός των εταιρειών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατανοώντας τους κινδύνους που υπάρχουν για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις ύστερα από αντίστοιχα παραδείγματα σκανδάλων των ευρωπαϊκών εταιρειών ανέθεσε σε μια ομάδα ειδικών η οποία είχε ως επικεφαλή τον Jaap Winter να κάνει προτάσεις σχετικά με τον εκσυγχρονισμό των νόμων περί εταιρειών. Η πρόταση της επιτροπής ήταν η έκδοση οδηγιών προς τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη βελτίωση της εταιρικής διακυβέρνησης.

Η ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της εταιρικής διακυβέρνησης είναι πολύ σημαντική για μια επιχείρηση. Στην Ελλάδα έχει παρατηρηθεί ότι υπάρχει συνήθως ταύτιση μεταξύ διοίκησης και ιδιοκτησίας. Το γεγονός αυτό προκαλεί δυσλειτουργία και άνιση μεταχείριση για τους μετόχους μειοψηφίας. Η ταύτιση αυτή είναι πολύ πιθανό να αποθαρρύνει μελλοντικούς επενδυτές που είναι απαραίτητοι προκειμένου η επιχείρηση να επιτύχει το όραμά της. Η επιχείρηση προκειμένου να προσελκύσει

¹² Για παράδειγμα η BCCI και η Maxwell.

¹³ Καινοτομίες του νέου νόμου αποτελούν η θεσμοθέτηση ανεξάρτητων μελών στο διοικητικό συμβούλιο και η λειτουργία της επιτροπής εσωτερικού ελέγχου, η οποία θα διέπεται και αυτή με τη σειρά της από ανεξαρτησία.

επενδυτές οφείλει να έχει και να εφαρμόζει καλές πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης. Η καλή εταιρική διακυβέρνηση μιας εταιρείας ενδεχομένως να αποτελέσει το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα. Το κράτος με τη σειρά του θα πρέπει να ενθαρρύνει την υιοθέτηση πρακτικών καλής εταιρικής διακυβέρνησης. Η εφαρμογή αρχών εταιρικής διακυβέρνησης θα καταστήσει εφικτή την προσέλκυση θεσμικών επενδυτών, πράγμα που είναι ιδιαίτερος σημαντικό ειδικά σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από οικονομική δυσπραγία χωρίς προηγούμενο.

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι περισσότεροι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης είναι εθελοντικοί και ότι τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιοποιηθεί περισσότεροι από 50 κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης σε πάνω από 60 χώρες στον κόσμο (Ξανθάκης, Τσιπούρη και Σπανός, 2003: 18). Όλοι οι κώδικες έχουν κοινά βασικά χαρακτηριστικά, ωστόσο διαφέρουν σε επιμέρους σημεία. Η πρακτική εμπειρία μας δείχνει ότι οι περισσότεροι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης διατυπώνονται στην αρχή εθελοντικά, ωστόσο αργότερα ζητείται υποχρεωτική εφαρμογή από τις επιχειρήσεις. Η υποχρεωτικότητα επιβάλλεται είτε από το κράτος είτε από επαγγελματικές ενώσεις.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα το οποίο αναπτύσσεται στην επιχείρηση είναι η σχέση «εντολέα-εντολοδόχου» (principal-agent problem). Το θέμα το οποίο τίθεται είναι πως οι μέτοχοι (εντολέας) οι οποίοι έχουν επενδύσει τα χρήματά τους και ενδιαφέρονται για την μακροχρόνια ευημερία της επιχείρησης έχουν τα ίδια συμφέροντα με τους διαχειριστές της εταιρείας (εντολοδόχοι)¹⁴. Η εταιρική διακυβέρνηση όταν ασκείται σωστά διασφαλίζει αρχές όπως διαφάνεια (transparency), αποκάλυψη πληροφοριών (disclosure) και προστασία των μετόχων μειοψηφίας από ενδεχόμενες αυθαιρεσίες μεγαλομετόχων (protection of minority shareholders).

¹⁴ Για παράδειγμα, οι διαχειριστές προκειμένου να αυξήσουν τις αμοιβές τους και τα bonus μπορούν να επιδιώκουν αύξηση της πρόσκαιρης κερδοφορίας της επιχείρησης, χωρίς πραγματικά να υπάρχει στο μέγεθος που την παρουσιάζουν χρησιμοποιώντας λογιστικές τεχνικές.

1.1.7.2. Η Εταιρική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα

Η προσπάθεια για ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα είναι σχετικά πρόσφατη σε σχέση με άλλες χώρες. Η αύξηση του ενδιαφέροντος για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα συνέπεσε με μια εποχή που χαρακτηριζόταν από τη μεγάλη διείσδυση της ιδέας του χρηματιστηρίου στην ελληνική κοινωνία¹⁵. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς το 1999 σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της εταιρικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα εξέδωσε τις «Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης» μέσω επιτροπής που συστάθηκε ύστερα από πρωτοβουλία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Mertzanis, 2010: 90). Η Ελλάδα προσπάθησε να υιοθετήσει το Αγγλοσαξονικό υπόδειγμα εταιρικής διακυβέρνησης, ωστόσο το αυξημένο νομικό πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων δεν ταίριαζε με τα Αγγλοσαξονικά πρότυπα. Τα προεδρικά διατάγματα 350/1985 και 348/1992, καθώς και ορισμένες άλλες υπουργικές αποφάσεις έχουν συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα, ωστόσο δεν αποτελούν ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης (Mertzanis, 2010: 97).

Οι αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που προτείνονταν αναφέρονταν σε ορισμένα θέματα που έχουν σχέση με την διοίκηση των εταιρειών. Οι κύριες κατηγορίες ήταν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μετόχων, η μεταχείριση των μετόχων, ο ρόλος των stakeholders στην εταιρική διακυβέρνηση, η διαφάνεια – γνωστοποίηση των πληροφοριών της επιχείρησης, τα ελεγκτικά ζητήματα, το διοικητικό συμβούλιο, τα μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού συμβουλίου και η εκτελεστική διοίκηση. Ο παρόν κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης περιλαμβάνει 44 ενδεικτικές πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης.

Μια άλλη προσπάθεια έκδοσης αρχών εταιρικής διακυβέρνησης έγινε από τον Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) το 2001. Πιο συγκεκριμένα, ο ΣΕΒ εξέδωσε κάποιες αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που θα είχαν εφαρμογή στις ελληνικές επιχειρήσεις συμπεριλαμβανομένων και των επιχειρήσεων οι οποίες ήταν εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης

¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τα τέλη της δεκαετίας του 1990 όπου παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση της κεφαλαιοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

του ΣΕΒ δεν είχε υποχρεωτική εφαρμογή, αλλά εθελοντική. Οι κύριες προτάσεις του κώδικα ήταν η θεσμοθέτηση σχετικά με τη σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου, το οποίο πρέπει να αποτελείται κατά πλειοψηφία από μη εκτελεστικά μέλη και εφαρμογή συστημάτων εσωτερικού ελέγχου από συγκεκριμένο τμήμα ή από συγκεκριμένο άτομο (Spanos, 2003: 16).

Η αποτυχία¹⁶ της εταιρικής διακυβέρνησης αναγνωρίζεται ως ένας σημαντικός παράγοντας της μειωμένης κεφαλαιοποίησης των μετοχών των επιχειρήσεων, οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (Spanos, 2003: 6).

1.1.8. Οι Σχέσεις Εταιρικής Διακυβέρνησης και Εσωτερικού Ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου ήλθαν στην επικαιρότητα ιδιαίτερα μετά τα μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα που συγκλόνισαν τον κόσμο στο τέλος της δεκαετίας του 1990. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το αυξημένο ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για την έννοια των κινδύνων συντέλεσαν στην ενίσχυση της παρουσίας του εσωτερικού ελέγχου και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου εντός της επιχείρησης. Αποτέλεσμα των γεγονότων αυτών είναι να θεωρείται ο εσωτερικός έλεγχος ως ένας κρίσιμος παράγοντας για την εφαρμογή καλής εταιρικής διακυβέρνησης (Allegriani, Melville and Paape, 2009: 2). Γενικά επαγγελματίες και ακαδημαϊκοί καθηγητές υπερθεματίζουν σχετικά με τον ρόλο του εσωτερικού ελέγχου στην επίτευξη καλής εταιρικής διακυβέρνησης, στη διαχείριση κινδύνων και στον συμβουλευτικό του ρόλο σε όλες τις λειτουργίες της επιχείρησης.

Η εταιρική διακυβέρνηση και ο εσωτερικός έλεγχος αποτελούν δύο σύγχρονα γνωστικά πεδία που ολοένα και περισσότερο απασχολούν τις σύγχρονες επιχειρήσεις. Η σημασία του εσωτερικού ελέγχου στην εφαρμογή των αρχών της εταιρικής

¹⁶ Στα πλαίσια αυτά η ελληνική πολιτεία σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της ταραγμένης εμπιστοσύνης των επενδυτικών σχετικά με τη διαφάνεια στις επιχειρήσεις θέσπισε τον νόμο 3016/2002 με κυρίαρχο σκοπό την ανάκτηση της κλονισμένης εμπιστοσύνης των επενδυτικών προς τον θεσμό των επιχειρήσεων, της μετοχικότητας και του χρηματιστηρίου.

διακυβέρνησης είναι μεγάλη. Η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στην εταιρική διακυβέρνηση έγκειται στο γεγονός ότι ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην επιβεβαίωση ότι εφαρμόζονται οι αρχές εταιρικής διακυβέρνησης σύμφωνα με το πλαίσιο που έχει αποφασίσει να εφαρμόσει η επιχείρηση. Ο εσωτερικός έλεγχος καλείται να επιτελέσει τον ρόλο του θεματοφύλακα ή εγγυητή των αρχών της εταιρικής διακυβέρνησης μέσα σε μια επιχείρηση. Το τμήμα εσωτερικού ελέγχου λόγω της λειτουργίας του είναι το αρμόδιο εκείνο τμήμα που καλείται να διαπιστώσει τις αποκλίσεις από τις αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης και το σημαντικότερο να προτείνει τις κατάλληλες δράσεις προκειμένου να υπάρξει πλήρη εφαρμογή των αρχών της εταιρικής διακυβέρνησης. Η παραπάνω λειτουργία επιδρά θετικά στην προστασία της αξίας της επιχείρησης και στο συμφέρον των μετόχων της. Η διοίκηση της επιχείρησης είναι επιφορτισμένη στα πλαίσια της σχέσης εντολέα - εντολοδόχου να δρα με σκοπό το συμφέρον των μετόχων που της έχει δώσει το δικαίωμα να διοικεί την επιχείρηση. Οι μέτοχοι εξαιτίας της ασύμμετρης πληροφόρησης αδυνατούν να ελέγξουν την πορεία και τις διαδικασίες μέσα σε μια επιχείρηση. Το κενό αυτό μεταξύ διοίκησης και μετόχων οφείλει να το καλύψει η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να διαπιστώσει εάν ή όχι η διοίκηση της εταιρείας ασκείται σύμφωνα με τις προβλεπόμενες αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που έχουν ως σκοπό την προστασία του πλούτου των μετόχων της.

Οι αρχές εταιρικής διακυβέρνησης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος είναι η πολύτιμη αυτή λειτουργία της επιχείρησης, η οποία μεταξύ άλλων ελέγχει την εφαρμογή των αρχών εταιρικής διακυβέρνησης. Η σημασία που αποδίδεται στον εσωτερικό έλεγχο καταδεικνύεται από το γεγονός ότι όλοι οι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης αναφέρονται στην αναγκαιότητα της ύπαρξης του εσωτερικού ελέγχου, των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και της επιτροπής ελέγχου εντός της επιχείρησης. Οι σχέσεις εταιρικής διακυβέρνησης και εσωτερικού ελέγχου είναι στενά συνδεδεμένες. Τα κυριότερα συμπεράσματα σχετικά με τη σχέση της εταιρικής διακυβέρνησης και του συστήματος εσωτερικού ελέγχου παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Η προσφορά του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, αλλά και της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου φαίνεται τόσο από τη θέσπιση του καταστατικού λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου, όσο και από τη λειτουργία του

εσωτερικού ελέγχου. Η προσφορά του εσωτερικού ελέγχου διαφαίνεται και από την ύπαρξη των επιτροπών ελέγχου και την επιδίωξη των στόχων του εσωτερικού ελέγχου σε θέματα που άπτονται της επίτευξης των εταιρικών στόχων.

2. Οι βασικές αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης και του εσωτερικού ελέγχου είναι κοινές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι αρχές όπως διαφάνεια, λογοδοσία και διαχωρισμός καθηκόντων απαντώνται τόσο στην εταιρική διακυβέρνηση, όσο και στον εσωτερικό έλεγχο. Συνεπώς, αν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ικανοποιητικό και παρέχει επαρκείς τεκμηριώσεις, τότε η εφαρμογή κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης είναι πολύ ευκολότερη (Φίλος, 2004: 52).
3. Πέραν των βασικών αρχών που είναι κοινές για τον εσωτερικό έλεγχο και την εταιρική διακυβέρνηση υπάρχουν και κοινά στοιχεία που αυξάνουν την καλή λειτουργία και εφαρμογή τόσο των αρχών της εταιρικής διακυβέρνησης, όσο και του εσωτερικού ελέγχου. Η ηθική και οι κίνδυνοι είναι δύο βασικά στοιχεία που είναι κοινά. Η ηθική αναφέρεται τόσο στην εταιρική διακυβέρνηση, όσο και στον εσωτερικό έλεγχο. Η ηθική είναι απαραίτητο συστατικό στοιχείο των ασκούντων διοίκηση σε μια επιχείρηση, αλλά και των ατόμων που είναι επιφορτισμένα με τον έλεγχο μιας επιχείρησης. Η εταιρική διακυβέρνηση και ο εσωτερικός έλεγχος με την εφαρμογή τους μέσα σε μια επιχείρηση στοχεύουν να εξαλείψουν τους κινδύνους και να τους διατηρήσουν στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο.
4. Η σχέση εσωτερικού ελέγχου και εταιρικής διακυβέρνησης είναι και έμμεση. Η αποτελεσματικότητα των στόχων της επιχείρησης αποτελεί βασική αρχή της εταιρικής διακυβέρνησης, που ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει ώστε αυτή να επιτευχθεί. Η τιμή της μετοχής και τα συμφέροντα των μετόχων είναι βασική στόχευση ύπαρξης ενός κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης. Ο εσωτερικός έλεγχος με τη διενέργεια των εργασιών του συμβάλλει ώστε να αυξάνονται και να μην σπαταλούνται οι οικονομικοί πόροι της επιχείρησης.

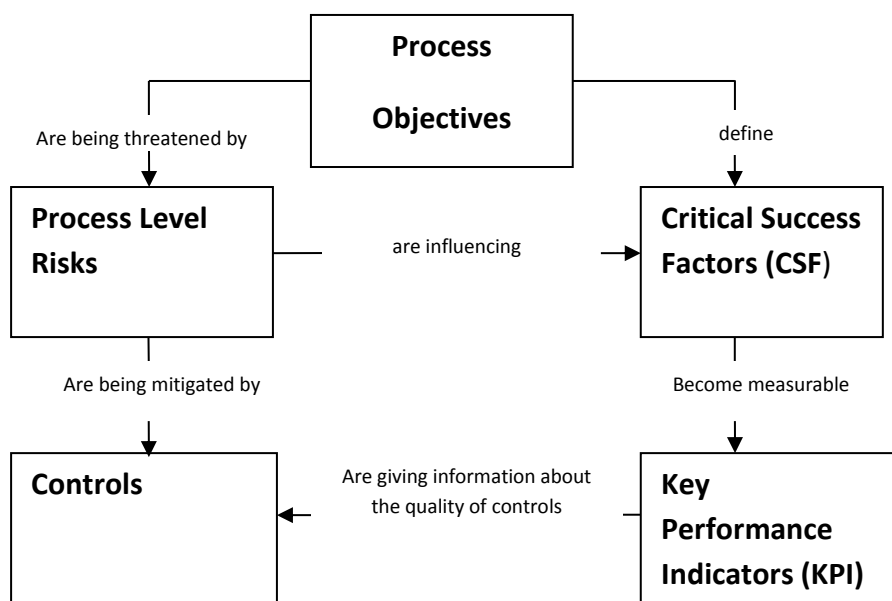
1.2. Αντικείμενο της Έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου και προκειμένου να το επιτύχουμε αυτό είναι αναγκαίο να προσδιορίσουμε τί εμπεριέχεται στην έννοια του εσωτερικού ελέγχου. Ο πιο διαδεδομένος ορισμός σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο είναι αυτός από το Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών ο οποίος αναφέρει ότι: «ο εσωτερικός έλεγχος είναι μια ανεξάρτητη και αντικειμενική διασφαλιστική και συμβουλευτική δραστηριότητα, σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθάει τον οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του, υιοθετώντας μία συστηματική και επαγγελματική προσέγγιση στην αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων, των συστημάτων ελέγχου και της εταιρικής διακυβέρνησης».

Για να καταλήξουμε στον τελευταίο ορισμό που αποτελεί και το αντικείμενο της έρευνας είχαν προηγηθεί ορισμένες διεργασίες στο πέρασμα των χρόνων. Αρχίζοντας από τον αρχικό ορισμό του εσωτερικού ελέγχου που διατυπώθηκε το 1949 δεν θα δούμε πολλές αλλαγές για πολλά χρόνια. Κατά τη διάρκεια όμως της δεκαετίας του '80 και '90 είχαμε μια ριζική αλλαγή (Spira and Page, 2002: 640). Δύο αλλαγές συνέβαλαν στην αλλαγή του ορισμού της έννοιας του εσωτερικού ελέγχου και αυτές ήταν η πρόοδος της τεχνολογίας και η αλλαγή στις ελεγκτικές μεθόδους. Τα παραδοσιακά λογιστικά βιβλία αντικαταστάθηκαν από σύγχρονες βάσεις δεδομένων. Η αλλαγή των ελεγκτικών μεθόδων έγινε όταν διαπιστώθηκε συνεννόηση μεταξύ του εξωτερικού ελεγκτή και του πελάτη – ελεγχόμενου. Πιο συγκεκριμένα, οι διοικήσεις των εταιρειών έκαναν παρεμβάσεις στο έργο του εξωτερικού ελεγκτή με σκοπό να κατευθύνουν τις ενέργειες των ελεγκτών προκειμένου να εμφανίσουν την επιχείρηση, όπως οι ίδιοι επιθυμούσαν και όχι όπως ήταν στην πραγματικότητα.

Η σημασία της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου και της αξιολόγησης του συστήματος εσωτερικού ελέγχου φαίνεται στο παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 1.1: Σχέσεις των στόχων των διαδικασιών

Πηγή: European Confederation of Institutes of Internal Auditing (2007: 31)

Στο παραπάνω σχήμα παρουσιάζονται οι σχέσεις των στόχων των διαδικασιών (process objectives), το επίπεδο κινδύνων των διαδικασιών (process level risks), τα μέτρα ελέγχου (controls), οι κρίσιμοι παράγοντες της επίδοσης μιας επιχείρησης (key performance indicators) και οι κρίσιμοι παράγοντες για την επιτυχία (critical success factors). Οι στόχοι των διαδικασιών απειλούνται από τους κινδύνους που με τη σειρά τους επηρεάζουν τους παράγοντες που είναι σημαντικοί για την επιτυχία μιας επιχείρησης. Οι κίνδυνοι μειώνονται με τα μέτρα ελέγχου. Οι στόχοι των διαδικασιών ορίζουν τους παράγοντες που είναι κρίσιμοι για την επιτυχία της επιχείρησης, οι οποίοι είναι μετρήσιμοι.

Το παραπάνω σχήμα παρουσιάζει με ιδιαίτερα γλαφυρό και παραστατικό τρόπο τη σπουδαιότητα των δεικτών απόδοσης στην επιτυχία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Οι δείκτες απόδοσης διαδραματίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην αξιολόγηση των παραγόντων που είναι σημαντικοί για την πορεία της επιχείρησης. Η αξιολόγηση είναι εκείνη που θα δώσει πληροφορίες για την ποιότητα των συστημάτων ελέγχου μέσα σε μια επιχείρηση.

1.3. Στόχοι – Υποθέσεις της Έρευνας

1.3.1. Διερεύνηση Υποθέσεων της Έρευνας – Στόχοι της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό την αποτύπωση της ποιότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου σε εταιρείες οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χ.Α.Α.. Τα αποτελέσματα της έρευνας διατυπώνονται με τη μορφή συμπερασμάτων. Το συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς (υπόδειγμα) που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα είναι αυτό της COSO. Τα συμπεράσματα αποτελούν πολύτιμο εργαλείο προκειμένου να κατατεθούν πέραν των συμπερασμάτων, προτάσεις βελτίωσης της ποιότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου στις ελληνικές επιχειρήσεις. Η βελτίωση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαχείριση του πλούτου των μετόχων, τη βιωσιμότητα της επιχείρησης και την ευημερία της. Στην παρούσα έρευνα μελετάται, μεταξύ άλλων, και η εφαρμογή ή μη των ακόλουθων υποθέσεων της έρευνας.

H1: Οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

H2: Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην αποτελεσματική λειτουργία της διοίκησης.

H3: Οι διατάξεις από διεθνείς κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης εφαρμόζονται στις εταιρείες του χρηματιστηρίου.

H4: Οι ελληνικές επιχειρήσεις εφαρμόζουν βασικές διατάξεις εσωτερικού ελέγχου του Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ.

H5: Οι εσωτερικοί ελεγκτές καταθέτουν προτάσεις στη διοίκηση και η συνεργασία είναι καλή.

H6: Οι εσωτερικοί ελεγκτές διαθέτουν τυπικά προσόντα.

1. Πτυχίο οικονομικών/διοίκησης ή λογιστικής
2. Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών
3. Πιστοποίηση

- H7: Ο προϊστάμενος της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου εκτελεί και άλλα καθήκοντα.
- H8: Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην πληροφόρηση των χρηστών των λογιστικών καταστάσεων.
- H9: Ο προϋπολογισμός των τμημάτων εσωτερικού ελέγχου δεν διαφέρει.
- H10: Οι εσωτερικοί ελεγκτές απολαμβάνουν πραγματική ανεξαρτησία στην άσκηση των καθηκόντων τους.
- H11: Ποια δραστηριότητα της επιχείρησης αναλώνει τον περισσότερο χρόνο στο ελεγκτικό έργο των εσωτερικών ελεγκτών;
- H12: Τα πρότυπα ISO έχουν υιοθετηθεί από τις επιχειρήσεις και βοηθούν στην διεξαγωγή του εσωτερικού ελέγχου.
- H13: Υπάρχει συμμόρφωση των επιχειρήσεων στο νομικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου.
- H14: Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην εφαρμογή του υποδείγματος της Balanced Scorecard.
- H15: Το υπόδειγμα COSO εφαρμόζεται ως εργαλείο μέτρησης της επίδοσης του εσωτερικού ελέγχου.
- H16: Η επιχείρηση εφαρμόζει πολιτικές προστασίας σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος.

1.3.2. Υποθέσεις Έρευνας και η Εξακρίβωσή τους δια μέσου των Ερωτήσεων

Η διερεύνηση των υποθέσεων της έρευνας και η εξέταση του κατά πόσο αυτές ευσταθούν μπορεί να γίνει δια μέσου του ερωτηματολογίου. Στο σημείο αυτό επιχειρείται να παρουσιαστεί η τοποθέτηση των ερωτήσεων σε σχέση με τη στόχευση για τη διερεύνηση των υποθέσεων της έρευνας. Συγκεκριμένα, έχουμε:

H1: Οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

Ερώτηση 23: Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών;

H2: Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην αποτελεσματική λειτουργία της διοίκησης.

Ερώτηση 24: Η διοίκηση της επιχείρησης εφαρμόζει τις προτάσεις των εσωτερικών ελεγκτών;

H3: Οι διατάξεις από τους διεθνείς κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης εφαρμόζονται στις εταιρείες του χρηματιστηρίου.

Ερώτηση 30: Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (υπόδειγμα);

Ερώτηση 23: Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών;

Ερώτηση 27: Η εταιρεία γνωστοποιεί τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και τη λειτουργία της σύμφωνα με τον Ν. 3873/2010;

H4: Οι ελληνικές επιχειρήσεις εφαρμόζουν βασικές διατάξεις εσωτερικού ελέγχου του Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ.

Ερώτηση 30: Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (υπόδειγμα);

Ερώτηση 23: Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών;

Ερώτηση 27: Η εταιρεία γνωστοποιεί τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και τη λειτουργία της σύμφωνα με τον Ν. 3873/2010;

H5: Οι εσωτερικοί ελεγκτές καταθέτουν προτάσεις στη διοίκηση και η συνεργασία είναι καλή.

Ερώτηση 24: Η διοίκηση της επιχείρησης εφαρμόζει τις προτάσεις των εσωτερικών ελεγκτών;

Ερώτηση 29: Η διοίκηση και το τμήμα εσωτερικού ελέγχου βρίσκονται σε αγαστή συνεργασία προκειμένου να παρακολουθούν τις διαδικασίες της επιχείρησης;

H6: Οι εσωτερικοί ελεγκτές διαθέτουν τυπικά προσόντα.

1. Πτυχίο οικονομικών/διοίκησης ή λογιστικής
2. Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών
3. Πιστοποίηση

Ερώτηση 5: Ποιες γνώσεις στους τομείς λογιστικής/ελεγκτικής έχει ο πρόεδρος της Επιτροπής Ελέγχου; Σε περίπτωση που διαθέτει παραπάνω από ένα κυκλώστε αντίστοιχα.

Ερώτηση 8: Τα στελέχη του τμήματος εσωτερικού ελέγχου έχουν επαρκή γνώση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (ΔΠΧΠ);

Ερώτηση 13: Αν διαθέτει, μήπως έχει πιστοποιητικό π.χ. Certified Information Systems Auditor (CISA) τουλάχιστον ένας;

H7: Ο προϊστάμενος της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου εκτελεί και άλλα καθήκοντα.

Ερώτηση 7: Ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας Εσωτερικού ελέγχου εκτελεί παράλληλα και άλλα καθήκοντα;

H8: Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην πληροφόρηση των χρηστών των λογιστικών καταστάσεων.

Ερώτηση 25: Σε ποια από τις παρακάτω λειτουργίες θεωρείτε ότι η διοίκηση θεωρεί τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου περισσότερο σημαντική;

H9: Ο προϋπολογισμός των τμημάτων εσωτερικού ελέγχου δεν διαφέρει.

Ερώτηση 10: Ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ανταποκρίνεται στις ανάγκες της επιχείρησης;

H10: Οι εσωτερικοί ελεγκτές απολαμβάνουν πραγματική ανεξαρτησία στην άσκηση των καθηκόντων τους.

Ερώτηση 35: Με βάση την ιεραρχική δομή της επιχείρησής σας, πού αναφέρεται η διεύθυνση εσωτερικού ελέγχου;

Ερώτηση 34: Χρησιμοποιούνται περιοδικά ανεξάρτητοι εξωτερικοί ελεγκτές για την αξιολόγηση της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου;

Ερώτηση 32: Πόσο συχνά ενημερώνεται το Δ.Σ. της εταιρείας σας από την Επιτροπή Ελέγχου σχετικά με τις δραστηριότητές της;

Ερώτηση 31: Υπάρχει αξιολόγηση του εσωτερικού ελεγκτή από άλλον ελεγκτή (peer review);

Ερώτηση 28: Ποια είναι η συχνότητα ενημέρωσης του Δ.Σ. της εταιρείας από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου;

Ερώτηση 22: Υφίσταται επαρκής Κανονισμός Λειτουργίας Υπηρεσιών Εσωτερικού Ελέγχου (Internal Audit Charter) για την επιχείρησή σας;

Ερώτηση 23: Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών;

Ερώτηση 20: Ο διευθυντής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου παρίσταται στις συνεδριάσεις του διοικητικού συμβουλίου;

Ερώτηση 11: Από πόσα άτομα στελεχώνεται η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης;

H11: Ποια δραστηριότητα της επιχείρησης αναλώνει τον περισσότερο χρόνο στο ελεγκτικό έργο των εσωτερικών ελεγκτών;

Ερώτηση 25: Σε ποια από τις παρακάτω λειτουργίες θεωρείτε ότι η διοίκηση θεωρεί τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου περισσότερο σημαντική;

H12: Τα πρότυπα ISO έχουν υιοθετηθεί από τις επιχειρήσεις και βοηθούν στην διεξαγωγή του εσωτερικού ελέγχου.

Ερώτηση 26: Η επιχείρησή σας έχει υιοθετήσει πρότυπα (ISO) εσωτερικού ελέγχου;

H13: Υπάρχει συμμόρφωση των επιχειρήσεων στο νομικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου.

Ερώτηση 27: Η εταιρεία γνωστοποιεί τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και τη λειτουργία της σύμφωνα με τον Ν. 3873/2010;

Ερώτηση 4: Η επιχείρηση διαθέτει Επιτροπή Ελέγχου;

H14: Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην εφαρμογή του υποδείγματος της Balanced Scorecard.

Ερώτηση 21: Πιστεύετε ότι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου συμβάλλει στο υπόδειγμα της Balanced Scorecard;

H15: Πόσες επιχειρήσεις υιοθετούν το υπόδειγμα αξιολόγησης εσωτερικού ελέγχου COSO;

Ερώτηση 33: Αν η επιχείρηση χρησιμοποιεί κάποιο θεσμικό πλαίσιο (υπόδειγμα) εσωτερικού ελέγχου, το υπόδειγμα αυτό είναι το COSO;

H16: Η επιχείρηση εφαρμόζει πολιτικές προστασίας σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος.

Ερώτηση 9: Η επιχείρηση εφαρμόζει πρότυπα - επαρκείς πολιτικές σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος;

1.4.Σπουδαιότητα Έρευνας

Η σημασία του εσωτερικού ελέγχου προκύπτει από την ανάγκη της επιχείρησης να διασφαλίσει ότι οι αποφάσεις της γενικής συνέλευσης και του διοικητικού συμβουλίου εφαρμόζονται. Η διεύθυνση της επιχείρησης αδυνατεί να ελέγξει όλα τα τμήματα της επιχείρησης. Η κατάσταση γίνεται ακόμη πιο δύσκολη σε περιπτώσεις σύνθετων και πολύπλοκων επιχειρήσεων. Ο έλεγχος των εκουσίων ή ακουσίων λαθών που μπορεί να προκύψουν μέσα σε μια επιχείρηση γίνεται από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου εξαρτάται από την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου.

Η έρευνα συνεισφέρει στη διερεύνηση των παραγόντων εκείνων που συνθέτουν την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Η συνεισφορά της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου στην αποτελεσματικότητα της επιχείρησής του είναι ανυπολόγιστη. Το επιστημονικό αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου δεν έχει μελετηθεί αρκετά στη χώρα μας. Η συνεισφορά του εσωτερικού ελέγχου στην επιτυχία της επιχείρησης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί καθοριστική. Η παρούσα έρευνα είναι καινοτόμα, διότι πραγματεύεται ένα επιστημονικό πεδίο ιδιαίτερα σημαντικό για την καθημερινή λειτουργία των επιχειρήσεων, αλλά ταυτόχρονα τόσο αδιερεύνητο στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, η έρευνα ασχολείται με τα ποιοτικά στοιχεία που οδηγούν στην αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με το υπόδειγμα COSO (Committee of Sponsoring Organization's).

Οι μέχρι τώρα έρευνες που έχουν γίνει σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας αφορούν τουριστικά ξενοδοχεία. Η παρούσα έρευνα εξετάζει τρεις κλάδους εταιρειών που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελληνική οικονομία και μπορούν να αποτελέσουν την ατμομηχανή της παραγωγής μας. Οι κλάδοι αυτοί είναι¹⁷:

1. Βιομηχανικά προϊόντα και υπηρεσίες.
2. Τρόφιμα και Ποτά.
3. Ταξίδια και Αναψυχή.

¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. McKinsey (2011).

Οι εταιρείες που εξετάζονται από τους παραπάνω κλάδους είναι όλες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και μελετάται το σύνολο των εταιρειών που αποτελεί τον κάθε κλάδο.

Οι σχετικές έρευνες και μελέτες σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου που διεξήχθησαν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης και διερεύνησης προκειμένου να αξιοποιηθούν οι τεχνικές τους, αλλά και τα συμπεράσματα που προέκυψαν. Εκτός των σχετικών ερευνών μελετήθηκαν άρθρα, βιβλία, ηλεκτρονικές πηγές και λοιπό υλικό που επικαιροποιούν το αντικείμενο της έρευνας με τις σύγχρονες διαμορφωθείσες εξελίξεις. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα υπό μελέτη αντικείμενα που έχουν μελετηθεί σε ελάχιστο βαθμό διεθνώς και σε μικρότερο ακόμη βαθμό στη χώρα μας, ωστόσο όμως επηρεάζουν την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου:

1. Εφαρμογή των Διεθνών Προτύπων Εσωτερικού Ελέγχου.
2. Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης.
3. Ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.
4. Ο εσωτερικός έλεγχος και οι λειτουργίες της επιχείρησης.
5. Τα Πρότυπα ISO που αναφέρονται στον εσωτερικό έλεγχο.

Τα παραπάνω στοιχεία μελετώνται δια μέσου του ερωτηματολογίου που έχει καταρτιστεί και αποτελούν σημεία που αυξάνουν την καινοτομία της παρούσας έρευνας.

1.5.Ερευνητικές Εργασίες

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται οι ερευνητικές εργασίες που έχουν εκπονηθεί κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διδακτορικής διατριβής. Οι ερευνητικές εργασίες περιλαμβάνουν παρουσιάσεις σε συνέδρια και δημοσιεύσεις. Οι παραπάνω παρατίθενται κατά χρονολογική σειρά:

Έτος 2010:

A. Παρουσιάσεις σε συνέδρια με κριτές:

- ❖ Παρουσίαση στο 8^ο Ευρωπαϊκό Ακαδημαϊκό Συνέδριο Εσωτερικού Ελέγχου και Εταιρικής Διακυβέρνησης που έγινε στη Χίο με θέμα “The quality of internal control and the effects of the imposition of the 8th EU Directive on small-and large-capitalization companies as well as companies under state control”, Χίος, 21 – 23 Απριλίου 2010 (Η παρουσίαση έχει καταγραφεί στα επίσημα πρακτικά του συνεδρίου).
- ❖ Παρουσίαση στο 11^ο Διεθνές Συνέδριο της Εταιρείας Οικονομολόγων Θεσσαλονίκης με θέμα “Economic Crisis in Greece and a Review of the Greek Economy” (σε συνεργασία με Νεραντζίδη, Μ., Φίλο, Ι. και Κουτούπη, Α.), Θεσσαλονίκη, 17 – 19 Δεκεμβρίου 2010 (Αναμένεται η έκδοση των πρακτικών).

B. Παρουσιάσεις σε συνέδρια Χωρίς κριτές:

- ❖ Παρουσίαση στο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης Διοίκησης Επιχειρήσεων με θέμα «Η Ποιότητα των Υπηρεσιών Εσωτερικού Ελέγχου» στα πλαίσια της ευρωπαϊκής εβδομάδας ποιότητας, Αθήνα, 19 Νοεμβρίου 2010.

Έτος 2011:

A. Παρουσιάσεις σε συνέδρια με κριτές:

- ❖ Παρουσίαση στο 9^ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο Εσωτερικού Ελέγχου και Εταιρικής Διακυβέρνησης “Corporate Governance Codes and the Quality of Internal

Audit: The case of South Africa, the United Kingdom and the U.S.A.” (σε συνεργασία με Τσάμη, Α., Φίλο, Ι., Κουτούπη, Α. και Μπεκιάρη, Μ.), Λονδίνο, 13 – 15 Απριλίου 2011.

Έτος 2012:

Δημοσιεύσεις:

- ❖ «Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση του 2007 και τα δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας» (σε συνεργασία με Νεραντζίδη, Μ., Φίλο, Ι. και Κουτούπη, Α.) στο Ειδικό Τεύχος Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας (υπό κρίση).

Έτος 2013:

Δημοσιεύσεις:

- ❖ “The Implementation of Internal Auditing in Greece” (σε συνεργασία με Φίλο, Ι.) στο The South European Business Review of Business Finance and Accounting (forthcoming).

Κεφάλαιο 2: Επισκόπηση Προηγούμενων **Ερευνητικών Εργασιών Εσωτερικού Ελέγχου**

2.1. Προηγούμενες Έρευνες

Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μέσα σε μια επιχείρηση συνεπάγεται κόστος και όπως είναι λογικό προκειμένου να είναι ωφέλιμος για την επιχείρηση θα πρέπει να επιτυγχάνει τους στόχους για τους οποίους θεσμοθετήθηκε. Ο έλεγχος της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να γίνει με βάση ορισμένα κριτήρια προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τη λειτουργία του και τη σημαντικότητά του στη λειτουργία της επιχείρησης. Μεταξύ των θεμάτων που θετικά μπορεί να επηρεάσει ο εσωτερικός έλεγχος είναι το γεγονός ότι βοηθά τον εξωτερικό ελεγκτή στον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και διασφαλίζει με τη λειτουργία του την έλλειψη σημαντικών παραλήψεων. Ο εσωτερικός έλεγχος εξασφαλίζει κατά πολλούς την εφαρμογή των νόμων, των κανονισμών και των αποφάσεων της διοίκησης. Διαπιστώνει αδυναμίες και παραλήψεις και προτείνει λύσεις για τα εσωτερικά προβλήματα λειτουργίας που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση.

Πολλοί ασχολήθηκαν με το θέμα σχετικά με το κατά πόσο συνδέεται η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου με την πραγματική χρηματοοικονομική εικόνα της επιχείρησης. Οι ερευνητές ήθελαν να δημιουργήσουν ένα υπόδειγμα που να αξιολογεί την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου μέσα σε μια επιχείρηση και να δουν αν υπάρχει συσχέτιση με μεταβλητές των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, όπως για παράδειγμα τα κέρδη και η μόχλευση των επιχειρήσεων. Θα παρουσιαστούν σε αυτό το σημείο ορισμένα υποδείγματα που ασχολήθηκαν με αυτό το ζήτημα. Μεταξύ των υποδειγμάτων που θα παρουσιαστούν ορισμένα έχουν μεγάλες ομοιότητες και ορισμένα έχουν και μικρές διαφορές.

Το πρώτο υπόδειγμα που θα παρουσιαστεί είναι αυτό των Archambeault, DeZoort και Holt (2008). Σύμφωνα με το υπόδειγμα αυτό η αξιολόγηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να στηριχθεί στα παρακάτω 5 στοιχεία:

1. Σύνθεση (composition)

2. Ευθύνες (responsibilities)
3. Λογοδοσία (accountability)
4. Δραστηριότητες (activities)
5. Πόροι (resources)

Η σύνθεση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να περιλαμβάνει μεταβλητές, όπως το μέγεθος του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, καθώς και τα προσόντα των ατόμων που είναι επιφορτισμένα με τη διενέργεια του εσωτερικού ελέγχου. Οι πιστοποιήσεις είναι χρήσιμες κατά την αξιολόγηση της ικανότητας των εσωτερικών ελεγκτών.

Οι ευθύνες είναι επίσης μια σημαντική παράμετρος για την αξιολόγηση της λειτουργίας του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Θα πρέπει οι ευθύνες για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου να είναι συγκεκριμένες και να καταγράφονται σε ένα εγχειρίδιο. Είναι αναγκαίο να είναι συγκεκριμένες οι ευθύνες των εσωτερικών ελεγκτών τόσο για το είδος της ευθύνης, όσο και για το μέγεθός της. Πρέπει να γίνουν συγκεκριμένες οι value-added activities και όχι γενικές και αόριστες.

Ο τρίτος παράγοντας του υποδείγματος είναι η λογοδοσία. Αφορά τη σωστή λειτουργία των αναφορών μέσα σε μια επιχείρηση. Η αναφορά στην επιτροπή ελέγχου θεωρείται ότι αυξάνει την ανεξαρτησία.

Ο τέταρτος παράγοντας είναι οι δραστηριότητες. Σε αυτό το κομμάτι λαμβάνεται υπόψη το ποσοστό των βεβαιωτικών αναφορών σε σχέση με το ποσοστό των συμβουλευτικών εργασιών. Το ποσοστό αυτό είναι ένας δείκτης της δραστηριότητας της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου.

Ο πέμπτος παράγοντας του υποδείγματος είναι οι διατιθέμενοι οικονομικοί πόροι για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Αν υπάρχει εξωτερίκευση διαδικασιών (outsourcing) θα μετρηθεί το ποσοστό που διατίθεται για τον σκοπό αυτό. Αν η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου διενεργείται από την ίδια την επιχείρηση τότε θα μετρηθεί ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

Το επόμενο υπόδειγμα είναι του Brown (1983), στο οποίο βασίστηκαν οι Edge και Farley. Το υπόδειγμα Brown περιλαμβάνει τις παρακάτω κατηγορίες:

1. Οργανωτική κατάσταση (organizational status)
2. Εύρος λειτουργίας (scope of function)
3. Τεχνική ικανότητα (technical competence)

4. Αίσθηση καθήκοντος (due professional care)
5. Προηγούμενη ελεγκτική εργασία (previous audit work)

Ένα άλλο υπόδειγμα ποιότητας εσωτερικού ελέγχου είναι αυτό των Douglas Prawitt, Jason Smith και David Wood. Σύμφωνα με το υπόδειγμα αυτό, για την αξιολόγηση της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου πρότειναν να βασιστούμε στα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα, τα οποία περιλαμβάνουν θέματα που αφορούν την ικανότητα και την ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών όταν αυτοί ασκούν τον έλεγχο επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Στην ικανότητα περιλαμβάνονται η επαγγελματική εμπειρία, οι επαγγελματικές πιστοποιήσεις και η εκπαίδευση (Prawitt, Smith and Wood, 2009: 1261). Το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο 65 θεωρεί την ανεξαρτησία πάρα πολύ σημαντικό στοιχείο της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου και είναι αυτό που θα επιτρέψει στον εσωτερικό ελεγκτή να αναφέρει περιπτώσεις που για παράδειγμα η διοίκηση προσπαθεί εντέχνως να αυξήσει τα κέρδη προκειμένου να πάρει ενδεχομένως κάποιες παραπάνω αμοιβές. Ένα μέτρο αντικειμενικότητας είναι εάν ο διευθυντής του εσωτερικού ελέγχου αναφέρεται στη διοίκηση ή στην επιτροπή ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος έχει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που εκτείνεται από την απάτη, τους κινδύνους μέχρι τις συμβουλευτικές δραστηριότητες. Άρα, κρίσιμο στοιχείο για την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου σε σχέση με τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι ο χρόνος που αφιερώνει ο εσωτερικός ελεγκτής για εργασίες οι οποίες είναι σχετικές με την προετοιμασία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Τέλος, σύμφωνα με το υπόδειγμα αυτό άλλο ένα κριτήριο για την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι το μέγεθος του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Με τον όρο μέγεθος εννοείται η χρηματοδότηση και το ποσό που ξοδεύεται για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μέσα στην επιχείρηση.

Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου είχε εξεταστεί και στη χώρα μας το 2002 από το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών¹⁸. Η συγκεκριμένη έρευνα εξέταζε την εταιρική διακυβέρνηση σε πέντε συγκεκριμένα μέρη:

¹⁸ Πιο συγκεκριμένα, ο εσωτερικός έλεγχος είχε εξεταστεί ως ένα συστατικό στοιχείο της εταιρικής διακυβέρνησης.

1. Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μετόχων. Για παράδειγμα, δικαιώματα ψήφων και πόσες ψήφοι αντιστοιχούν στον αριθμό των μετοχών που κατέχουν οι μέτοχοι.
2. Διαφάνεια, πληροφόρηση και έλεγχος. Στο μέρος αυτό εξετάζεται η παρεχόμενη πληροφόρηση από την επιχείρηση, η σχέση εσωτερικού και εξωτερικού ελεγκτή.
3. Το διοικητικό συμβούλιο. Η ανεξαρτησία των μελών, η εκλογή των μελών, οι αμοιβές και οι ευθύνες είναι μερικά από τα θέματα που εξετάζονται.
4. Η εκτελεστική διοίκηση. Στο μέρος αυτό εξετάζονται οι ευθύνες του διευθύνοντος συμβούλου, οι αμοιβές του και θέματα καθηκόντων.
5. Η αποστολή της εταιρικής διακυβέρνησης. Στο μέρος αυτό διερευνάται η συμπεριφορά της επιχείρησης σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο, δηλαδή η κοινωνική της ευθύνη. Επίσης, εξετάζεται η παρουσία των μεγαλομετόχων.

Η έρευνα αποτελούνταν από πέντε κύρια μέρη και είχε 37 επιμέρους δείκτες που είχαν ως στόχο να μετρήσουν την επίδοση των εταιρειών στα συγκεκριμένα αυτά κύρια μέρη. Η έρευνα έγινε σε 120 επιχειρήσεις που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 85% της κεφαλαιοποίησης των επιχειρήσεων (Spanos, 2003: 18). Οι δυο πρώτες κατηγορίες της έρευνας είχαν μεγαλύτερη βαρύτητα, ενώ οι υπόλοιπες κατηγορίες έτυχαν χαμηλότερης αξιολόγησης. Το γεγονός αυτό τεκμηριώνει ότι τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις των μετόχων και η ανάγκη πληροφόρησης των επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντικά, γεγονός που αποδεικνύεται από την ύπαρξη σχετικών διατάξεων σε νομικά κείμενα.

Το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών εκτελεί παρόμοιες έρευνες σχετικά με την ποιότητα της εταιρικής διακυβέρνησης και του εσωτερικού ελέγχου. Η έρευνα βασίζεται σε ποιοτικά κριτήρια, όπως εταιρική διακυβέρνηση, επικοινωνία με τους μετόχους και διαφάνεια. Σύμφωνα με την έρευνα που διεξάγει το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών αυτή διαχωρίζεται σε τέσσερις κατηγορίες¹⁹:

1. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στο περιεχόμενο της ηλεκτρονικής διεύθυνσης της εταιρείας και συγκεκριμένα εάν καλύπτει θέματα, όπως εταιρική οργάνωση, εταιρική εικόνα, χρηματοοικονομικά και μετοχικά στοιχεία.

¹⁹ Καθεμία από τις παραπάνω κατηγορίες αξιολογείται με ερωτηματολόγιο που περιλαμβάνει ξεχωριστές ερωτήσεις.

2. Η λειτουργία τμήματος σχέσεων επιχείρησης με επενδυτές.
3. Χαρακτηριστικά εταιρικής διακυβέρνησης.
4. Δείκτης float rate.

Τα διεθνή πρότυπα εσωτερικού ελέγχου και συγκεκριμένα το πρότυπο ISA 610 προτείνει η αξιολόγηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου να βασίζεται στα παρακάτω κριτήρια:

1. Οργανωτική κατάσταση (organizational status).
2. Πεδίο λειτουργίας (scope of function).
3. Τεχνική ικανότητα (technical competence).
4. Αίσθηση καθήκοντος (due to professional care).

(Sarens, D'Onza and Melville, 2011: 61; IFAC, 2010)

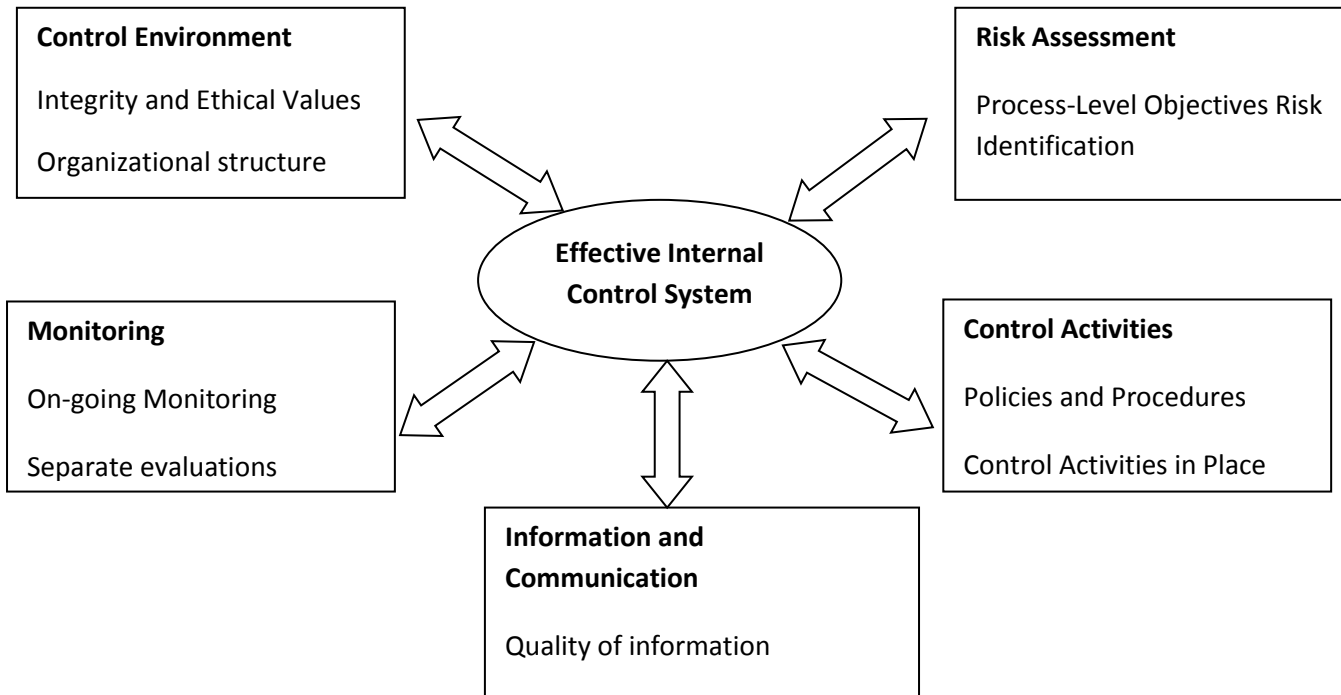
Το θέμα της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου εξετάστηκε και από μια άλλη έρευνα που έγινε στην Ελλάδα και διερευνούσε την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου στα ελληνικά ξενοδοχεία. Ο ελληνικός τουρισμός προσφέρει ένα μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ στην εθνική οικονομία και η μελέτη των επιχειρήσεων που ανήκουν στον τουριστικό κλάδο θα έχει ευεργετικές συνέπειες για την ελληνική οικονομία. Η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου στα τουριστικά ξενοδοχεία θα βελτιώσει την απόδοση και την αποτελεσματικότητα των ξενοδοχείων στην χώρα μας.

Η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να μετρηθεί δια μέσου πολλών προτύπων. Η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζεται στα συστατικά στοιχεία του υποδείγματος COSO με την αποδοτικότητά του. Σύμφωνα λοιπόν με το υπόδειγμα της COSO η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου εξαρτάται από τα παρακάτω στοιχεία:

1. Έλεγχος περιβάλλοντος (control environment).
2. Εκτίμηση κινδύνου (risk assessment).
3. Έλεγχος δραστηριοτήτων (control activities).
4. Πληροφόρηση και επικοινωνία (information and communication).
5. Επίβλεψη (monitoring).

Οι παραπάνω κατηγορίες του υποδείγματος COSO περιλαμβάνουν αρκετά για κάθε ένα από τα πέντε συστατικά στοιχεία. Η επιλογή των στοιχείων στα πλαίσια της έρευνας φαίνεται από το παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 2.1: Οι παράγοντες αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (internal control system) σύμφωνα με το υπόδειγμα της COSO.

Πηγή: Karagiorgos, Drogalas and Giovanis (2011: 25)

Το παραπάνω σχήμα απεικονίζει τους παράγοντες αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (internal control system) σύμφωνα με το υπόδειγμα της COSO. Ο πρώτος παράγοντας της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου είναι το περιβάλλον ελέγχου (control environment). Μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν το περιβάλλον είναι η ακεραιότητα και οι ηθικές αξίες (integrity and ethical values) και η οργανωτική δομή (organizational structure). Ο δεύτερος παράγοντας είναι η εκτίμηση των κινδύνων (risk assessment). Μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν την εκτίμηση των κινδύνων είναι η διαδικασία αναγνώρισης των κινδύνων (process-level objectives risk identification). Ο τρίτος παράγοντας είναι η επίβλεψη (monitoring). Μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν την επίβλεψη είναι η συνεχής επίβλεψη (on-going monitoring) και οι ξεχωριστές αξιολογήσεις (separate evaluations). Ο τέταρτος παράγοντας είναι ο

έλεγχος των δραστηριοτήτων (control activities). Μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν τον έλεγχο δραστηριοτήτων είναι οι πολιτικές και οι διαδικασίες (policies and procedures) και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων στον χώρο. Τέλος, ο τελευταίος παράγοντας της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου, σύμφωνα με το υπόδειγμα της COSO, είναι οι πληροφορίες και η επικοινωνία (information and communication). Μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν τις πληροφορίες και την επικοινωνία είναι η ποιότητα των πληροφοριών. Η έρευνα έγινε σε μεγάλα ξενοδοχεία, λόγω του ότι τα μικρά ξενοδοχεία δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα λειτουργίας τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Η επιλογή του δείγματος των ξενοδοχείων έγινε με βάση τον τζίρο, τα κέρδη, το σύνολο του ενεργητικού, το συνολικό κεφάλαιο και τον αριθμό των εργαζομένων. Η έρευνα έγινε με τη διεξαγωγή ερωτηματολογίου και σε αυτήν απάντησαν εσωτερικοί ελεγκτές και οικονομικοί διευθυντές. Οι ερωτώμενοι μπορούσαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις σύμφωνα με το βαθμό που συμφωνούσαν με βάση την κλίμακα Likert.

Η ποιότητα εσωτερικού ελέγχου και η συμβολή της στην επιχείρηση έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας. Οι Paare, Schefee και Snoep (2003) προσπάθησαν να διερευνήσουν τη σχέση του τμήματος εσωτερικού ελέγχου και της εταιρικής διακυβέρνησης. Η έρευνά τους βασίστηκε σε μια έρευνα²⁰ της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Εσωτερικών Ελεγκτών²¹. Οι εταιρείες που εξετάστηκαν ήταν οι κορυφαίες εισηγμένες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Τα συμπεράσματα της έρευνας θα μπορούσαν να συνοψιστούν παρακάτω ως εξής:

1. Δεν διέθεταν όλες οι επιχειρήσεις τμήμα εσωτερικού ελέγχου, παρότι το δείγμα ήταν κορυφαίες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις.
2. Δεν είχε θεσμοθετηθεί επιτροπή ελέγχου. Σε μερικές χώρες συγκεκριμένα, όπως στην Αυστρία και την Πορτογαλία η έννοια της επιτροπής ελέγχου ήταν ξένη. Χαρακτηριστικά χρησιμοποιείται η λέξη «alien».
3. Η επιτροπή ελέγχου συνεδρίαζε αρκετά συχνά, περίπου 4 φορές το χρόνο.
4. Παρά την ύπαρξη της επιτροπής ελέγχου παρατηρούνταν ότι αυτή πολλές φορές δεν είχε αποφασιστικό ρόλο για την πρόσληψη ή απόλυση του εσωτερικού ελεγκτή.

²⁰ Η έρευνα ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2001 και τελείωσε τον Ιούλιο του 2002.

²¹ European Confederation of Institutes of Internal Auditors (ECIIA).

5. Ένα σημαντικό ποσοστό των εσωτερικών ελεγκτών, περίπου 28%, δηλώνουν ότι δεν είναι υποχρεωμένοι να εφαρμόζουν τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.
6. Παρατηρήθηκε ότι δεν είχαν όλοι οι διευθυντές εσωτερικού ελέγχου γνώση των κανονισμών, των κωδίκων και των νόμων στις χώρες.

(Paape, Scheffe and Snoep, 2003: 248)

Σύμφωνα με μια έρευνα του Global Auditing Information Network (GAIN)²², η οποία βασίστηκε σε διευθυντές εσωτερικού ελέγχου εντοπίστηκαν τα πέντε πιο σημαντικά πεδία επίδοσης του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Αυτά είναι η εμπειρία του προσωπικού που απασχολείται, η διαδικασία που διεξάγεται ο έλεγχος κατά την άποψη της επιτροπής ελέγχου, οι προσδοκίες του management από τον εσωτερικό έλεγχο, το ποσοστό των προτάσεων του ελέγχου που υλοποιήθηκαν και τα επίπεδο επιμόρφωσης των ελεγκτών (Ziegenfuss, 2006: 2).

Σύμφωνα με την έρευνα των Arena και Azzone (2009) η οποία έλαβε υπόψη της τις σύγχρονες εξελίξεις του εσωτερικού ελέγχου και το νευραλγικό ρόλο του εσωτερικού ελέγχου στην επιτυχία της εταιρικής διακυβέρνησης διαπιστώθηκε ότι ορισμένοι σημαντικοί παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι:

- Τα χαρακτηριστικά των στελεχών του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.
- Οι διαδικασίες και οι δραστηριότητες.
- Οι σχέσεις οργάνωσης.

Σημαντικότερα ήταν τα ευρήματα σχετικά με το πότε αυξάνεται η αποτελεσματικότητα του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Διαπιστώθηκε ότι αυξάνεται η αποτελεσματικότητα του τμήματος εσωτερικού ελέγχου όταν:

1. Αυξάνεται η αναλογία εσωτερικών ελεγκτών και εργαζομένων της επιχείρησης.

²² Ο φορέας υλοποίησης της έρευνας ήταν το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών.

2. Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου ακολουθεί τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.
3. Η επιχείρηση υιοθετεί αξιολόγηση των τεχνικών εκτίμησης των κινδύνων που μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση.
4. Η επιτροπή ελέγχου συμμετέχει ενεργά στη δραστηριότητα και το έργο των εσωτερικών ελεγκτών.

2.2. Η Ποιότητα του Εσωτερικού Ελέγχου

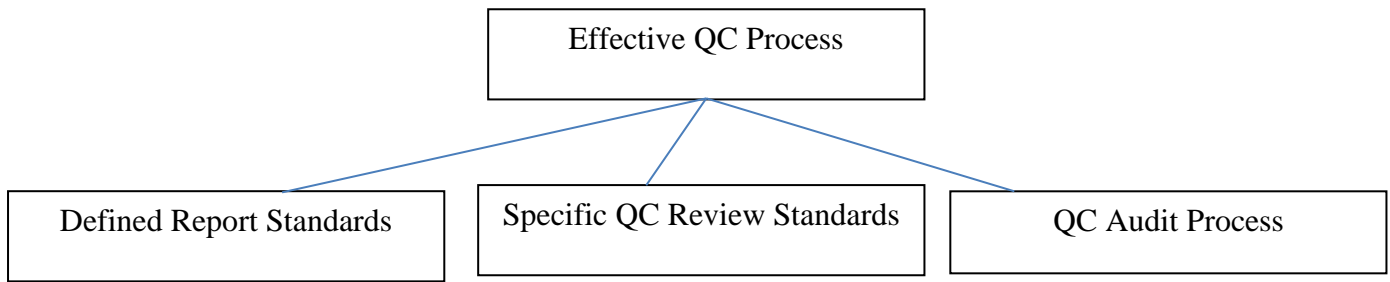
2.2.1.Ορισμοί της Ποιότητας

Η ποιότητα είναι μια έννοια στην οποία αναφέρονται πολλοί στις μέρες μας, ωστόσο έχουν γραφεί αρκετοί ορισμοί σχετικά με το τι πραγματικά είναι και ποιο το περιεχόμενό της. Ο G. Taguchi ορίζει την ποιότητα ως «το ελάχιστο κόστος το οποίο ένα προϊόν απαιτεί από την επιχείρηση». Ο Drucker θεωρεί ότι «ποιότητα είναι ό,τι ο καταναλωτής επιθυμεί να πληρώσει και εξαρτάται από το τι θα πάρει και το τι θα κεφαλαιοποιήσει». Άλλος ένας ορισμός της ποιότητας ο οποίος εκφράζεται από τον P. Kotler, έναν γκουρού του marketing, ορίζει την ποιότητα ενός προϊόντος ως «την ικανότητα ενός προϊόντος να εκτελεί τις λειτουργίες του».

Τον περασμένο αιώνα η έννοια της ποιότητας είχε εστιαστεί σε λειτουργικά ζητήματα (Watson, 2012: 16). Το γεγονός αυτό είχε οδηγήσει τις επιχειρήσεις να δίδουν έμφαση μονοδιάστατα σε λειτουργικά ζητήματα και να αγνοούν τις υπόλοιπες λειτουργίες μιας επιχείρησης. Με το πέρασμα των χρόνων οι επιχειρήσεις συνειδητοποίησαν ότι πέραν των λειτουργικών ζητημάτων θα πρέπει να δοθεί έμφαση και σε άλλους τομείς που επηρεάζουν επίσης την ευημερία μιας επιχείρησης.

Η αποτελεσματική ποιοτική ελεγκτική διαδικασία σύμφωνα με τον Schaffer (2011) παρουσιάζεται στο παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 2.2: Η αποτελεσματική ποιοτική ελεγκτική διαδικασία

Πηγή: Schafer (2011: 243)

Σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα η αποτελεσματική (Effective QC Process) και ποιοτική διαδικασία ελέγχου είναι συνάρτηση τριών στοιχείων. Το πρώτο στοιχείο είναι ο ορισμός των προτύπων αναφοράς (Defined Report Standards), το δεύτερο είναι η επισκόπηση συγκεκριμένων προτύπων (Specific QC Review Standards) και το τρίτο στοιχείο είναι η διαδικασία του ποιοτικού ελέγχου (QC Audit Process). Πιο συγκεκριμένα, τα πρότυπα αναφοράς είναι κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες θα πρέπει να τηρούνται. Τα πρότυπα αυτά θα πρέπει να είναι γραπτά και θα πρέπει να είναι κατανοητά από το προσωπικό της παραγωγής (Schafer, 2011: 242). Η επισκόπηση συγκεκριμένων προτύπων είναι αναγκαία προκειμένου να διορθωθούν ορισμένες ατέλειες των προτύπων. Τέλος, η διαδικασία του ποιοτικού ελέγχου στοχεύει στο να διασφαλίσει ότι προϊόντα που θα διανεμηθούν στους καταναλωτές θα είναι σύμφωνα με τις ανάγκες τους και τις πολιτικές της επιχείρησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σημασίας που είχε αποδοθεί στην έννοια της ποιότητας εσωτερικού ελέγχου είναι το γεγονός ότι η έννοια του Total Quality Management είχε αρχικά περιγραφεί ως Total Quality Control (TQC) από τον Feigenbaum (Watson, 2012: 17).

Σχετικά με την έννοια της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να αναφερθεί ότι αρκετά Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου αναφέρονται στην έννοια της ποιότητας (Pickett, 2003: 145). Συγκεκριμένα η έννοια της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου αναφέρεται:

1. Πρότυπο 1310: Το τμήμα εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να υιοθετήσει μια διαδικασία αξιολόγησης του εφαρμοστέου προγράμματος ποιότητας. Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει είτε εξωτερικά είτε εσωτερικά.

2. Πρότυπο 1311: Η αξιολόγηση μπορεί να περιλαμβάνει συνεχείς ή τακτικούς ελέγχους.
3. Πρότυπο 1312: Μια φορά στα πέντε χρόνια θα πρέπει να γίνεται αξιολόγηση της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου από εξωτερικό αξιολογητή.
4. Πρότυπο 1320: Τα αποτελέσματα της εξωτερικής αξιολόγησης θα πρέπει να κοινοποιούνται στο διοικητικό συμβούλιο.

Η έννοια του ποιοτικού εσωτερικού ελεγκτή συνδέεται πολλές φορές με τον βαθμό που ο ίδιος εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών. Οι ποιοτικοί εσωτερικοί ελεγκτές πολλές φορές εφαρμόζουν διεθνή κλαδικά πρότυπα, όπως το ISO: 9000 (Moeller, 2009: 682).

2.2.2. Η σημασία της Ποιότητας του Εσωτερικού Ελέγχου

Η ανάγκη ελεγκτικών υπηρεσιών προέκυψε από την αναγκαιότητα παρακολούθησης των εταιρικών υποθέσεων, εξαιτίας των συγκρούσεων συμφερόντων που πολύ συχνά επικρατούν μέσα σε μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό. Πολλές φορές η διοίκηση της εταιρείας με τους μετόχους δεν έχουν τους ίδιους στόχους. Η διοίκηση πολλές φορές απεικονίζει μεγαλύτερα τα κέρδη από την πραγματικότητα στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις προκειμένου να επιτύχει μεγαλύτερες αποδοχές μέσω των bonus αποδόσεων. Οι ιδιοκτήτες - μέτοχοι ωστόσο θέλουν να ξέρουν την πραγματική εικόνα της επιχείρησής τους.

Πριν αναφερθούμε στη σπουδαιότητα της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου αξίζει να αναφερθούμε στο τι εννοούμε λέγοντας ποιότητα εσωτερικού ελέγχου. Ο DeAngelo (1981) ορίζει την ποιότητα ελέγχου ως την εκτίμηση από την αγορά της πιθανότητας ένας ελεγκτής να ανακαλύψει μια παραβίαση στο λογιστικό σύστημα και να την αναφέρει. Ο ορισμός της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου αποτελείται από δύο στοιχεία, τον εντοπισμό μιας δυσλειτουργίας και την αναφορά της. Η πιθανότητα που υπάρχει ένας ελεγκτής να ανακαλύψει μια απάτη εξαρτάται από τις ικανότητες του ελεγκτή, τις διαδικασίες που ακολουθεί, τα μέσα που έχει στη διάθεσή του, το

μέγεθος του δείγματος που χρησιμοποιεί και τις πολυπλοκότητες της κάθε επιχείρησης. Η πιθανότητα αναφοράς των ευρημάτων εξαρτάται σε πολύ σημαντικό βαθμό από την ανεξαρτησία που απολαμβάνει ο ελεγκτής αυτός.

Σύμφωνα με το υπόδειγμα εταιρικής διακυβέρνησης του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών (2005) η αποτελεσματική λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου αποτελεί έναν από τους πυλώνες της εταιρικής διακυβέρνησης μαζί με άλλους τρεις. Οι άλλοι τρεις είναι η επιτροπή ελέγχου, ο εξωτερικός ελεγκτής και η διοίκηση της επιχείρησης. Η σημασία του εσωτερικού ελέγχου στην επιχείρηση καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι σε πολλά χρηματιστήρια υποχρεώνουν τις επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες σε αυτά να λειτουργούν υποχρεωτικά υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου. Μάλιστα, ειδικά μετά τα πρόσφατα εταιρικά σκάνδαλα που συγκλόνισαν τις Η.Π.Α. δεν υποχρεώνονται μόνο οι επιχειρήσεις στη θεσμοθέτηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου, αλλά καθίσταται υποχρεωτική και η λειτουργία επιτροπών ελέγχου εντός της επιχείρησης με σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία της επιχείρησης.

Βασικός παράγοντας που συντελεί στην καθιέρωση ποιοτικής λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου είναι η ακρίβεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Σύμφωνα με τους Schneider και Wilner (1990) τόσο ο εσωτερικός, όσο και ο εξωτερικός έλεγχος επιδρούν θετικά στην έλλειψη ανακρίβειών των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Οι επιπτώσεις της εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου εντός της επιχείρησης είναι ανάλογες με αυτές του εξωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με τον Asare (2008) οι προσπάθειες του εσωτερικού ελέγχου για τον έλεγχο της κατάστασης της επιχείρησης αυξάνονται σε περίπτωση κατά την οποία θα διαπιστωθεί ότι η διοίκηση έχει αυξημένα κίνητρα να μην παρουσιάσει την πραγματική οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να είναι πραγματικά αποτρεπτικός σε περιπτώσεις που η διοίκηση θελήσει να παραπλανήσει τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης. Βασικά στοιχεία και αναγκαίες προϋποθέσεις προκειμένου η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου να επιτελέσει τον σκοπό της είναι να υπάρχει ικανότητα αυτών που ασκούν τον έλεγχο και να υπάρχει πραγματική και ουσιαστική ανεξαρτησία από τη διοίκηση. Όλα αυτά που επηρεάζουν θετικά τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου είναι γνωστά και ως ποιοτικά χαρακτηριστικά. Είναι εύλογο ότι όσο πιο ποιοτική είναι η λειτουργία του

εσωτερικού ελέγχου μέσα στην επιχείρηση τόσο θα αυξηθεί η αποτελεσματικότητά του και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες υπάρχει σημαντική σχέση μεταξύ της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου και των προσπαθειών της διοίκησης να αλλοιώσει τα οικονομικά στοιχεία, λόγω ιδίου οφέλους και προσωπικών κινήτρων. Οι Hunton, Libby και Mazza (2006) απέδειξαν ότι η διοίκηση είναι λιγότερο πιθανό να κάνει δημιουργική λογιστική σε περιπτώσεις που υπάρχει μεγαλύτερη διαφάνεια (Prawitt, et al., 2009: 1256).

Σύμφωνα με τον Francis (2004) μπορούμε να συνοψίσουμε ορισμένα στοιχεία που γνωρίζουμε σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου είναι σχετικά φθηνή²³. Σημαντικές παρατυπίες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων δεν είναι πολύ συχνές. Θα πρέπει όμως εδώ να σημειωθεί ότι εάν αυτή συμβεί, οι επιπτώσεις θα είναι τεράστιες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εταιρεία Enron, της οποίας η κατάρρευση προκάλεσε ευρύτατες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στην αμερικανική κοινωνία και όχι μόνο. Όσο μεγαλύτερη είναι η ποιότητα του ελέγχου μέσα στην επιχείρηση τόσο αυξάνεται και η ποιότητα των κερδών και επομένως τόσο πιο ακριβή είναι τα οικονομικά στοιχεία. Η ποιότητα του ελέγχου επηρεάζεται από το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει σε μια χώρα, αλλά και από τα κίνητρα και τους στόχους που έχει να επιτελέσει. Μικρή είναι η επίδραση των ακαδημαϊκών στη θεσμοθέτηση πλαισίου κανόνων της ποιότητας του ελέγχου στις Η.Π.Α.. Σε άλλες χώρες μπορεί να μην ισχύει το ίδιο, καθώς αυτό εξαρτάται από τις συνθήκες και τις αντιλήψεις που επικρατούν μέσα σε μια κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν διαφορές σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο και τους κανόνες που αφορούν την προστασία των μετόχων.

²³ Σύμφωνα με τον Francis (2004) είναι λιγότερο από το 1/10 του 1% των συνολικών πωλήσεων.

2.2.3. Τα Επαγγελματικά Πρότυπα Διεξαγωγής του Εσωτερικού Ελέγχου από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών

Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται στο κέντρο του ενδιαφέροντος του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών, το οποίο με τα επαγγελματικά πρότυπα εφαρμογής καταβάλλει προσπάθεια προκειμένου να διασφαλίσει την άσκηση ποιοτικού εσωτερικού ελέγχου στις επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με το πρότυπο 1300 ο επικεφαλής του εσωτερικού ελέγχου μιας επιχείρησης, ο οποίος συνήθως είναι ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου οφείλει να αναπτύσσει και να διατηρεί ένα πρόγραμμα βελτίωσης και διασφάλισης της ποιότητας του διενεργούμενου ελέγχου εντός της επιχείρησης. Οι αξιολογήσεις της ποιότητας του ελέγχου περιγράφονται ως εξωτερικές και εσωτερικές. Ο διευθυντής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου οφείλει να διασφαλίζει αποτελεσματικά τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου, όπως αυτός περιγράφεται από τον ορισμό του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών, και να συμμορφώνεται με τα επαγγελματικά πρότυπα διεξαγωγής εσωτερικού ελέγχου που επίσης έχει ορίσει το ινστιτούτο. Τα επιμέρους πρότυπα του 1300 που αναφέρονται στην ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι:

1. Πρότυπο 1310: Αναφέρεται στο ότι η αξιολόγηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να γίνεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς αξιολογητές.
2. Πρότυπο 1311: Αναφέρεται στο ότι η αξιολόγηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνει εσωτερικές και εξωτερικές αξιολογήσεις. Θα πρέπει να γίνεται συνεχής παρακολούθηση των λειτουργιών της επιχείρησης από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου. Το πρότυπο περιλαμβάνει και εξωτερική αξιολόγηση και συγκεκριμένα ορίζει ότι πρέπει να πραγματοποιείται ο περιοδικός έλεγχος από άτομα του εκτός οργανισμού με γνώσεις ελεγκτικής και προτύπων εσωτερικού ελέγχου.
3. Πρότυπο 1312: Εξωτερική αξιολόγηση όπως για παράδειγμα των διαδικασιών επισκόπησης από άτομα εκτός της επιχείρησης κάθε 5 χρόνια. Το άτομο αυτό ή η ομάδα ατόμων θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη και με γνώσεις.

4. Πρότυπο 1320: Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου πρέπει να κοινοποιεί τα ευρήματα των εξωτερικών αξιολογήσεων στο διοικητικό συμβούλιο.

Το πρότυπο 1310 έρχεται να δώσει διευκρινήσεις σχετικά με τις εσωτερικές και εξωτερικές διαδικασίες που προβλέπονται από το πρότυπο 1300. Οι εσωτερικές αξιολογήσεις είναι η εσωτερική επισκόπηση ή αυτοαξιολόγηση η οποία γίνεται καθημερινά εντός της επιχείρησης προκειμένου να αξιολογηθεί αν η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου ασκείται αποτελεσματικά στην επιχείρηση και επιτυγχάνονται οι στόχοι της λειτουργίας του. Η εξωτερική αξιολόγηση διακρίνεται σε δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη αναφέρεται στην αξιολόγηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου από πιστοποιημένο, ανεξάρτητο εξωτερικό αξιολογητή ή ομάδα αξιολόγησης. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται σε μια ομάδα ικανών επαγγελματιών και του επικεφαλούς της ομάδας αυτής ο οποίος θα πρέπει να διακρίνεται από την ικανότητα και την εμπειρία του. Η δεύτερη προσέγγιση αναφέρεται στη χρήση ενός πιστοποιημένου εξωτερικού αξιολογητή ή μιας ομάδας αξιολόγησης για τη διεξαγωγή μιας ανεξάρτητης έρευνας προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ακρίβεια της εσωτερικής αυτοαξιολόγησης και της σχετικής έκθεσης αναφοράς η οποία συντάσσεται.

Σε γενικές γραμμές, η αξιολόγηση της ποιότητας του εφαρμοστέου εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης θα πρέπει να βασίζεται σε ορισμένα κριτήρια προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Ορισμένα μέτρα ένδειξης ποιοτικών χαρακτηριστικών εσωτερικού ελέγχου είναι η συμμόρφωση της επιχείρησης με τα πρότυπα και τον κώδικα δεοντολογίας, η επάρκεια των διατάξεων του καταστατικού λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου, η συμμόρφωση με την ισχύουσα νομοθεσία και τα κλαδικά πρότυπα, οι διαδικασίες βελτίωσης της λειτουργίας και ο βαθμός επίτευξης του στόχου του εσωτερικού ελέγχου, ο οποίος είναι να προσθέτει αξία στην επιχείρηση.

Τα ευρήματα του εσωτερικού ελέγχου εμφανίζονται στις κοινοποιήσεις οι οποίες απευθύνονται στα άτομα που έχουν άμεσο ενδιαφέρον για τις υποθέσεις που διερευνά η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Οι κοινοποιήσεις αυτές θα πρέπει να διαθέτουν ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά και οφείλουν να διακρίνονται από την ποιότητά τους. Βασικό ποιοτικό χαρακτηριστικό είναι η ακρίβεια των στοιχείων και η απαλλαγή τους από εσκεμμένα λάθη ή παραλήψεις. Σημαντικό στοιχείο στην ποιότητα των κοινοποιήσεων είναι η αντικειμενικότητα των

συμπερασμάτων και των προτάσεων και να μην στρέφονται προκατειλημμένα και άδικα εναντίον ενός ατόμου ή ομάδα ατόμων. Οι κοινοποιήσεις πρέπει να είναι επίσης ξεκάθαρες για να αποφευχθεί η σύγχυση στους χρήστες και περιεκτικές, χωρίς πλεονάζουσα ανάπτυξη και επανάληψη. Οι κοινοποιήσεις πρέπει να διακρίνονται για τον εποικοδομητικό τους χαρακτήρα έτσι ώστε να βοηθούν την επιχείρηση ή τον οργανισμό να βελτιώσουν τα «κακώς κείμενα» που υπάρχουν. Τέλος, σημαντικό στοιχείο των ποιοτικών κοινοποιήσεων είναι να είναι ολοκληρωμένες και έγκαιρες. Η έννοια της ολοκλήρωσης αναφέρεται στο να μην στερούνται οι κοινοποιήσεις σημαντικών στοιχείων και πληροφοριών. Οι κοινοποιήσεις επίσης θα πρέπει να είναι έγκαιρες προκειμένου να έχουμε άμεση δράση των εισηγήσεων και όχι αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

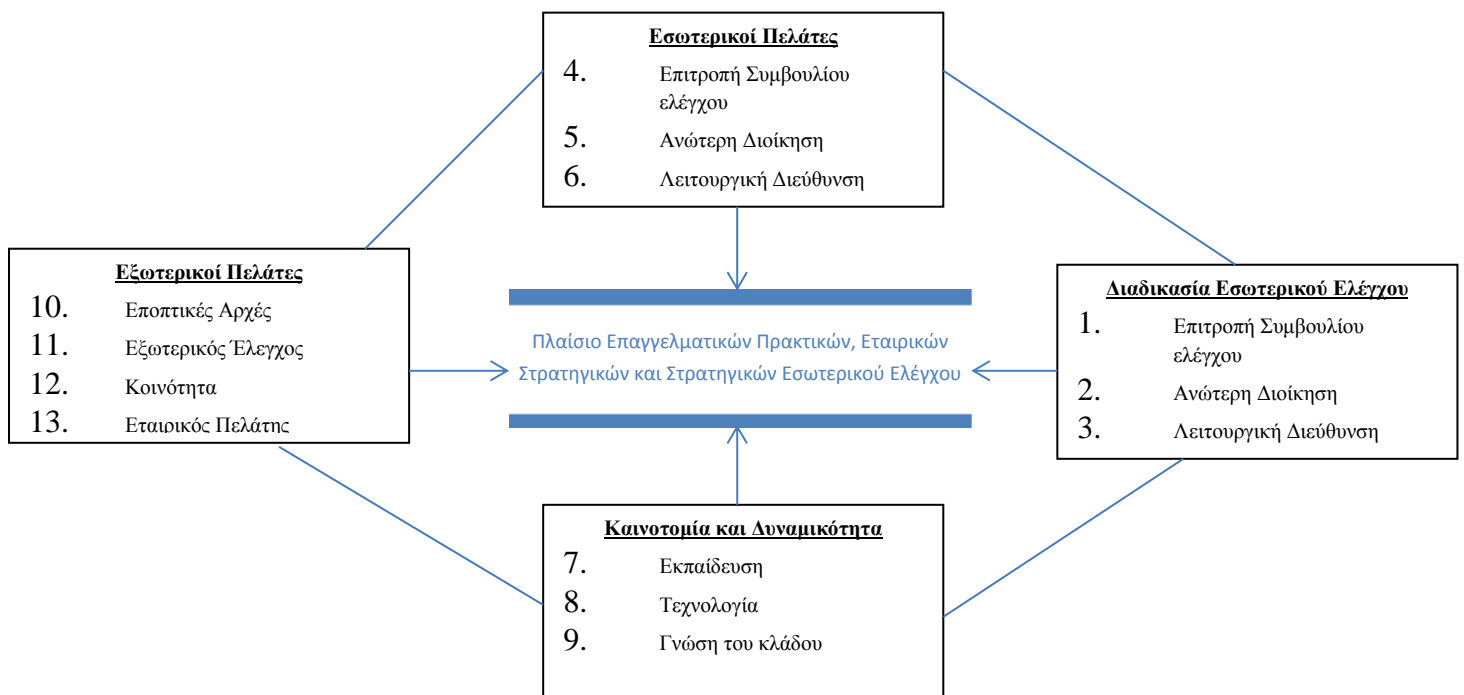
2.2.4.Ομάδες Ατόμων που Εξυπηρετεί η Ποιότητα του Εσωτερικού Ελέγχου

Η ύπαρξη της ποιότητας εσωτερικού ελέγχου είναι σημαντική, αν όχι ζωτικής σημασίας για την επιχείρηση. Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι επίσης σημαντική για ορισμένες ενδιαφερόμενες ομάδες της επιχείρησης. Η ποιότητα προκειμένου να προσδιοριστεί και να μετρηθεί δεν είναι κάτι εύκολο. Απαιτούνται αρκετά επίπονες και σύνθετες διαδικασίες προκειμένου να μετρηθεί η ποιότητα εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου μέσα σε μια επιχείρηση. Το παρακάτω σχήμα απεικονίζει τα Διεθνή Πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών και αναφέρεται στα άτομα που έχουν έννομο συμφέρον σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου εντός της επιχείρησης.

Οι βασικές ομάδες οι οποίες έχουν έννομο συμφέρον σχετικά με τη λειτουργία της επιχείρησης και του εσωτερικού ελέγχου μπορούν να διακριθούν σε δύο βασικές κατηγορίες, τους εσωτερικούς πελάτες και τους εξωτερικούς πελάτες. Στους εσωτερικούς παράγοντες ανήκει η επιτροπή ελέγχου, το διοικητικό συμβούλιο και οι επιμέρους διευθύνσεις τις επιχείρησης. Στους εξωτερικούς παράγοντες ανήκει ο εξωτερικός ελεγκτής και διάφορες εποπτικές αρχές, όπως για παράδειγμα η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Κύρια μέριμνα σχετικά με την ικανοποίηση των διάφορων μερών

σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου έχει ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου. Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου χρησιμοποιώντας μέσα, όπως συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια οφείλει να διερευνήσει πόσο ικανοποιητικά λειτουργεί ο εσωτερικός έλεγχος για τα άτομα που έχουν έννομο συμφέρον από αυτόν.

Σχήμα 2.3: Πλαίσιο Επαγγελματικών Πρακτικών, Εταιρικών Στρατηγικών και Στρατηγικών Εσωτερικού Ελέγχου

Πηγή: Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (2005: 202)

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών και τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου οι διαδικασίες μέτρησης της απόδοσης των διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου οφείλουν να λάβουν υπόψη τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου του ινστιτούτου κατά τη διαδικασία μέτρησης της απόδοσης των διαδικασιών. Τα πρότυπα προτείνουν τρεις κατηγορίες για τις οποίες οι μετρήσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες. Η πρώτη είναι η εκτίμηση των κινδύνων και ο σχεδιασμός των έργων. Βασικός στόχος της μέτρησης αυτής είναι η διαπίστωση ή όχι της καταλληλότητας των ενεργειών του εσωτερικού ελέγχου

προκειμένου να εντοπιστούν περιοχές κινδύνου της επιχείρησης, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν σημαντικά την πορεία της επιχείρησης. Η δεύτερη εκτίμηση αφορά τον σχεδιασμό και την εκτέλεση του έργου ελέγχου. Η μέτρηση αυτή έχει ως στόχο να καταδείξει εάν οι πρακτικές του εσωτερικού ελέγχου είναι βασισμένες σε κάποια διεθνή πρότυπα και έγκυρες μεθόδους. Το τρίτο μέρος που προτείνεται από το Ινστιτούτο αφορά τη μέτρηση σχετικά με την κοινοποίηση και την υποβολή αναφοράς. Σημαντικοί παράμετροι στη μέτρηση αυτή είναι η ποιότητα, το επίπεδο λεπτομέρειας και ο βαθμός ανταπόκρισης και υλοποίησης των βασικών εισηγήσεων των εκθέσεων εκ μέρους της διοίκησης.

Η Καινοτομία και Δυναμικότητα είναι το τελευταίο μέρος της μέτρησης της απόδοσης του εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με το σχήμα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών. Στην ενότητα μέτρησης καινοτομίας και δυναμικότητας περιλαμβάνονται επιμέρους κριτήρια, όπως εκπαίδευση, χρήση τεχνολογίας και γνώση του κλάδου. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει την ικανοποίηση του προσωπικού όσον αφορά την εκτέλεση των καθηκόντων του και την ύπαρξη πιστοποιήσεων. Η χρήση της τεχνολογίας αυξάνεται συνεχώς και οφείλει το προσωπικό της εταιρείας να είναι εξοικειωμένο με αυτή. Η γνώση του κλάδου είναι πολύ σημαντική για τους εσωτερικούς ελεγκτές, διότι θα τους βοηθήσει στο να αποφύγουν κινδύνους και εσφαλμένες εντυπώσεις που σχετίζονται με τις ιδιαιτερότητες δραστηριοποίησης του κλάδου μιας επιχείρησης.

2.2.5. Προϋποθέσεις Εφαρμογής Ποιοτικού Εσωτερικού Ελέγχου

Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου, όπως διατυπώθηκε είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα. Η επίτευξή του όμως δεν είναι εύκολη υπόθεση, αντίθετα απαιτείται ένας συνολικός επιχειρηματικός προσανατολισμός προς αυτή την κατεύθυνση. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την εφαρμογή ποιοτικού ελέγχου είναι η ύπαρξη κοινών προτύπων εσωτερικού ελέγχου, διότι στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας έχουμε πολλές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε πολλά μέρη του κόσμου. Επιπρόσθετα, οι εσωτερικοί ελεγκτές κατά τη διενέργεια των καθηκόντων

τους θα πρέπει να εφαρμόζουν τους κανόνες δεοντολογίας του επαγγέλματός τους. Πέραν αυτών, σημαντικά στοιχεία της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου είναι οι επαρκείς πόροι, η οργανωσιακή δομή, τα εγχειρίδια καθοδήγησης, το καλά εκπαιδευμένο προσωπικό, η ποιότητα της διοίκησης και η συνεχής εκπαίδευση και βελτίωση (Dascalu, Turlea and Nicolae, 2009: 8).

Η επιτροπή ελέγχου μπορεί και έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει σημαντικά στην ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Σύμφωνα με τα πρότυπα καλής εταιρικής διακυβέρνησης προκειμένου η επιτροπή ελέγχου να έχει καλή γνώση των διαδικασιών της επιχείρησης θα πρέπει να έχει αυξημένο ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου να έχει τη δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης στα διοικητικά συμβούλια της εταιρείας και να έρχεται συχνά σε επαφή με τον εξωτερικό ελεγκτή. Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει:

1. Να αναλύει την επιλογή των λογιστικών πολιτικών και τον τρόπο συλλογής των πληροφοριών.
2. Να εκτιμά την ποιότητα του διενεργούμενου ελέγχου και της ποιότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης.
3. Να διερευνά άλλες τυχόν υποθέσεις που έχουν υποδειχθεί από το διοικητικό συμβούλιο.
4. Να ενθαρρύνει την επικοινωνία μεταξύ διοίκησης επιχείρησης, εργαζόμενων και ελεγκτών.
5. Να αναλύει τα ευρήματα του εξωτερικού ελεγκτή, καθώς και άλλων ελεγκτικών οργάνων εκτός της επιχείρησης.

Η επιτροπή ελέγχου οφείλει να επιβλέπει την εφαρμογή των ποιοτικών ελέγχων εντός της επιχείρησης μέσω εσωτερικών αξιολογήσεων, αλλά και εξωτερικών αξιολογήσεων. Σημαντική παράμετρος της σωστής αξιολόγησης των διαδικασιών ελέγχου είναι η ύπαρξη ανεξαρτησίας και ικανών ατόμων.

2.3. Ποιότητα και Εσωτερικός Έλεγχος

2.3.1. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Εταιρικής Διακυβέρνησης

Οι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης θεωρούν τη λειτουργία και την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου πολύ σημαντική για την επίτευξη των εταιρικών στόχων της επιχείρησης. Σύμφωνα με τον Spanos (2003) ο κώδικας του ΣΕΒ αναφέρει ότι από το 2001 μία από τις αρμοδιότητες του διοικητικού συμβουλίου θα πρέπει να είναι η παρακολούθηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Γενικότερα, παγκόσμιοι εταιρικοί κώδικες όπως ο Combined Code και ο King Report θεωρούν τον εσωτερικό έλεγχο ως έναν από τους πυλώνες της λειτουργίας της εταιρικής διακυβέρνησης.

2.3.2. Ποιότητα και Στρατηγική Διοίκηση

Η συμβολή της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να είναι πολύ σημαντική στην αποτελεσματικότητα της στρατηγικής διοίκησης.

Τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου παρέχουν παραδείγματα σχετικά με τα είδη βεβαιωτικών εργασιών, όπως χρηματοοικονομικών, συμμόρφωσης, συστήματος ασφαλείας και ελέγχους συμμόρφωσης (Hass, Abdoolmohammadi and Burnaby, 2006: 837). Οι συμβουλευτικές εργασίες του εσωτερικού ελεγκτή μπορεί να είναι η παροχή συμβουλών σχετικά με τους φόβους για τα συστήματα ελέγχου προς τη διοίκηση, η συμμετοχή σε ομάδες ποιότητας της εταιρείας και η συμμετοχή και η άποψη των εσωτερικών ελεγκτών κατά την καταγραφή των εφαρμοστέων πολιτικών της επιχείρησης.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Melville (2003) οι εσωτερικοί ελεγκτές αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα του ρόλου που έχουν να διαδραματίσουν στο μέλλον για μια επιχείρηση. Γίνεται πλέον αντιληπτό ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές δεν αρκούνται μόνο στην παροχή χρηματοοικονομικών πληροφοριών στην ανώτατη διοίκηση, αλλά παρέχουν και μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες. Η εκτέλεση των καθηκόντων των εσωτερικών ελεγκτών επηρεάζει σημαντικά την ποιότητα της στρατηγικής διοίκησης.

2.3.3. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Απάτη

Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου συνδέεται άμεσα με την διάπραξη μιας απάτης. Σύμφωνα με έρευνα του Nottingham Business School η οποία βασίστηκε σε 200 εταιρείες, βρέθηκε ότι οι managers μεσαίου επιπέδου είναι πιο επιρρεπής στο να διαπράξουν μια απάτη, λόγω της βαθιάς γνώσης που έχουν σχετικά με την επιχείρηση (Pickett, 2005: 165).

Η ανεξαρτησία του εσωτερικού ελεγκτή βρέθηκε ότι διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο στην ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου και κατ' επέκταση στην αποφυγή μιας απάτης. Η ανεξαρτησία του ελεγκτή αποτέλεσε την κύρια αιτία δημιουργίας των Λογιστικών Προτύπων των Η.Π.Α.. Ο Moizier (1991) πρότεινε ένα πλαίσιο για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εσωτερικών ελεγκτών. Η ψήφιση του νόμου SOX στις Η.Π.Α. είχε ως κύριο στόχο την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εσωτερικών ελεγκτών. Η στόχευση αυτή οφειλόταν στο γεγονός ότι τα μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα στις αρχές της δεκαετίας του 2000 είχαν ως κύρια αιτία την έλλειψη ανεξαρτησίας των εσωτερικών ελεγκτών και τη διάπραξη απάτης.

2.3.4. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Κίνδυνοι

Η εκτίμηση των κινδύνων που μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση είναι ένα από τα καθήκοντα των εσωτερικών ελεγκτών. Σύμφωνα με τον Beasley (2009) υπάρχει πολύ μικρή εστίαση σε κινδύνους που σχετίζονται με τη στρατηγική και στα μελλοντικά γεγονότα. Ο Moeller (2009) πρότεινε μια διαδικασία αποτελεσματικής διαχείρισης κινδύνων η οποία περιλαμβάνει τα παρακάτω στάδια:

1. Αναγνώριση κινδύνων (risk identification).
2. Ποσοτική και ποιοτική εκτίμηση των τεκμηριωμένων κινδύνων (qualitative and quantitative assessment of document risks).
3. Προτεραιότητα κινδύνων και σχεδιασμός (risk prioritization and response planning).
4. Παρακολούθηση κινδύνων (risk monitoring).

Ο Pickett (2005) συνδέει την έννοια του κινδύνου με την ιταλική λέξη «risicare»²⁴. Ο Καραμάνης (2007) διακρίνει τους κινδύνους σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Οι εξωτερικοί κίνδυνοι αφορούν το ευρύτερο περιβάλλον της επιχείρησης, ενώ οι εσωτερικοί κίνδυνοι αφορούν το πιο στενό περιβάλλον της επιχείρησης. Σύμφωνα με τον Flint (2008) η έννοια των κινδύνων στάθηκε η αφορμή για να προωθηθεί η έννοια του «Business Risk Auditing». Τέλος, οι Τσάμης και Κουτούπης το 2008 διατύπωσαν ένα σχέδιο για τον εντοπισμό των κινδύνων²⁵.

2.3.5. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης

Τα ΔΠΧΠ είναι αναγκαία για πολλές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε πολλά κράτη και είναι υποχρεωμένα να τα εφαρμόσουν σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους. Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου συναρτάται άμεσα με τη γνώση των ΔΠΧΠ. Μία από τις δραστηριότητες του εσωτερικού ελέγχου είναι η ακρίβεια των λογιστικών μεγεθών, η οποία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί εάν δεν υπάρχει γνώση των ΔΠΧΠ. Σύμφωνα με τον Arnord (2009) οι επιχειρήσεις πραγματοποιούν αλλαγές προκειμένου τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου να προσαρμοστούν με τα νέα δεδομένα που επιβάλλουν τα ΔΠΧΠ.

2.3.6. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Balanced Scorecard

Σύμφωνα με σχετική έρευνα του Melville (2003) έχει παρατηρηθεί ότι η υιοθέτηση της BSC έχει θετική επίδραση στο έργο των εσωτερικών ελεγκτών, όσον αφορά τον ρόλο τους στη στρατηγική διοίκηση.

²⁴ Η λέξη «risicare» προέρχεται από την ιταλική γλώσσα και σημαίνει «τολμάω».

²⁵ Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε στον τραπεζικό τομέα.

2.3.7. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Διοίκηση Ολικής Ποιότητας

Η Διοίκηση Ολικής Ποιότητας ορίζεται ως «η δέσμευση όλων των συντελεστών της επιχείρησης για συνεχή βελτίωση των προϊόντων και διαδικασιών της επιχείρησης. Η δέσμευση αποτελεί ομαδική συμμετοχή και συνεργασία». Ο εσωτερικός έλεγχος δια μέσου των ευρημάτων του ελέγχου μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση των προϊόντων και των διαδικασιών της επιχείρησης.

2.3.8. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Προστασία του Περιβάλλοντος

Το θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος είναι ένα θέμα που τα τελευταία χρόνια ήρθε στην επικαιρότητα πιο έντονα. Σύμφωνα με τον Simnett (2009) στη σύνοδο του IASB το 2008 τέθηκε το θέμα της υιοθέτησης ενός διεθνούς προτύπου ελέγχου σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Lynch (2010) ορισμένες επιχειρήσεις²⁶ στην Αυστραλία ήδη επιβάλλεται να δημοσιεύουν στοιχεία με τις περιβαλλοντικές εκπομπές ρύπων στις οικονομικές καταστάσεις τους.

2.3.9. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Συγχωνεύσεις και Εξαγορές

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συμβάλλει στη διαδικασία συγχωνεύσεων και εξαγορών δια μέσου των αποτελεσμάτων του ελέγχου που μπορεί να αποδώσει στην ενδιαφερόμενη διοίκηση. Η ποιότητα εσωτερικού ελέγχου ενισχύει την αξιοπιστία, την ακρίβεια και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων του εσωτερικού ελέγχου.

²⁶ Σύμφωνα με τον Lynch (2010) οι επιχειρήσεις αυτές ήταν κοινής ωφέλειας.

2.3.10. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Συστήματα

Διασφάλιση Ποιότητας (ISO)

Η ποιότητα εσωτερικού ελέγχου επιδρά θετικά στην αποτελεσματικότητα των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας (ISO). Όλοι οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να έχουν μια γενική γνώση των προτύπων ISO που χρησιμοποιούνται στις επιχειρήσεις σήμερα (Moeller, 2009: 663). Η γενική αυτή γνώση των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας θα τους παράσχει τα αναγκαία εκείνα εφόδια προκειμένου να ελέγχουν επαρκώς τη λειτουργία τους. Σύμφωνα με τον Moeller (2009) το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών σκέφτεται να ενσωματώσει το Διεθνές Πρότυπο Εσωτερικού Ελέγχου ISO 1901²⁷.

2.3.11. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Τεχνολογία

Η ραγδαία εξάπλωση της λειτουργίας της μηχανογράφησης και των πληροφοριακών συστημάτων ενισχύουν τη σημασία της γνώσης της τεχνολογίας προκειμένου να επιτευχθεί η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Ο Φίλος (2004) αναφέρθηκε σχετικά με την οργάνωση του τμήματος εσωτερικού ελέγχου από άποψη μηχανογράφησης. Χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της έννοιας των πληροφοριακών συστημάτων είναι ότι θεωρείται ως ένα υποκομμάτι της εταιρικής διακυβέρνησης (Hall and Singleton, 2005: 4). Σχετικά με την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων στον δημόσιο τομέα έγινε σχετική έρευνα από τους Λούκη και Σπινέλλη (2001). Η σχετική έρευνα κατέδειξε ότι η δημόσια διοίκηση δεν είναι ιδιαίτερα εξελιγμένη στην ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων. Η ανεπάρκεια της ασφάλειας των πληροφοριακών συστημάτων είχε ως αποτέλεσμα η τουρκική τράπεζα Imar να οδηγηθεί στο κλείσιμο των δραστηριοτήτων της²⁸.

²⁷ Το πρότυπο αυτό αναφέρεται στην εφαρμογή του ποιοτικού ελέγχου.

²⁸ Σύμφωνα με τον Ayaz (2008) το γεγονός αυτό οφειλόταν σε ανεπάρκεια της τεχνολογίας πληροφοριών της τράπεζας.

2.4. Υποδείγματα Εσωτερικού Ελέγχου

2.4.1. Το υπόδειγμα COSO

Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελείται από συστατικά στοιχεία τα οποία επηρεάζουν τα αποτελέσματα του ελέγχου και δεν είναι ίδια σε κάθε επιχείρηση. Κάθε συστατικό στοιχείο διαφέρει από επιχείρηση σε επιχείρηση. Τα συστατικά στοιχεία του ελέγχου είναι το περιβάλλον ελέγχου, η εκτίμηση των κινδύνων της οικονομικής μονάδος, ο έλεγχος των δραστηριοτήτων, τα συστήματα επικοινωνίας και η παρακολούθηση – διαχείριση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιτροπής COSO θεωρείται ως η καλύτερη πρακτική συστήματος εσωτερικού ελέγχου και επομένως θεωρείται με τη σειρά του ως ένα πρότυπο κινδύνων και θεμάτων ελέγχου για τις επιχειρήσεις²⁹ (Allegrini, Melville and Paape, 2009: 2).

Η ιστορία της επιτροπής COSO ξεκινά το 1992, που αποτελεί την ημερομηνία ίδρυσής της. Ιδρύθηκε σε μια προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα υπόδειγμα για τις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας μέσα στην επιχείρηση. Το υπόδειγμα³⁰ αυτό γεννήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Οι οδηγίες σχετικά με τα συστατικά στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου συγκεντρώνονται σε 3 τόμους³¹, καθένας με ξεχωριστό σκοπό (Rittenberg, Martens and Landes, 2007: 47).

Σύμφωνα με την επιτροπή COSO ο εσωτερικός έλεγχος διακρίνεται στα παρακάτω στοιχεία:

1. Περιβάλλον ελέγχου (control environment).
2. Εκτίμηση κινδύνου (risk assessment).
3. Έλεγχος δραστηριοτήτων (control activities).

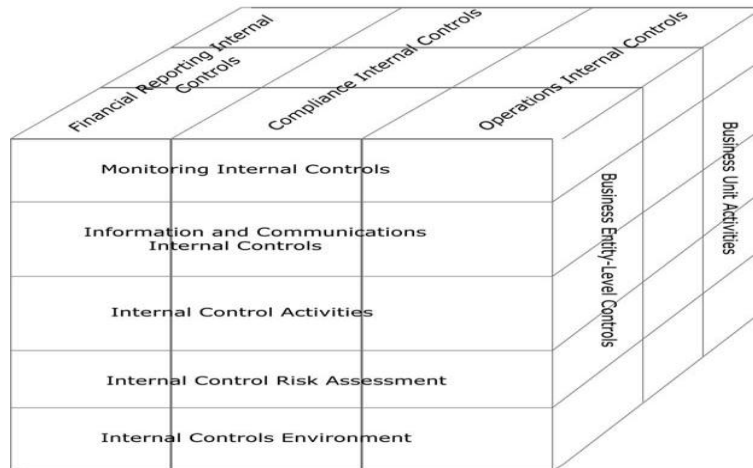
²⁹ Το υπόδειγμα COSO ξεφεύγει από τον παλαιότερο ρόλο της αποστολής του εσωτερικού ελέγχου ως φύλακα των περιουσιακών στοιχείων και ορίζει τον εσωτερικό έλεγχο ως ένα απαραίτητο μέρος της εταιρικής διακυβέρνησης της επιχείρησης.

³⁰ Ιδρυτές του είναι η Αμερικανική Ένωση Λογιστών (American Accounting Assosiation), το Ινστιτούτο Διοικητικών Λογιστών (Institute of Management Accountants) και το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικών Στελεχών (Financial Executives Institute).

³¹ Ο πρώτος τόμος έχει ως στόχο να καθοδηγήσει τα υψηλά κλιμάκια της διοίκησης, καθώς και τα διοικητικά συμβούλια. Ο δεύτερος έχει ως στόχο να παρέχει πρακτικές οδηγίες που απευθύνονται σε μικρότερες επιχειρήσεις. Ο τρίτος παρέχει τα κατάλληλα εκείνα εργαλεία τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στην αξιολόγηση και τη διοίκηση της εταιρείας στην εφαρμογή και στα αποτελέσματα του εσωτερικού ελέγχου στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης.

4. Πληροφορίες και επικοινωνία (information & communication).
5. Παρακολούθηση (monitoring).

Σχήμα 2.4: Υπόδειγμα COSO

Πηγή: Moeller (2009: 33)

Ο όρος περιβάλλον ελέγχου αναφέρεται στις αξίες μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει την ακεραιότητα και τις ηθικές αξίες των ανθρώπων που εργάζονται. Οι άνθρωποι που εργάζονται σε μια επιχείρηση είναι τόσο οι υπάλληλοι, όσο και η διοίκηση. Εργαζόμενοι και διοίκηση πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά προκειμένου μια επιχείρηση να λειτουργεί ικανοποιητικά. Οι ηθικές αξίες του ανθρώπινου δυναμικού μιας εταιρείας είναι πολύ σημαντικές για τον εσωτερικό της έλεγχο. Όσο μεγαλύτερο αίσθημα ηθικής και ευθύνης υπάρχει, τόσο λιγότερο είναι αναγκαίος και ο εσωτερικός έλεγχος. Με την έννοια περιβάλλον ελέγχου εννοούμε επίσης και την ικανότητα απόδοσης του ανθρώπινου δυναμικού που αποτελεί συνιστώσα της εκπαίδευσης και των φυσικών ικανοτήτων τους. Στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος ελέγχου σε έναν οργανισμό συμβάλλουν επίσης η φιλοσοφία της διοίκησης, η κατανομή αρμοδιοτήτων στον οργανισμό και οι ασκούμενες πολιτικές στο ανθρώπινο δυναμικό.

Η εκτίμηση των κινδύνων (risk assessment) επηρεάζει σημαντικά την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου μιας επιχείρησης. Ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να γνωρίζει καλά τη λειτουργία της επιχείρησης και να εκτιμά μελλοντικούς κινδύνους που ελλοχεύουν στις τρέχουσες δραστηριότητες της

επιχείρησης. Για παράδειγμα αν μια εταιρεία μολύνει το περιβάλλον, τα μελλοντικά πρόστιμα και οι μελλοντικές δικαστικές διεκδικήσεις σε βάρος της εταιρείας ενδέχεται να δημιουργήσουν σοβαρή μελλοντική ζημία στην επιχείρηση. Ο κίνδυνος να πραγματοποιηθεί ένα γεγονός διαχωρίζεται στον έμφυτο (inherent) και τον υπολειπόμενο (residual) κίνδυνο. Έμφυτος κίνδυνος είναι ο κίνδυνος που υπάρχει κατά την πραγματοποίηση ενός γεγονότος, χωρίς την προσπάθεια της διοίκησης να το αποτρέψει. Υπολειπόμενος χαρακτηρίζεται ο κίνδυνος που ενδεχομένως να πραγματοποιηθεί παρά την παρέμβαση της διοίκησης να το αποτρέψει.

Ο έλεγχος δραστηριοτήτων (control activities) είναι το τρίτο συστατικό στοιχείο του εσωτερικού ελέγχου. Ο έλεγχος δραστηριοτήτων βοηθά τη διοίκηση να βεβαιωθεί ότι οι πολιτικές της εφαρμόζονται στις καθημερινές λειτουργίες της επιχείρησης. Η διοίκηση της εταιρείας προκειμένου να διασφαλίσει πως οι υπάλληλοι ενεργούν σύμφωνα με το συμφέρον και την πολιτική της εταιρείας έχει εγκαθιδρύσει κάποιες διαδικασίες. Η έγκριση μιας πράξης (approval) είναι ένα μέσο που μειώνει την πιθανότητα μια πράξη ή συναλλαγή να γίνει λανθασμένα μέσα στην επιχείρηση. Η εξουσιοδότηση (authorization) μειώνει την πιθανότητα να παρουσιαστεί οποιαδήποτε διάχυση ευθύνης, διότι καθίσταται δυνατό να υπάρχουν συγκεκριμένοι κωδικοί πρόσβασης για κάθε υπάλληλο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή με αποτέλεσμα να γίνεται γνωστό ποιος είναι υπεύθυνος για κάθε πράξη. Η επαλήθευση (verification) και ο συμψηφιστικός έλεγχος (reconciliation) βοηθούν ώστε οποιεσδήποτε λανθασμένες καταχωρήσεις σε ποσά λογαριασμών να διορθώνονται. Ο καταμερισμός καθηκόντων (segregation of duties) έχει ως αποτέλεσμα ο κάθε υπάλληλος να είναι επιφορτισμένος με συγκεκριμένα καθήκοντα και να μπορεί να ελέγχει με συνέπεια εάν έχει κάνει λάθος.

Επίσης είναι δυνατό να επιτυγχάνεται με τη διάχυση των καθηκόντων ο επανέλεγχος³², διότι ένας υπάλληλος μπορεί να ελέγξει μια συναλλαγή που έχει καταχωρηθεί λάθος από κάποιον άλλο, να επισημαίνει το λάθος αυτό και έτσι αυτό να διορθώνεται. Το συγκεκριμένο θέμα έχει γίνει αντικείμενο κριτικής, διότι έχει λεχθεί ότι η συναρμοδιότητα οδηγεί στην αύξηση της γραφειοκρατίας μέσα σε μια

³² Ο έλεγχος αυτός στηρίζεται στην αρχή ότι κανένας υπάλληλος και καμιά διαχειριστική ή λογιστική πράξη δεν πρέπει να ολοκληρώνεται από έναν μόνο υπάλληλο προκειμένου να αποφευχθεί το λάθος.

επιχείρηση. Οι φυσικοί έλεγχοι³³ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ασφάλεια των εγκαταστάσεων της εταιρείας.

Το τέταρτο συστατικό στοιχείο του εσωτερικού ελέγχου είναι οι πληροφορίες και η επικοινωνία (information and communication). Η εργαζόμενοι θα πρέπει να έχουν γνώση των στόχων της εταιρείας για να έχουν γίνει «κοινωνοί» της πολιτικής της εταιρείας, όπως αυτοί ορίζονται από τη διοίκηση. Η ενημέρωση βοηθά τους υπαλλήλους να λειτουργούν με κοινούς στόχους και να μην εφαρμόζει ο καθένας μεμονωμένες πολιτικές ή απόψεις. Εξάλλου απαραίτητο συστατικό της επιτυχίας μιας εταιρείας είναι η αρμονική και εποικοδομητική συνεργασία μέσα σε αυτή. Τα μέσα επικοινωνίας με τα οποία μπορούν να αποσαφηνιστούν οι στόχοι της εταιρείας είναι διάφορα εγχειρίδια, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ο πίνακας ανακοινώσεων εντός της εταιρείας, video με την παρουσίαση της εταιρείας και των στόχων της και προφορική επικοινωνία προκειμένου όλοι οι υπάλληλοι να έχουν ενημερωθεί για τους στόχους της εταιρείας.

Το τελευταίο συστατικό του εσωτερικού ελέγχου είναι η παρακολούθηση (monitoring). Η εγκαθίδρυση ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου δεν σημαίνει απαραίτητα και συνεχή, ορθή και αποτελεσματική λειτουργία. Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου χρειάζεται συνεχή παρακολούθηση προκειμένου όταν διαπιστωθούν δυσλειτουργίες να υπάρξει παρέμβαση διόρθωσης και το σύστημα εσωτερικού ελέγχου να εξακολουθεί να λειτουργεί σωστά, ώστε να υλοποιούνται συνεχώς οι στόχοι του εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Οι αδυναμίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου εντοπίζονται στην επικοινωνία και τη συνεργασία εσωτερικών ελεγκτών, εξωτερικών ελεγκτών, υπαλλήλων της εταιρείας και διοίκησης. Οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να αναφέρουν τα προβλήματα που έχουν εντοπιστεί και η διοίκηση, όπου είναι αναγκαίο και σε συνεργασία με τους εσωτερικούς ελεγκτές, θα πρέπει να παρεμβαίνει και να διορθώνει τα υπάρχοντα προβλήματα.

Τα παραπάνω συστατικά και αλληλεξαρτώμενα στοιχεία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να είναι και να λειτουργούν σωστά προκειμένου να

³³ Οι φυσικοί έλεγχοι περιλαμβάνουν συχνούς περιοδικούς ελέγχους στις εγκαταστάσεις της εταιρείας, απαγόρευση πρόσβασης σε αρχεία της εταιρείας και περιοδική απογραφή των αποθεμάτων σε σύγκριση πάντα με την αρχική απογραφή. Οι κωδικοί πρόσβασης των εγγράφων της εταιρείας και οι κλειδαριές ασφαλείας λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μην έχουν εύκολη πρόσβαση μη εξουσιοδοτημένα άτομα στα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας.

υπάρχει ένα ακριβές και αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου (Rezaee, 1995: 12). Μια σημαντική επισήμανση πρέπει σε αυτό το σημείο να γίνει σχετικά με τα συστατικά στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου. Οι επιχειρήσεις δεν είναι ίδιες μεταξύ τους, αλλά διαφέρουν³⁴ σημαντικά σε σχέση με το μέγεθος, τον κλάδο και τις επικρατούσες συνθήκες.

Η ανάπτυξη του υποδείγματος της COSO έχει δεχθεί κριτική για ορισμένες αδυναμίες του. Όλοι οι εργαζόμενοι και τα στελέχη μιας επιχείρησης αναμειγνύονται με τον εσωτερικό έλεγχο, από τους λεγόμενους «φύλακες» και «ερευνητές σφαλμάτων» μέχρι και αυτούς που διαπράττουν σφάλματα κατά τη δράση τους στην εταιρεία. Οι αρχές και οι αξίες της επιχείρησης θα πρέπει να διαπεράσουν το σύνολο του οργανισμού ή της επιχείρησης. Μια δεξιοτεχνική, ειλικρινής και αμερόληπτη συζήτηση με όλους εντός της επιχείρησης είναι αναγκαία προκειμένου να μεταδοθεί η έννοια της συμμετοχικότητας στην εταιρεία και οι κοινοί της στόχοι (Oliverio, 2001: 192).

Το υπόδειγμα COSO χρησιμοποιείται ευρέως από επιχειρήσεις και οργανισμούς προκειμένου οι ίδιες να διαθέτουν ένα αξιόπιστο εργαλείο μέτρησης της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Το υπόδειγμα COSO δημιουργήθηκε το 1992 και όπως είναι λογικό προκειμένου να προσαρμοστεί στις σύγχρονες εξελίξεις και τις ανάγκες των καιρών χρειάζεται αναθεώρηση³⁵. Οι αλλαγές που αναμένονται είναι σε κάθε περίπτωση μικρές και δεν πρόκειται να επηρεάσουν τον κύριο πυρήνα του υποδείγματος COSO. Τα αρχικά συστατικά στοιχεία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου παραμένουν ίδια, ενώ το νέο εγχειρίδιο περιέχει πιο επεξηγηματικές συμβουλευτικές οδηγίες και πλαίσιο εφαρμογής (Tysiac, 2012: 25).

³⁴ Οι επιχειρήσεις εκείνες, οι οποίες είναι μικρές σε μέγεθος δεν μπορούν να εφαρμόσουν όλα τα συστατικά στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου. Παρόλα αυτά, μια μικρή επιχείρηση έχει να αντιμετωπίσει ενδεχόμενους κινδύνους, οι οποίοι είναι πολύ μικρότεροι σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

³⁵ Η αναθεώρηση αυτή πραγματοποιείται το τρέχον διάστημα και εκτιμάται ότι το 2013 θα εκδοθούν οι καινούργιες κατευθυντήριες γραμμές σε επίσημη μορφή.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται οι αλλαγές του πλαισίου εφαρμογής COSO:

Πίνακας 1.1: Αλλαγές πλαισίου εφαρμογής COSO

Παραμένει σταθερό	Αλλάζει
Ορισμός συστήματος εσωτερικού ελέγχου.	Αναθεώρηση προκειμένου να ανταποκριθεί στο επιχειρησιακό και λειτουργικό περιβάλλον.
Πέντε συστατικά στοιχεία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.	Κωδικοποίηση αρχών που υποστηρίζουν τα πέντε συστατικά στοιχεία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.
Θεμελιώδη κριτήρια προκειμένου να υπολογιστεί η αποτελεσματικότητα των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.	Επέκταση της χρηματοοικονομικής αναφοράς ώστε να περιλαμβάνει εσωτερική και εξωτερική μη χρηματοοικονομική αναφορά.
Χρήση κριτηρίων στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.	Αύξηση της εστίασης σε λειτουργίες, συμμόρφωση και στόχους αναφοράς.

Πηγή: COSO (2012: 7)

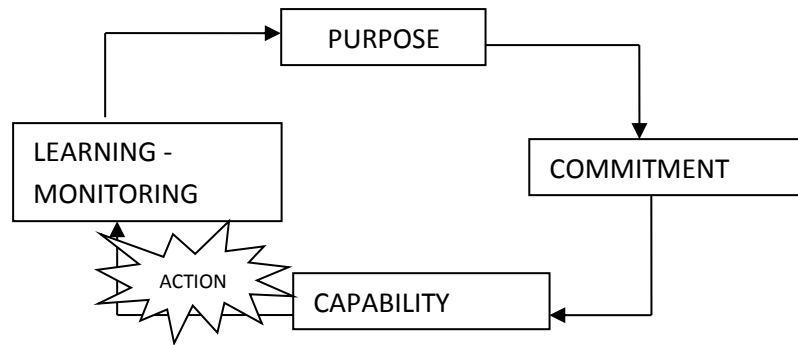
Οι λόγοι που καθιστούν αναγκαία την αναθεώρηση του υποδείγματος COSO είναι ότι έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές αλλαγές στο επιχειρηματικό περιβάλλον και τους συνδεόμενους με αυτό κινδύνους (COSO, 2012: 4). Η κωδικοποίηση κριτηρίων σχετικά με τη χρήση και την ανάπτυξη του υπολογισμού των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και το αυξημένο ενδιαφέρον στις λειτουργίες, στη συμμόρφωση και στους μη χρηματοοικονομικούς στόχους καθίστανται πραγματικότητα μετά το αναθεωρημένο υπόδειγμα.

Σύμφωνα με το νέο πλαίσιο του υποδείγματος COSO για κάθε συστατικό στοιχείο παρέχονται και ορισμένες αρχές. Υπάρχουν πέντε αρχές που αναφέρονται στο περιβάλλον ελέγχου, τέσσερις αρχές που αναφέρονται στην εκτίμηση των κινδύνων, τρεις αρχές που αναφέρονται στον έλεγχο δραστηριοτήτων, τρεις αρχές που αναφέρονται στις πληροφορίες και την επικοινωνία και δύο αρχές που αναφέρονται στην επίβλεψη των δραστηριοτήτων (Tysiac, 2012: 28).

2.4.2. Το υπόδειγμα COCO

Πέρα από το υπόδειγμα εσωτερικού ελέγχου της COSO έχουν αναπτυχθεί και άλλα υποδείγματα εσωτερικού ελέγχου. Ένα γνωστό υπόδειγμα εσωτερικού ελέγχου είναι αυτό της COCO³⁶.

Σχήμα 2.5: Υπόδειγμα COCO

Πηγή: Pickett (2005: 93)

Το παραπάνω σχήμα απεικονίζει τις σχέσεις μεταξύ σκοπού (purpose), δέσμευσης (commitment), ικανότητας (capability), δράσης (action), επίβλεψης και μάθησης (learning-monitoring).

Το υπόδειγμα εσωτερικού ελέγχου COCO αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Λογιστών Εισηγμένων Επιχειρήσεων του Καναδά. Το παραπάνω σχήμα παρουσιάζει τα στοιχεία του υποδείγματος και τις σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσά τους. Στο σημείο αυτό θα παραθέσουμε τα στοιχεία που συνθέτουν το υπόδειγμα εσωτερικού ελέγχου COCO:

1. Σκοπός (purpose): Ο σκοπός αποτελεί το πρώτο στοιχείο του υποδείγματος. Ο σκοπός περιλαμβάνει τους στόχους, το όραμα, την αποστολή την πολιτική και τους στόχους της επιχείρησης.
2. Δέσμευση (commitment): Τα άτομα μέσα σε μια επιχείρηση θα πρέπει να κατανοήσουν τους στόχους της επιχείρησης και θα πρέπει να αποσκοπούν στην επίτευξή τους. Προκειμένου να υπάρξει η δέσμευση στην επίτευξη των στόχων κρίνεται αναγκαία η ηθική ακεραιότητα, η εμπιστοσύνη, η ευθύνη και η

³⁶ Αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών του Καναδά.

λογοδοσία μεταξύ των εργαζομένων της επιχείρησης. Η τάση για παραβίαση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου συνδέεται πολλές φορές με την έλλειψη της δέουσας δέσμευσης από πλευράς των στελεχών και την έλλειψη ηθικών αξιών.

3. Ικανότητα (capability): Βασικό συστατικό της επιτυχίας ή όχι του συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι ο άνθρωπος. Οι άνθρωποι θα πρέπει να έχουν την ικανότητα να κατανοούν τις λειτουργίες της επιχείρησης. Η κατανόηση όμως των λειτουργιών της επιχείρησης δεν είναι μια εύκολη υπόθεση, αλλά αντίθετα χαρακτηρίζεται από μεγάλη πολυπλοκότητα. Την κατανόηση των λειτουργιών ενισχύουν η γνώση, οι ικανότητες και τα εργαλεία, οι διαδικασίες επικοινωνίας, οι πληροφορίες, ο συντονισμός και οι διαδικασίες ελέγχου (Pickett, 2005: 94).
4. Δράση (action): Οι εργαζόμενοι πριν εκτελέσουν τις ενέργειές τους θα πρέπει να έχουν κατανοήσει τον σκοπό και να έχουν αναλάβει τη δέσμευση επίτευξης των στόχων.
5. Επίβλεψη και μάθηση (monitoring and learning): Θα πρέπει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου να επιβλέπεται και η επίδοσή του να ελέγχεται διαρκώς. Ο έλεγχος περιλαμβάνει τόσο το εξωτερικό, όσο και το εσωτερικό περιβάλλον. Η διαδικασία αξιολόγησης στο υπόδειγμα COCO οδηγεί στη βελτίωση των ατόμων που μαθαίνουν από τα λάθη τους.

2.4.3. Το υπόδειγμα COBIT

Η ονομασία COBIT προέρχεται από τα αρχικά των λέξεων Controls Objectives for Information and Technology, το οποίο μεταφράζεται ως οι στόχοι των ελέγχων για πληροφόρηση και τεχνολογία. Η ονομασία του υποδείγματος υποδηλώνει την έμφαση που δίδει στην τεχνολογία και την επίδραση που έχει στα μέτρα ελέγχου μιας επιχείρησης. Το υπόδειγμα εσωτερικού ελέγχου COBIT³⁷ πραγματεύεται θέματα, όπως η ασφάλεια και τα πληροφοριακά συστήματα. Το υπόδειγμα COBIT ορίζει συγκεκριμένα τέσσερις σημαντικές περιοχές (Moeller, 2009: 94):

1. Σχεδιασμός και εφαρμογή (planning and implementation).
2. Απόκτηση και εφαρμογή (acquisition and implementation).
3. Παράδοση και υποστήριξη (delivery and support).
4. Επίβλεψη (monitoring).

Με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή το υπόδειγμα COBIT στοχεύει στο να υπάρξει ο κατάλληλος σχεδιασμός σχετικά με τους στόχους των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Το υπόδειγμα με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή αποσκοπεί να εντοπίσει τα στοιχεία εκείνα που θα κάνουν εφικτή την επίτευξη των στόχων των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου είναι αναγκαίο να υπάρξει η κατάλληλη εφαρμογή των αναγκαίων ενεργειών που είναι απαραίτητες προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί. Στο σημείο αυτό δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην τεχνολογία και στα νέα σύγχρονα εργαλεία ελέγχου.

Η παράδοση και η υποστήριξη είναι το τρίτο συστατικό στοιχείο του υποδείγματος COBIT. Η παράδοση και υποστήριξη έχει ως στόχο την παροχή της κατάλληλης βοήθειας προκειμένου να επιλύονται ορισμένα διοικητικά προβλήματα και να παρέχονται οι κατάλληλες λύσεις.

Το τέταρτο συστατικό στοιχείο του υποδείγματος αναφέρεται στην επίβλεψη και στην αξιολόγηση. Κύριος στόχος της επίβλεψης και της αξιολόγησης είναι η

³⁷ Αποτελείται από τέσσερα κύρια μέρη τα οποία εξειδικεύονται σε 34 διαδικασίες ελέγχου και εμπεριέχονται στην τρίτη σχετική έκδοση.

διαπίστωση της επίτευξης των γενικότερων στόχων της επιχείρησης και της απόδοσης της επιχείρησης. Η ανάγκη της επίβλεψης είναι επιτακτική και κρίσιμη για την πορεία μιας επιχείρησης. Ο Deming μεταξύ άλλων ανέπτυξε ένα ποιοτικό σύστημα που ονομάστηκε επιχειρηματικές διαδικασίες προκειμένου να μετράει και να αναγνωρίζει τις αποκλίσεις από τους πόρους της επιχείρησης που έχουν ως επίπτωση τα προϊόντα της επιχείρησης να μην ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των καταναλωτών (Moeller, 2009: 104).

2.4.4. Επιτροπή Βασιλείας (Basle Committee)

Η Επιτροπή Basle ασχολήθηκε με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου στον τραπεζικό κλάδο και θεσμοθετήθηκε από ορισμένες χώρες³⁸ το 1975. Το θέμα με το οποίο ασχολήθηκε η επιτροπή αυτή συστηματικά ήταν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου στις τράπεζες. Αποτέλεσμα αυτής της ενασχόλησης ήταν να εκδώσει ένα πλαίσιο σχετικά με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου στις τράπεζες το 1998. Ορισμένες δέκα βασικές αρχές του είναι οι παρακάτω (Pickett, 2005: 95):

1^η αρχή: Το Δ.Σ. θα πρέπει να γνωρίζει τους σημαντικούς λειτουργικούς κινδύνους που αντιμετωπίζει η επιχείρηση. Θα πρέπει επίσης να εγκρίνει σε τακτική βάση το πλαίσιο για τη διαχείριση των λειτουργικών κινδύνων.

2^η αρχή: Το Δ.Σ. θα πρέπει να διασφαλίσει ότι ο εσωτερικός έλεγχος ασκείται αποτελεσματικά από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου. Βασικό στοιχείο του ελέγχου της αποτελεσματικότητας είναι η ύπαρξη της ανεξαρτησίας.

3^η αρχή: Η ανώτατη διοίκηση θα πρέπει να είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή του πλαισίου της διαχείρισης των λειτουργικών κινδύνων μιας επιχείρησης. Το πλαίσιο της διαχείρισης των κινδύνων θα πρέπει να έχει εγκριθεί από το διοικητικό συμβούλιο.

4^η αρχή: Οι τράπεζες θα πρέπει να εντοπίσουν τον έμφυτο κίνδυνο στις διαδικασίες που εκτελούν και στα συστήματά τους.

³⁸ Οι χώρες αυτές ήταν το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Γαλλία, η Ιταλία, η Γερμανία, η Ιαπωνία, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Σουηδία, οι Η.Π.Α., η Ελβετία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

5^η αρχή: Οι τράπεζες θα πρέπει να ελέγχουν τακτικά τους λειτουργικούς κινδύνους που μπορεί να προκαλέσουν σε αυτές μεγάλες απώλειες.

6^η αρχή: Οι τράπεζες οφείλουν να έχουν συστήματα εσωτερικού ελέγχου που θα είναι σε θέση να μετριάζουν τους μεγάλους λειτουργικούς κινδύνους.

7^η αρχή: Αναγκαία κρίνεται η εύρεση των μηχανισμών εκείνων που θα ασφαλίσουν τη συνεχή λειτουργία μιας τράπεζας σε περίπτωση ενός απρόσμενου γεγονότος.

8^η αρχή: Οι εποπτεύουσες τράπεζες θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι τράπεζες διαθέτουν ένα σύστημα παρακολούθησης, καταγραφής, αποτροπής και βελτίωσης των λειτουργικών κινδύνων.

9^η αρχή: Οι εποπτεύουσες τράπεζες θα πρέπει να διεξάγουν ανεξάρτητους και τακτικούς ελέγχους σχετικά με τις πρακτικές που εφαρμόζουν οι τράπεζες σε σχέση με τους λειτουργικούς κινδύνους.

10^η αρχή: Οι τράπεζες θα πρέπει να δημοσιοποιούν στοιχεία σχετικά με τις πρακτικές που εφαρμόζουν στη διαχείριση των κινδύνων, έτσι ώστε οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων να είναι ενήμεροι.

2.4.5. Καλές Πρακτικές Εταιρικής Διακυβέρνησης – Εσωτερικού Ελέγχου

Πέρα από τους κανόνες καλών πρακτικών της εταιρικής διακυβέρνησης στις Η.Π.Α. δημιουργήθηκαν και αντίστοιχοι κανόνες στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι αρχές εταιρικής διακυβέρνησης στο Ηνωμένο Βασίλειο έμειναν γνωστές και ως κανόνες της επιτροπής Cadbury. Η επιτροπή ξεκίνησε τις εργασίες της τον Μάιο του 1991 από το Συμβούλιο Χρηματοοικονομικής Αναφοράς, από το Χρηματιστήριο του Λονδίνου και από τους ασκούντες το λογιστικό επάγγελμα. Οι λόγοι δημιουργίας της επιτροπής αυτής είναι το χαμηλό επίπεδο εμπιστοσύνης για τη χρηματοοικονομική παρουσίαση και η δυνατότητα των ελεγκτών να παρέχουν διασφάλιση σχετικά με την ακρίβεια των στοιχείων που παρατίθενται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η εμφάνιση μεγάλων εταιρικών σκανδάλων της εποχής ενίσχυσε την ανάγκη για αποτελεσματικότερη εταιρική διακυβέρνηση. Βασική επιδίωξη της διοίκησης της εταιρείας πρέπει να είναι η ακρίβεια των χρηματοοικονομικών μεγεθών που

παρουσιάζουν και πληροφορούν τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθεί η βασική αυτή επιδίωξη είναι η ύπαρξη εσωτερικού ελέγχου που να διασφαλίζει την προσήλωση των εργαζομένων και των διοικητικών στελεχών στους στόχους της εταιρείας. Βασικό στοιχείο της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου σε μια επιχείρηση αποτελεί η επιτροπή ελέγχου.

Η συνεισφορά της επιτροπής ελέγχου στην επιτυχία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης έχει αναγνωρισθεί στις Η.Π.Α. από το 1978, όταν το Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης ζήτησε από όλες τις εισηγμένες εταιρείες του χρηματιστηρίου να έχουν επιτροπές ελέγχου αποτελούμενες αποκλειστικά από ανεξάρτητα μέλη (Cadbury Committee Report, 1992: 26). Η εφαρμογή της επιτροπής ελέγχου στις καλύτερες επιχειρήσεις των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου έδειξε ότι είναι πολύ σημαντική και προσφέρει πολλά στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Η επιτροπή στηριζόμενη σε αυτόν το συλλογισμό πρότεινε σε όλες τις επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο να ιδρύσουν επιτροπή ελέγχου. Η παρότρυνση για ίδρυση επιτροπής ελέγχου περιελάμβανε και μερικούς κανόνες για τη λειτουργία της. Πιο συγκεκριμένα, ανέφερε ότι η επιτροπή ελέγχου πρέπει να έχει σχέση με το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας και να προβαίνει σε τακτική ενημέρωσή του. Πρότεινε να αποτελείται από τουλάχιστον τρία (3) μέλη τα οποία θα είναι ανεξάρτητα και μη εκτελεστικά. Η ομαλή συνεργασία επιτροπής ελέγχου, εξωτερικού ελεγκτή και οικονομικού διευθυντή είναι απαραίτητη για την επιτυχία και την ουσιαστική αποτελεσματικότητα της επιτροπής ελέγχου. Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να έχει ελεύθερη πρόσβαση στα αρχεία της εταιρείας και να είναι στελεχωμένη με επαρκές προσωπικό προκειμένου να επιτελέσει αποτελεσματικά τους σκοπούς της. Η επιτροπή ελέγχου οφείλει να κάνει προτάσεις στο διοικητικό συμβούλιο της επιχείρησης σχετικά με τον διορισμό των εξωτερικών ελεγκτών, τις αμοιβές τους και να ζητήσει εξηγήσεις σε περίπτωση παραίτησης ή απόλυσης. Αρμοδιότητα της επιτροπής θα πρέπει να είναι η επισκόπηση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ανά εξάμηνο. Επιπρόσθετα, η επιτροπή έχει επιπλέον καθήκοντα για τον έλεγχο της έκθεσης σχετικά με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου πριν δημοσιευτεί από το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας. Τέλος, αρμοδιότητα της επιτροπής ελέγχου θα πρέπει να είναι η αποτελεσματική λειτουργία του προγράμματος εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Ο διευθυντής

εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης θα πρέπει να παρευρίσκεται στις συνεδριάσεις της επιτροπής ελέγχου.

Η επιτροπή Cadbury θεωρεί ότι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου προσφέρει στην αποτελεσματικότητα της επιχείρησης (effectiveness). Αποτελεσματικότητα είναι η επιτυχία της επιχείρησης σχετικά με τους στόχους που έχει θέσει. Το περιεχόμενο της αποτελεσματικότητας είναι μια ριζοσπαστική έννοια στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου, διότι τοποθετείται η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου σε άλλο πλαίσιο εγκαταλείποντας την παραδοσιακή αντίληψη για αποκλειστική διασφάλιση φύλαξης των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης. Οι εσωτερικοί ελεγκτές προκειμένου να ασκούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι. Προκειμένου να είναι ανεξάρτητοι οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να υποβοηθούνται από τα λογιστικά πρότυπα, τα οποία δεν θα πρέπει να αφήνουν πολλά περιθώρια για λογιστικούς χειρισμούς από πλευράς της διοίκησης οι οποίοι μπορούν να ξεγελάσουν τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Δεύτερο βήμα διασφάλισης της ανεξαρτησίας θα ήταν η θεσμοθέτηση της επιτροπής ελέγχου και η άμεση πρόσβασή της σε μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Σημαντική συμβολή στην ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών θα ήταν να μην παρέχουν άλλες υπηρεσίες στην εταιρεία πέραν των ελεγκτικών εργασιών.

Πέραν των παραδοσιακών και πιο γνωστών κανόνων καλής εταιρικής διακυβέρνησης αναπτύχθηκε ένα κατά γενική ομολογία επιτυχημένο πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης στη Νότια Αφρική. Η χρονολογία έκδοσής του είναι το 1994. Το συγκεκριμένο πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης θεωρείται ότι είναι πιο λεπτομερές και απαντά ουσιαστικότερα στα θέματα και στους στόχους της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Εμπνευστής του κώδικα είναι ο Mervyn King. Ζητήθηκε από τον King, από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς της Νότιας Αφρικής και από το Ινστιτούτο Διευθυντών να συντάξει έναν κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης ο οποίος θα βοηθούσε τις εταιρείες της χώρας να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα της εποχής (ΠΑ, 2010: 30). Ο κώδικας του King δεν περιορίστηκε να ασχοληθεί μόνο με χρηματοοικονομικά ζητήματα, αλλά ήταν διευρυμένος σε θέματα περιβάλλοντος, σε θέματα ηθικής και σε κοινωνικά ζητήματα. Επίσης ο κώδικας όριζε ως βέλτιστη πρακτική ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας να αναφέρεται για θέματα της αρμοδιότητάς του στον διευθύνοντα σύμβουλο σε τακτική βάση, καθώς και να

είναι σε τακτική και άμεση επικοινωνία με τον πρόεδρο του Δ.Σ. της εταιρείας, όπως και με τον πρόεδρο της επιτροπής ελέγχου. Σημαντική καθίσταται η αναφορά του κώδικα σχετικά με τον διορισμό του διευθυντή εσωτερικού ελέγχου. Ορίζεται στον κώδικα ότι αυτός θα μπορούσε να γίνει μόνο με την έγκριση της επιτροπής ελέγχου και έτσι θα μείωνε πολύ την εξάρτηση του διευθυντή εσωτερικού ελέγχου από τη διοίκηση της εταιρείας.

Ο King ανανέωσε τον κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης το 2002 με τον νέο κώδικα που είναι γνωστός ως King II. Ο νέος αυτός κώδικας περιελάμβανε ακόμη μεγαλύτερη διερεύνηση της έννοιας του εσωτερικού ελέγχου και ήταν προσαρμοσμένος στον ορισμό του εσωτερικού ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών, στον κώδικα ηθικής και στα επαγγελματικά πλαίσια διεξαγωγής του εσωτερικού ελέγχου. Στον κώδικα King II ο κίνδυνος είναι στο επίκεντρο της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου για πρώτη φορά. Σύμφωνα με τον νέο αυτό κώδικα ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να δίνει διαπίστευση και επιβεβαίωση σχετικά με το γεγονός ότι οι διαδικασίες της διοίκησης αποτρέπουν πιθανούς σημαντικούς κινδύνους για την επιχείρηση. Μεγάλη καινοτομία του King II είναι ότι εισάγει την έννοια της ενοποιημένης επιβεβαίωσης στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με τον κώδικα ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να είναι σε καλή συνεργασία με τους εσωτερικούς και εξωτερικούς εμπλεκόμενους στην επιχείρηση προκειμένου να επιτύχει, να έχει δικλίδες ασφαλείας που θα καλύπτουν χρηματοοικονομικά και λειτουργικά ζητήματα, καθώς και ζητήματα συμμόρφωσης. Ο κώδικας King III αποτελεί την τελευταία έκδοση του κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης King και σύμφωνα με αυτόν ο καλός εσωτερικός έλεγχος δεν αποτελεί απλά στοιχείο της καλής διακυβέρνησης, αλλά είναι κεντρικός παράγοντας αυτής (ΠΑ, 2010: 30).

2.4.6.Ιστορική αναδρομή του Εσωτερικού Ελέγχου σε Διάφορες Χώρες

Ο εσωτερικός έλεγχος κατά τη διάρκεια των χρόνων ακολούθησε τις μεταβολές της κοινωνίας και των αναγκών της προκειμένου να φτάσει στη σύγχρονη μορφή του, όπως τον γνωρίζουμε σήμερα.

Η διαπίστωση της αναγκαιότητας του ελέγχου ήταν ήδη σαφής από αρχαιότατων χρόνων. Σχετικά με αυτόν είχαν αναφερθεί πολλοί αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι, όπως ο Πλάτων, ο Σωκράτης και ο Αριστοτέλης³⁹ (Παπαστάθης, 2003: 13). Ο Σωκράτης αναφέρθηκε στους επιχειρηματικούς κινδύνους και τη δυσκολία εκτίμησής τους.

Στις ανατολικές χώρες υπήρχε ο γραμματέας που ήταν κάτι σαν πραγματογνώμονας και νομιμοποιούσε τη διενέργεια των συναλλαγών. Ουσιαστικά, επιτελούσε έναν ρόλο που είχε αρκετά κοινά στοιχεία με τον ρόλο του σημερινού ελεγκτή.

Ο Κλεισθένης αναφέρθηκε στην ανάγκη ελέγχου και για τον σκοπό αυτό προέβλεψε τη δημιουργία σώματος που θα είχε ως αρμοδιότητα τον έλεγχο της διαχείρισης των δημοσίων εσόδων. Την αρμοδιότητα του ελέγχου την είχαν 10 άρχοντες – λογιστές και επιπλέον τους βοηθούσαν στο έργο τους 10 άτομα που ονομάζονταν «υπεύθυνοι» και 10 «πάρεδροι»⁴⁰ (Παπαστάθης, 2003: 14).

Η εμφάνιση του όρου ελεγκτής (auditor) έγινε το 1825 στην Αγγλία, επί Εδουάρδου του Α΄. Όλοι οι υπηρέτες και οι υπάλληλοι του βασιλέως έπρεπε να τηρούν τους προβλεπόμενους λογαριασμούς. Οι εσωτερικοί ελεγκτές έκριναν αν πραγματικά οι λογαριασμοί αυτοί τηρούνταν επαρκώς. Οι συγκεκριμένοι εσωτερικοί ελεγκτές με τη βοήθεια μιας απλής μαρτυρίας μπορούσαν να χαρακτηρίσουν κάποιον καταχραστή και με συνέπεια αυτός να οδηγηθεί στη φυλακή. Η πρώτη ένωση

³⁹ Συγκεκριμένα, είχαν αναφερθεί στη χρηστή διαχείριση στη λειτουργία του κράτους.

⁴⁰ Το ελεγκτικό αυτό σώμα ήλεγχε και αυτούς που διαχειρίζονταν το δημόσιο χρήμα και αυτούς που είχαν συναλλαγές με τους διαχειριστές. Το παραπάνω σώμα είτε κήρυττε ότι η διαχείριση έγινε καλώς είτε παρέπεμπε τους υπεύθυνους διαχειριστές στο ηλιακό δικαστήριο και το αρμόδιο αυτό δικαστικό όργανο λάμβανε την απόφαση.

επαγγελματιών ελεγκτών δημιουργήθηκε το 1851 στη Βενετία⁴¹. Ήταν ένας θεσμός υπό κρατικό έλεγχο, ο οποίος αργότερα άσκησε μεγάλη επιρροή στα μέλη του.

Η γέννηση του εσωτερικού ελέγχου, όπως και του εξωτερικού ελέγχου μπορεί να αναζητηθεί στα αρχαία χρόνια. Χώρες όπως η Αίγυπτος, η Ιταλία και η Ελλάδα θεωρείται ότι είχαν στη λειτουργία του κράτους τους μορφές ελέγχου, οι οποίες ήταν πολύ κοντά όσον αφορά τη λειτουργία τους στον εσωτερικό έλεγχο και τους σκοπούς του. Η Κίνα επίσης αποτελεί μια χώρα όπου ο εσωτερικός έλεγχος κατέχει βαθιές ρίζες. Συγκεκριμένα, ο εσωτερικός έλεγχος χρονολογείται από τη δυναστεία του Ζου 1066-22 π.χ. (Chun, 1997: 247). Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο η κυβέρνηση είχε δύο θέσεις αρμοδίων για εξωτερικό και εσωτερικό έλεγχο αντίστοιχα.

Σημαντικό βήμα στην εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου διαδραμάτισε η θεσμοθέτηση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α. (SEC) το 1934, όταν υπό την πίεση των αγορών και της κλονισμένης εμπιστοσύνης των επενδυτών επέβαλε διατάξεις που ενίσχυαν τον εσωτερικό και εξωτερικό έλεγχο στις εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιχειρήσεις. Συγκεκριμένα, η επιτροπή ζητούσε οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις να υπογράφονται από πιστοποιημένους ελεγκτές. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την αφορμή για τη δημιουργία τμημάτων εσωτερικού ελέγχου που θα βοηθούσαν το έργο των εξωτερικών ελεγκτών.

Η σύγχρονη μορφή του εσωτερικού ελέγχου γεννήθηκε το 1941. Δύο γεγονότα συνετέλεσαν στο γεγονός αυτό. Το πρώτο σπουδαίο γεγονός ήταν το βιβλίο του Victor Z. Brink με την ονομασία «Modern Internal Auditing». Το βιβλίο αυτό θεωρείται σταθμός στη σύγχρονη εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου. Το βιβλίο αυτό είναι στην πραγματικότητα το αποτέλεσμα της διδακτορικής διατριβής του Victor Z. Brink. Πιο συγκεκριμένα, ο Brink τελείωσε τη διδακτορική διατριβή του πριν ακόμη τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μόλις τελείωσε ο πόλεμος, ο Brink επέστρεψε και οργάνωσε τη διεύθυνση εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας Ford (Moeller, 2009: 5).

Το δεύτερο γεγονός ήταν η ίδρυση του Διεθνούς Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών. Η συνεισφορά του ινστιτούτου ήταν τεράστια στην ανάπτυξη του επαγγέλματος των εσωτερικών ελεγκτών. Το ινστιτούτο με δράσεις όπως η ανάπτυξη κώδικα ηθικής, προτύπων διεξαγωγής του εσωτερικού ελέγχου και εκπαιδευτικές

⁴¹ Ονομάστηκε «Colegio dei Roxonati».

πιστοποιήσεις συνέβαλε στην ποιοτική αναβάθμιση του εσωτερικού ελέγχου και στην προβολή και ανάπτυξη του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή παγκοσμίως. Το πρώτο μέλος του ινστιτούτου ήταν η πόλη της Νέας Υόρκης και αργότερα ακολούθησε και το Σικάγο.

Η εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου έχει ακολουθήσει την εξέλιξη και τις ανάγκες της κοινωνίας. Οι απαρχές της σύγχρονης εξέλιξης του εσωτερικού ελέγχου δεν ήταν ίδιες με τις σημερινές συνθήκες. Στο αρχικό του στάδιο ο εσωτερικός έλεγχος καλούνταν να επιτελέσει έναν διοικητικό ρόλο, ειδικά στις μεγάλες επιχειρήσεις. Οι μέτοχοι στις μεγάλες επιχειρήσεις αδυνατούν να ελέγξουν τις πολύπλοκες και μεγάλες επιχειρήσεις που κατέχουν. Ο εσωτερικός ρόλος έρχεται να εκπληρώσει την αποστολή αυτή για λογαριασμό των μετόχων. Ο εσωτερικός έλεγχος καλείται να ελέγξει την αποτελεσματικότητα των στόχων της επιχείρησης. Οι αρχικές αρμοδιότητες του εσωτερικού ελέγχου ήταν η διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων, η συμμόρφωση με τις πολιτικές – κανονισμούς της εταιρείας και η διαβεβαίωση ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις απεικονίζουν ακριβodίκαia την εικόνα της επιχείρησης. Σήμερα, η πραγματικότητα στις επιχειρήσεις είναι διαφορετική. Στη δεκαετία του 1940 δεν υπήρχαν οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και το διαδίκτυο. Οι υπολογισμοί γίνονταν χειρόγραφα και όχι με ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και πολλές φορές σε μια επιχείρηση είναι αναγκαία η ύπαρξη ειδικών ελεγκτών για ορισμένα θέματα.

Τα τελευταία χρόνια οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του εσωτερικού ελέγχου έχουν επεκταθεί. Στο γεγονός αυτό έχουν συμβάλει μια σειρά από γεγονότα όπως η επιτροπή COSO και ο νόμος SOX που ψηφίστηκε στις Η.Π.Α. (Moeller, 2009: 7). Οι εσωτερικοί ελεγκτές σήμερα ασχολούνται με θέματα, όπως βιομηχανικοί κίνδυνοι, υποστήριξη ποιοτικών προγραμμάτων επιχειρησιακής ηθικής και περιβαλλοντικά θέματα.

2.4.7.Ιστορική αναδρομή του Εσωτερικού Ελέγχου στην Ελλάδα

Προκειμένου να μελετήσουμε την πορεία του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας θα ήταν σκόπιμο αρχικά να διερευνήσουμε την εξέλιξη του ελέγχου γενικά. Δύο χρόνια μετά τη λήξη της γερμανικής κατοχής η Μεγάλη Βρετανία θέλησε να προσφέρει οικονομική και τεχνική βοήθεια μέσω της Βρετανικής Οικονομικής Αποστολής (BEM) (Ballas, 1998: 719). Η συζήτηση σχετικά με τη δημιουργία ενός οργανωμένου σώματος ελεγκτών έγινε κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου το 1948. Το 1955 ιδρύεται το Σώμα Ορκωτών Λογιστών (ΣΟΛ)⁴² με στόχο να περιοριστούν οι απάτες και οι οικονομικές ατασθαλίες σε δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η διαφορά του νόμου με τους ισχύοντες στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι ότι στην Ελλάδα ο συγκεκριμένος νόμος δεν επέτρεπε ο ελεγκτής να αναμειγνύεται σε συγγενικές δραστηριότητες του ελέγχου, όπως σε φορολογικές και διοικητικές συμβουλευτικές υπηρεσίες. Ο νόμος 3329/55 απαγόρευε ρητά την άσκηση παράλληλων επαγγελματικών δραστηριοτήτων του ελεγκτή και θεωρούσε τον ρόλο του ελεγκτή στην κοινωνία ως λειτούργημα. Η σημαντικότητα του ρόλου του ελεγκτή και ο χαρακτηρισμός του ρόλου του ως λειτουργήματος προβλήθηκε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της εποχής. Η λειτουργία του νέου θεσμικού οργάνου διέπονταν μεν από φαινομενική ανεξαρτησία, ωστόσο η διοίκηση του σώματος δεν εκλεγόταν για παράδειγμα από τα μέλη, αλλά διοριζόταν από τον Υπουργό Εμπορίου. Στην πραγματικότητα ο έλεγχος δεν περιοριζόταν μόνο στην επαλήθευση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αλλά αναμιγνυόταν και στις πράξεις της διοίκησης (Ballas, 1998: 731).

Ο εσωτερικός έλεγχος στην Ελλάδα εμφανίστηκε σαν έννοια στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Η απόφαση⁴³ σταθμός για τη θεσμοθέτηση του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας ήταν η θεσμοθέτηση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών ως παράρτημα του Διεθνούς Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών. Ιδιαίτερη ώθηση στην ανάπτυξη του επαγγέλματος εσωτερικών ελεγκτών έδωσε η διοργάνωση

⁴² Σύμφωνα με τον νόμο 3329/55.

⁴³ Η νομική πράξη για την ίδρυση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών έγινε με την απόφαση 1457/7.6.85 του Πρωτοδικείου Αθηνών.

ευρωπαϊκών συνεδρίων εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας κατά τα έτη 1994 και 1997 (Παπαστάθης, 2003: 18). Θετική συμβολή στη διάδοση του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας είχε η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ινστιτούτων Εσωτερικού Ελέγχου (E.C.I.I.A.).

2.4.8. Η Εφαρμογή του Εσωτερικού Ελέγχου σε Διάφορες Χώρες

Θα εξετάσουμε την εξέλιξη του εσωτερικού ελέγχου σε χώρες που παρουσιάζουν ενδιαφέρον από γεωγραφική, κοινωνική και οικονομική πλευρά. Η σύγκριση της εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου διεθνώς θα μας δώσει μια σφαιρική εικόνα για τα οφέλη της εφαρμογής του, τα κόστη που συνεπάγεται η εφαρμογή αυτή και τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας.

Μια χώρα που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη μελέτη της εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου είναι η Σαουδική Αραβία. Αναμφισβήτητα, πρόκειται για μια εύρωστη οικονομικά χώρα με σπουδαία γεωπολιτικής και στρατηγικής σημασίας θέση στον κόσμο. Παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη λόγω κυρίως των μεγάλων κοιτασμάτων πετρελαίου που βρίσκονται στα εδάφη της. Το πολιτικό σύστημα της χώρας χαρακτηρίζεται από ισλαμική μοναρχία. Ο βασιλιάς μαζί με τους υπουργούς του έχει την εξουσία να διοικεί την χώρα. Το υπουργικό συμβούλιο αποτελείται από 90 μέλη και τον πρόεδρο, ο οποίος διορίζεται από τον βασιλιά (Al-Twaijry, Brierley and Gwilliam, 2003: 509). Ο Υπουργός Εμπορίου της χώρας είναι υπεύθυνος για τους νόμους που αφορούν τη λογιστική, τις επιχειρήσεις και το ελεγκτικό επάγγελμα. Η χώρα έχει μεγάλη εξάρτηση από την παραγωγή πετρελαίου⁴⁴.

Το λογιστικό επάγγελμα στη χώρα δεν έχει μεγάλη ιστορία, πράγμα που αποδεικνύεται διότι το επάγγελμα της λογιστικής αναγνωρίστηκε επίσημα μόλις το 1965. Ένα εκ των πιο σημαντικών νομοθετημάτων για τη λογιστική και την ελεγκτική στη Σαουδική Αραβία ήταν αυτό που εξέδωσε το Σώμα Πιστοποιημένων Ελεγκτών

⁴⁴ Όπως αναφέρουν οι Al – Twaijry, Brierley και Gwilliam (2003) είναι χαρακτηριστικό ότι τα έσοδα από την παραγωγή πετρελαίου αποτελούν το 75% των κυβερνητικών εσόδων.

Εισηγμένων Εταιρειών Σαουδικής Αραβίας (SOCPA)⁴⁵. Η αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων και του μεγέθους τους επέβαλε την ανάπτυξη του εσωτερικού ελέγχου. Το πρόβλημα ήταν όμως ότι δεν υπήρχε κάποια σχετική νομοθετική πρόβλεψη ακόμη και από το SOCPA. Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών το 1982 σε συνδυασμό με τις προσπάθειες του Dhahran, το 1992 του Jeddah και το 2000 του Riyadh ενίσχυσαν τον εσωτερικό έλεγχο στη χώρα (Al-Twajiry, Brierley and Gwilliam, 2003: 511). Ο Dhahran κατά κύριο λόγο ενθάρρυνε την πιστοποίηση των εσωτερικών ελεγκτών με τον τίτλο Certificate of Internal Audit (CIA).

Σχετικά με την εξέλιξη και την αποδοχή που έχει η έννοια του εσωτερικού ελέγχου και η λειτουργία του στη Σαουδική Αραβία παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας των Al - Twajiry, Brierley και Gwilliam του 2003⁴⁶. Το δείγμα της έρευνας ήταν σχετικά μικρό.

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον. Ο κύριος λόγος ύπαρξης τμήματος εσωτερικού ελέγχου ήταν ότι βοηθά τον εξωτερικό ελεγκτή στο έργο του (57%). Οι κύριοι λόγοι στους οποίους αποδόθηκε η μη λειτουργία τμήματος εσωτερικού ελέγχου ήταν το κόστος και το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων αυτών. Το κυριότερο συστατικό της επιτυχίας του τμήματος εσωτερικού ελέγχου βρέθηκε να είναι η ανεξαρτησία των ελεγκτών στην άσκηση των καθηκόντων τους. Το 72,92% των διευθυντών εσωτερικού ελέγχου είχε πτυχίο, αλλά μόλις το 29% είχε επαγγελματική πιστοποίηση. Το σημείο που προξένησε πραγματικά εντύπωση στην έρευνα είναι το γεγονός ότι το 23% των διευθυντών δεν γνώριζε την ύπαρξη του Διεθνούς Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών. Σχετικά με την έκταση των ελεγκτικών εργασιών αναδείχθηκε η έμφαση σε χρηματοοικονομικά μεγέθη, η συμμόρφωση σε κανόνες και ο έλεγχος στα συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Μικρή σημασία αποδόθηκε στην αποδοτικότητα των χρησιμοποιούμενων πόρων για την επιχείρηση με τη βοήθεια της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Η υποστήριξη της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου μέσα στην επιχείρηση από τη διοίκηση είναι πολύ σημαντική, ωστόσο παρατηρήθηκε υποβάθμιση της σημασίας και του ρόλου του εσωτερικού ελέγχου. Μέσα από τις συνεντεύξεις διαπιστώθηκαν

⁴⁵ Συστάθηκε δια μέσου του νόμου του υπουργείου εμπορίου, με την ονομασία M/12.

⁴⁶ Μελετήθηκαν τμήματα σε 157 από τις 1000 μεγαλύτερες επιχειρήσεις της χώρας και χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου, καθώς και της συνέντευξης.

ορισμένα συμπεράσματα. Υπήρχε ένα πρόβλημα κατανόησης του ρόλου και της σημασίας που καλείται να διαδραματίσει ο εσωτερικός έλεγχος μέσα σε μια επιχείρηση. Η διοίκηση πολλές φορές δεν κατανοεί πόσο απαραίτητο είναι το προσωπικό σε ένα τμήμα εσωτερικού ελέγχου με αποτέλεσμα όταν παρουσιάζονται κενά σε άλλα τμήματα κατά τη διάρκεια λειτουργίας της επιχείρησης να τα καλύπτει από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου.

Όσον αφορά τα συμπεράσματα τα οποία μπορούν να εξαχθούν σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου «στις χώρες του Ειρηνικού Ωκεανού» αναφέρονται τα εξής (Cooper, 2006: 832):

1. Δεν υπάρχει ομοφωνία σχετικά με τον ρόλο που καλείται να επιτελέσει ο εσωτερικός έλεγχος στις παραπάνω χώρες, ενώ θεωρητικά υπάρχει ταύτιση απόψεων σχετικά με τη σπουδαιότητά του.
2. Η έλλειψη επαγγελματικών προτύπων παρέχει κάποιες ενδεικνύμενες πρακτικές στους εσωτερικούς ελεγκτές.
3. Η μετακίνηση του ενδιαφέροντος του εσωτερικού ελέγχου από την παραδοσιακή αντίληψη της χρησιμότητας του εσωτερικού ελέγχου. Παραδοσιακά η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου εστίαζε στην ακρίβεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Η σύγχρονη αντίληψη σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου επεκτείνεται και περιλαμβάνει θέματα των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και της διαχείρισης κινδύνων.
4. Η ανεξαρτησία του εσωτερικού ελέγχου τίθεται συνεχώς στην επικαιρότητα, καθώς θεωρείται αναγκαία προϋπόθεση προκειμένου να ασκηθεί αποτελεσματικά η εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου.
5. Ο νόμος SOX προσέφερε στην ισχυροποίηση του εσωτερικού ελέγχου, καθώς καθιέρωσε την υποχρέωση στη διοίκηση να κάνει εκτίμηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου στην επιχείρηση.
6. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 με την καθιέρωση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης και με το συμβουλευτικό ρόλο των ελεγκτικών εταιρειών υποβαθμίστηκε η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου.
7. Η ύπαρξη πιστοποίησης χρησιμεύει προκειμένου να διαπιστωθεί η καταλληλότητα των εσωτερικών ελεγκτών. Το μοναδικό πιστοποιητικό είναι το CIA.

2.4.9.Επιτροπή Ελέγχου

Η επιτροπή ελέγχου έχει πολλές αρμοδιότητες, οι οποίες μεταβάλλονται συνεχώς με το πέρασμα των χρόνων. Η επιτροπή ελέγχου συγκροτείται με απόφαση του Δ.Σ. της επιχείρησης, απ' όπου αντλεί την εξουσία της (Καζαντζής, 2006: 432). Η λειτουργία της ελεγκτικής επιτροπής σε συνδυασμό με το τμήμα εσωτερικού ελέγχου έχουν ευεργετικά αποτελέσματα μέσα σε μια επιχείρηση. Οι αρμοδιότητες της ελεγκτικής επιτροπής συγκεντρώνονται στα εξής:

1. Αξιολόγηση των προτύπων εσωτερικού ελέγχου.
2. Έλεγχος του αποτελέσματος του εσωτερικού ελέγχου.
3. Προαπαιτούμενα εσωτερικού ελέγχου.
4. Προαπαιτούμενα εξωτερικού ελέγχου.
5. Επισκόπηση εξωτερικών οικονομικών καταστάσεων και άλλων αναφορών.
6. Σχέση εξωτερικών ελεγκτών και εταιρείας.

Τα μέλη των επιτροπών ελέγχου αριθμούνται από 3 έως 5 και αυτά πρέπει να είναι μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι η Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ζητά η επιτροπή ελέγχου να αποτελείται αποκλειστικά από μη εκτελεστικά μέλη (Cooper, 1993: 8).

Η σχέση της επιτροπής ελέγχου με τη διοίκηση της εταιρείας και τον εξωτερικό ελεγκτή είναι προβληματική. Πολλές φορές οι εξωτερικοί ελεγκτές και η διοίκηση αντιλαμβάνονται τον εσωτερικό έλεγχο ως «τον κακό αστυνομικό» με αποτέλεσμα να υπάρχει φόβος ως προς τη λειτουργία αυτού μέσα στην επιχείρηση. Η αντίληψη που επικρατεί από τα εμπλεκόμενα μέλη σχετικά με τη λειτουργία της επιτροπής ελέγχου αποτελεί τροχοπέδη στην εύρυθμη και αποτελεσματική της λειτουργία. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών μπορεί να γίνει με τη λεπτομερή περιγραφή των αρμοδιοτήτων της ελεγκτικής επιτροπής και του σκοπού της στα όρια της επιχείρησης. Στα περισσότερα διεθνή χρηματιστήρια η ύπαρξη επιτροπής ελέγχου είναι υποχρεωτική (Pickett, 2005: 39).

2.5. Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου

Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών με την ίδρυσή του το 1941 έθεσε μεταξύ των διαφόρων στόχων του τη θεσμοθέτηση των Διεθνών Προτύπων Εσωτερικού Ελέγχου, τα οποία με τη σειρά τους θα είχαν ως στόχο την ποιοτική αναβάθμιση του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή και την καλύτερη διεξαγωγή του ελέγχου. Στόχος του ινστιτούτου είναι η παροχή ορισμένου πλαισίου αρχών, το οποίο θα είναι σχετικό με τη διεξαγωγή του ελεγκτικού έργου. Στις δράσεις του ινστιτούτου περιλαμβάνονται:

1. Πρότυπα διεξαγωγής του εσωτερικού ελέγχου και του κώδικα ηθικής, ο οποίος θα πρέπει να τηρείται από τα μέλη του ινστιτούτου κατά τη διεξαγωγή του έργου τους.
2. Αποφάσεις του ινστιτούτου σχετικά με θέματα του επαγγέλματος.
3. Ανάπτυξη και εκπαιδευτική διαδικασία δια μέσου σεμιναρίων, ημερίδων, βιβλίων και έρευνας.
4. Το επαγγελματικό πλαίσιο Εφαρμογής των προτύπων εσωτερικού ελέγχου που περιλαμβάνει (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2005: 5):
 - 4.1. Τα Διεθνή Πρότυπα για Επαγγελματική Εφαρμογή του Εσωτερικού Ελέγχου (πρότυπα).
 - 4.2. Τον Κώδικα Δεοντολογίας.
 - 4.3. Συμβουλευτικές Οδηγίες που βοηθούν τους εσωτερικούς ελεγκτές να εφαρμόσουν τα πρότυπα.

Τα πρότυπα αποτελούν σημαντικότατο μέρος του σχεδιασμού του ινστιτούτου για την ανάπτυξη και βελτίωση του επαγγέλματος των εσωτερικών ελεγκτών. Τα πρότυπα διακρίνονται σε δύο κύριες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα πρότυπα που αναφέρονται σε βασικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχουν οι επιχειρήσεις και τα άτομα κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της διαδικασίας εσωτερικού ελέγχου. Τα πρότυπα αποτελούν ορισμένα κριτήρια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους εσωτερικούς ελεγκτές προκειμένου να αξιολογηθούν οι λειτουργίες ενός οργανισμού. Η καθιέρωσή τους έχει ως στόχο να δώσει ένα πρότυπο παράδειγμα εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου και να βοηθήσει όσους

δραστηριοποιούνται με το επάγγελμα του εσωτερικού ελέγχου. Η πρώτη κατηγορία προτύπων είναι γνωστή ως «Attribute Standards».

Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται σε πρότυπα που είναι σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής του εσωτερικού ελέγχου και αναφέρονται στη φύση των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου⁴⁷. Η κατηγορία αυτή αναφέρεται και σε ορισμένα κριτήρια που είναι χρήσιμα προκειμένου να εκτιμήσουμε την ποιότητα του ελέγχου. Η δεύτερη κατηγορία εμπεριέχει πρότυπα που είναι γνωστά και ως «Performance Standards». Σημαντική είναι η παρατήρηση ότι τα πρότυπα δεν περιορίζονται μόνο για διαβεβαιωτικές εργασίες, αλλά περιλαμβάνουν και διατάξεις που αφορούν συμβουλευτικές εργασίες.

Συμβουλευτικές οδηγίες

Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών εκτός από τα πρότυπα που εκδίδει, εκδίδει επίσης και μια σειρά από διευκρινιστικές οδηγίες για την εφαρμογή τους. Οι οδηγίες αυτές ονομάζονται συμβουλευτικές και έχουν ως σκοπό να βοηθήσουν στην κατανόηση των προτύπων και στην εφαρμογή τους. Οι συμβουλευτικές οδηγίες δεν χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της υποχρεωτικότητας, ωστόσο η κατανόησή τους είναι αναγκαία προκειμένου να γίνει αντιληπτή η πραγματική ερμηνεία των προτύπων (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2005: 29). Οι συμβουλευτικές οδηγίες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει διευκρινήσεις για πρότυπα που μπορούν να εφαρμοστούν σε επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει οδηγίες για πρότυπα που μπορούν να εφαρμοστούν σε συγκεκριμένες οικονομικές μονάδες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η έντυπη μορφή του Πλαισίου Επαγγελματικής Πρακτικής περιέχει τον ορισμό του εσωτερικού ελέγχου, τον κώδικα δεοντολογίας, τα πρότυπα καθώς και τις συμβουλευτικές οδηγίες.

Τα παραρτήματα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες εργάζονται προς την κατεύθυνση της εφαρμογής εξωτερικών αξιολογήσεων σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Χαρακτηριστικό

⁴⁷ Επιπρόσθετα, τα πρότυπα αυτά θέτουν ορισμένα ποιοτικά κριτήρια τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν κατά τη διενέργεια του ελέγχου.

παράδειγμα αποτελεί το IFACI⁴⁸, το οποίο είναι παράρτημα του διεθνούς ινστιτούτου στη Γαλλία. Το πρόγραμμα πιστοποίησης του παραρτήματος του ινστιτούτου στη Γαλλία στηρίζεται στον διαρκή έλεγχο και στην εναλλαγή του ελεγκτή ανά τριετία. Η επιτροπή που δίδει την πιστοποίηση αποτελείται από άτομα που έχουν βαθιές γνώσεις στο αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου. Η επαγγελματική προέλευση των μελών των επιτροπών που δίδουν την πιστοποίηση του εσωτερικού ελέγχου προέρχεται από διευθυντές τμημάτων εσωτερικού ελέγχου, μέλη επιτροπών ελέγχου, ανώτατα διοικητικά στελέχη και γενικότερα άτομα που έχουν γνώση των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου.

⁴⁸ Το IFACI έχει αναπτύξει ένα πρόγραμμα πιστοποίησης το οποίο είναι σύμφωνο με το European Quality Standard 45011 και τα πρότυπα του Διεθνούς Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

Κεφάλαιο 3: Θεωρητική Θεμελίωση Έρευνας

3.1. Οι Λόγοι Επιλογής του COSO ως Υποδείγματος Έρευνας

3.1.1. Επιλογή Υποδείγματος Έρευνας Ποιότητας Εσωτερικού Ελέγχου

Το υπόδειγμα COSO έχει σχεδιαστεί και κατασκευαστεί από ειδικευμένα άτομα και έγκριτες οργανώσεις στον επαγγελματικό χώρο του εσωτερικού ελέγχου. Ο παραπάνω συλλογισμός ενισχύεται από το γεγονός της συμμετοχής των φορέων στη δημιουργία του υποδείγματος. Για τον σχεδιασμό και την κατασκευή του συμμετείχαν διάφοροι φορείς⁴⁹.

Οι παραπάνω φορείς αυξάνουν την εγκυρότητα του υποδείγματος. Η διευρυμένη συμμετοχή στην κατάρτιση του υποδείγματος αξιολόγησης του εσωτερικού ελέγχου από εξειδικευμένα άτομα διαφόρων ειδικοτήτων στο επιχειρηματικό περιβάλλον ενισχύει την πληρότητα του υποδείγματος.

Η ευρεία αποδοχή του υποδείγματος COSO ως ενός αναγνωρισμένου πλαισίου αρχών και κανόνων αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου αποδεικνύεται τόσο ακαδημαϊκά, όσο και επαγγελματικά. Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιτροπής COSO θεωρείται ως η καλύτερη πρακτική συστήματος εσωτερικού ελέγχου και επομένως θεωρείται με τη σειρά του ως ένα πρότυπο κινδύνων και θεμάτων ελέγχου για τις επιχειρήσεις (Allegrini, Melville and Paape, 2009: 2). Επιπρόσθετα, αντίστοιχες έρευνες που έχουν γίνει στη χώρα μας χρησιμοποιούν το υπόδειγμα αυτό ως ένα εργαλείο εκτίμησης της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου.

Το υπόδειγμα τυγχάνει αναγνώρισης από επαγγελματικές οργανώσεις και από κρατικά θεσμικά όργανα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής είναι μια χώρα που από

⁴⁹ Οι φορείς αυτοί είναι οι American Institute of Certified Public Accountants, The American Accounting Association, The Financial Executives Institute, The Institute of Internal Auditors και Institute of Management Accountants.

νωρίς και λόγω των οικονομικών σκανδάλων που τη συγκλόνισαν κατανόησε την πολύτιμη συνεισφορά του εσωτερικού ελέγχου στην επιβίωση μιας επιχείρησης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες μετά τα μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα που ήρθαν στην επιφάνεια στις Η.Π.Α. στις αρχές του 2000 ψήφισαν τον νόμο Sarbanes-Oxley Act. Ο νόμος αυτός από άποψη περιεχομένου και δομής ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου μοιάζει με τα βασικά στοιχεία του πλαισίου COSO (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2007: 27). Πέραν των παραπάνω, τη χρήση του υποδείγματος COSO ως εργαλείου αξιολόγησης της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου προτείνει και ένα ινστιτούτο, το οποίο θεωρείται ότι εκπροσωπεί το σύνολο των επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται γύρω από τον εσωτερικό έλεγχο παγκοσμίως και αυτό είναι το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών. Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών προτείνει τη χρήση του πλαισίου της COSO για τον εσωτερικό έλεγχο (European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2007: 27).

Η επιλογή του συγκεκριμένου υποδείγματος έγινε λόγω του γεγονότος ότι αυτό χρησιμοποιείται ευρέως από ελεγκτικές εταιρείες που ασχολούνται καθημερινά με θέματα που αφορούν την αξιολόγηση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που τεκμηριώνει τον παραπάνω ισχυρισμό είναι η έκθεση εταιρικής διακυβέρνησης που έγινε από την Grant Thornton το 2011⁵⁰. Η υιοθέτηση του συγκεκριμένου υποδείγματος ως υποδείγματος αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου και κατ' επέκταση της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου αποδεικνύεται και από την υιοθέτησή του από άλλη μία πολυεθνική ελεγκτική εταιρεία, την KPMG. Συγκεκριμένα, η KPMG με το πρακτικό εγχειρίδιο συστήματος εσωτερικού ελέγχου που εξέδωσε ενθαρρύνει την αξιολόγηση του εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με το διεθνές αναγνωρισμένο υπόδειγμα COSO. Η υιοθέτηση των πρακτικών του υποδείγματος της COSO τελικά θα βελτιώσει την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των εργασιών.

Επιπρόσθετα, η πολιτική υιοθέτησης των πέντε συστατικών στοιχείων του υποδείγματος COSO που εφαρμόστηκαν αποδείχθηκε ότι έχουν ήδη βελτιώσει την

⁵⁰ Η συγκριμένη έρευνα αναφέρει ότι το 20% των εταιρειών που αξιολογούν την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου βασίζονται στο διεθνές πλαίσιο αναφοράς COSO.

αποτελεσματικότητα του ελεγκτικού έργου σε περιπτώσεις που δεν είχαν υιοθετηθεί σε προηγούμενους ελέγχους (Applegate, 1999: 6).

Η αναγνώριση του υποδείγματος COSO ως ένα σύστημα καλών πρακτικών για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου αποδεικνύεται και από την υιοθέτησή του από το Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών στην πρόσφατη έκδοση του κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης που πραγματοποίησε. Σημαντικό βήμα για τη βελτίωση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου είναι ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης του ΣΕΒ, ο οποίος, ακολουθώντας το διεθνώς αναγνωρισμένο υπόδειγμα COSO, υιοθετεί καλές πρακτικές και ξεκαθαρίζει την έννοια του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (Κουτούπης, 2011: 5). Χαρακτηριστικό της σημασίας που απέδωσε ο ΣΕΒ στο υπόδειγμα COSO είναι το γεγονός ότι όρισε το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, όπως ακριβώς και το υπόδειγμα COSO⁵¹. Συγκεκριμένα, ορίζει «το σύστημα εσωτερικού ελέγχου ως το σύνολο των διαδικασιών που τίθενται σε εφαρμογή από το Δ.Σ., τη διοίκηση και το υπόλοιπο προσωπικό μιας εταιρείας με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των εταιρικών εργασιών και την αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης με τους εφαρμοστέους νόμους και κανονισμούς» (ΣΕΒ, 2011: 20).

Σύμφωνα με τον νόμο 3873/2010 κάθε εταιρεία είναι υποχρεωμένη να δημοσιοποιεί τον κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης. Στα πλαίσια αυτά μελετήθηκαν ορισμένοι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης. Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί σημαντικό πυλώνα της εταιρικής διακυβέρνησης της επιχείρησης. Συνεπώς, ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης έχει ένα υπομέρος, το οποίο αναφέρεται στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Πραγματικά, όπως διαπιστώθηκε αυτό συμβαίνει και οι εταιρείες που δημοσιοποιούν τον κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης αναφέρονται στο μέρος εκείνο που αφορά τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Το υπόδειγμα COSO είναι ένα σύστημα εντοπισμού των κινδύνων που συνυπάρχουν στα πλαίσια της λειτουργίας της επιχείρησης και έχει υιοθετηθεί και από εταιρείες εισηγμένες στο χρηματιστήριο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εταιρεία Ευρωπαϊκή Πίστη, η οποία στην έκθεση εταιρικής διακυβέρνησης για το οικονομικό έτος 2010 αναφέρεται στον εσωτερικό έλεγχο και δεν αρκείται μόνο σε αυτό, αλλά

⁵¹ Για περισσότερα βλ. ΣΕΒ (2011: 20).

αναφέρει ότι έχει υιοθετήσει ένα πρότυπο ελέγχου το οποίο ονομάζεται COSO. Το χαρακτηρίζει μάλιστα ως ένα αναγνωρισμένο και αποτελεσματικό εργαλείο για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου ενός οργανισμού⁵².

3.2. Λοιποί Παράγοντες που Συνετέλεσαν στη Διαμόρφωση της Τελικής Έρευνας

Ο σχεδιασμός και η συγγραφή του ερωτηματολογίου της έρευνας έγινε με γνώμονα την ευρεία αποδοχή του υποδείγματος COSO και τις σύγχρονες εξελίξεις του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα και Διεθνώς.

Οι προηγούμενες ερευνητικές εργασίες σχετικά με την μελέτη της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα και διεθνώς αποτέλεσαν ένα πολύτιμο εργαλείο προσέγγισης της μεθοδολογίας διερεύνησης της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου.

Κατά την κατάρτιση των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ελήφθησαν υπόψη κρίσιμοι παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου και προέκυψε ύστερα από την μελέτη σχετικών ερευνητικών εργασιών, όπως:

1. Η εταιρική διακυβέρνηση.
2. Η απάτη.
3. Η γνώση των ΔΠΧΠ.
4. Η υιοθέτηση των προτύπων ISO.
5. Η προστασία του περιβάλλοντος.
6. Η τεχνολογία.

⁵² Αντίστοιχα, άλλες επιχειρήσεις έχουν υιοθετήσει το υπόδειγμα COSO ως πρότυπο ελέγχου με παρόμοια αιτιολογία.

Παράλληλα, διερευνήθηκε η εφαρμογή της νομοθεσίας σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου και συγκεκριμένα διατάξεις που αφορούν τους:

- ✓ Νόμο 3016/2002.
- ✓ Νόμο 3697/2008.
- ✓ Νόμο 3873/2010.

Πέραν του νομοθετικού πλαισίου αντικείμενο μελέτης και παράγοντες που διαμόρφωσαν την τελική μορφή του ερωτηματολογίου και της έρευνας ήταν:

1. Ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης του ΣΕΒ.
2. Σχετικές έρευνες του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών.
3. Προηγούμενες σχετικές έρευνες από επαγγελματικούς φορείς.

Τέλος, σημαντικά σχόλια και βοήθεια στην έρευνα προσέφεραν οι παρατηρήσεις και οι προτάσεις της ομάδας ειδικών⁵³ που κλήθηκαν να απαντήσουν πιλοτικά το ερωτηματολόγιο και οι υποδείξεις τους ελήφθησαν υπόψη για τη διαμόρφωση της τελικής μορφής του ερωτηματολογίου.

⁵³ Η ομάδα ειδικών αποτελούνταν από ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες σχετικούς με το γνωστικό αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου.

Κεφάλαιο 4: Προβλήματα Ποιότητας

Εσωτερικού Ελέγχου

4.1 Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ)

Η σύγχρονη οικονομία χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση των αγορών και των επιχειρήσεων. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται από το ένα άκρο του πλανήτη στο άλλο. Οι επιχειρήσεις αυτές πραγματοποιούν καθημερινά πολλές συναλλαγές. Τα αποτελέσματα των συναλλαγών της επιχείρησης κατά τη διάρκεια ενός έτους αποτυπώνονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των πολυεθνικών επιχειρήσεων έχουν καταγωγή από διάφορες χώρες και είναι απαραίτητο να γνωρίζουν τον τρόπο προσδιορισμού του οικονομικού αποτελέσματος και της θέσης της επιχείρησης. Την ανάγκη για συγκρισιμότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων έρχεται να καλύψει η εφαρμογή ενιαίων λογιστικών προτύπων. Τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης στηρίζονται σε αυτή την ανάγκη των χρηστών των χρηματοοικονομικών καταστάσεων η οποία δεν είναι άλλη από την συγκρισιμότητα που επιθυμούν να έχουν προκειμένου να αξιολογήσουν την πορεία μιας επιχείρησης.

4.1.1. Η Αναγκαιότητα Προσαρμογής του Εσωτερικού Ελέγχου στα ΔΠΧΠ

Η ανάγκη της πληροφόρησης έχει επηρεάσει σημαντικά τη λογιστική διαδικασία των επιχειρήσεων και αυτό έχει άμεση επίπτωση στο τμήμα εσωτερικού ελέγχου μιας επιχείρησης. Η αποτελεσματικότητα του τμήματος εσωτερικού ελέγχου μπορεί να διατηρηθεί με μία βασική προϋπόθεση που δεν είναι άλλη από την ενημέρωση όσων εργάζονται στον εσωτερικό έλεγχο μιας επιχείρησης σχετικά με τις αλλαγές που επιφέρουν τα διεθνή λογιστικά πρότυπα. Η προσαρμογή στα νέα δεδομένα που εισάγουν τα διεθνή πρότυπα έχει ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να

αναζητούν αλλαγές στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους νέους κινδύνους που ελλοχεύουν. Μεταξύ των αλλαγών περιλαμβάνονται αλλαγές του συστήματος, τροποποιήσεις στις διαδικασίες με επιπτώσεις στις καθημερινές διαδικασίες των εργαζομένων και νέες λογιστικές πολιτικές (Arnold, 2009: 34). Το προσωπικό το οποίο είναι υπεύθυνο για τον εσωτερικό έλεγχο επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων θα πρέπει να κατανοήσει την εφαρμογή των ΔΠΧΠ. Η κατανόηση αυτής της εφαρμογής θα βοηθήσει το προσωπικό της επιχείρησης να κατανοήσει τους λειτουργικούς κινδύνους της επιχείρησης και τους κινδύνους για ουσιώδη λάθη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις οφείλουν επίσης να κατανοήσουν τις επιπτώσεις των αλλαγών από την υιοθέτηση των ΔΠΧΠ στα πληροφοριακά συστήματα, δεδομένου ότι αυτά έχουν σχεδιαστεί προκειμένου να παρέχουν πληροφόρηση σε ένα διαφορετικό σύστημα λογιστικών πολιτικών. Βασική προϋπόθεση προκειμένου να γίνει κατανοητή η μετάβαση στα ΔΠΧΠ από το προσωπικό εσωτερικού ελέγχου είναι η εκπαίδευση πάνω στις νέες εξελίξεις που επιφέρουν οι αλλαγές των λογιστικών προτύπων. Το προσωπικό⁵⁴ του τμήματος εσωτερικού ελέγχου πρέπει να δρα παράλληλα με την εφαρμογή των νέων λογιστικών προτύπων. Η αναβάθμιση του ρόλου του εσωτερικού ελέγχου πηγάζει από την επιβολή των νέων λογιστικών προτύπων. Η πλήρης υιοθέτηση των ΔΠΧΠ χρειάζεται αρκετό χρόνο και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Ανάλογο χρόνο χρειάζεται και το τμήμα εσωτερικού ελέγχου μιας επιχείρησης προκειμένου να συμβαδίσει με τα νέα δεδομένα που προκύπτουν. Στην εκτέλεση των ελέγχων από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου είναι πολύ σημαντική η συνεργασία με τον εξωτερικό ελεγκτή. Το τμήμα εσωτερικού ελέγχου με βάση τα ΔΠΧΠ μπορεί να επιτελέσει ακόμα πιο πολύτιμες υπηρεσίες για την επιχείρηση:

1. Μπορεί να βοηθήσει την επιχείρηση στην κατανομή των εξόδων ανά τρίμηνο, πράγμα που είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Τα ΔΠΧΠ δεν αναγνωρίζουν την ομαλοποίηση των εξόδων ανά τρίμηνο με βάση τα συνολικά έξοδα και τη

⁵⁴ Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να επιβλέπει τους κινδύνους που δημιουργούνται από την υιοθέτηση των νέων λογιστικών πολιτικών με συνεχείς ελέγχους.

διαίρεση σε τέσσερα τρίμηνα. Απαιτούν ακριβή προσδιορισμό των εξόδων της επιχείρησης ανά τρίμηνο.

2. Η διαδικασία τεκμηρίωσης (documentation) που εφαρμόζει η επιχείρηση μπορεί να βοηθήσει στην ακριβή αξία των αποθεμάτων.
3. Η επικοινωνία με το προσωπικό παραγωγής από το προσωπικό εσωτερικού ελέγχου δύναται να βοηθήσει την επιχείρηση να προσδιορίσει το κόστος των προϊόντων που παράγονται και προσφέρονται ως δείγματα στην αγορά.

Η προσαρμογή του τμήματος εσωτερικού ελέγχου στα ΔΠΧΠ είναι μια μακρόπνοη διαδικασία και απαιτεί αρκετό χρονικό διάστημα. Το τμήμα εσωτερικού ελέγχου και το προσωπικό του θα πρέπει να έχουν πλήρη ενημέρωση σχετικά με τις αλλαγές που επιφέρουν τα ΔΠΧΠ στις λογιστικές πολιτικές της επιχείρησης διαφορετικά ο κίνδυνος αναποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου είναι μεγάλος και η πιθανότητα επανάληψης εταιρικών σκανδάλων είναι ακόμη πιο πιθανή.

4.1.2.Οι Γνωστοποιήσεις των Επιχειρήσεων σύμφωνα με τα ΔΠΧΠ

Τα ΔΠΧΠ καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις γνωστοποιήσεις τις οποίες η επιχείρηση οφείλει να εκδώσει κατά τη λειτουργία της. Το ΔΠΧΠ 1 είναι ένα γενικό πρότυπο το οποίο προτρέπει τις επιχειρήσεις να γνωστοποιούν τις πολιτικές της επιχείρησης σχετικά με τον τρόπο αποτίμησης των λογιστικών μεγεθών της. Πέραν όμως του συγκεκριμένου προτύπου υπάρχουν και άλλα πρότυπα⁵⁵ τα οποία επιβάλλουν στις επιχειρήσεις να προβούν σε γνωστοποιήσεις σχετικά με τις λογιστικές πολιτικές που εφαρμόζουν.

⁵⁵ Υπάρχουν περιπτώσεις που αντιμετωπίζονται πιο εξειδικευμένα, όπως για παράδειγμα τα ασφαλιστικά συμβόλαια.

4.2. Balanced Scorecard και Εσωτερικός Έλεγχος

4.2.1. Η Αναγκαιότητα για την Balanced Scorecard

Η *Balanced Scorecard* αποτελεί ένα σύγχρονο εργαλείο μέτρησης της αποδοτικότητας στα χέρια των σύγχρονων επιχειρήσεων. Σε αυτό το μέρος της εργασίας φιλοδοξείται να περιγραφούν οι συνθήκες και οι λόγοι που οδήγησαν στην εφαρμογή του από τις επιχειρήσεις. Σήμερα, η *Balanced Scorecard* αποτελεί μια ιδιαίτερα δημοφιλή μέθοδο μέτρησης της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων. Ο διαρκής και αυξανόμενος ανταγωνισμός στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας καθιστά αναγκαία, όσο ποτέ τη διαρκή βελτίωση των επιχειρήσεων. Οι ανάγκες για αξιολόγηση της επίδοσης των επιχειρήσεων έχουν αλλάξει σημαντικά με το πέρασμα των χρόνων. Πριν αναφερθούμε στην ανάγκη για την *Balanced Scorecard* ας επιχειρήσουμε να αναφερθούμε, σύντομα σε ορισμένες αλλαγές στη διάρκεια της ιστορίας των επιχειρήσεων.

Η ανάγκη καταγραφής των συναλλαγών της επιχείρησης είχε γίνει εμφανής πριν χιλιάδες χρόνια. Οι Αιγύπτιοι, οι Σουμέριοι και άλλοι ιστορικοί λαοί είχαν διαπιστώσει την ανάγκη καταγραφής των συναλλαγών της επιχείρησης. Αρκετά χρόνια αργότερα, στην εποχή των ανακαλύψεων η λογιστική κλήθηκε να καταγράψει τις δραστηριότητες των αποικιοκρατικών χωρών για τη μέτρηση των δραστηριοτήτων τους. Στην βιομηχανική επανάσταση οι καινοτομίες των επιχειρήσεων αποτελούσαν βασικό συστατικό της επιτυχίας τους. Μία από αυτές ήταν η ο δείκτης ROI (Return-on-Investment) για τη μέτρηση της χρηματοοικονομικής επίδοσης και οι ταμειακοί και λειτουργικοί προϋπολογισμοί. Η εφαρμογή των παραπάνω από τις επιχειρήσεις ήταν το κλειδί της επιτυχίας για επιχειρήσεις της εποχής, όπως η *General Motors* και η *DuPont* (Kaplan and Norton, 1996). Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι επιχειρήσεις προκειμένου να επιτύχουν την ευημερία τους και να είναι ανταγωνιστικές χρησιμοποίησαν μέσα στην εταιρεία μέτρα ελέγχου.

Γίνεται φανερό ότι οι ανάγκες μιας επιχείρησης αλλάζουν με το πέρασμα των χρόνων και συνεχώς αυξάνονται. Η ανάγκη για εξέλιξη, καινοτομία και βελτίωση της λειτουργίας των επιχειρήσεων γίνεται ολοένα και αυξανόμενη. Τα χρηματοοικονομικά στοιχεία πολλές φορές αδυνατούν να δώσουν την πραγματική

εικόνα της επιχείρησης. Οι managers των εταιρειών πολλές φορές αμείβονται με αυστηρά χρηματοοικονομικά στοιχεία που δεν περιλαμβάνουν προσπάθειες που οι ίδιοι έχουν καταβάλει προκειμένου η επιχείρηση να πετύχει τους μακροπρόθεσμους στόχους της. Αποτέλεσμα αυτού είναι οι managers πολλές φορές να επικεντρώνουν την προσπάθειά τους στην επίτευξη βραχυχρόνιων στόχων, διότι αυτοί θα τους αποφέρουν καλύτερες ανταμοιβές.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εταιρεία Xerox, η οποία τη δεκαετία του '70 ασχολούνταν με την ενοικίαση μηχανημάτων με τη μορφή leasing. Η εταιρεία αυτή ήταν επικεντρωμένη μόνο σε χρηματοοικονομικά μεγέθη, όπως τα κέρδη και οι πωλήσεις. Απόρροια του γεγονότος αυτού ήταν να μην κατανοήσει τη δυσαρέσκεια των πελατών της και αυτό είχε ως αποτέλεσμα μόλις εμφανίστηκε ο ανταγωνισμός η εταιρεία να χάσει τη μονοπωλιακή θέση την οποία κατείχε και να περάσει μια περίοδο κρίσης που αργότερα με νέες ενέργειες της διοίκησης ξεπεράστηκε. Τα παραδείγματα στη διεθνή βιβλιογραφία είναι πολλά σχετικά με εταιρίες που ενδιαφέρθηκαν μόνο για τη χρηματοοικονομική επίδοση και δεν έδωσαν έμφαση σε ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως ικανοποίηση του πελάτη, βελτίωση ανθρώπινου δυναμικού της εταιρείας και βελτίωση των εσωτερικών διαδικασιών της εταιρείας.

Τα παραδείγματα των εταιρειών που απέτυχαν, διότι δρούσαν μονοδιάστατα και δεν μετρούσαν την απόδοσή τους συνολικά αναζητούσαν έναν τρόπο προκειμένου να μετρούν την πραγματική αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων και όχι μονοδιάστατα που εκφράζεται στους χρηματοοικονομικούς δείκτες. Οι χρηματοοικονομικοί δείκτες αδυνατούν να μετρήσουν από μόνοι τους την επίδοση μιας επιχείρησης. Δεν συμπεριλαμβάνουν παράγοντες οι οποίοι προσθέτουν αξία στην επιχείρηση και παράγοντες που αφαιρούν αξία. Αρκετές δεκαετίες προβληματισμού πέρασαν σχετικά με την εύρεση ενός μέτρου απόδοσης των επιχειρήσεων ώστε να αποτιμώνται ορθά τα μελλοντικά οικονομικά οφέλη, τα οποία οι μέτοχοι και η εταιρεία θα πρέπει να προσδοκούν.

4.2.2. Η Έμπνευση της ιδέας της *Balanced Scorecard*

Η ανάγκη των επιχειρήσεων για ένα μέτρο επίδοσης των επιχειρήσεων που θα αποτυπώνει με ακρίβεια την αποδοτικότητά τους, οδήγησε τους επιστήμονες να εξετάζουν και να μελετούν ορισμένα υποδείγματα που θα επιτύγχαναν να εκφράσουν την επίδοση των επιχειρήσεων όσο το δυνατό πιο αποτελεσματικά. Μεταξύ πολλών μελετών που είχαν γίνει ξεχώρισε αυτή των Norton και Kaplan⁵⁶.

Η μελέτη για την επίδοση των επιχειρήσεων από τους Norton και Kaplan ονομάστηκε *Balanced Scorecard*. Η καινοτομία της εργασίας τους έγκειται στο γεγονός ότι θέλησαν να παρουσιάσουν την επίδοση μιας επιχείρησης με μια μεγαλύτερη λεπτομέρεια και όχι μόνο με χρηματοοικονομικά μεγέθη. Η ονομασία της εργασίας τους ως *Balanced Scorecard* χρονολογείται στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η ευρύτερη προσέγγιση σχετικά με την επίδοση των επιχειρήσεων έχει τις ρίζες της στην έρευνα σχετικά με την επίδοση των επιχειρήσεων, η οποία έγινε το 1950 από την εταιρεία General Electric και στην εργασία Γάλλων μηχανικών στις αρχές του 20ου αιώνα. Η *Balanced Scorecard* έχει εξελιχθεί⁵⁷ κατά πολύ από την αρχική χρήση της ως ένα απλό μέτρο επίδοσης των επιχειρήσεων.

Η *Balanced Scorecard* προτείνει να αξιολογούμε την επίδοση της εταιρείας όχι μόνο με απλά χρηματοοικονομικά στοιχεία, τα οποία μας δίνουν αποτελέσματα που αφορούν το παρελθόν. Αντίθετα, λέει ότι θα πρέπει να βλέπουμε την επιχείρηση σε τέσσερις διαστάσεις, την χρηματοοικονομική, την πελατειακή, την εσωτερικών διαδικασιών και τη μάθησης και ανάπτυξης. Κάθε διάσταση από τις παραπάνω εξετάζεται μέσω μιας ζωντανής διαδικασίας συλλογής δεδομένων, ανάπτυξης μετρήσεων και ανάλυσης της επίδοσης τις οποίες αποτυπώνουν οι μετρήσεις. Η διαδικασία δε σταματά εκεί αλλά επεκτείνεται με τη θέσπιση στόχων και τη διατύπωση προτάσεων για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη λειτουργία των τεσσάρων διαστάσεων.

⁵⁶ Ο Norton ήταν CFO του ινστιτούτου Nolan Norton και ο Robert Kaplan δίδασκε στο Πανεπιστήμιο Harvard και συμμετείχε στην έρευνα ως ακαδημαϊκός σύμβουλος.

⁵⁷ Η *Balanced Scorecard* είναι ένα στρατηγικό εργαλείο στα χέρια των managers οι οποίοι μέσω αυτής θέτουν στόχους, μετρούν τα αποτελέσματα και ασκούν διοικητικές αποφάσεις. Η νέα προσέγγιση σχετικά με την *Balanced Scorecard* αποδίδεται στην εργασία των Norton και Kaplan και στη σειρά βιβλίων που ακολούθησαν μετά τη δημοσίευση της εργασίας.

4.2.3. Παρουσίαση της *Balanced Scorecard*

Η *Balanced Scorecard* είναι ένα σύστημα μέτρησης της επίδοσης των επιχειρήσεων, που προσπαθεί να μεταφράσει το όραμα μιας επιχείρησης σε μετρήσιμους στόχους. Πολλές φορές το όραμα μιας εταιρείας, όπως αυτό εκφράζεται στο *Mission Statement* αποτυπώνει τη φιλοδοξία της επιχείρησης. Βασική προϋπόθεση για να επιτευχθεί το όραμα μιας εταιρείας, το οποίο μπορεί να είναι για παράδειγμα να κυριαρχήσει στον κλάδο καταλαμβάνοντας μεγάλο μερίδιο αγοράς, είναι να επιτευχθούν συγκεκριμένοι μετρήσιμοι στόχοι. Κύριος στόχος της *Balanced Scorecard* είναι να επιτύχει και να συνδυάσει τις διαδικασίες ελέγχου με τους στρατηγικούς στόχους.

Η *Balanced Scorecard* χωρίζει του στόχους και τη στρατηγική της εταιρείας σε τέσσερις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι η Χρηματοοικονομική, η δεύτερη είναι η Εσωτερικών διαδικασιών, την τρίτη κατηγορία αποτελούν οι Πελάτες και η τελευταία είναι η Διαδικασία Μάθησης και Ανάπτυξης.

Κύριος σκοπός της *Balanced Scorecard* είναι να δώσει απάντηση σε τέσσερα ερωτήματα.

1. Πώς βλέπουν την επιχείρησή μας οι πελάτες; (πελατειακή διάσταση)
2. Τι πρέπει να βελτιώσουμε; (διάσταση εσωτερικών διαδικασιών)
3. Μπορούμε να βελτιωνόμαστε και να προσθέτουμε αξία, να δημιουργούμε αξία; (διάσταση μάθησης και ανάπτυξης)
4. Πώς φαινόμαστε στους μετόχους; (χρηματοοικονομική διάσταση)

4.2.4. Αναγκαίες Προϋποθέσεις για την εφαρμογή της BSC

Η εφαρμογή της BSC δεν είναι εύκολη και χρειάζεται συνολική προσπάθεια και δέσμευση τόσο από την πλευρά της διοίκησης, όσο και από την πλευρά των εργαζομένων της εταιρείας.

Οι εργαζόμενοι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιτυχή εφαρμογή του BSC. Η εκπαίδευση των εργαζομένων τούς δίδει τη δυνατότητα να υπολογίζουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τις ανάγκες των πελατών και να κάνουν γόνιμες προτάσεις που θα έχουν ως αποτέλεσμα την καλύτερη λειτουργία της επιχείρησης. Η βελτίωση της επικοινωνίας πελατών και εργαζομένων θα έχει ως αποτέλεσμα οι ανάγκες των πελατών να ικανοποιούνται καλύτερα.

Άλλη μια σημαντική παράμετρος της επιτυχίας της BSC είναι οι στόχοι της εταιρείας συνολικά να μεταφραστούν σε ομαδικούς και ατομικούς στόχους. Όλοι οι εργαζόμενοι πρέπει να συνεισφέρουν με τις γνώσεις τους και με τις πληροφορίες που μπορούν να προσφέρουν (Kaplan and Norton, 1996: 6).

Τέλος, ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την επιτυχή εφαρμογή του BSC είναι κατά πόσο σε μια επιχείρηση το BSC συνδέεται με ένα σύστημα ανταμοιβών. Πολλές εταιρείες συνδέουν το σύστημα αμοιβών των managers και των εργαζομένων με την επίδοσή τους σε μέτρα του BSC. Αποτέλεσμα αυτού είναι να εναρμονίζονται οι εταιρικοί με τους ατομικούς στόχους με αποτέλεσμα ο εργαζόμενος να έχει κίνητρο προκειμένου να τους επιτύχει. Η εταιρεία προκειμένου να αξιολογήσει σωστά τους εργαζόμενους σε αυτήν και τα ανώτερα διοικητικά στελέχη θα πρέπει να έχει επιλέξει τα ακριβή και αξιόπιστα μέτρα επίδοσης της επιχείρησης και να έχει συλλέξει επαρκή δεδομένα.

4.2.5.Ο ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στην εφαρμογή της Balanced Scorecard

Σύμφωνα με σχετική έρευνα του Melville (2003) έχει παρατηρηθεί ότι η υιοθέτηση της BSC έχει θετική επίδραση στο έργο των εσωτερικών ελεγκτών, όσον αφορά τον ρόλο τους στη στρατηγική διοίκηση. Η κατανόηση της έννοιας και της λειτουργίας της BSC έχει θετική επίδραση στη γνώση των υποδειγμάτων ελέγχου και στην αποτελεσματική εφαρμογή τους. Η BSC μπορεί να βοηθήσει τη διοίκηση να θέσει στόχους τόσο ποιοτικούς, όσο και ποσοτικούς. Σύμφωνα με τη σχετική έρευνα αποδείχθηκε ότι η χρήση της BSC είναι ωφέλιμη στο έργο των εσωτερικών ελεγκτών. Οι εσωτερικοί ελεγκτές, όπως και ολόκληρη η επιχείρηση θα πρέπει να θεωρούν την εφαρμογή της BSC ως μια χρήσιμη διαδικασία. Τέλος, παρατηρήθηκε ότι η εφαρμογή της BSC βοηθούσε στην τοποθέτηση του εσωτερικού ελέγχου σε θέματα στρατηγικής διοίκησης δια μέσου των ελεγκτικών διαδικασιών του εσωτερικού ελέγχου σε ένα εύρος ελέγχων των στρατηγικών στόχων της επιχείρησης.

Ο Frigo M.L. είχε σημαντική συνεισφορά στο ερευνητικό αντικείμενο της αξιολόγησης του εσωτερικού ελέγχου. Το υπόδειγμα το οποίο πρότεινε στηριζόταν στην *Balanced Scorecard*. Τα σημαντικά στοιχεία από τα οποία αποτελούνταν το υπόδειγμα αυτό ήταν:

1. Οι πελάτες του εσωτερικού ελέγχου (επιτροπή ελέγχου, διοίκηση και ελεγχόμενοι).
2. Οι διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου.
3. Οι καινοτομίες και οι ικανότητες.

Τα παραπάνω στοιχεία εξειδικεύτηκαν και στηρίζονταν στη λογική να γίνεται αξιολόγηση με βάση τους χρήστες των πληροφοριών της αξιολόγησης και κάποιους συγκεκριμένους παράγοντες που επιδρούν στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου. Τα στοιχεία αυτά είχαν εστιάσει στις γενικές στρατηγικές του τμήματος εσωτερικού ελέγχου και ελάμβαναν σοβαρά υπόψη τις ικανότητες και τις καινοτομίες που ενδεχομένως μπορούσε να έχει ένα τμήμα εσωτερικού ελέγχου.

Τα συστατικά στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου θεωρείται ότι είναι:

1. Η οργανωτική δομή.

2. Οι αξίες της επιχείρησης.
3. Τα πρότυπα συμπεριφοράς της επιχείρησης.
4. Το εκπαιδευμένο προσωπικό.
5. Οι πολιτικές, οι διαδικασίες και οι εξουσιοδοτήσεις.
6. Οι χρηματοοικονομικές και λειτουργικές πληροφορίες.
7. Η φυσική ασφάλεια.
8. Ο σχεδιασμός και ο προϋπολογισμός.
9. Η ασφάλεια EDP.
10. Οι περιοδικοί έλεγχοι και τα ισοζύγια.
11. Ο διαρκής σχεδιασμός.

Πηγή: Office of the Auditor General of Canada (1992: 12)

Ο ρόλος του σύγχρονου εσωτερικού ελέγχου απέχει από την παραδοσιακή άποψη σχετικά με τη λειτουργία και τη χρησιμότητά του. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να βλέπει τον ελεγχόμενο ως πελάτη και θα πρέπει να ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες του. Ο εσωτερικός έλεγχος θεωρείται πολύ σημαντική λειτουργία για την επιχείρηση και δεν είναι τυχαίο ότι πολλές επιχειρήσεις θεωρούν την προϋπηρεσία σε τμήμα εσωτερικού ελέγχου ως ένα απαραίτητο στοιχείο που θα πρέπει να έχουν τα στελέχη της διοίκησής τους. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι ο σύγχρονος εσωτερικός ελεγκτής καλείται να ανταποκριθεί σε ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων της επιχείρησης προκειμένου να εκτελέσει αποτελεσματικά και επιτυχώς τα καθήκοντά του.

4.3. Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Εσωτερικός Έλεγχος

Η διοίκηση ολικής ποιότητας εμφανίστηκε ως έννοια από τον Deming και τον Juran στη δεκαετία του 1940 στις Η.Π.Α. (Hawkes and Adams, 1994: 11). Η λογική της διοίκησης ολικής ποιότητας είναι ότι τα άτομα θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους προκειμένου να επιτύχουν κοινούς στόχους. Οι πρώτες επιχειρήσεις που εφάρμοσαν τις αρχές της ήταν από την Ιαπωνία. Η εφαρμογή των αρχών της διοίκησης ολικής ποιότητας είχε μεγάλη επιτυχία στην Ιαπωνία⁵⁸. Η επιτυχής υιοθέτησή τους είχε ως συνέπεια τη διάδοση των αρχών της διοίκησης ολικής ποιότητας παγκοσμίως. Σημαντική ήταν η συμβολή στις αρχές της διοίκησης ολικής ποιότητας και από τον Joseph Juran⁵⁹. Σύμφωνα με τις αρχές διοίκησης ολικής ποιότητας πρέπει να αποφασηριστεί και συγκεκριμένα να αναφερθεί τι σημαίνουν οι λέξεις:

Ποιότητα: Ως ποιότητα θα μπορούσε να οριστεί η ιδιότητα ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας προκειμένου να ικανοποιεί τις ανάγκες του ατόμου που απευθύνεται. Η έννοια της ποιότητας δεν αποτελείται μόνο από ένα χαρακτηριστικό, αλλά αποτελεί ένα σύνολο χαρακτηριστικών το οποίο ικανοποιεί πλήρως τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες που έχει ένας πελάτης από ένα αγαθό ή από μια υπηρεσία.

Ολική ποιότητα: Ορίζεται ως η προσπάθεια εμπέδωσης της κατάλληλης νοοτροπίας στο προσωπικό μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας του συνόλου της επιχείρησης.

Διοίκηση Ολικής Ποιότητας: Είναι η δέσμευση όλων των συντελεστών της επιχείρησης για συνεχή βελτίωση των προϊόντων και διαδικασιών της επιχείρησης. Η δέσμευση αποτελεί ομαδική συμμετοχή και συνεργασία.

⁵⁸ Πολλές επιχειρήσεις παγκοσμίως άρχισαν να ακολουθούν τις ίδιες αρχές προσδοκώντας τα ανάλογα αποτελέσματα.

⁵⁹ Ο Joseph Juran ήταν στο επάγγελμα μηχανικός.

4.4. Ο Ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στη Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού

Η σύγχρονη επιχείρηση βιώνει ένα σύγχρονο και σκληρό επιχειρηματικό περιβάλλον το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει προκειμένου να επιβιώσει. Η επιχείρηση προκειμένου να επιτύχει την επιβίωση υπό αυτές τις επικρατούσες συνθήκες οφείλει να εντοπίσει το ανταγωνιστικό εκείνο πλεονέκτημα που θα την καθιερώσει στην αγορά. Ο άνθρωπος παράγοντας αποτελεί κατά πολλούς ένα σημείο κλειδί προκειμένου η επιχείρηση να επιτύχει πραγματικά τους στόχους της. Η διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού⁶⁰ έχει την ευθύνη της εποπτείας των εργαζομένων μέσα σε μια επιχείρηση. Πολλές φορές η διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού αδυνατεί να ελέγξει τους εργαζόμενους εξαιτίας του μεγέθους και της πολυπλοκότητας της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συμβάλλει επικουρικά στο έργο της διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού και στη γενικότερη αύξηση της αποτελεσματικότητας της εταιρείας.

Η εποχή που ο εσωτερικός έλεγχος συνέβαλλε μόνο στη συμμόρφωση της επιχείρησης με τους νόμους και τους κανονισμούς έχει παρέλθει. Ο σύγχρονος εσωτερικός ελεγκτής καλείται επιπρόσθετα πέραν αυτού να στοχεύσει παράλληλα στον εντοπισμό των κινδύνων της επιχείρησης και να παρέχει συμβουλές για τη βελτίωση των διαδικασιών και λειτουργιών της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος επιπρόσθετα οφείλει να προσθέτει αξία στην επιχείρηση με τις δραστηριότητες που εκτελεί. Οι ανάγκες των επιχειρήσεων για υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου δεν είναι ίδιες, αλλά διαφέρουν. Σύμφωνα με έρευνες έχει παρατηρηθεί αύξηση της εταιρικής απόδοσης όταν ακολουθούνται πρότυπα που αφορούν το προσωπικό της επιχείρησης. Η αύξηση της εταιρικής επίδοσης μπορεί να εκδηλωθεί είτε με αύξηση των κερδών της επιχείρησης είτε με αύξηση της επίδοσης των εργαζομένων που βρίσκονται χαμηλά στην ιεραρχία της επιχείρησης. Οι άνθρωποι πόροι είναι καθοριστικός παράγοντας για την εταιρική χρηματοοικονομική επίδοση της επιχείρησης (Hyland and Verreault, 2003: 466). Η επίδραση των εργαζομένων στην επιτυχία της

⁶⁰ Χαρακτηριστικό της σημασίας που αποδίδεται πλέον στον παράγοντα άνθρωπο είναι το γεγονός της αλλαγής της ονομασίας από διοίκηση προσωπικού σε διοίκηση ανθρώπινων πόρων.

επιχείρησης είναι σημαντική, ωστόσο η μέτρησή της παρουσιάζει δυσκολίες και για αυτό πολλές εταιρείες δεν προχωρούν σε μέτρησή της. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συμβάλει στη μέτρηση της επίδοσης της επιχείρησης και τελικά στην αύξηση της αποτελεσματικότητάς της και της οικονομικής της επίδοσης.

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συνεισφέρει στην κατεύθυνση του εντοπισμού των δραστηριοτήτων και πρακτικών στη διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού που προσθέτουν αξία στην επιχείρηση⁶¹. Η συνεισφορά του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να γίνει με τη μέτρηση του κόστους και του οφέλους από την εφαρμογή των πρακτικών προσωπικού που ακολουθεί η επιχείρηση.

Η MarryAnne Hyland και ο Daniel Verreault (2003) μετά από σχετική έρευνα⁶² εξήγαγαν ορισμένα συμπεράσματα όσον αφορά τη σχέση διοίκησης ανθρώπινων πόρων και εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με τα ευρήματα τα περισσότερα στελέχη που ερωτήθηκαν παρατήρησαν ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του εντοπισμού των κινδύνων μέσα σε μια επιχείρηση και της διαχείρισης των ανθρώπινων πόρων της. Πολλές φορές παρόλο που η λειτουργία της διοίκησης ανθρώπινων πόρων θεωρείται στρατηγικής σημασίας αυτό δεν αποτυπώνεται στην πράξη. Οι εσωτερικοί ελεγκτές συνήθως αρκούνται στον εντοπισμό των κινδύνων και δεν προχωρούν σε ενέργειες προκειμένου να τους εξαλείψουν.

⁶¹ Για παράδειγμα, ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να μετρήσει το αποτέλεσμα που μπορεί να έχουν στην απόδοση του προσωπικού τα οικονομικά κίνητρα που μπορεί να δώσει η διοίκηση ή διάφορες άλλες παροχές.

⁶² Οι ερωτώμενοι ήταν διευθυντές εσωτερικού ελέγχου και μέλη του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

4.5. Εσωτερικός Έλεγχος σε μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς

Στις μέρες μας όλο και περισσότερο οι επενδυτές θέλουν να έχουν αναλυτική ενημέρωση σχετικά με τη διαχείριση των χρημάτων τους από τις επιχειρήσεις. Τα σκάνδαλα που σημάδεψαν την παγκόσμια οικονομία δημιουργούν αυξημένη ζήτηση σχετικά με τη διασφάλιση των όσων αφορούν την ορθολογική και αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών πόρων μέσα στην επιχείρηση. Παρόμοια με τις εμπορικές επιχειρήσεις, οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί έχουν πολλούς επενδυτές, περιλαμβανομένων δωρητών οι οποίοι χρηματοδοτούν και προσφέρουν εθελοντικά τον χρόνο τους (Seaman, 2006: 44). Οι παραπάνω θέλουν να γνωρίζουν και να είναι πεπεισμένοι ότι οι οικονομικές και οι προσωπικές θυσίες τους αξιοποιούνται για τους κοινούς σκοπούς και δεν καταλήγουν σε ορισμένους που τις εκμεταλλεύονται με σκοπό να επωφελούνται οι ίδιοι.

Οι περιπτώσεις σκανδάλων σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς δεν είναι συνηθισμένες, ωστόσο όταν αυτές προκύπτουν τραβούν έντονα την προσοχή της κοινής γνώμης. Στις Η.Π.Α. τον Αύγουστο του 2005 αναφέρθηκε σε εφημερίδα⁶³ ότι ένα αμερικανικό πανεπιστήμιο έκανε κακοδιαχείριση οικονομικών πόρων. Πιο συγκεκριμένα, ο πρόεδρος του χρησιμοποίησε τους οικονομικούς πόρους του πανεπιστημίου προκειμένου να πληρώσει προσωπικά έξοδα όπως διακοπές, προσωπικό υπηρεσίας και έξοδα του γιου του. Το γεγονός αυτό και τα στοιχεία που στάλθηκαν στην εφημερίδα προς δημοσίευση, δημιούργησαν μεγάλη εντύπωση και προκάλεσαν την οργή των πολιτών. Τα Μ.Μ.Ε. στις Η.Π.Α. δεν είναι τα μόνα που δίνουν έμφαση σε θέματα κακοδιαχείρισης χρημάτων από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, αλλά την ίδια ευαισθησία στο θέμα αυτό έχει και το Κογκρέσο. Συχνά μάλιστα παρατηρείται η σύσταση επιτροπών σε θέματα που αφορούν την ορθολογική και χρηστή διαχείριση της επιχείρησης. Το Κογκρέσο μάλιστα ενθαρρύνει την υιοθέτηση των κανόνων του SOX από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς με σκοπό την ενίσχυση της διαφάνειας στη διαχείριση των οικονομικών. Συχνά επαγγελματικές

⁶³ Η εφημερίδα αυτή ήταν η «Washington Post».

οργανώσεις ενθαρρύνουν την υιοθέτηση των κανόνων του SOX με επιχειρήματα την ενίσχυση της διαφάνειας και της αξιοπιστίας της διοίκησης.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μη κερδοσκοπικού οργανισμού που υιοθέτησε τις αρχές και τους κανόνες του νομοθετήματος του SOX είναι το Πανεπιστήμιο Drexel⁶⁴. Αποτέλεσε το πρώτο πανεπιστήμιο στις Η.Π.Α. που υιοθέτησε τέτοιου είδους αρχές λειτουργίας και τα αποτελέσματα αυτής της επιλογής ήταν σημαντικά. Η απόφαση για την υιοθέτηση των αρχών του SOX πάρθηκε από τον πρόεδρο του πανεπιστημίου⁶⁵.

Το τμήμα 404 του SOX αναφέρεται σε μια αποτελεσματική δομή της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό έγινε πρόσληψη εσωτερικών ελεγκτών. Η υιοθέτηση των αρχών του SOX συνεχίστηκε με την καταγραφή των επιχειρηματικών διαδικασιών του πανεπιστημίου. Η διοίκηση έκρινε τις καταγεγραμμένες διαδικασίες και ορισμένες τις επανασχεδίασε. Για παράδειγμα, παρότι ορισμένες διαδικασίες είχαν επισκόπηση, δεν υπήρχαν υπογραφές που να το επιβεβαιώνουν αυτό. Το τμήμα 301 του SOX αναφέρεται στις επιτροπές ελέγχου. Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι επεκτάθηκε ο ρόλος της επιτροπής ελέγχου σε θέματα απάτης και παραπόνων. Περιορισμοί τέθηκαν σχετικά με την αποζημίωση και τις υπηρεσίες προκειμένου να διατηρηθεί η αντικειμενικότητα και η ανεξαρτησία στη διενέργεια του ελέγχου. Τα μέλη των επιτροπών ελέγχου θα έπρεπε να έχουν ορισμένες στοιχειώδεις οικονομικές γνώσεις. Με την υιοθέτηση του τμήματος 302 του SOX ο διευθύνων σύμβουλος και ο οικονομικός διευθυντής θα πρέπει να πιστοποιούν ετήσια την ακρίβεια και την πλήρη αποκάλυψη των στοιχείων. Επίσης, το πανεπιστήμιο ανέπτυξε μεθόδους αναφοράς από φοιτητές και εργαζόμενους σε περίπτωση απάτης. Κάθε ένα τρίμηνο φοιτητές και εργαζόμενοι λαμβάνουν «e-mail» σχετικά με τη γραμμή καταγγελιών για περιπτώσεις που παρατήρησαν απάτη. Ενισχυμένη είναι και η ανάμειξη του τμήματος εσωτερικού ελέγχου στις καθημερινές συναλλαγές και τις σχέσεις που αναπτύσσονται εντός της επιχείρησης.

⁶⁴ Το Πανεπιστήμιο Drexel είναι ένα ιδιωτικό πανεπιστήμιο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Το πανεπιστήμιο συζητούσε να υιοθετήσει κάποιες αρχές του SOX, κάτι που έκανε τον Νοέμβριο του 2002.

⁶⁵ Ο πρόεδρος του πανεπιστημίου Κωνσταντίνος Παπαδάκης βασίστηκε στην πεποίθησή του ότι πρέπει να διοικείται το πανεπιστήμιο με ορισμένες αρχές των επιχειρήσεων.

Το παράδειγμα του Πανεπιστημίου Drexel αποτέλεσε σημείο αναφοράς για αρκετούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς στις Η.Π.Α.. Η υιοθέτηση των αρχών του SOX στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς συνεπάγεται ένα υψηλό κόστος⁶⁶. Η εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου είχε ως αποτέλεσμα το πανεπιστήμιο να βελτιώσει τις διαδικασίες του, να αυξήσει την τεκμηρίωση των διαδικασιών και να επανασχεδιάσει τις λειτουργίες του με σκοπό να υπηρετούνται καλύτερα οι στόχοι του ιδρύματος. Οι εσωτερικοί ελεγκτές του πανεπιστημίου του Drexel αναζητούν τους συνολικούς κινδύνους μέσα σε έναν οργανισμό, εκτός του χρηματοοικονομικού, του λειτουργικού, του κανονιστικού και των κινδύνων φήμης (Seaman, 2006: 48).

4.6. Προστασία του Περιβάλλοντος και Εσωτερικός Έλεγχος

Το περιβάλλον ολοένα και περισσότερο στις μέρες μας τοποθετείται από ένα θέμα ήσσονος σημασίας και προτεραιότητας και σε κεντρικό πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα σε πολλές χώρες. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ανθρώπων για αυτό. Η μεταβολή στη στάση των ανθρώπων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος ασφαλώς δεν είναι τυχαία, αλλά οφείλεται στους αυξημένους φόβους για το μέλλον της γης εξαιτίας του φαινομένου του θερμοκηπίου. Έχουν διατυπωθεί αρκετές απόψεις σχετικά με την ανάγκη οι επιχειρήσεις να πληροφορούν εκτός από τα οικονομικά τους στοιχεία και τα στοιχεία που αφορούν την επίπτωση που προκαλούν με τη δραστηριότητά τους στο περιβάλλον. Πολλές επιχειρήσεις στα πλαίσια της εταιρικής τους ευθύνης και υπευθυνότητας προσπαθούν εντέχνως να εμφανίσουν ότι ενδιαφέρονται για την προστασία του περιβάλλοντος. Η ενημέρωση σχετικά με το περιβάλλον μπορεί να είναι υποχρεωτική ή εθελοντική⁶⁷.

⁶⁶ Για παράδειγμα, χρειάζονται ελεγκτές προκειμένου να υπολογίσουν τους ενδεχόμενους κινδύνους και αυτούς να τους παρουσιάσουν στη διοίκηση.

⁶⁷ Μερικές εταιρείες εμφανίζουν πληροφόρηση σχετικά με τη δραστηριότητά τους σε ένα μέρος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Η προστασία του περιβάλλοντος ως αντίληψη αυξάνεται διαρκώς και το αποτέλεσμα της συνθήκης του Κιότο, μόνο τυχαίο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Σύμφωνα με τη συνθήκη του Κιότο, όλες οι ανεπτυγμένες χώρες εκτός των Η.Π.Α. συμφώνησαν να μειώσουν δραστικά τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα. Κατά τον Robert Elliot⁶⁸, το επάγγελμα του ελεγκτή είναι ένα επάγγελμα ανυπολόγιστης αξίας, το οποίο εκτείνεται από την υψηλής ποιότητας ανάγκη της αγοράς, στις πληροφορίες λήψης των αποφάσεων (Simnett, Nugent and Huggins, 2009: 349). Έχει ξεκινήσει ήδη να καθίσταται υποχρεωτική από κυβερνητικές αρχές η ενημέρωση σχετικά με τις εκπομπές αερίων και κατανάλωσης ενέργειας. Στις Η.Π.Α. σε μερικές πολιτείες όπως του Νέου Μεξικού και της Καλιφόρνιας είναι υποχρεωτική η έκθεση εταιρειών σχετικά με τις εκπομπές αερίων⁶⁹. Στον Καναδά έχουν επίσης καταγραφεί αντίστοιχες ενέργειες που αφορούν εταιρείες που διοχετεύουν στην ατμόσφαιρα ένα ποσό 100.000 τόνων ή περισσότερο ανά χρόνο⁷⁰. Η αύξηση των απαιτούμενων δημοσιεύσεων σχετικά με την υποχρεωτικότητα περιβαλλοντικών καταστάσεων φαίνεται στο γεγονός ότι 18 πολιτείες των Η.Π.Α. έχουν ήδη μεριμνήσει ώστε να προωθήσουν κανονισμούς σχετικά με δημοσιεύσεις εκ μέρους των εταιρειών για τις εκπομπές αερίων. Σχετικά με την εθελοντική παρουσίαση ζητημάτων που αφορούν την περιβαλλοντική συμπεριφορά πρέπει να σημειώσουμε ότι έχει αυξηθεί, διότι υπάρχει βούληση από πολλές επιχειρήσεις να παρουσιάσουν θέματα εκπομπών ρύπων και κατανάλωσης ενέργειας προκειμένου επικοινωνιακά να δείξουν κοινωνική υπευθυνότητα προς την κοινωνία.

Είναι αναγκαία η ύπαρξη προτύπων σχετικά με τις καταστάσεις που αφορούν περιβαλλοντικά πρότυπα, αντίστοιχα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης. Η ύπαρξη αντίστοιχων προτύπων θα βοηθήσει στη συγκρισιμότητα των καταστάσεων και στην εισαγωγή κανόνων σχετικά με την παρουσίαση. Προς το παρόν δεν έχουν εκδοθεί, ωστόσο γίνονται προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Το Green House Gas Protocol είναι ένα πλαίσιο μέτρησης των εκπομπών ρύπανσης ενός οργανισμού ή μιας επιχείρησης. Το συγκεκριμένο πλαίσιο έχει γίνει αποδεκτό στη δημιουργία προτύπων και κανόνων σε επιχειρήσεις της Αυστραλίας και της

⁶⁸ Πρόεδρος του Αμερικανικού Ινστιτούτου Λογιστών Εισηγμένων Εταιρειών για Ειδικές Διαπιστεύσεις.

⁶⁹ Η υποχρεωτικότητα της έκθεσης αερίων ξεκινά από την 1 Ιανουαρίου 2008.

⁷⁰ Αντίστοιχο όριο έχει θέσει και η Αυστραλία.

Ευρώπης. Το σχέδιο περιλαμβάνει τρία (3) πεδία⁷¹. Μια προσπάθεια επίσης ποσοτικοποίησης των εκπεμπόμενων ρύπων είναι το ISO: 14064-1 το οποίο εκδίδεται από τον οργανισμό International Organization for Standardization.

Σε διεθνές επίπεδο γίνεται προσπάθεια δημιουργίας προτύπων που αφορούν αμιγώς περιβαλλοντικά θέματα. Η IASB με το πρότυπο ISAE 3000 με τον τίτλο Assurance Engagements other than Audits or Reviews of Historical Financial Information παρέχει κάποιες βασικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με καταστάσεις που σκοπό έχουν την παρουσίαση περιβαλλοντικών θεμάτων. Το μεγάλο όμως πρόβλημα είναι ότι δεν παρέχονται συγκεκριμένες οδηγίες για θέματα ελέγχου σχετικά με τις καταστάσεις που αφορούν το περιβάλλον. Η IASB αντιλήφθηκε το υπάρχον κενό και κάνει ήδη προσπάθειες προκειμένου να διασαφηνίσει τις ευθύνες των ελεγκτών στην διενέργεια του ελέγχου. Στη σύνοδο της IASB τον Δεκέμβριο του 2008 εξέφρασε τη διαρκή της υποστήριξη στην ανάπτυξη διεθνούς προτύπου ελέγχου που να αντιμετωπίζει συγκεκριμένα τον έλεγχο σε καταστάσεις που αφορούν εκπομπές ρύπων (Simnett, Nugent and Huggins, 2009: 356).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δημοσιεύσεις σχετικά με ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον στην Ομοσπονδία της Αυστραλίας⁷². Η νομοθεσία στην Αυστραλία επιβάλλει στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και στις τοπικές κυβερνήσεις σε κάθε πολιτεία να περιλαμβάνουν στα ετήσια δημοσιευμένα στοιχεία μία ενότητα σχετικά με την περιβαλλοντική επίδοση του οργανισμού (Lynch, 2010: 32). Μερικές πολιτείες ζητούν ακόμη περισσότερες πληροφορίες σχετικά με θέματα περιβάλλοντος για παράδειγμα η πολιτεία της Βικτώριας υποχρεώνει για πληροφορίες σχετικά με την καταναλωθείσα ενέργεια και νερό. Τα περιβαλλοντικά πρότυπα που χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό οι δημόσιες επιχειρήσεις στην Αυστραλία είναι τα Global Reporting Initiative (GRI)⁷³.

⁷¹ Το πρώτο πεδίο αναφέρεται στις άμεσες εκπομπές που εξάγονται από πόρους που ελέγχονται από την επιχείρηση, όπως οχήματα και εγκαταστάσεις. Το δεύτερο πεδίο αναφέρεται σε έμμεσες εκπομπές από την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας. Το τρίτο πεδίο αναφέρεται σε έμμεσες εκπομπές που παράγονται στην ευρύτερη οικονομία ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.

⁷² Η Αυστραλία αποτελείται από έξι πολιτείες και δύο περιφέρειες. Κάθε πολιτεία έχει τη δική της τοπική κυβέρνηση και συνεπώς πρόκειται για ένα αποκεντρωμένο σύστημα διακυβέρνησης.

⁷³ Σύμφωνα με τις οδηγίες της GRI αειφόρος παρουσίαση είναι όταν ένας οργανισμός λογοδοτεί για την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική επίδοση σε σχέση με τις λειτουργίες του, τα προϊόντα

Η έρευνα που έγινε στην Αυστραλία από την Barbara Lynch αφορούσε το διάστημα 2000-2001 μέχρι και το έτος 2007-2008. Η επιλογή του χρονικού αυτού διαστήματος έγινε με γνώμονα δύο παράγοντες. Ο πρώτος ήταν η συλλογή των δεδομένων η οποία δεν θα μπορούσε να γίνει πριν το 2000, διότι μερικά τμήματα δεν παρείχαν πληροφόρηση στον διαδικτυακό τόπο τους πριν το έτος αυτό. Ο δεύτερος παράγοντας ήταν η εισαγωγή των κανόνων GRI. Οι κανόνες GRI τροποποιήθηκαν τρεις φορές το διάστημα αυτό με αποτέλεσμα να είναι μια καλή ευκαιρία προκειμένου να γίνει μια ενδιαφέρουσα μελέτη σχετικά με τις αλλαγές που επέφεραν οι τροποποιήσεις αυτές. Οι αλλαγές στους κανόνες GRI έγιναν τα έτη 2000, 2002 και 2006. Η σύγκριση των επιμέρους κυβερνητικών τμημάτων γίνεται σε ετήσια βάση. Η αξιολόγηση της περιβαλλοντικής πολιτικής μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού γίνεται κατά βάση με τα ετήσια δελτία, διότι θεωρούνται κατά γενική ομολογία αξιόπιστα. Σημαντικοί περιορισμοί στην έρευνα ήταν οι αλλαγές αρμοδιοτήτων που γίνονταν κατά καιρούς ανά τμήμα, μερικά τμήματα άλλαζαν ονόματα και μερικές φορές παρατηρούνταν ότι το επόμενο έτος δεν αποκάλυπταν κάποιες πληροφορίες τα τμήματα όχι γιατί δεν ήθελαν, αλλά γιατί πλέον δεν είχαν την αρμοδιότητα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας χρήζουν προβληματισμού και μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε γενική αύξηση στα θέματα ενημέρωσης στα ετήσια δελτία που αφορούσαν θέματα περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης. Σε μερικές περιπτώσεις παρατηρήθηκε έλλειψη ενημέρωσης⁷⁴, ωστόσο αυτό οφείλεται σε μεταφορά αρμοδιοτήτων σε άλλο κυβερνητικό τμήμα. Σε μερικά τμήματα παρουσιάστηκε μείωση στις σχετικές δημοσιεύσεις και αυτό οφείλεται στην έλλειψη πίεσης από του χρήστες των οικονομικών καταστάσεων για αυτά. Η πίεση είναι η κινητήρια δύναμη που παρακινεί τις δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις και οργανισμούς στο να προβαίνουν σε δημοσιεύσεις σχετικά με θέματα περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Παρά τη γενική αύξηση σε πληροφορίες που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα, δεν παρατηρήθηκε ομοιογένεια ως προς την εμφάνιση των στοιχείων. Το γεγονός αυτό, δυσκολεύει σημαντικά τη συγκρισιμότητα των στοιχείων διαχρονικά. Το θέμα αυτό θα μπορούσε να επιλυθεί με τη θεσμοθέτηση κοινών

του και τις υπηρεσίες του GRI. Οι κανόνες του GRI έχουν εθελοντική μορφή και εναπόκειται σε κάθε εταιρεία τι επιθυμεί να εφαρμόσει και συνεπώς να ενημερώσει τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

⁷⁴ Για παράδειγμα στην πολιτεία Queensland.

προτύπων όσον αφορά την παρουσίαση, πράγμα που θα βοηθούσε τη συγκρισιμότητα των στοιχείων. Η υιοθέτηση των οδηγιών GRI ήταν χαμηλή, χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο ένα τμήμα υιοθέτησε τους παράγοντες του δείκτη GRI. Η καθολική εφαρμογή του δείκτη GRI στον Αυστραλιανό δημόσιο τομέα θα είχε πολύ θετικές επιπτώσεις στην πληροφόρηση των χρηστών για περιβαλλοντικά θέματα και θα μπορούσαν με τις καταστάσεις οι χρήστες να κρίνουν αν μία επιχείρηση ή ένας οργανισμός βαδίζει στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης. Επίσης αυτό θα οδηγούσε και στη συγκρισιμότητα των δημοσιεύσεων τόσο ανά χρόνο, όσο και ανά τμήμα.

Η αντίληψη σχετικά με την αναγκαιότητα των δημοσιεύσεων σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα ολοένα και αυξάνεται. Παρόλο όμως την τάση αυτή υπάρχουν ορισμένα εμπόδια που αναστέλλουν την αύξηση των δημοσιεύσεων των επιχειρήσεων για σχετικά θέματα. Οι λόγοι στους οποίους οφείλεται αυτό το φαινόμενο είναι γνωστοί και αξίζει να αναφερθούν:

1. Η συλλογή πληροφοριών σε σχέση με περιβαλλοντικά θέματα (environmental issues and information). Τα υπάρχοντα πληροφοριακά συστήματα στις επιχειρήσεις δεν ασχολούνται με περιβαλλοντικά θέματα και έχουν ανακριβείς πόρους⁷⁵ για να παράξουν περιβαλλοντική πληροφόρηση (Dixon, Mousa and Woodhead, 2004: 132).
2. Περιβαλλοντικοί δείκτες (environmental indicators). Η ύπαρξη περιβαλλοντικών δεικτών είναι απαραίτητη για την αξιοπιστία των περιβαλλοντικών δημοσιεύσεων. Είναι δύσκολο να δημιουργηθεί ένα δείκτης που θα υπολογίζει με ακρίβεια για παράδειγμα την ακριβή ποσότητα των ρύπων μιας επιχείρησης.
3. Τα περιεχόμενα των περιβαλλοντικών δημοσιεύσεων (the contents of environmental reporting). Δεν υπάρχουν μέχρι τώρα κάποια γενικά παραδεκτά πρότυπα περιβαλλοντικών δημοσιεύσεων. Το γεγονός αυτό δεν βοηθά στη συγκρισιμότητα μεταξύ των εταιρειών και δεν βοηθά στην θέσπιση κανόνων σχετικά με τα θέματα που θα πρέπει να δημοσιεύουν οι επιχειρήσεις, καθώς και με τον τρόπο παρουσίασής τους.

⁷⁵ Με την έννοια πόροι οι συγγραφείς Dixon, Mousa και Woodhead (2004) εννοούν τους τεχνικούς, χρηματοοικονομικούς και ποιοτικούς πόρους.

4. Ανεξάρτητη επαλήθευση (independent verification). Είναι αναγκαία η επαλήθευση των περιβαλλοντικών δημοσιεύσεων από ένα τρίτο ανεξάρτητο πρόσωπο προκειμένου να ενισχυθεί η ακρίβεια και η αξιοπιστία των στοιχείων. Πολύ μικρά βήματα έχουν γίνει προς την κατεύθυνση αυτή.
5. Περιορισμένη ζήτηση για περιβαλλοντικές δημοσιεύσεις (limited public demand for environmental reports). Σίγουρα υπάρχει μεγάλη αύξηση της ζήτησης για θέματα που αφορούν περιβαλλοντικά ζητήματα, ωστόσο ακόμη δεν έχει εκτιμηθεί η σημασία τους και το πραγματικό μέγεθός τους.
6. Εθελοντικές δημοσιεύσεις (voluntary reporting). Οι περιβαλλοντικές δημοσιεύσεις είναι εθελοντικές με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις επικαλούμενες το οικονομικό κόστος να αρνούνται να τις δημοσιοποιήσουν. Η λύση στο θέμα αυτό ενδεχομένως θα ήταν η θέσπιση νόμων και κανονισμών έτσι ώστε να καταστεί υποχρεωτική η εφαρμογή τους.

4.6.1. Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου και Προστασία Περιβάλλοντος

Τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών προβλέπουν διατάξεις που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα⁷⁶. Η συμβουλευτική οδηγία 2100-7 των προτύπων ορίζει τις σχετικές διατάξεις. Σύμφωνα με την οδηγία αυτή ο διευθυντής του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να εξετάζει κινδύνους που αφορούν το περιβάλλον, την υγιεινή και την ασφάλεια. Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να εξετάσει την πιθανότητα η λειτουργία της επιχείρησης να προξενήσει περιβαλλοντική ζημία με αποτέλεσμα ενδεχόμενους κινδύνους προς την επιχείρηση από τις υπηρεσίες του κράτους που θα μπορούσαν να έχουν τη μορφή προστίμων ή άλλων διοικητικών κυρώσεων. Οι κρατικές υπηρεσίες που επιβάλλουν τέτοιου είδους πρόστιμα ανήκουν σε περιβαλλοντικές υπηρεσίες του κράτους και πολύ συχνά ανήκουν στο Υπουργείο Περιβάλλοντος. Σε περίπτωση όπου ο διευθυντής του εσωτερικού ελέγχου εντοπίσει περίπτωση όπου στο ελεγκτικό έργο δεν λαμβάνονται υπόψη οι ενδεχόμενοι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι που μπορεί να αντιμετωπίσει η εταιρεία, οφείλει να ζητήσει επανασχεδιασμό του ελεγκτικού έργου.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά σχετικά με την εφαρμογή περιβαλλοντικών ελέγχων στις επιχειρήσεις. Τα ευρήματα σχετικής έρευνας του ινστιτούτου έρχονται να επιβεβαιώσουν τον συλλογισμό αυτό. Το 50% περίπου των περιβαλλοντικών ελεγκτών συναντώνται λίγες φορές με κάποιες από τις επιτροπές του διοικητικού συμβουλίου της επιχείρησης. Ακόμη μικρότερη είναι η επαφή με τον διευθυντή εσωτερικού ελέγχου που φτάνει μόλις το 40%. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημασία που δίδουν πολλές επιχειρήσεις στα περιβαλλοντικά θέματα. Σε συνέχεια σχετικής έρευνας του ινστιτούτου βρέθηκε ότι το 70% των οργανισμών δεν συμπεριλαμβάνουν σε τακτική βάση περιβαλλοντικά θέματα. Τέλος, 40% των οργανισμών έχουν αισθανθεί την έλλειψη πολιτικής μέριμνας της επιχείρησης σχετικά με περιβαλλοντικούς κινδύνους,

⁷⁶ Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται στο ρόλο του εσωτερικού ελέγχου στην αναγνώριση και αναφορά των περιβαλλοντικών κινδύνων.

καθώς κλήθηκαν να καταβάλλουν πρόστιμα σχετικά με παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Οι διαπιστώσεις είναι καλές, αλλά ακόμη καλύτερες και πιο ωφέλιμες για τις επιχειρήσεις είναι αν αποτελούν τη βάση για αλλαγές. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να ενσωματώσει ζητήματα περιβάλλοντος. Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών καταθέτει ορισμένες προτάσεις σχετικά με την ενίσχυση της εκτίμησης των περιβαλλοντικών κινδύνων εντός της επιχείρησης. Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να συντονίζει την ελεγκτική διαδικασία περιλαμβανομένων και των περιβαλλοντικών ελέγχων. Σημαντική μέριμνα του διευθυντή εσωτερικού ελέγχου πρέπει να είναι η ανεξαρτησία των περιβαλλοντικών ελέγχων. Η εξέταση της ποιότητας των περιβαλλοντικών ελέγχων μπορεί να βασιστεί σε σχετικούς νόμους, κανονισμούς και εσωτερικές απαιτήσεις της εταιρείας. Τα άτομα που ασκούν τους περιβαλλοντικούς ελέγχους πρέπει να έχει διαπιστωθεί ότι έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση, πιστοποίηση και ότι λειτουργούν σύμφωνα με ορισμένα διεθνή επαγγελματικά πρότυπα. Τέλος, ο επικεφαλής του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να εξασφαλίσει την οργάνωση και τη λειτουργία των περιβαλλοντικών ελέγχων προκειμένου να εξασφαλίσει ότι γνωστοποιούνται τα θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον τα οποία μπορούν να έχουν σημαντική επίδραση στην οικονομική ευημερία της εταιρείας.

4.7. Συγχωνεύσεις – Εξαγορές και η Βοήθεια του Εσωτερικού Ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να αποτελέσει ένα πραγματικό εργαλείο αξιολόγησης σε περιπτώσεις συγχωνεύσεων και εξαγορών επιχειρήσεων. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί πραγματικά να συμβάλλει στη διαδικασία συγχώνευσης – εξαγοράς δια μέσου της αξιολόγησης των κινδύνων της απορροφθείσας επιχείρησης. Στα πλαίσια της αξιολόγησης των συνολικών διαδικασιών της επιχείρησης η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να συμβάλλει στον εντοπισμό των χρηματοοικονομικών στοιχείων της επιχείρησης, στην εύρεση πληροφοριών σχετικά με ζητήματα επάρκειας προσωπικού και πληροφοριακών συστημάτων.

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να εντοπίσει κινδύνους που βρίσκονται σε αρχικό στάδιο και να μην έχουν ως συνέπεια καταστροφικά αποτελέσματα για την επιχείρηση. Η διοίκηση στα πλαίσια της ενημέρωσης που θα παρέχει το τμήμα εσωτερικού ελέγχου σχετικά με την απορροφθείσα επιχείρηση θα προσπαθήσει να εξαλείψει τους κινδύνους που υφίστανται και παράλληλα θα προσπαθήσει να εφαρμόσει ένα ενιαίο επιχειρηματικό σχήμα βασισμένη στις παρατηρήσεις και στα ευρήματα του εσωτερικού ελέγχου.

Η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης δεν ολοκληρώνεται με τον αρχικό έλεγχο στο στάδιο συγχώνευσης. Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου κρίνεται αναγκαία και σε μεταγενέστερα στάδια προκειμένου να διαπιστωθεί ότι δεν έχουν προκύψει νέοι κίνδυνοι και κατά πόσο έχουν ελαττωθεί οι κίνδυνοι οι οποίοι έχουν ήδη εντοπιστεί. Πολλές φορές τα μεταγενέστερα στάδια είναι και πιο επικίνδυνα, διότι προκύπτουν φαινόμενα χαλάρωσης του ελεγκτικού μηχανισμού και της διοικητικής εποπτείας.

4.8. Συστήματα Διασφάλισης Ποιότητας ISO για τις Εργασίες του Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου

Οι επιχειρήσεις προκειμένου να διασφαλίσουν όσο το δυνατόν περισσότερο ότι θα ικανοποιήσουν τους πελάτες τους, λειτουργούν σύμφωνα με ορισμένους κανόνες. Οι κανόνες δεν αποτελούν εγγυήσεις ότι δεν θα δημιουργηθούν ενδεχομένως ορισμένα προβλήματα, όπως για παράδειγμα ελαττωματικά προϊόντα, ωστόσο μειώνουν την πιθανότητα παρουσίασης προβλημάτων. Τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν κατά την παράδοση των αγαθών ή των υπηρεσιών στους πελάτες είναι πιθανόν να δυσαρεστήσουν τους πελάτες και να τραυματίσουν κατά συνέπεια την εικόνα της επιχείρησης.

Ο τραυματισμός της εικόνας της επιχείρησης δεν είναι επιθυμητός από την ίδια, αλλά αντίθετα γίνονται ολοένα και περισσότερες ενέργειες προκειμένου να προστατευτεί. Στα πλαίσια της προστασίας της εταιρικής εικόνας, ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις εφαρμόζουν συστήματα διασφάλισης ποιότητας. Σύστημα διασφάλισης ποιότητας είναι το σύνολο των σχεδιασμένων και συστηματικών ενεργειών που είναι απαραίτητες για να προσδώσουν ένα υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης ότι το αγαθό ή η υπηρεσία ικανοποιούν προσδιορισμένες απαιτήσεις (Κέφης, 2005 β.: 122).

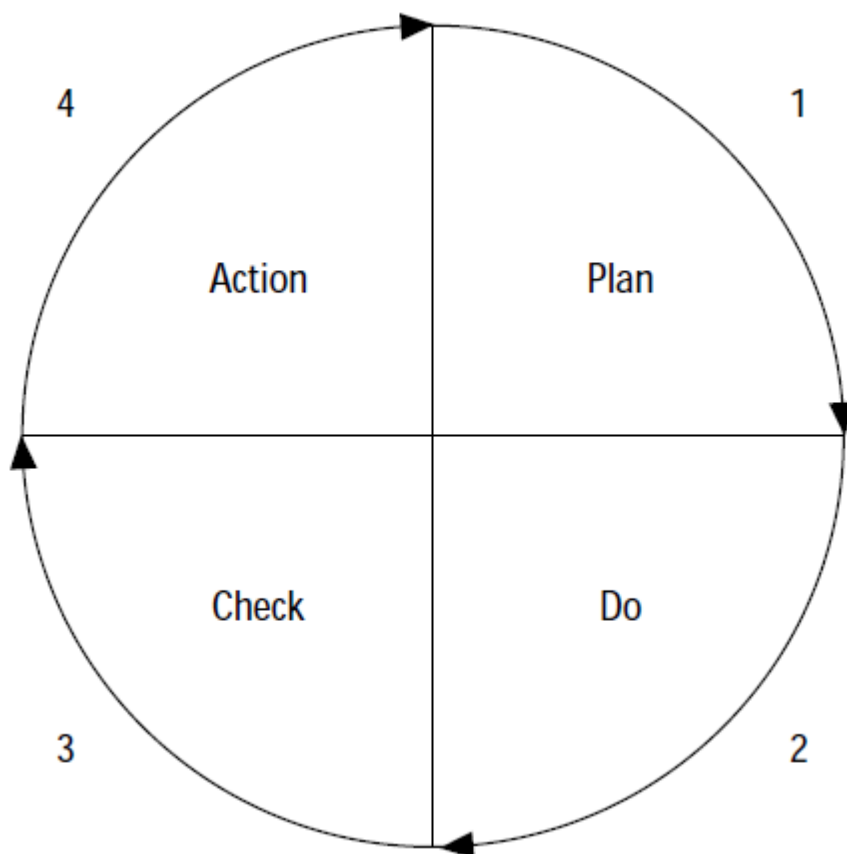
Η καθιέρωση ενός συστήματος διασφάλισης ποιότητας δεν είναι ωφέλιμη μόνο σε μεγάλες επιχειρήσεις, αλλά έχει ευεργετικά αποτελέσματα για μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις. Η καθιέρωση συστήματος διασφάλισης ποιότητας μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των προβληματικών προϊόντων, βελτίωση της ποιότητας, αύξηση της παραγωγικότητας και γενικότερα σε αύξηση της οικονομικής αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας της επιχείρησης. Πρότυπα διασφάλισης ποιότητας υπάρχουν εδώ και δεκαετίες, ωστόσο το πιο γνωστό είναι το ISO⁷⁷ (International Standardization Organization).

Το σύστημα διασφάλισης ποιότητας ISO έχει μεγάλη απήχηση και αποδοχή παγκοσμίως. Μεταξύ πολλών προτύπων της σειράς ISO είναι ιδιαίτερα γνωστό το

⁷⁷ Τα πρότυπα ISO δημιουργήθηκαν στην Ελβετία, καλύπτουν ένα εύρος δραστηριοτήτων και σύντομα υιοθετήθηκαν από πολλές χώρες του κόσμου.

ISO 9000: 1994. Το ISO 9000: 1994 περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες και διαδικασίες προκειμένου το τελικό προϊόν ή υπηρεσία να είναι σύμφωνα με τις προτιμήσεις του πελάτη. Το σύστημα διασφάλισης ποιότητας έχει υιοθετηθεί γενικώς από τις επιχειρήσεις και θεωρείται ένα σύστημα το οποίο συμβάλλει στη βελτίωση της λειτουργίας των επιχειρήσεων, στην αποτελεσματικότερη διενέργεια της διοίκησης και στην αξιοποίηση των οικονομικών πόρων που διαχειρίζεται η επιχείρηση. Το πρότυπο στηρίζει κατά πολύ την εφαρμογή του στη θεωρία του Deming, ο οποίος διαχωρίζει τη σωστή λειτουργία των επιχειρήσεων σε τέσσερα στάδια. Σχεδιασμός (plan), εφαρμογή (do), έλεγχος (check) και δράσεις (act). Παρακάτω παρουσιάζεται το σχήμα της θεωρίας του Deming:

Σχήμα 4.1: Ο κύκλος του Deming

Πηγή: Krüger (1996: 17)

4.8.1.ISO: 9000 Ποιοτικά Συστήματα Διοίκησης (Quality management systems standards)

Η πιστοποίηση σχετικά με τα πρότυπα ISO παρέχεται από έναν επιθεωρητή εκτός επιχείρησης ο οποίος αφού κάνει σχετικούς ελέγχους σχετικά με το εάν η επιχείρηση πληρεί τους όρους και τις προϋποθέσεις των προτύπων, παρέχει τη σχετική πιστοποίηση. Η σειρά των προτύπων ISO: 9000 δεν αποτελείται μόνο από ένα πρότυπο, αλλά ουσιαστικά αποτελείται από τα παρακάτω πρότυπα:

1. ISO: 9001 Πιστοποιητικό σχετικό με το σχέδιο του προϊόντος.
2. ISO: 9002 Πιστοποιητικό σχετικό με την κατασκευή του προϊόντος.
3. ISO: 9003 Πιστοποιητικό σχετικό με την κατασκευή και εμφάνιση.
4. ISO: 9004 Πιστοποιητικό σχετικό με την επάρκεια συστήματος ποιοτικού ελέγχου.

Τα παραπάνω πρότυπα ανανεώνονται τακτικά προκειμένου να ικανοποιούν τις σύγχρονες ανάγκες⁷⁸. Ο όρος ISO 9000 είναι ένας γενικός όρος και χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδώσει τη συμμόρφωση της επιχείρησης με τα ποιοτικά συστήματα διοίκησης που όπως είδαμε παραπάνω αναλύονται σε επιμέρους κατηγορίες. Σχετικά με τα πρότυπα της σειράς ISO: 9000, 14001 έχει προταθεί σε σχετικό άρθρο του περιοδικού Internal Auditor μαζί με το πλαίσιο της επιτροπής COSO να χρησιμοποιούνται και ως μέσο προκειμένου οι επιχειρήσεις να μειώσουν τους κινδύνους στους οποίους είναι εκτεθειμένες και έχουν ως αποτέλεσμα την αλλοίωση της εικόνας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (Moeller, 2009: 670).

⁷⁸ Για παράδειγμα έχουμε το πρότυπο ISO 9001: 1998.

4.8.2.ISO 19011: Ποιοτικά Διοικητικά Συστήματα Ελέγχου **(Quality Management Systems Auditing)**

Το πρότυπο ISO: 19011 είναι ένα πρότυπο το οποίο συνδέεται στενά με τη διαδικασία του ποιοτικού ελέγχου. Το συγκεκριμένο πρότυπο περιλαμβάνει τις ακόλουθες πέντε αρχές του ελέγχου:

1. Ήθος κατά την διεξαγωγή του ελέγχου (ethical conduct): Οι ελεγκτές οφείλουν να διεξάγουν τον έλεγχο με ηθικές αρχές, να είναι ειλικρινείς και να αποτυπώνουν την πραγματική εικόνα της επιχείρησης.
2. Εύλογη παρουσίαση (fair presentation): Οι ελεγκτές οφείλουν να παρουσιάζουν την πραγματική εικόνα της επιχείρησης, η οποία θα πρέπει να βασίζεται στα ευρήματα του ελέγχου.
3. Αίσθηση καθήκοντος (exercise due professional care): Οι ελεγκτές θα πρέπει να εκτελούν τα καθήκοντά τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, με αίσθημα ευθύνης και να ικανοποιούν τις διάφορες προσδοκίες που έχουν στηριχθεί σε αυτούς.
4. Ανεξαρτησία (independence): Οι ελεγκτές οφείλουν να είναι ανεξάρτητοι κατά την εκτέλεση του έργου τους και να αποφεύγουν περιπτώσεις ελέγχου όταν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων.
5. Τεκμηρίωση (evidence-based approach): Οι ελεγκτές θα πρέπει να βρίσκουν τα στοιχεία και ύστερα να οδηγούνται σε συμπεράσματα και να τα παρουσιάζουν με αναφορές.

Το παραπάνω αποτελεί ένα πρότυπο διεξαγωγής ποιοτικού εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα ελάχιστες επιχειρήσεις έχουν υιοθετήσει το παραπάνω πρότυπο διεξαγωγής ποιοτικού εσωτερικού ελέγχου, ωστόσο φαίνεται ότι αυξάνεται συνεχώς το ποσοστό των επιχειρήσεων οι οποίες σκέφτονται να το υιοθετήσουν.

4.8.3. Λοιπά Πρότυπα ISO: 17799 - ISO: 27001 - ISO: 20000

Πέραν των προτύπων που αναλύθηκαν, υπάρχουν και άλλα πρότυπα πιστοποίησης τα οποία αφορούν ένα εύρος λειτουργιών της επιχείρησης. Μερικά από τα πρότυπα αυτά είναι το ISO: 17799, το ISO: 27001 και το ISO: 20000.

Το ISO: 17799⁷⁹ είναι ένα πρότυπο το οποίο αφορά την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων. Το πρότυπο αυτό έχει ανανεωθεί αρκετές φορές και πλέον έχει προγραμματιστεί να αποκαλείται ως ISO: 27002. Μεταξύ των ζητημάτων που πραγματεύεται είναι τα ακόλουθα:

1. Δεδομένα και ηλεκτρονικά αρχεία.
2. Έγγραφο τεκμηρίωση συμπεριλαμβανομένων χειρόγραφων σημειώσεων, φωτογραφιών και έντυπου υλικού.
3. Αρχεία εικόνας και ήχου.
4. Αρχεία τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, καθώς και άλλων μορφών επικοινωνίας, όπως e-mail, fax, τηλεδιάσκεψης και λοιπών μορφών επικοινωνίας μηνυμάτων.

Η ανάπτυξη του παραπάνω προτύπου στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η επικοινωνία εντός της επιχείρησης αποτελεί ένα περιουσιακό στοιχείο της και θα πρέπει να γίνονται όλες οι απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να προστατευτεί και να διεξαχθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Το παραπάνω πρότυπο μεριμνά προκειμένου να γίνουν και ενέργειες προστασίας των πολύτιμων πληροφοριών της επιχείρησης από ενδεχόμενες κακόβουλες ενέργειες, όπως κλοπή, καταστροφή και κάποια εμπρηστική απόπειρα. Η διάδοση του συγκεκριμένου προτύπου δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη, ωστόσο θεωρείται ότι μειώνει τον κίνδυνο από την απώλεια εμπιστευτικών πληροφοριών.

Ένα σχετικό πρότυπο με το ISO: 17799 είναι το ISO: 27001, το οποίο αναφέρεται και αυτό σε ζητήματα ασφαλείας, ωστόσο εξειδικεύεται σε κινδύνους που αφορούν τα πληροφοριακά συστήματα⁸⁰.

⁷⁹ Εκδόθηκε πρώτα στο Ηνωμένο Βασίλειο.

⁸⁰ Τα δυο αυτά πρότυπα είναι αναγνωρισμένα τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες

Το ISO: 20000 είναι άλλο ένα πρότυπο το οποίο αναφέρεται στην ποιότητα διοίκησης των υπηρεσιών. Το πρότυπο μπορεί να διαχωριστεί σε δύο μέρη: Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην εφαρμογή της διοίκησης υπηρεσιών και το δεύτερο μέρος αναφέρεται στις βέλτιστες πρακτικές εφαρμογής του στη διαχείριση των υπηρεσιών.

4.8.4. Υποχρεώσεις Εσωτερικών Ελεγκτών σχετικά με τα Συστήματα ISO

Ο εσωτερικός ελεγκτής καλείται να διαδραματίσει έναν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της εφαρμογής των συστημάτων διαπίστευσης ποιότητας. Βασική υποχρέωση των εσωτερικών ελεγκτών προκειμένου να συμβάλλουν στη διαδικασία διαπίστευσης είναι να έχουν βαθιά και επαρκή γνώση της οικονομικής μονάδος την οποία καλούνται να ελέγξουν. Η γνώση αυτή θα πρέπει να εκτείνεται από τη γνώση διοικητικών θεμάτων μέχρι και τη γνώση των επιμέρους λειτουργιών της επιχείρησης. Όλοι οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να έχουν μια γενική γνώση των προτύπων ISO που χρησιμοποιούνται στις επιχειρήσεις σήμερα (Moeller, 2009: 663).

Πολλοί παραδοσιακοί ελεγκτές δεν έχουν εφαρμόσει έως τώρα το πρότυπο ISO: 19011 σχετικά με την εφαρμογή ποιοτικού ελέγχου. Η κατάσταση ωστόσο στο θέμα αυτό αρχίζει να αναστρέφεται και σύμφωνα με την έρευνα του Global Auditing Information Network (GAIN) το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών τουλάχιστον σκέφτεται να ενσωματώσει το νέο διεθνές πρότυπο ποιοτικού ελέγχου ISO: 19011 στα κατευθυντήρια υλικά (Moeller, 2009: 678). Οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να κατανοήσουν τα πρότυπα πιστοποίησης των επιχειρήσεων, να εξακριβώσουν πώς αυτά πραγματικά εφαρμόζονται και να ανακαλύψουν τους τρόπους εκείνους που θα μπορέσουν να ελέγξουν την εφαρμογή τους μέσα στην επιχείρηση.

4.9. Ποιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και Τεχνολογία

4.9.1. Πληροφοριακά Συστήματα

Τα πληροφοριακά συστήματα και η μηχανογράφηση της επιχείρησης αποτελούν χρήσιμα και αναγκαία στοιχεία της σύγχρονης επιχείρησης. Η ύπαρξή τους συμβάλλει αποφασιστικά στη γρήγορη και αποτελεσματική εκτέλεση των εργασιών της επιχείρησης. Τα πληροφοριακά συστήματα⁸¹ είναι αναγκαία για την παροχή πληροφοριών προς τη διοίκηση και χρησιμοποιούνται για τη λήψη των διοικητικών αποφάσεων.

Η αύξηση του ενδιαφέροντος του εσωτερικού ελέγχου για τα πληροφοριακά συστήματα και την ασφάλειά τους είναι φυσικό επακόλουθο της αύξησης της μηχανογράφησης στις σύγχρονες επιχειρήσεις. Η γνώση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης είναι αναγκαία προϋπόθεση προκειμένου μια επιχείρηση να καλλιεργήσει το στοιχείο εκείνο που πραγματικά θα μπορέσει να της προσδώσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα το οποίο θα της επιτρέψει να ευημερήσει ή να επιβιώσει στο δύσκολο επιχειρηματικό περιβάλλον που διανύουμε. Η μηχανογράφηση και τα πληροφοριακά συστήματα αποτελούν έναν κύκλο λειτουργιών της επιχείρησης. Η ολιστική προσέγγιση της έννοιας της επιχείρησης, αλλά και του εσωτερικού ελέγχου επιβάλλει την θέσπιση των αναγκαίων μέτρων ελέγχου προκειμένου να υπάρξει διασφάλιση σχετικά με την αποτελεσματική λειτουργία της μηχανογράφησης. Τα δεδομένα της επιχείρησης μπορεί να είναι εμπιστευτικά και άκρως απόρρητα και η διοίκηση της επιχείρησης θα πρέπει να εγκαθιδρύσει το σύστημα εκείνου του εσωτερικού ελέγχου που πραγματικά να διασφαλίζει την ασφάλεια των πληροφοριών που υπάρχουν στα πληροφοριακά συστήματα της επιχείρησης. Σύμφωνα με τον Φίλο (2004) η οργάνωση του τμήματος μηχανογράφησης από πλευράς εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να έχει την ακόλουθη δομή:

1. Διαχωρισμός αρμοδιοτήτων μεταξύ χρηστών και του τμήματος μηχανογράφησης.

⁸¹ Το σύστημα πληροφοριών της διοίκησης είναι γνωστό ως Management Information System (MIS).

2. Εφαρμογή διαχωρισμού ακόμη και μέσα στο τμήμα μηχανογράφησης.
3. Οργάνωση των ανθρωπίνων πόρων του τμήματος μηχανογράφησης.
4. Εφαρμογή προτύπων λειτουργίας.
5. Ανάθεση ευθύνης της λειτουργίας του τμήματος μηχανογράφησης.

Ο διαχωρισμός αρμοδιοτήτων είναι απαραίτητος προκειμένου να αποφευχθεί το φαινόμενο ο ελεγχόμενος να λειτουργεί ως ελεγκτής. Η ύπαρξη διαχωρισμού των εργασιών είναι απαραίτητη προκειμένου να υπάρξει διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας του τμήματος μηχανογράφησης. Μπορεί να υπάρξει διάκριση των συναλλαγών σε τέσσερα στάδια τα οποία είναι τα παρακάτω:

Έγκριση (authorization)

Εκτέλεση (execution)

Καταχώρηση (recording)

Λογοδοσία (accountability)

Η έγκριση μιας συναλλαγής αποτελεί το πρώτο στάδιο πραγματοποίησής της. Η συναλλαγή ως γενικός κανόνας δεν θα πρέπει να εγκρίνεται από το τμήμα μηχανογράφησης, αλλά από ένα άλλο τμήμα. Το τμήμα μηχανογράφησης έχει κυρίως την ευθύνη εκτέλεσης και καταγραφής της συναλλαγής. Στα σύγχρονα συστήματα μηχανογράφησης παρατηρούνται διαδικασίες αυτόματης έγκρισης. Η εκτέλεση παραδοσιακά ανήκε σε εργαζόμενους άλλων τμημάτων της επιχείρησης. Η σύγχρονη τεχνολογία και η εξέλιξή της αυξάνει συνεχώς τις εκτελεστικές αρμοδιότητες σε μια συναλλαγή του τμήματος μηχανογράφησης. Σήμερα, ο εργαζόμενος σε ένα τμήμα μηχανογράφησης μπορεί να δώσει εντολές εκτέλεσης στα διάφορα τμήματα της επιχείρησης δια μέσου των πληροφοριακών συστημάτων⁸².

Η καταχώρηση είναι η βασική συνεισφορά των πληροφοριακών συστημάτων ή του τμήματος μηχανογράφησης. Η καταχώρηση αφορά τις συναλλαγές και συγκεκριμένα την ενημέρωση των βιβλίων της επιχείρησης. Μέτρα ελέγχου για την ορθότητα των καταχωρήσεων της επιχείρησης μπορεί να παρέχονται από το λογισμικό καταχώρησης και η εφαρμογή τακτικών ελέγχων από τον προϊστάμενο μηχανογράφησης της επιχείρησης.

⁸² Παράδειγμα μέτρου ελέγχου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο στάδιο της εκτέλεσης είναι η υπέρβαση ή μη προκαθορισμένων ορίων ή η σύγκριση αποτελεσμάτων και πράξεων αντίστοιχων περιόδων από την εκτέλεση της συναλλαγής.

Η λογοδοσία αποτελεί το τελευταίο στάδιο που αφορά τις συναλλαγές μέσα σε μια επιχείρηση. Η διοίκηση οφείλει να ορίσει τα άτομα τα οποία θα αναλάβουν την ευθύνη φύλαξης και ασφάλειας των μηχανημάτων του τμήματος μηχανογράφησης και των πληροφοριών που αυτά περιέχουν.

4.9.2. Τεχνολογία και Εσωτερικός Έλεγχος

Οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί λειτουργούν σε κλάδους οι οποίοι έχουν μεγάλο όγκο εργασιών και συγκεντρώνουν τεράστια ποσότητα αρχείων που καλούνται να διαχειριστούν. Πολλοί ελεγκτές δεν μπορούν να προβούν σε ανάλυση δεδομένων λόγω του γεγονότος ότι ο όγκος του αρχείου είναι τόσο μεγάλος που καθίσταται η διαχείρισή του δύσκολη. Η λύση στο πρόβλημα αυτό ερχόταν μέσω τεχνικών λύσεων και της Information Technology (IT). Η IT έχει τη δυνατότητα να διευθετήσει πολλά αιτήματα πληροφοριών του ελεγκτή και είναι χρήσιμη, γιατί παρέχει την απαιτούμενη δυνατότητα στον ελεγκτή να διενεργήσει τον απαιτούμενο έλεγχο έχοντας τις απαραίτητες πληροφορίες που είναι αναγκαίες. Το μεγάλο πλεονέκτημα της IT είναι ότι βοηθά στη δειγματοποίηση των στοιχείων που εξετάζει ο ελεγκτής με αποτέλεσμα να μην χρειάζεται να εξετάσει χιλιάδες αρχεία προκειμένου να βγάλει τα συμπεράσματά του. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εξοικονομεί χρόνο και χρήμα.

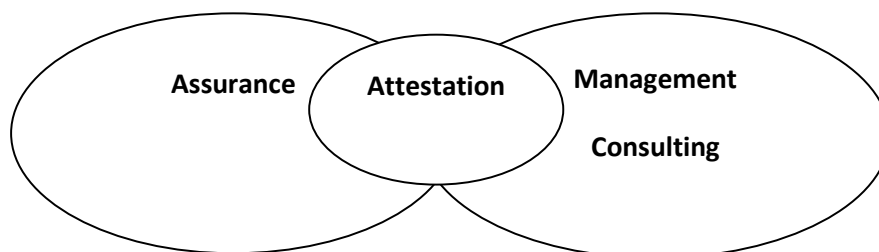
Η σημασία που αποδίδεται στα πληροφοριακά συστήματα στις μέρες μας καταδεικνύεται από το γεγονός ότι υπάρχει σχετικό πιστοποιητικό που χορηγείται από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών μετά την επιτυχή έκβαση σχετικών εξετάσεων⁸³. Οι ελεγκτές πληροφοριακών συστημάτων εργάζονται σε τμήματα εσωτερικού ελέγχου, σε εξωτερικές ελεγκτικές ομάδες ή ακόμη και σε ομάδες που είναι επιφορτισμένες με τη διενέργεια ελέγχων για τη διαπίστωση απάτης. Η βασική πηγή διεξαγωγής των ελέγχων στα πληροφοριακά συστήματα προέρχεται από την ομοσπονδία ατόμων που διενεργούν ελέγχους στα πληροφοριακά συστήματα και ονομάζεται Information Systems Audit and Control Association (ISACA).

⁸³ Το πιστοποιητικό αυτό ονομάζεται Certified Information Systems Auditor (CISA).

Οι ελεγκτές των πληροφοριακών συστημάτων έχουν ως βασικά εργαλεία διενέργειας των ελέγχων τη χρήση πληροφοριακού λογισμικού και τη χρήση εργαλείων γνωστών και ως Computer-Assisted Audit Tools (CAATs). Ένας περισσότερο πλήρης ορισμός σχετικά περιλαμβάνει και τις σχετικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται προκειμένου να ελεγχθούν τα πληροφοριακά αυτά συστήματα. Συνεπώς, θεωρείται ότι οι ελεγκτές πληροφοριακών συστημάτων χρησιμοποιούν Computer-Assisted Audit Tools and Techniques (CAATTs). Χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της έννοιας των πληροφοριακών συστημάτων είναι ότι θεωρείται ως ένα υποκομμάτι της εταιρικής διακυβέρνησης (Hall and Singleton, 2005: 4).

Ο στόχος και η χρησιμότητα του ελέγχου των πληροφοριακών συστημάτων είναι ίδια με την ύπαρξη του εσωτερικού ελέγχου μέσα σε μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό. Συγκεκριμένα, ο έλεγχος των πληροφοριακών συστημάτων μπορεί να παρέχει υπηρεσίες επιβεβαίωσης, διαπίστευσης και συμβουλών προς τη διοίκηση. Σχηματικά η προσφορά του ελέγχου των πληροφοριακών συστημάτων θα μπορούσε να παρουσιαστεί ως εξής:

Σχήμα 4.2: Η προσφορά του ελέγχου των πληροφοριακών συστημάτων

Πηγή: Hall and Singleton (2005: 6)

Στο παραπάνω σχήμα βλέπουμε τη σχέση μεταξύ διαβεβαίωσης (assurance), πιστοποίησης (attestation) και παροχής συμβουλών στη διοίκηση (management consulting).

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα κριτήρια συμμόρφωσης και οι κίνδυνοι της τεχνολογίας της πληροφορίας δεν μειώνονται κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, αλλά στην πραγματικότητα ίσως και να αυξάνονται. Η έκταση της χρησιμοποίησης των πληροφοριακών συστημάτων στην ελληνική δημόσια διοίκηση είναι πολύ σημαντική και μπορεί να ενισχύσει τη διαφάνεια, την αποτελεσματικότητα και τον εσωτερικό έλεγχο της δημόσιας διοίκησης.

Η διεύρυνση της έκτασης των πληροφοριακών συστημάτων θα συνεισφέρει αρκετά στην απλοποίηση των συναλλαγών των πολιτών με τη δημόσια διοίκηση. Η ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων είναι πολύ σημαντική, ειδικά σε δημόσιους οργανισμούς που διαχειρίζονται θέματα υγείας και φορολογίας. Η ιδιομορφία αυτών των οργανισμών έγκειται στο γεγονός ότι διαχειρίζονται ευαίσθητα και προσωπικά δεδομένα. Το μέγεθος του δημοσίου τομέα διαφέρει από χώρα σε χώρα, κατά κύριο όμως λόγο περιλαμβάνει την κεντρική κυβέρνηση και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Εκτός βέβαια από αυτή τη διάκριση κρατικοί οργανισμοί θεωρούνται κάποια ανεξάρτητα τμήματα του δημοσίου τομέα, όπως η δικαιοσύνη, η αστυνομία και οι ένοπλες δυνάμεις. Ο δημόσιος τομέας χρησιμοποιεί τα πληροφοριακά συστήματα προκειμένου να συλλέξει, να επεξεργαστεί και να αναλύσει δεδομένα με σκοπό να υποστηρίξει τις διάφορες λειτουργίες του κράτους. Μεταξύ των λειτουργιών που υποβοηθούν τα πληροφοριακά συστήματα είναι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου εντός της επιχείρησης. Η αποτελεσματικότητα των πληροφοριακών συστημάτων αυξάνεται συνεχώς λόγω της αυξημένης χρήσης πληροφοριακών συστημάτων τόσο από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, όσο και από δημόσιες επιχειρήσεις. Καθοριστικός παράγοντας που επιδρά στη σωστή λειτουργία και πληροφόρηση των πληροφοριακών συστημάτων είναι η ασφάλειά τους. Μόνο τα ασφαλή πληροφοριακά συστήματα θα μας δώσουν έγκυρες και έγκαιρες πληροφορίες σχετικά με πολύ κρίσιμες πληροφορίες ενός οργανισμού. Έρευνα σχετικά με την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων και των παραγόντων που την επηρεάζουν έγινε από τους Λούκη και Σπινέλλη (2001). Η έρευνα αυτή έγινε στη δημόσια διοίκηση στη χώρα μας, η οποία μάλιστα χαρακτηρίζεται από μεγάλη γραφειοκρατία⁸⁴.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ελληνική δημόσια διοίκηση δεν είναι ιδιαίτερα εξελιγμένη στα πληροφοριακά συστήματα και πόσο μάλλον στην προστασία τους. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις έχουν μόνο τη βασική συνείδηση της ασφάλειας των πληροφοριακών συστημάτων, όπως η

⁸⁴ Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 90 δημοσίων οργανισμών. Το δείγμα αποτελούνταν από οργανισμούς της κεντρικής κυβέρνησης, της τοπικής αυτοδιοίκησης, της δημόσιας ασφάλειας και δημόσιες επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν αγαθά και υπηρεσίες στρατηγικής σημασίας για την κοινωνία. Η έρευνα έγινε με ερωτηματολόγιο και αποτελούνταν από 21 ερωτήσεις.

αποθήκευση (back up), τα συστήματα τοίχους προστασίας (firewall) και μερικές εργασίες επαναφοράς των αρχείων. Διαπιστώθηκε ότι παρότι μερικοί δημόσιοι οργανισμοί έχουν εξαιρετικά ευαίσθητα και προσωπικά δεδομένα δεν έχουν λάβει τα ανάλογα μέτρα προστασίας. Μεγάλη έλλειψη παρατηρήθηκε στον καθορισμό ενός κειμένου το οποίο θα ανέλυε εκτενώς τις διαδικασίες ασφαλείας των πληροφοριακών συστημάτων. Μόνο το 19% των οργανισμών απάντησαν θετικά ότι διαθέτουν ένα τέτοιο γραπτό πλαίσιο. Τέλος, ιδιαίτερα μικρό ήταν και το ποσοστό των οργανισμών που απάντησαν θετικά στην ερώτηση εάν διαθέτουν διευθυντή ασφαλείας πληροφοριακών συστημάτων. Οι θετικές απαντήσεις στην ερώτηση αυτή ήταν μόλις το 24%.

4.9.3.Ο θεσμός της Ένωσης Ελέγχου Πληροφοριακών Συστημάτων - Information Systems Audit and Control Association (ISACA)

Στη σημερινή εποχή η τεχνολογία και η χρήση της έχει επεκταθεί πολύ και ο μέσος άνθρωπος είναι αναγκαίο να κατέχει ορισμένες βασικές γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων. Η διάδοση των πληροφοριακών συστημάτων δεν έχει αφήσει ανεπηρέαστες τις επιχειρήσεις που αποτελούν και αυτές ένα μέρος της κοινωνικής πραγματικότητας. Η σημασία του ελέγχου των πληροφοριακών συστημάτων έχει γίνει αντιληπτή αρκετά χρόνια πριν και συγκεκριμένα το 1967. Μία ομάδα ατόμων που δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά σε θέματα σχετικά με τον έλεγχο των πληροφοριακών συστημάτων αποφάσισε να προχωρήσει σε συζητήσεις σχετικά με τη δημιουργία ενός κέντρου πληροφοριών, γνώσεων και οδηγιών σχετικά με θέματα ελέγχου των πληροφοριακών συστημάτων. Η προσπάθεια αυτή τελεσφόρησε και ιδρύθηκε η ομοσπονδία που έφερε το όνομα Information Systems Audit and Control Association (ISACA)⁸⁵.

⁸⁵ Σήμερα, η ISACA αριθμεί 95.000 μέλη τα οποία δραστηριοποιούνται σε 160 χώρες περίπου.

Το 1976 η ομοσπονδία κατέβαλλε προσπάθεια να διευρύνει τις παρεχόμενες γνώσεις σχετικά με θέματα πληροφοριακών συστημάτων και εταιρικής διακυβέρνησης. Η διεύρυνση της ενασχόλησης των θεμάτων που ασχολείται η ομοσπονδία είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των μελών της και τη διάδοσή της σε πολλές χώρες δια μέσου των παραρτημάτων.

Η δραστηριοποίηση της ομοσπονδίας στη χώρα μας γίνεται δια μέσου του τοπικού παραρτήματος⁸⁶. Το ινστιτούτο είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα έχει ως στόχο την προαγωγή της γνώσης της ελεγκτικής, την εφαρμογή προτύπων ελέγχου, την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων και την επιμόρφωση των μελών της.

4.9.4. Περίπτωση Αποτυχίας των Πληροφοριακών Συστημάτων στην Τουρκία

Τα πληροφοριακά συστήματα είναι ζωτικής σημασίας για την επιχείρηση και η κακή λειτουργία τους συνεπάγεται κόστος για την επιχείρηση και είναι πιθανόν να οδηγήσει ακόμα και σε κλείσιμο της επιχείρησης. Μια περίπτωση αποτυχίας της ασφάλειας των πληροφοριακών συστημάτων είναι η τουρκική τράπεζα Imar. Το 2003 η τράπεζα οδηγήθηκε σε πτώχευση ύστερα από προβλήματα αρκετών χρόνων. Οι επιβλέπουσες τραπεζικές αρχές στην Τουρκία παρακολουθούσαν τις συναλλαγές και την πορεία της τράπεζας για περίπου 10 χρόνια ύστερα από την ένδειξη που είχαν για μια ασυνήθιστα υψηλή δανειοδότηση επιχειρήσεων που είχε ο κύριος μέτοχος.

Η πρακτική αυτή της τράπεζας είχε ως αποτέλεσμα να κλονιστεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών και πολλοί καταθέτες να αποσύρουν τα χρήματά τους. Η αδράνεια της τράπεζας προκειμένου να λάβει τα κατάλληλα μέτρα και στον κατάλληλο χρόνο είχαν ως αποτέλεσμα οι εποπτικές αρχές να προχωρήσουν σε ανάκληση της άδειας της τράπεζας και οι καταθέτες να εξασφαλιστούν δια μέσου ενός ειδικού ταμείου.

Η διαπίστωση του πραγματικού μεγέθους του προβλήματος έγινε όταν ο εποπτικός οργανισμός ανέλαβε να ελέγξει τα οικονομικά στοιχεία της τράπεζας. Ο

⁸⁶ Το τοπικό παράρτημα ιδρύθηκε το 1994. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.isaca.gr

έλεγχος κατέδειξε σημαντικά προβλήματα της τράπεζας και συγκεκριμένα παρατηρήθηκε μεγάλη απόκλιση των καταθέσεων της τράπεζας που είχαν δηλωθεί επίσημα στις αρχές και των πραγματικών καταθέσεων που η τράπεζα είχε⁸⁷.

Σύμφωνα με τις σχετικές έρευνες η τεχνολογία πληροφοριών της τράπεζας είχε καταστρέψει ή σβήσει ορισμένες μαγνητικές συναλλαγές της (Ayaz, 2008: 1). Παράλληλα παρατηρήθηκαν δύο βιβλία καταγραφής συναλλαγών⁸⁸. Τα υποκαταστήματα της τράπεζας είχαν τα πραγματικά οικονομικά στοιχεία, αλλά η παραποίηση γινόταν σε κεντρικό επίπεδο δια μέσου των πληροφοριακών συστημάτων. Το ειδικό ταμείο πλήρωσε στους καταθέτες τα χρήματα που είχαν επενδύσει στην τράπεζα δια μέσου των καταθέσεων. Οι κάτοχοι ομολόγων έχασαν τα χρήματά τους, διότι το ταμείο δεν κάλυπτε την κατηγορία αυτή.

4.9.5. Πολιτική Ασφάλειας Πληροφοριακών Συστημάτων

Η ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα κακόβουλης ή με δόλο παρέμβασης στα πληροφοριακά συστήματα της επιχείρησης. Σχετικά με την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων έχουν γίνει αρκετές συζητήσεις παγκοσμίως και υπάρχουν και σχετικά πρότυπα, όπως το ISO 17799: 2005.

Στρατηγική ασφαλείας είναι η εγκαθίδρυση πολιτικής ασφαλείας κατάλληλη για τους πόρους και τον προσανατολισμό της επιχείρησης (Wang, 2005: 1). Η εφαρμογή στρατηγικής ασφαλείας δεν μπορεί να είναι κοινή για όλες τις επιχειρήσεις, καθώς κάθε επιχείρηση έχει διαφορετικές ανάγκες. Μια βιοτεχνική επιχείρηση με μια τράπεζα έχει διαφορετικό αντικείμενο εργασιών και συνεπώς και διαφορετικές ανάγκες ως προς την πολιτική ασφαλείας. Το μέγεθος της επιχείρησης είναι επίσης ένα σημαντικό στοιχείο προκειμένου να χαραχθεί η πολιτική ασφαλείας. Αυξημένο μέγεθος της επιχείρησης σημαίνει μεγαλύτερη πολυπλοκότητα και συνεπώς και μεγαλύτερη ανάγκη μέτρων ασφαλείας. Η πολιτική ασφαλείας χρειάζεται χρόνο

⁸⁷ Το δηλωθέν συνολικό ύψος των καταθέσεων που είχε ήταν περίπου 500 εκατομμύρια δολάρια και το πραγματικό ύψος ήταν πάνω από 5 δισεκατομμύρια δολάρια.

⁸⁸ Το ένα ήταν το επίσημο βιβλίο και το άλλο είχε αποκρυφτεί.

προκειμένου να εφαρμοστεί και δεν μπορεί να αναθεωρηθεί και να εφαρμοστεί άμεσα. Η αλλαγή πολιτικής ασφάλειας απαιτεί τροποποιήσεις σε υλικούς πόρους που δεν μπορούν να γίνουν γρήγορα. Πέραν των υλικών πόρων απαραίτητοι κρίνονται οι ανθρώπινοι πόροι που καλούνται να εφαρμόσουν την οποιαδήποτε πολιτική ασφαλείας επιλέξει να εφαρμόσει μια επιχείρηση.

Η θεωρία του Porter μπορεί να μας δώσει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά τα οποία προσδιορίζουν και επηρεάζουν την επιλεγθείσα στρατηγική ασφαλείας από μια επιχείρηση. Ο Porter ορίζει τη στρατηγική ως «τη δημιουργία μίας μοναδικής και πολύτιμης θέσης, η οποία αναφέρεται σε μία ποικιλία δραστηριοτήτων». Η ασφάλεια των πληροφοριών σε μια αντιστοίχιση της θεωρίας των δυνάμεων του Porter επηρεάζεται από τους παρακάτω παράγοντες:

1. Την απειλή εισόδου (threat of entry).
2. Τη δύναμη των προμηθευτών (supplier power).
3. Τη δύναμη των καταναλωτών (customer power).
4. Τα εσωτερικά συστατικά της επιχείρησης (complements).
5. Τα υποκατάστατα (substitutes).

Ο εσωτερικός ανταγωνισμός και οι αντιπαλότητες επηρεάζουν την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων. Το τμήμα ασφαλείας πληροφοριακών συστημάτων πολλές φορές προκειμένου να επιτύχει την εφαρμογή της πολιτικής ασφαλείας θα πρέπει να έλθει σε επικοινωνία με τα άλλα τμήματα της επιχείρησης. Η επικοινωνία πολλές φορές συναντά δυσκολίες κυρίως λόγω του ανταγωνισμού ή της αντιπαλότητας που μπορεί να έχουν διαφορετικά τμήματα της ίδιας επιχείρησης. Η πολιτική ελέγχου αντιμετωπίζεται πολλές φορές από εργαζόμενους τμημάτων ως μια απειλή που μπορεί να έχουν και ως ένα σύνολο επιπλέον εργασιών που θα τους ζητηθεί προκειμένου να επιτευχθεί η πολιτική ασφαλείας.

Η δύναμη των προμηθευτών είναι άλλος ένας σημαντικός παράγοντας επηρεασμού της πολιτικής ασφαλείας σε μια επιχείρηση. Στους προμηθευτές με την έννοια της πολιτικής ασφαλείας εντάσσονται οι εργαζόμενοι, τα στελέχη και τα άτομα που προμηθεύουν υλικά την επιχείρηση. Η επιχείρηση θα πρέπει να διατηρεί μια αποτελεσματική πολιτική προκειμένου να συνεχίσει να έχει στο δυναμικό της εργαζόμενους με ικανότητες και εξειδίκευση στην ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων. Η επιχείρηση θα πρέπει να ακολουθεί τακτικές προκειμένου να διατηρεί

τα στελέχη αυτά στην επιχείρηση δεδομένου και του γεγονότος ότι έχουν σχετικά μεγάλη ζήτηση στην αγορά εργασίας. Πέραν των ειδικών στα πληροφοριακά συστήματα η επιχείρηση θα πρέπει να φροντίσει να διατηρεί και τα άτομα εκείνα που έχουν δώσει πολύτιμες επιχειρηματικές συμβουλές στην εταιρεία.

Τα εσωτερικά συστατικά της λειτουργίας της επιχείρησης και συγκεκριμένα η καλή λειτουργία της επιτροπής ελέγχου και της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου μπορεί να αυξήσει ουσιαστικά την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων. Ο νόμος SOX έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στα πληροφοριακά συστήματα και συγκεκριμένα στην ασφάλειά τους. Συνολικά η λειτουργία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου αυξάνει σημαντικά την πιθανότητα ανίχνευσης απειλών που μπορεί να προκαλέσουν σημαντικά προβλήματα στα πληροφοριακά συστήματα.

Η δύναμη των καταναλωτών είναι ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων. Οι καταναλωτές των πληροφοριακών συστημάτων είναι κυρίως η ανώτατη διοίκηση μιας επιχείρησης.

Η παρομοίωση της ασφάλειας των πληροφοριακών συστημάτων έγινε με βάση ορισμένους επιχειρηματικούς όρους και έννοιες. Η ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων είναι μια διαρκώς εξελισσόμενη έννοια. Η ασφάλεια μπορεί να επιτευχθεί μόνο δια μέσου της ομαδικότητας γιατί έχει ως βασική προϋπόθεση την επίτευξη συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων της επιχείρησης. Η επίτευξη ή μη της ασφάλειας των πληροφοριακών συστημάτων θα πρέπει να ελέγχεται τακτικά και θα πρέπει να γίνονται επίσης τακτικές αναθεωρήσεις της πολιτικής ασφάλειας με βάση τα ευρήματα της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου και τις σύγχρονες εξελίξεις και πρακτικές.

4.10. Διοικητικός Έλεγχος

4.10.1. Ο Ρόλος του Διοικητικού Ελέγχου

Υπάρχουν δύο βασικά είδη ελέγχων, ο διαχειριστικός και ο διοικητικός έλεγχος. Ο διαχειριστικός έλεγχος αφορά τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Γίνεται συνήθως από εσωτερικούς και από εξωτερικούς ελεγκτές. Ο διοικητικός έλεγχος αφορά τον έλεγχο των άλλων λειτουργιών της επιχείρησης, εκτός των οικονομικών στοιχείων. Χαρακτηριστικά πεδία που μπορεί να ασκηθεί ο διοικητικός έλεγχος εντός άλλων λειτουργιών της επιχείρησης είναι η παραγωγική, η εμπορική, ο εφοδιασμός και το ανθρώπινο δυναμικό.

Η παραγωγική λειτουργία περιλαμβάνει ορισμένους νευραλγικούς υποτομείς για την επιχείρηση που είναι ζωτικής σημασίας για αυτήν. Τέτοιοι υποτομείς είναι ο χώρος παραγωγής, το τεχνικό τμήμα και το τμήμα ποιοτικού ελέγχου. Μια αστοχία ή ένα ελάττωμα ενός προϊόντος μπορεί να έχει απρόβλεπτες συνέπειες για την πορεία, το μέλλον και τη φήμη της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος καλείται να ελαχιστοποιήσει την πιθανότητα η επιχείρηση να εμφανίσει τέτοια προβλήματα, που μπορεί να διακυβεύσουν το μέλλον της. Ο εσωτερικός έλεγχος καλείται να διαπιστώσει κατά πόσο εφαρμόζονται οι προβλεπόμενες διαδικασίες παραγωγής της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος προβλέπεται να εφαρμόσει διαδικασίες προκειμένου να διαπιστώσει όχι μόνο την ύπαρξη ελαττωματικών προϊόντων αλλά και να εξακριβώσει κατά πόσο κοντά στον αριθμητικό στόχο παραγωγής προϊόντων βρίσκεται η επιχείρηση. Ο εσωτερικός έλεγχος υποβοηθά τη διοίκηση προκειμένου να εξακριβώσει πόσο αποτελεσματικά επιτυγχάνονται οι στόχοι που έχει θέσει. Μεταξύ άλλων ο εσωτερικός έλεγχος στο στάδιο της παραγωγής έχει τα παρακάτω καθήκοντα:

1. Οφείλει να εξακριβώσει αν οι τηρούμενες διαδικασίες συμμορφώνονται με τα πρότυπα ISO που έχει επιλέξει να εφαρμόσει η επιχείρηση.
2. Ειδικά για ευπαθή προϊόντα, αν τηρούνται οι συνθήκες θερμοκρασίας των προϊόντων και αν τηρούνται και οι κανόνες υγιεινής.
3. Αν οι ποιοτικοί έλεγχοι των προϊόντων γίνονται αποτελεσματικά εντός της επιχείρησης και αναφέρονται τυχόν προβλήματα στη διοίκηση.
4. Αν τηρούνται οι αρχές της διοίκησης ολικής ποιότητας ή μέρος των αρχών που έχει επιλέξει να εφαρμόσει η διοίκηση.

Η εμπορική λειτουργία απασχολεί επίσης τον εσωτερικό έλεγχο, ο οποίος έχει ως στόχο την καλύτερη λειτουργία της. Οι εσωτερικοί ελεγκτές οφείλουν να προβούν σε μια σειρά από ενέργειες προκειμένου να διαπιστώσουν το επίπεδο λειτουργίας της. Οι εσωτερικοί ελεγκτές οφείλουν να ελέγξουν εάν η αποστολή των εμπορευμάτων γίνεται έγκαιρα και όχι αργοπορημένα προς τους πελάτες. Μια ενδεικνυόμενη πρακτική θα ήταν να ελέγξουν την ημερομηνία παραγγελίας και παράδοσης των εμπορευμάτων:

1. Εάν εκδίδονται τα προβλεπόμενα παραστατικά πώλησης, ώστε να μην αντιμετωπίσει η επιχείρηση τον φόβο των φορολογικών κυρώσεων.
2. Εάν οι επιχείρηση με το σχέδιο μάρκετινγκ έχει κάνει σωστή εκτίμηση των προτιμήσεων των καταναλωτών. Μια λάθος εκτίμηση θα οδηγούσε σε αδιάθετα αποθέματα προϊόντων. Ειδικά σε ευπαθή προϊόντα αυτό θα σήμαινε ακόμη μεγαλύτερη οικονομική ζημία.
3. Να κρίνουν την επάρκεια της έρευνας σχετικά με ευκαιρίες και απειλές για την επιχείρηση. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να διαπιστώνει τα συμπεράσματα.

Η οικονομική λειτουργία αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο που καλείται να εξετάσει ο εσωτερικός έλεγχος. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να ελέγξει κατά πόσο τηρούνται οι εξουσιοδοτήσεις της επιχείρησης για τη λήψη αποφάσεων για επενδυτικά θέματα. Αρμοδιότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι επίσης να εξετάσει και άλλες αντίστοιχες επενδύσεις εταιρειών προκειμένου να εξάγει ορισμένα συμπεράσματα για ορισμένες υπερτιμολογήσεις. Βασικό καθήκον του εσωτερικού ελέγχου είναι να διαπιστώσει εάν καταγράφονται όλες οι συναλλαγές της επιχείρησης και εάν οι οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης είναι ακριβείς. Πέραν αυτών όμως ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να ελέγξει και το πεδίο της διοικητικής λογιστικής και εάν γίνεται σωστός καταμερισμός των εξόδων της επιχείρησης. Το σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό διότι η τιμολογιακή πολιτική της επιχείρησης βασίζεται στο κόστος ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να ελέγξει την ασφάλεια του μηχανογραφημένου συστήματος καταγραφής των συναλλαγών της επιχείρησης και εάν έχουν πρόσβαση σε αυτό μόνο τα κατάλληλα άτομα που πρέπει να έχουν.

Ο εφοδιασμός αποτελεί επίσης μια λειτουργία της επιχείρησης. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει να διαπιστώσει εάν οι αγορές που κάνει η επιχείρηση με τους

προμηθευτές είναι συμφέρουσες για την επιχείρηση. Τα στοιχεία της ποιότητας των προϊόντων, της τιμής και οι όροι αποπληρωμής των προϊόντων που αγοράζει η επιχείρηση αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης του εσωτερικού ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος οφείλει επίσης να ελέγξει εάν το κόστος αποθήκευσης των προϊόντων κινείται σε λογικά επίπεδα και να καταθέσει προτάσεις προκειμένου να μειωθεί. Σχετικά με την αποθήκη ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να διαπιστώσει εάν και κατά πόσο η φυσική απογραφή συμφωνεί με το βιβλίο αποθήκης.

Η λειτουργία του ανθρώπινου δυναμικού είναι πάρα πολύ σημαντική, διότι χωρίς τον παράγοντα άνθρωπο ουδεμία επιχείρηση μπορεί να λειτουργήσει. Το ζητούμενο στις μέρες μας είναι η ύπαρξη ποιοτικού ανθρώπινου δυναμικού, που όμως έχει ως προϋπόθεση την εφαρμογή ορισμένων διαδικασιών εντός της επιχείρησης. Ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να διαπιστώσει το επίπεδο των εργασιακών σχέσεων εντός της επιχείρησης και το πνεύμα συνεργασίας. Κρίνεται αναγκαίο να ελέγξει εάν τηρούνται οι διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού που έχει αποφασίσει να εφαρμόσει η επιχείρηση. Η ικανοποίηση του εργαζόμενου είναι βασική παράμετρος προκειμένου να αποδώσει. Ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να διαπιστώσει τις συνθήκες εργασίας του εργαζομένου, τη σχέση που έχει αυτός με τη διοίκηση και τη γενικότερη ικανοποίησή του.

Σχετικά με το εύρος των δραστηριοτήτων του εσωτερικού ελέγχου ο καλύτερος τρόπος να αποδοθεί το σύνολο των δραστηριοτήτων του είναι το υπόδειγμα των 10 κύκλων⁸⁹ (Φίλος, 2004: 18).

⁸⁹ Οι δέκα αυτοί κύκλοι είναι η διοίκηση, οι προμήθειες, η παραγωγή και η διαχείριση αποθεμάτων, οι πωλήσεις, το προσωπικό, τα πάγια, η χρηματοοικονομική διοίκηση, τα λογιστικά θέματα, η μηχανογράφηση και οι λοιπές λειτουργίες.

4.10.2. Ο Ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στο Διοικητικό Συμβούλιο και στη Διοίκηση

Η ανώτατη διοίκηση της επιχείρησης είναι υπεύθυνη για τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου της. Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί μια εκ των πηγών πληροφόρησης για τη διοίκηση προκειμένου να εκφράσει την άποψή της σχετικά με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Μερικές άλλες πηγές πληροφόρησης που βοηθούν τη διοίκηση στην εξαγωγή συμπερασμάτων είναι:

1. Η αξιολόγηση των τάσεων των οικονομικών στοιχείων της επιχείρησης και η επίδραση των αλλαγών στην πορεία της επιχείρησης.
2. Μια αναφορά από τους προϊσταμένους των βασικών λειτουργιών της επιχείρησης προκειμένου να διαθέτει η επιχείρηση αποτελεσματικά συστήματα εσωτερικού ελέγχου.
3. Μια αναφορά για τα γεγονότα που έχουν συντελεστεί μετά την κατάρτιση του ισολογισμού και έχουν σημαντική επίδραση στα οικονομικά στοιχεία.
4. Αναφορά από τους προϊστάμενους των τμημάτων σχετικά με τα αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί και τους στόχους που έχουν τεθεί.
5. Χρησιμοποίηση της γνώμης των εξωτερικών ελεγκτών και των ευρημάτων τους.

Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί μια βασική πηγή πληροφόρησης της διοίκησης που τη βοηθά σημαντικά στην αντίληψή της για τη λειτουργία της επιχείρησης και στη λήψη βελτιωτικών κινήσεων. Ο εσωτερικός έλεγχος βοηθά σε θέματα πληροφόρησης, τόσο την ανώτατη διοίκηση, όσο και τους προϊσταμένους των τμημάτων. Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην πληροφόρηση των προϊσταμένων των τμημάτων προκειμένου να εξακριβώσουν ενδεχόμενες αποκλίσεις από τους στόχους τους. Ο έγκυρος εντοπισμός των αποκλίσεων από τον εσωτερικό έλεγχο θα επιτρέψει στους προϊσταμένους των τμημάτων να πραγματοποιήσουν τις κατάλληλες αλλαγές προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους.

Η σημασία και η έμφαση στον έλεγχο ως σημαντικό εργαλείο της διοίκησης είχε δοθεί από πολύ νωρίς. Το γραφειοκρατικό υπόδειγμα που ανέπτυξε ο Weber το

1947 στηρίχθηκε στον έλεγχο προκειμένου να επιβεβαιώσει η διοίκηση ότι τηρήθηκαν οι εντολές που είχε δώσει. Οι Govindarajan και Fisher διαπίστωσαν ότι στρατηγική και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου συνδέονται με την αποτελεσματικότητα (Melville, 2003: 212).

Σύμφωνα με τον Melville (2003) οι εσωτερικοί ελεγκτές αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα του ρόλου που έχουν να διαδραματίσουν στο μέλλον για μια επιχείρηση. Γίνεται πλέον αντιληπτό ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές δεν αρκούνται μόνο στην παροχή χρηματοοικονομικών πληροφοριών στην ανώτατη διοίκηση, αλλά παρέχουν και μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες. Η εκτέλεση των καθηκόντων των εσωτερικών ελεγκτών επηρεάζει σημαντικά την ποιότητα της στρατηγικής διοίκησης. Ο εσωτερικός έλεγχος εμπλέκεται και στην ποιότητα της εταιρικής διακυβέρνησης, καθώς η εταιρική διακυβέρνηση, περιλαμβάνει μη χρηματοοικονομικά στοιχεία.

4.10.3. Ο Ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου στη Στρατηγική Διοίκηση

Τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου παρέχουν παραδείγματα σχετικά με τα είδη βεβαιωτικών εργασιών, όπως χρηματοοικονομικών, συμμόρφωσης, συστήματος ασφαλείας και ελέγχους συμμόρφωσης (Hass, Abdoolmohammadi and Burnaby, 2006: 837). Οι συμβουλευτικές εργασίες του εσωτερικού ελεγκτή μπορεί να είναι η παροχή συμβουλών σχετικά με τους φόβους για τα συστήματα ελέγχου προς τη διοίκηση, η συμμετοχή σε ομάδες ποιότητας της εταιρείας και η συμμετοχή και η άποψη των εσωτερικών ελεγκτών κατά την καταγραφή των εφαρμοστέων πολιτικών της επιχείρησης. Εκτός των χρηματοοικονομικών ελέγχων στις αρμοδιότητες του σύγχρονου εσωτερικού ελεγκτή περιλαμβάνονται και η διενέργεια λειτουργικών ελέγχων. Όλες οι παραπάνω εργασίες του εσωτερικού ελεγκτή προσθέτουν πραγματική αξία στην επιχείρηση και αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την επιχείρηση προκειμένου αυτή να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Ο εσωτερικός έλεγχος της επιχείρησης προκειμένου να προσθέτει αξία στην επιχείρηση θα πρέπει να συνδέεται με τις ανάγκες των άμεσα ενδιαφερόμενων (stakeholders) για αυτήν, συμπεριλαμβανομένης της επιτροπής ελέγχου, της διοίκησης και των εξωτερικών ελεγκτών (Hass, Abdoolmohammadi and Burnaby, 2006: 839).

4.10.4. Η Συνεισφορά του Εσωτερικού Ελέγχου στη Βελτίωση των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος έχει πολύ θετική επίδραση στη βελτίωση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Η διοίκηση στις μεγάλες επιχειρήσεις και σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε πολλούς κλάδους αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες να ελέγχει εάν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου λειτουργούν αποτελεσματικά. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στον τομέα της αξιολόγησης των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

Η επιχειρηματική ιστορία έχει καταδείξει την ανάγκη και τη συνεισφορά του εσωτερικού ελέγχου στη βελτίωση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν δύο τράπεζες⁹⁰. Οι εσωτερικοί ελεγκτές των τραπεζών αυτών και στις δύο περιπτώσεις επισήμαναν δυσλειτουργίες των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου προς τη διοίκηση και μάλιστα έκαναν ορισμένες προτάσεις προκειμένου αυτές να εξαλειφθούν. Οι διοικήσεις των τραπεζών παρά τις προειδοποιήσεις δεν έλαβαν τα απαιτούμενα μέτρα με αποτέλεσμα να υποστούν τεράστιες ζημιές, λόγω απωλειών που κατέγραψαν τα διάφορα χρηματοοικονομικά προϊόντα τους. Η ζημία ήταν τόσο μεγάλη που αναγκάστηκαν να χρεοκοπήσουν.

⁹⁰ Η πρώτη ήταν η Bank of Credit and Commerce το 1991 και η δεύτερη ήταν η Barings Bank το 1995.

4.11. Εταιρικά Σκάνδαλα και Εσωτερικός Έλεγχος

Τα εταιρικά σκάνδαλα έθεσαν στην επικαιρότητα την ανάγκη θέσπισης κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης. Μια σημαντική προσπάθεια για τον σκοπό αυτό έγινε το 1992 με την Επιτροπή Cadbury. Οι προτάσεις της επιτροπής πήραν τον τίτλο «Code of Best Practices». Ο συγκεκριμένος κώδικας αποτέλεσε σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη της εταιρικής διακυβέρνησης διεθνώς. Κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας ιστορίας έχουν συντελεστεί μεγάλα και πολλά εταιρικά σκάνδαλα. Στην ενότητα αυτή θα αναφέρουμε ορισμένα τα οποία έγιναν ιδιαίτερα γνωστά.

Τα οικονομικά σκάνδαλα που έγιναν ευρέως γνωστά και έφεραν στην επικαιρότητα την ανάγκη θεσμοθέτησης και αποτελεσματικής λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου ήταν κυρίως αυτά της Enron και της Worldcom. Τα οικονομικά αυτά σκάνδαλα συγκλόνισαν τον επιχειρηματικό κόσμο τον Η.Π.Α.. Πέραν αυτών των οικονομικών σκανδάλων είναι άξια αναφοράς μερικά άλλα οικονομικά σκάνδαλα που συνέβησαν στις Η.Π.Α. και χρονικά τοποθετούνται πριν από αυτά της Enron και της Worldcom. Τα σκάνδαλα αυτά είναι της Maxwell το 1991 και της Grenfell το 1996.

Το σκάνδαλο της εταιρείας Maxwell έγινε γνωστό το 1991 και αφορούσε την εταιρεία που ίδρυσε ο Robert Maxwell. Ο Maxwell είχε ιδρύσει έναν όμιλο επιχειρήσεων που ακολουθούσε τακτικές χαμηλής φορολόγησης μέσω συναλλαγών με offshore εταιρείες και χρηματοδότησης φιλανθρωπικών ιδρυμάτων. Μετά το θάνατο του ιδρυτή της αποκαλύφθηκαν μια σειρά οικονομικών σκανδάλων της εταιρείας. Συγκεκριμένα, έγινε γνωστό ότι η εταιρεία είχε λάβει χρήματα από τις επιχειρήσεις του ομίλου χωρίς τις κατάλληλες εγκρίσεις από τους εποπτικούς θεσμούς και χωρίς την απαραίτητη ενημέρωση στο επενδυτικό κοινό. Το γεγονός αυτό ήταν αποτέλεσμα της καλής σχέσης του Maxwell με εσωτερικούς και εξωτερικούς ελεγκτές, με επιχειρηματίες και ρυθμιστικές αρχές.

Η Xerox είναι μια εταιρεία που δραστηριοποιείται στην παροχή περιφερειακών προϊόντων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Το 2000 προέκυψε διόγκωση εσόδων κατά 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Ελεγκτική εταιρεία ήταν η KPMG (Γαγάνης και Ζοπουνίδης, 2008: 34).

Η Enron είναι μια εταιρεία που δραστηριοποιείται στις Η.Π.Α. στον ενεργειακό κλάδο. Το 2001 οι Η.Π.Α. συγκλονίστηκαν από το σκάνδαλο της Enron και την

ευθύνη που είχε για αυτό μια από τις τότε μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες, η Arthur Andersen. Το μεμπτό της υπόθεσης ήταν ότι η εταιρεία απέκρυπτε χρέη και ζημίες από τα ενδιαφερόμενα μέρη και αύξανε τα κέρδη με παραπλανητικές και ψευδείς συναλλαγές, όπως η καταγραφή εσόδων για μελλοντικές προσφερόμενες υπηρεσίες. Αποτέλεσμα ήταν να υποστεί μεγάλη ζημία η φήμη της εταιρείας Enron και να οδηγηθεί στο κλείσιμο μια από τις πέντε μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες παγκοσμίως, η Arthur Andersen. Μεγάλη ευθύνη στην υπόθεση αυτή είχαν οι εσωτερικοί και εξωτερικοί ελεγκτές που υπέγραφαν τις οικονομικές καταστάσεις, χωρίς να προβαίνουν στις ενδεικνυόμενες ελεγκτικές διαδικασίες προκειμένου να οδηγούνται σε ασφαλή συμπεράσματα. Τα στελέχη της επιχείρησης αυτής έχοντας εσωτερική πληροφόρηση ρευστοποιήσαν τις μετοχές που κατείχαν στην επιχείρηση πριν έρθει στη δημοσιότητα το οικονομικό σκάνδαλο της εταιρείας και απολέσουν την αξία της μετοχής.

Το σκάνδαλο της επιχείρησης Worldcom αποτελεί ένα από τα οικονομικά σκάνδαλα που ήταν ορόσημο για τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και ήταν αφορμή για αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων. Η Worldcom ήταν μια επιχείρηση με τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες. Το 2002 η διοίκηση της επιχείρησης έχοντας ορισμένες αμφιβολίες για την ακρίβεια των οικονομικών στοιχείων ζήτησε από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης να προβεί σε έλεγχο ορισμένων οικονομικών συναλλαγών. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε και βγήκαν ορισμένα πολύ σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την πρακτική κερδών που ακολουθούσε η επιχείρηση. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκε ότι η επιχείρηση αντί να καταχωρεί ορισμένα έξοδα για χρήση τα καταχωρούσε λογιστικά ως επενδύσεις. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να μην υπολογίζονται στα έξοδα εντός του οικονομικού έτους, αλλά διαχρονικά μέσω των αποσβέσεων. Η επιχείρηση εφαρμόζοντας αυτή την τακτική έδειχνε μεγαλύτερα κέρδη και η τιμή της μετοχής της επιχείρησης ήταν σε πολύ υψηλά επίπεδα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι ο ιδρυτής της επιχείρησης έλαβε δάνεια ύψους 400 εκατομμυρίων δολαρίων χωρίς να καταγραφούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης (Γαγάνης και Ζοπουνίδης, 2008: 40).

Η εταιρείες AOL, Adelphia και Global Crossing έγιναν ιδιαίτερα γνωστές για τα εταιρικά σκάνδαλα στις Η.Π.Α. το 2002. Η AOL δραστηριοποιείται στις τηλεπικοινωνίες και ενώ η αγορά διαφήμισης μειωνόταν η εταιρεία αύξανε

πλασματικά τα έσοδά της παρουσιάζοντας ως έσοδα συμφωνίες με διαφημιστές και εφοδιαστές όχι με χρηματικά ποσά, αλλά με άλλα ανταλλάγματα. Την AOL την ήλεγχε η εταιρεία Ernst & Young. Η Adelphia δραστηριοποιούνταν στον χώρο των τηλεπικοινωνιών και των παροχών υπηρεσιών διαδικτύου. Η εταιρεία αύξησε τα κέρδη της με αύξηση κεφαλαιοποιημένων δαπανών και απόκρυψη χρεών. Χαρακτηριστικό είναι ότι η οικογένεια Rigas, είχε στην κατοχή της 3.1 δισεκατομμύρια από δάνεια που πήρε η εταιρεία, αλλά δεν είχαν καταγραφεί στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Ελέγκτρια εταιρεία ήταν η Delloite. Η εταιρεία Global Crossing είναι μια εταιρεία που δραστηριοποιείται και αυτή στον χώρο των τηλεπικοινωνιών στις Η.Π.Α., η οποία δεν εμφάνιζε έγγραφα σχετικά με τις λογιστικές πολιτικές που εφαρμόζε. Κατηγορήθηκε επίσης και για περίεργες συναλλαγές με χρηματοοικονομικά μέσα, όπως Swaps.

Μετά το 2002 ακολούθησαν και άλλα οικονομικά σκάνδαλα με το ιδιαίτερα γνωστό οικονομικό σκάνδαλο της Parmalat το 2004. Η εταιρεία Parmalat οδηγήθηκε σε πτώχευση ύστερα από τη δημοσιοποίηση στοιχείων σχετικά με πλασματικές δημοσιεύσεις στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων. Υπεύθυνη ελεγκτική εταιρεία ήταν η Grant Thornton. Η Parmalat είχε κατηγορηθεί για πλαστογράφηση εγγράφου όπου φαίνεται να υπήρχε στην τράπεζα Bank of America προθεσμιακός λογαριασμός 4,98 δισεκατομμύρια δολάρια (Γαγάνης και Ζοπουνίδης, 2008: 40).

Η γαλλική τράπεζα Societe Generale είναι μια περίπτωση σκανδάλου που συγκλόνισε την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη το 2008. Μεγάλη ευθύνη για τη διενέργεια του οικονομικού αυτού σκανδάλου φέρει ο Ζερόμ Κερβιέλ ο οποίος ήταν χρηματιστής και είχε επενδύσει χωρίς την έγκριση της διοίκησης της τράπεζας περίπου 50 δις ευρώ σε παράγωγα με αποτέλεσμα η τράπεζα να καταγράψει ζημιές ύψους 4,9 δις ευρώ. Χαρακτηριστικό του μεγέθους του κινδύνου που ήταν εκτεθειμένη η τράπεζα είναι ότι η τράπεζα βρέθηκε ένα βήμα πριν τη χρεοκοπία. Ο Ζερόμ Κερβιέλ πρωτοδίκως καταδικάστηκε ως ένοχος για απάτη και απιστία.

Ένα μεγάλο οικονομικό σκάνδαλο που συγκλόνισε τον κόσμο ήταν αυτό της εταιρείας Lehman Brothers. Η Lehman Brothers ήταν μια εταιρεία παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Το 2008 η εταιρεία Lehman Brothers έγινε η μεγαλύτερη εταιρεία που κήρυξε χρεοκοπία μέχρι εκείνη την εποχή στην ιστορία των Η.Π.Α. (Liu and Schaefer, 2011: 79). Η εταιρεία φρόντιζε τα αποκρύπτει τις

πραγματικές υποχρεώσεις της δια μέσου ορισμένων τεχνικών ανταλλαγής. Η επιχείρηση επίσης εμφάνιζε μεγαλύτερη αξία πωλήσεων από την πραγματική.

Η τράπεζα Anglo Irish ήταν ένα παράδειγμα τράπεζας που οι διοικήσεις της κατηγορήθηκαν έντονα για τις επενδυτικές της επιλογές. Η Anglo Irish είναι μια τράπεζα με έδρα το Δουβλίνο της Ιρλανδίας. Το 2008 σημειώθηκε μεγάλη πτώση στις τιμές των ακινήτων στην Ιρλανδία με αποτέλεσμα να επηρεαστεί και η Anglo Irish που είχε χορηγήσει μεγάλα δάνεια σε κατασκευαστές κατοικιών. Τον Δεκέμβριο του 2008 η ιρλανδική κυβέρνηση αποφάσισε να εθνικοποιήσει την τράπεζα υπό τον φόβο της κατάρρευσής της λόγω της έλλειψης ρευστότητας.

Η επιχείρηση Satyam Computer Service είναι μια ινδική εταιρεία παροχής πληροφοριακών υπηρεσιών. Η εταιρεία Satyam χαρακτηρίζεται και ως η εταιρεία Enron της Ινδίας (Basilico, 2012: 144). Η έλλειψη εμπιστοσύνης για την αξιοπιστία της εταιρείας άρχισε από το τέλος του 2008⁹¹. Η Παγκόσμια Τράπεζα ανακοίνωσε τον αποκλεισμό της Satyam από τους διαγωνισμούς προμηθειών της τράπεζας. Οι λόγοι ήταν ότι η Satyam χρησιμοποιούσε παράνομες μεθόδους δωροδοκώντας μέλη της τράπεζας. Στις 7 Ιανουαρίου 2009 ο Ramalinga Raju παραιτήθηκε από την προεδρία του Δ.Σ. της εταιρείας παραδεχόμενος την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων (Basilico, 2012: 145).

⁹¹ Το 2008 η εταιρεία εξαγόρασε δύο εταιρείες του μεγαλομετόχου της Satyam, οι οποίες ασχολούνταν με τον χώρο των κατασκευών.

4.12. Συγκρούσεις Συμφερόντων

Οι άνθρωποι αποτελούν σημαντικούς πόρους για τις επιχειρήσεις που τους χρησιμοποιούν κατά τη διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας προκειμένου να επιτευχθεί η τελική παραγωγή των αγαθών ή υπηρεσιών. Πολλές φορές τα άτομα που εργάζονται στην ίδια επιχείρηση δεν έχουν τον ίδιο σκοπό ο οποίος είναι η ευημερία της επιχείρησης, αλλά αρκετές είναι οι φορές που προτιμούν να προτάξουν το προσωπικό τους συμφέρον. Η σχέση εντολέα – εντολοδόχου είναι πολύ σημαντική για την επιχείρηση. Οι μέτοχοι μιας επιχείρησης είναι οι εντολείς που δίνουν την εξουσία της διοίκησης σε μια ομάδα ατόμων και παράλληλα τους εξουσιοδοτούν να πράττουν για λογαριασμό τους και προς το συμφέρον τους. Πολλές φορές οι εντολοδόχοι δεν εργάζονται για το συμφέρον των εντολέων τους, αλλά για το προσωπικό τους συμφέρον. Αυτή η περίπτωση είναι γνωστή ως σύγκρουση συμφερόντων (conflict of interest). Δύο είναι τα κύρια είδη σύγκρουσης συμφερόντων που πολύ συχνά παρατηρούμε εντός της επιχείρησης (Φίλος, 2004: 50):

Πίνακας 4.1: Συγκρούσεις Συμφερόντων

<u>Σύγκρουση συμφερόντων</u>
A. Μέτοχοι (εντολείς) με τα διοικητικά στελέχη
B. Μεγαλομέτοχοι και μικρομέτοχοι

Το πρώτο είδος των συγκρούσεων αφορά τη συμπεριφορά των διοικητικών στελεχών, τα οποία προτάσσουν το προσωπικό τους συμφέρον υπεράνω του εταιρικού συμφέροντος και οφέλους⁹². Τα διοικητικά στελέχη προτιμούν να εμφανίζουν την επιχείρηση ως κερδοφόρα και οικονομικά υγιή προκειμένου να απολαύσουν τις παροχές των επιπρόσθετων αμοιβών της. Η προσπάθεια εμφάνισης κερδοφορίας και οικονομικής ευημερίας πολλές φορές επιτυγχάνεται δια μέσου της

⁹² Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών είναι όταν τα διοικητικά στελέχη πραγματοποιούν ανώφελα έξοδα τα οποία καλείται αργότερα η επιχείρηση να τα πληρώσει. Ορισμένα τέτοια έξοδα μπορεί να είναι πολυτελή ταξίδια αναψυχής, ακριβός τρόπος ζωής στα επαγγελματικά ταξίδια, πολυτελή γραφεία και υπερβολικές παροχές της επιχείρησης προς τα στελέχη.

δημιουργικής λογιστικής και δεν είναι προϊόν της απεικόνισης της πραγματικής οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης.

Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία των συγκρούσεων μέσα σε μια επιχείρηση αναφέρεται στη σύγκρουση του μεγαλομετόχου με τους λοιπούς μετόχους της επιχείρησης. Ο κύριος μέτοχος εκμεταλλευόμενος τα αυξημένα ποσοστά συμμετοχής του στο διοικητικό συμβούλιο μπορεί να επιβάλλει διάφορες αποφάσεις που ουσιαστικά εξυπηρετούν το δικό του συμφέρον και όχι το συμφέρον της επιχείρησης⁹³.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ένα αναγκαίο και πολύτιμο εργαλείο που μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην ενίσχυση της ποιότητας της εταιρικής διακυβέρνησης και να αποτρέπει φαινόμενα σύγκρουσης συμφερόντων. Βασικό και απαραίτητο συστατικό στοιχείο για την αποτελεσματική εφαρμογή των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου είναι τα άτομα εκείνα που έχουν την ευθύνη να ελέγχουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου, να είναι πραγματικά ανεξάρτητα και τα ίδια να υφίστανται όσο το δυνατόν λιγότερες περιπτώσεις σύγκρουσης συμφερόντων. Ο βαθμός αντιμετώπισης θεμάτων σύγκρουσης συμφερόντων από το σύστημα εσωτερικού ελέγχου έγκειται στον βαθμό αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (Φίλος, 2004: 50).

⁹³ Για παράδειγμα, μπορεί να εγκρίνει την προμήθεια υλικών από μια επιχείρηση η οποία έχει πάλι ως κύριο μέτοχο τον μεγαλομέτοχο της επιχείρησης. Για τα αντίστοιχα υλικά ενδεχομένως υπάρχει φθηνότερη προσφορά, ωστόσο επιλέγεται η συγκεκριμένη εταιρεία με κύριο γνώμονα τη μετοχική σχέση του μεγαλομετόχου. Συνηθισμένη περίπτωση σύγκρουσης των μετόχων είναι η έλλειψη λογοδοσίας της διοίκησης στους μικρομετόχους της επιχείρησης. Οι μέτοχοι είναι αναγκαίο να αντιμετωπίζονται ισότιμα και να ενημερώνονται λεπτομερώς για τα θέματα που απασχολούν την επιχείρηση.

4.13. Η Απάτη

4.13.1. Η έννοια της Απάτης

Σχετικά με την έννοια της απάτης έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί. Η απάτη ως φαινόμενο εμφανίζεται από την αρχή της συγκρότησης των ανθρώπων και της εμφάνισης οργανωμένης κοινωνίας. Η απάτη συνδέεται πολλές φορές με την προσπάθεια των ανθρώπων να αποκτήσουν παράνομα περιουσιακά στοιχεία τρίτων με σκοπό το ίδιο όφελος. Οι ορισμοί σχετικά με την έννοια της απάτης διαφέρουν και στο σημείο αυτό θα παρατεθούν δύο επικρατούντες ορισμοί. Η απάτη ορίζεται από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών ως «παράνομη πράξη που χαρακτηρίζεται από εξαπάτηση, απόκρυψη και κατάχρηση της εμπιστοσύνης». Η ομοσπονδία λογιστών απάτης⁹⁴ ορίζει την απάτη ως «τη χρήση ξένων περιουσιακών στοιχείων για προσωπικό πλουτισμό δια μέσου της σκόπιμης κατάχρησης ή μη σωστής εφαρμογής των πόρων και των περιουσιακών στοιχείων μιας επιχείρησης» (Pickett, 2005: 164). Η έννοια της απάτης συναντάται σε περισσότερες από 300 αναφορές σε ομοσπονδιακούς ποινικούς κώδικες και ο όρος εμφανίζεται πολύ περισσότερο μετά την ψήφιση του SOX (Moeller, 2009: 575).

Η απάτη είναι μια εκδήλωση συμπεριφοράς ορισμένων ατόμων που προσπαθούν να έχουν οικονομικό όφελος από ορισμένες δραστηριότητες. Οι λόγοι όμως προκειμένου ένα άτομο να μπορεί να διαπράξει μια απάτη υφίστανται και είναι αναγκαίο να εξεταστούν. Οι λόγοι απάτης είναι οι παρακάτω και αποτελούνται από τέσσερα συστατικά στοιχεία (Pickett, 2005: 164):

1. Κίνητρο: Η οικονομική ανάγκη του ανθρώπου οδηγεί το άτομο στην τάση διάπραξης παράνομων συμπεριφορών προκειμένου να επιβιώσει οικονομικά ή να βελτιώσει την οικονομική του θέση. Σημαντικό στοιχείο αύξησης του κινήτρου της απάτης είναι η συμπεριφορά της επιχείρησης στον εργαζόμενο. Η δυσαρέσκεια του εργαζομένου πολλές φορές έχει ως απότοκο τη διάπραξη της απάτης. Σχετικά με τα κίνητρα της απάτης θα μπορούσε να αναφερθεί ότι

⁹⁴ Η ομοσπονδία ονομάζεται Association of Fraud Examiners (ACFE).

υπάρχουν διάφορες αιτίες που μπορεί να οδηγήσουν ένα άτομο στην διάπραξη απάτης. Μερικοί από τους οποίους είναι οι παρακάτω:

- 1.1. Οι υψηλοί στόχοι στα κέρδη, οι οποίοι λόγω μιας ενδεχόμενης οικονομικής ύφεσης δεν είναι ρεαλιστικοί.
- 1.2. Ο ανταγωνισμός που διέπει τη λειτουργία της επιχειρηματικής κοινότητας και τους ωθεί στην εμφάνιση καλών έστω και πλασματικών οικονομικών στοιχείων.
- 1.3. Η δύναμη των μετόχων που πολλές φορές πιέζουν προκειμένου να έχουν υψηλότερο μέρισμα για ένα συγκεκριμένο οικονομικό έτος.
- 1.4. Η ανάγκη δανεισμού και η αναγκαία προϋπόθεση για τον δανεισμό μιας επιχείρησης που είναι η ύπαρξη υγιών οικονομικών στοιχείων.
- 1.5. Οι αμοιβές της διοίκησης και το υψηλό ύψος των αμοιβών της ειδικά σε περίπτωση κερδών αποτελεί έναν σημαντικότερο παράγοντα που επιδρά θετικά στην παραποίηση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.
2. Το ύψος του οφέλους: Όσο μεγαλύτερο είναι το οικονομικό όφελος για ένα άτομο από τη διάπραξη μιας απάτης, τόσο πιθανότερο είναι αυτό το άτομο να προβεί στη διάπραξή της.
3. Η δυνατότητα: Χωρίς την κατάλληλη ευκαιρία ένα άτομο δεν μπορεί να διαπράξει απάτη. Η διάπραξη απάτης είναι εφικτή όταν το σύστημα ασφαλείας της επιχείρησης του δίδει τη δυνατότητα αυτή. Σύμφωνα με έρευνα του Nottingham Business School η οποία βασίστηκε σε 200 εταιρείες, βρέθηκε ότι οι managers μεσαίου επιπέδου είναι πιο επιρρεπείς στο να διαπράξουν μια απάτη, λόγω της βαθιάς γνώσης που έχουν σχετικά με την επιχείρηση (Pickett, 2005: 165).
4. Απόκρυψη: Η απάτη δεν είναι μόνο κλοπή περιουσιακών στοιχείων ή πόρων της επιχείρησης, αλλά συνδέεται και με την απόκρυψη γεγονότων. Η δημιουργική λογιστική είναι επίσης απάτη και μάλιστα έχει και ποινικές συνέπειες για το άτομο που θα την διαπράξει. Σε αντίθεση με την κλοπή περιουσιακών στοιχείων η απάτη απόκρυψης λογιστικών γεγονότων θεωρείται ότι είναι πιο δύσκολη στον εντοπισμό της.

Αναφέρθηκαν τα κίνητρα και οι παράγοντες που ωθούν ένα άτομο στη διάπραξη απάτων. Η απάτη σαν εκδήλωση συμπεριφοράς δεν εμφανίζεται με έναν μόνο τρόπο, αλλά αντίθετα εμφανίζεται με ποικίλους τρόπους. Πρέπει να σημειωθεί

ότι δεν έχει αναφερθεί κάποια νόμιμη έννοια της απάτης (Pickett, 2005: 165). Μερικοί τρόποι εκδήλωσης της απάτης είναι οι παρακάτω:

1. Κλοπή: Αναφέρεται στην κλοπή περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης από άτομα με παράνομο τρόπο. Στην κατηγορία της κλοπής συμπεριλαμβάνεται και η δημιουργική λογιστική που γίνεται με σκόπιμο τρόπο.
2. Δωροδοκία: Δίδεται ένα χρηματικό ποσό ή κάποιο δώρο από ορισμένα άτομα σε κάποιους εργαζόμενους σε θέσεις κλειδιά, προκειμένου οι πρώτοι να εξασφαλίσουν μια ενέργεια των εργαζόμενων που θα έχει ως συνέπεια να κερδίσουν οικονομικά.
3. Πλαστογραφία: Γίνεται συνήθως με τα παραστατικά συναλλαγών της επιχείρησης και έχει σκοπό να χρησιμοποιηθούν τα παραστατικά ως αποδείξεις για παραπλανητική εικόνα της επιχείρησης.
4. Συνωμοσία: Συνωμοσία είναι μια άτυπη συμφωνία δύο ή περισσότερων ατόμων για τη διεξαγωγή μιας παράνομης και ανήθικης πράξης.

Η απάτη είναι ένα φαινόμενο το οποίο εκδηλώνεται με τους παραπάνω τρόπους όπως αναφέρθηκε και έχει ως συνέπεια την οικονομική ζημία της επιχείρησης και το παράνομο οικονομικό όφελος του διαπράξαντος την απάτη. Οι διοικήσεις των εταιρειών οφείλουν να ελέγχουν αποτελεσματικά την επιχείρησή τους προκειμένου να αποφύγουν τις αρνητικές συνέπειες μιας απάτης. Ορισμένες ενέργειες για την αποφυγή της απάτης θα μπορούσε να ήταν:

1. Έλεγχος των οικονομικών στοιχείων της επιχείρησης και των αριθμών που αποτυπώνουν τις δραστηριότητες της επιχείρησης. Μια ασυνήθιστη αύξηση ή μείωση μπορεί να είναι ένδειξη απάτης.
2. Παραποιημένα έγγραφα, όπως διορθωμένα στοιχεία σε έγγραφα ίσως έγιναν προκειμένου να διαπραχθεί μια απάτη.
3. Η εξαφάνιση ορισμένων σημαντικών εγγραφών μπορεί να αποτελεί ένα σημάδι προσπάθειας από κάποιους να παρεμποδίσουν την εύρεση μιας απάτης.
4. Η χρήση διορθωτικού υγρού σε ορισμένα έγγραφα μπορεί να σημαίνει ότι κάποια άτομα ήθελαν να αποκρύψουν ορισμένα στοιχεία.
5. Ορισμένες επισημάνσεις από προμηθευτές οι οποίοι αναφέρουν ότι ορισμένες συναλλαγές με την επιχείρηση δεν καταγράφονται επίσημα και παρατηρούνται κάποιες ασυνήθιστες ενέργειες κατά την παραλαβή των εμπορευμάτων.

4.13.2. Μέσα Ανακάλυψης της Απάτης

Η απάτη είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται στις επιχειρήσεις και στους οργανισμούς και το οποίο επιδρά αρνητικά στην επίτευξη των στόχων της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας. Το γεγονός αυτό δεν αφήνει αδιάφορες τις επιχειρήσεις, οι οποίες με μια σειρά ενεργειών προσπαθούν να το εξαλείψουν, όσο το δυνατόν περισσότερο. Η πάταξη της πιθανότητας απάτης δεν είναι δυνατή, ωστόσο γίνονται προσπάθειες να περιοριστεί. Μερικές ενέργειες προκειμένου να ανακαλυφθεί μια ενδεχόμενη απάτη είναι η συλλογή πληροφοριών. Η συλλογή πληροφοριών για μια απάτη μπορεί να προέρχεται από πολλούς τρόπους:

1. Ένα σύστημα ελέγχου που θα επιβεβαιώνει τα υπόλοιπα των λογαριασμών της επιχείρησης θα μπορούσε να συμβάλλει σε αυτόν το σκοπό.
2. Η τοποθέτηση ενός κουτιού όπου θα μπορούν οι εμπλεκόμενοι της επιχείρησης και οποιοδήποτε άτομο να καταθέσει ένα έγγραφο καταγγελίας θα ήταν χρήσιμο.
3. Τα παράπονα των πελατών της επιχείρησης και των προμηθευτών θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, διότι πολλές φορές πίσω από ένα παράπονο κρύβεται μια απάτη από εργαζομένους ή στελέχη της επιχείρησης.
4. Η αξιοποίηση των εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών της επιχείρησης θα ήταν πολύτιμη. Πολλές φορές αυτοί ανακαλύπτουν ασυνήθιστα και περίεργα γεγονότα τα οποία η διοίκηση θα πρέπει να διερευνήσει.
5. Μια σύλληψη ενός μέλους της επιχείρησης για παράνομη συμπεριφορά από την αστυνομία μπορεί να κάνει γνωστή την απάτη.
6. Καθιέρωση μιας τηλεφωνικής γραμμής ή μιας ηλεκτρονικής διεύθυνσης στην οποία ο καθένας θα μπορεί να κάνει ανώνυμα ή επώνυμα μια καταγγελία.

4.13.3. Ενέργειες για τη Διερεύνηση της Απάτης

Μια καταγγελία για απάτη ή μια ένδειξη για απάτη δεν είναι απαραίτητα αρκετά στοιχεία προκειμένου να τεκμηριωθεί η διάπραξη μιας απάτης από ένα άτομο. Σε περίπτωση υποψιών για διενέργεια απάτης θα πρέπει να ακολουθηθούν ορισμένες διαδικασίες προκειμένου να διερευνηθεί το ενδεχόμενο απάτης. Οι διαδικασίες αυτές ενδεικτικά μπορεί να είναι:

1. Συνέντευξη με άτομα που ενδέχεται να γνωρίζουν πληροφορίες σχετικά με το προς διερεύνηση περιστατικό.
2. Ανάλυση των εγγράφων και των στοιχείων που έχουν σχέση με την πιθανή απάτη.
3. Ασφάλιση των στοιχείων που τεκμηριώνουν την απάτη.
4. Υπολογισμός της οικονομικής ζημίας που έχει υποστεί η επιχείρηση.
5. Διερεύνηση των διαδικασιών που τηρήθηκαν και αυτών που όφειλαν να τηρηθούν με βάση τον κανονισμό λειτουργίας.
6. Παρατήρηση διαδικασιών προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για τις διαδικασίες που τηρούνται στην επιχείρηση που έχουν σχέση με το γεγονός.
7. Επανελέγχος και υπολογισμός ξανά των ευρημάτων.
8. Εξακρίβωση σχετικά με τη γνησιότητα ή μη ενός εγγράφου.

Μετά την εξακρίβωση της ορθότητας των καταγγελιών ή των ενδείξεων της απάτης ακολουθεί η αναφορά και η τεκμηρίωση των στοιχείων που οδηγούν στο συμπέρασμα διάπραξης ή μη της απάτης. Τεκμηρίωση είναι ένα αρχείο που περιέχει όλα τα σχετικά έγγραφα με το προς έρευνα περιστατικό για απάτη.

4.14. Ανεξαρτησία Ελεγκτή

Η ανεξαρτησία του ελεγκτή κατά τη διάρκεια του ελεγκτικού έργου είναι πολύ σημαντική και η ύπαρξή της είναι απαραίτητη προκειμένου ο εσωτερικός έλεγχος να επιτύχει τον σκοπό που έχει θέσει και ο οποίος είναι να προσθέσει αξία και να βελτιώσει τις λειτουργίες του οργανισμού.

Η έννοια της ανεξαρτησίας του ελεγκτή έχει παρουσιάσει αρκετές διαφοροποιήσεις με το πέρασμα των χρόνων. Η έννοια της ανεξαρτησίας διαφοροποιείται συνεχώς και όταν αρχίζει να γίνεται ένας κοινά αποδεκτός ορισμός εμφανίζονται απόψεις εναντίον αυτού. Ο Colson παρατήρησε ότι έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές στην έννοια της ανεξαρτησίας του ελεγκτή τα τελευταία 150 χρόνια (Baker, 2007: 17). Η έννοια της ανεξαρτησίας που κυριαρχούσε κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα σχετιζόταν με την επίβλεψη των επενδύσεων στα επιμέρους μέρη της Βρετανικής Αυτοκρατορίας⁹⁵.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 η θεσμοθέτηση των νόμων για τις μετοχές της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α. αποτέλεσε σταθμό για την αλλαγή της έννοιας της ανεξαρτησίας του ελεγκτή. Η ανεξαρτησία του ελεγκτή αποτέλεσε το βασικό κίνητρο για την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α. να θεσπίσει γενικά λογιστικά πρότυπα (generally accepted accounting principles) και γενικά πρότυπα ελέγχου (generally accepted auditing standards). Το ενδιαφέρον των ελεγκτών πλέον στράφηκε προς την εφαρμογή των παραπάνω κανόνων και όχι απλά στην προστασία των επενδυτών.

Κατά τη διάρκεια του 1950 και μετά συνδέθηκε η έννοια της ανεξαρτησίας του ελεγκτή με λέξεις, όπως ανεξαρτησία και ουδετερότητα. Η έννοια της ανεξαρτησίας θα βοηθήσει τον ελεγκτή προκειμένου να μην εξαρτάται ή να ελέγχεται από άλλους που έχουν συμφέρον τα ελέγξουν έναν ελεγκτή.

Ο Moizier (1991) πρότεινε ένα πλαίσιο που θα μπορούσε να συμβάλλει στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή και είναι το ακόλουθο:

⁹⁵ Ο μόνος περιορισμός που είχαν οι ελεγκτές εκείνη την εποχή ήταν να μην μπορούν να επενδύουν ή να εργάζονται σε επιχειρήσεις τις οποίες οι ίδιοι ήλεγχαν. Εντούτοις, μπορούσαν ωστόσο να έχουν την ευθύνη για τα λογιστικά τους βιβλία και να προετοιμάζουν τις ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις τους.

1. Νομική απαγόρευση για όποιον έχει χρηματοοικονομικό ενδιαφέρον να ελέγχει την εταιρεία (legal prohibition of financial interests in client companies). Η παραπάνω αρχή ήταν για πολλά χρόνια βασική στις Η.Π.Α. προκειμένου να επιτευχθεί ανεξαρτησία του ελεγκτή. Παρά την απαγόρευση μέχρι τη δεκαετία του '90 αυτό δεν εφαρμοζόταν.
2. Εναλλαγή στους ελεγκτές (rotation of audit appointments). Ο ελεγκτής θα πρέπει να είναι για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στην ίδια εταιρεία και μετά από αυτό θα πρέπει να επιλέγεται άλλος. Η Ιταλία εφάρμοζε αυτή την πρόταση, ωστόσο πολλές χώρες όπως οι Η.Π.Α. και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν την εφάρμοζαν ακόμη και μετά τη θεσμοθέτηση του Sarbanes-Oxley Act.
3. Αξιολόγηση από άλλον ελεγκτή (peer review). Η αξιολόγηση του έργου του ελεγκτή από έναν άλλο ελεγκτή ενισχύει τη διαφάνεια, την αποτελεσματικότητα και την αντικειμενικότητα του ελεγκτή. Ο έλεγχος από έναν συνάδελφο στερεί από τον ελεγκτή τη δυνατότητα παραποίησης των ευρημάτων, γιατί πολύ σύντομα αυτά σε κάθε περίπτωση θα αποκαλυφθούν.
4. Η αμοιβή και η πρόσληψη του ανεξάρτητου ελεγκτή θα πρέπει να γίνεται από ένα όργανο της επιχείρησης (an independent auditor appointing and fee setting body). Ο λόγος που γίνεται αυτό είναι για να περιοριστεί η εξάρτηση μεταξύ ελεγκτή και διοίκησης. Ο ελεγκτής προσλαμβάνεται κατόπιν υποδείξεως της διοίκησης και έτσι ο ελεγκτής πολλές φορές έρχεται αντιμέτωπος με μεγάλες δυσκολίες όταν χρειάζεται να αποκαλύψει λάθη, παραλήψεις ή ακόμη και ηθελημένες ενέργειες της διοίκησης που ζημίωσαν την εταιρεία, αλλά η διοίκηση τις έκανε με σκοπό το δικό της όφελος. Ο Sarbanes-Oxley Act προβλέπει η πρόσληψη του ελεγκτή να γίνεται από την επιτροπή ελέγχου της επιχείρησης.

Μετά τη χρεοκοπία πολλών επιχειρήσεων των Η.Π.Α. και την ψήφιση του Sarbanes-Oxley Act τέθηκε σε εφαρμογή η θέσπιση της επιτροπής PCAOB, η οποία ήταν ένα όργανο με σκοπό να θεσπίζει κανόνες που αφορούν τον έλεγχο στις επιχειρήσεις. Το όργανο αυτό τον Αύγουστο του 2004 εξέδωσε τέσσερις αναφορές οι οποίες αφορούσαν περιορισμούς με σκοπό την ενίσχυση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούσαν τις ελεγκτικές εταιρείες και ήταν:

1. Αξιολόγηση ολόκληρης της επιχείρησης.

2. Αξιολόγηση της εταιρείας, θέματα αποζημίωσης, πειθαρχίας και ανάθεσης ευθυνών.
3. Ανεξαρτησία, έμφαση στις μη ελεγκτικές υπηρεσίες και σε αμοιβές.
4. Αποδοχή πελάτη και πολιτικές ανάθεσης.
5. Εταιρικά προγράμματα εσωτερικής επιθεώρησης.
6. Κανόνες σχετικά με τη θεσμοθέτηση κανόνων επικοινωνίας σχετικά με τις πολιτικές ελέγχου, της μεθοδολογίας και τις απαραίτητες διαδικασίες ελέγχου.

Τα Διεθνή Πρότυπα από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών για την επαγγελματική εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου προβλέπουν την έννοια της ανεξαρτησίας. Σύμφωνα με το πρότυπο 1100 των προτύπων «η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου πρέπει να είναι ανεξάρτητη και οι εσωτερικοί ελεγκτές να είναι αντικειμενικοί κατά την εκτέλεση του έργου τους». Η θέσπιση του συγκεκριμένου προτύπου γίνεται με σκοπό ο εσωτερικός ελεγκτής να ασκεί ανεμπόδιστα και χωρίς άμεση ή έμμεση εξάρτηση από άλλους τα καθήκοντά του. Η προσήλωση και η αντικειμενικότητα στο ελεγκτικό έργο διασφαλίζουν την επιτυχή εκτέλεση του ελέγχου. Τα πρότυπα ορίζουν με την παράγραφο 1110.A1 και τον χρόνο⁹⁶ που θα πρέπει ο εσωτερικός ελεγκτής να είναι ανεξάρτητος.

Τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικές με την ανεξαρτησία πέραν των παραπάνω προτύπων. Πιο συγκεκριμένα:

1. 1120: Το πρότυπο αυτό αναφέρεται στην ανάγκη οι εσωτερικοί ελεγκτές να έχουν ανεπηρέαστη κρίση προκειμένου να αποφύγουν ενδεχόμενες συγκρούσεις συμφερόντων.
2. 1130: Στο πρότυπο αυτό αναφέρεται ότι σε περίπτωση παρεμπόδισης και παραβίασης της αντικειμενικότητας του εσωτερικού ελέγχου, θα πρέπει να γίνεται κοινοποίηση στα αρμόδια όργανα της επιχείρησης. Το άρθρο 1130 εξειδικεύεται και σε τέσσερα επιμέρους:
 - 2.1. 1130.A.1: Οι εσωτερικοί ελεγκτές προκειμένου να διατηρηθεί η ανεξαρτησία οφείλουν να αποφύγουν να αξιολογήσουν λειτουργίες τις οποίες είχαν αξιολογήσει ξανά και στο παρελθόν.

⁹⁶ Αυτός προσδιορίζεται από τη διάρκεια της εκτέλεσης του ελέγχου μέχρι και την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων.

- 2.2. 1130.A.2: Οι υπηρεσίες διαβεβαίωσης, που την ευθύνη την έχει ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου, θα πρέπει να εποπτεύονται και από ένα τρίτο μέρος εκτός της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου.
- 2.3. 1130.C.1: Οι εσωτερικοί ελεγκτές έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες για λειτουργίες που είχαν οι ίδιοι ευθύνη κατά το παρελθόν.
- 2.4. 1130.C.2: Το πρότυπο αυτό ορίζει ότι σε περίπτωση που οι εσωτερικοί ελεγκτές αντιμετωπίζουν πρόβλημα αντικειμενικότητας ή ανεξαρτησίας οφείλουν να το γνωστοποιήσουν στον πελάτη τους πριν την αποδοχή του ελεγκτικού έργου.

4.15. Διασφάλιση της Αποτελεσματικότητας του Εσωτερικού Ελέγχου

Οι εσωτερικοί ελεγκτές προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι στόχοι της διοίκησης έχουν γίνει επαρκώς γνωστοί στην επιχείρηση προσπαθούν συνεχώς να το επιβεβαιώνουν με τακτικούς ελέγχους. Οι προσπάθειές τους δεν εστιάζονται μόνο στην καταστολή των διαδικασιών που δεν λειτουργούν σύμφωνα με τις πολιτικές που έχει αποφασίσει να εφαρμόσει η επιχείρηση, αλλά προσπαθούν πριν έρθει αυτό το σημείο να κάνουν όσον το δυνατόν περισσότερο γνωστούς τους κανόνες, τους στόχους και τη συμπεριφορά που θα πρέπει να έχουν οι εργαζόμενοι προκειμένου να καταστεί εφικτή η επιτυχία της επιχείρησης. Πριν γίνει οποιαδήποτε καταγραφή των μέτρων εσωτερικού ελέγχου είναι απαραίτητο προηγουμένως να υπάρξει η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης του εσωτερικού ελέγχου με βάση το υπόδειγμα της COSO, το οποίο διακρίνει τον εσωτερικό έλεγχο σε πέντε συστατικά στοιχεία: Τον έλεγχο περιβάλλοντος, τον υπολογισμό κινδύνου, τον έλεγχο διαδικασιών, τις πληροφορίες, την επικοινωνία και την επίβλεψη. Η καταγραφή των παραπάνω θα μπορούσε να γίνει με παρατήρηση, με προσωπικές συνεντεύξεις, με στατιστικές έρευνες, με έλεγχο εγγράφων και με αναλυτικές διαδικασίες.

Οι στόχοι της επιχείρησης εκφράζονται σε μια σειρά εγγράφων και συμπεριφορών της επιχείρησης, όπως το επιχειρησιακό σχέδιο (business plan), τον

προϋπολογισμό (budget) και την αποστολή (mission) της επιχείρησης. Βασική προϋπόθεση εφαρμογής αποτελεσματικών μέτρων ελέγχου είναι η κατανόηση των συναλλαγών μέσα στην επιχείρηση, αλλά και η κατανόηση των συναλλαγών της επιχείρησης με τους προμηθευτές και πελάτες της. Μετά την αναγνώριση και τη βαθιά γνώση των διαδικασιών της επιχείρησης ακολουθεί η καταγραφή των κανόνων που θα πρέπει να διέπουν τις συμπεριφορές των εργαζομένων και στελεχών προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του εσωτερικού ελέγχου, που ταυτίζονται και με τους εταιρικούς, οι οποίοι επιζητούν αποδοτική και αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Οι μορφές της επικοινωνίας που επιλέγει το τμήμα εσωτερικού ελέγχου προκειμένου να ορίσει τις διαδικασίες μέσα στην επιχείρηση ποικίλλουν. Ένας τρόπος είναι τα διαγράμματα ροής (flowcharts) τα οποία περιγράφουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται εντός της επιχείρησης. Το διάγραμμα ροής έχει ένα μεγάλο πλεονέκτημα ότι αποτυπώνει με εικόνες τις πολύπλοκες σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην επιχείρηση, οι οποίες είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποτυπωθούν και να κατανοηθούν λεκτικά. Επίσης σημαντικό πλεονέκτημα είναι ότι μπορεί να αποτυπώσει πολλές λεπτομέρειες στις σχέσεις μέσα σε μια επιχείρηση οι οποίες με άλλο τρόπο δύσκολα θα μπορούσαν να εκφραστούν τόσο παραστατικά. Η άλλη μέθοδος και η πιο διαδεδομένη είναι αυτή του ερωτηματολογίου⁹⁷. Το εγχειρίδιο διαδικασιών είναι ένα έγγραφο που παρέχει οδηγίες για συγκεκριμένες διαδικασίες και δραστηριότητες μέσα στην επιχείρηση (Koutoupis, 2007: 27). Τα εγχειρίδια διαδικασιών αποτελούν τα μέσα και εργαλεία για τη διοίκηση της εταιρείας προκειμένου να μεταδώσει τις εταιρικές αξίες στην επιχείρηση. Σημαντική είναι η συνεισφορά των εγχειριδίων στην αποτελεσματικότητα του έργου και των εξωτερικών ελεγκτών. Οι εξωτερικοί ελεγκτές έχοντας μπροστά τους το εγχειρίδιο μπορούν να κάνουν ορισμένες διαπιστώσεις σχετικά με τη λειτουργία της επιχείρησης και συνεπώς να αποφανθούν θετικά ή αρνητικά σχετικά με την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου.

Η απουσία της τεκμηρίωσης (documentation) απεδείχθη ότι μπορεί να οδηγήσει σε αναποτελεσματικότητα στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Δυστυχώς, η ανεπαρκής τεκμηρίωση είναι ένας λόγος που πολλές επιχειρήσεις εξεπλάγησαν όταν

⁹⁷ Μέσω των ερωτηματολογίων επιτυγχάνεται αναγνώριση των υπάρχουσών διαδικασιών και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους.

ανακάλυψαν ότι ευθύνεται στο ότι το σύστημα εσωτερικών δικλίδων δεν σχεδιάστηκε ή εφαρμόστηκε αποτελεσματικά (Rittenberg, Martens and Landes, 2007: 50).

4.16. Παράγοντες αποτυχίας του Εσωτερικού Ελέγχου

Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου παρά το γεγονός ότι πολλές φορές είναι καλοσχεδιασμένα και σε βάθος μελετημένα αποτυγχάνουν και εμφανίζουν αδυναμίες εκπλήρωσης των στόχων τους. Η αποτυχία των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου εμφανίζεται σε ιδιωτικές, σε δημόσιες επιχειρήσεις, καθώς και σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Το εύρος των οργανισμών και των εταιρειών που πρέπει να εφαρμοστεί ο εσωτερικός έλεγχος είναι μεγάλο και κάθε κλάδος έχει ιδιαίτερες συνθήκες. Οι πολιτικές της διοίκησης και της εταιρικής διακυβέρνησης διαφέρουν ανά εταιρεία. Οι ανθρώπινοι και οικονομικοί πόροι που απασχολούνται στη λειτουργία ενός τμήματος εσωτερικού ελέγχου έχουν αυξηθεί σημαντικά. Αντίστοιχη είναι και η τάση αύξησης των κανόνων σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο. Παρά τις παραπάνω δράσεις των επιχειρήσεων και οργανισμών, τα φαινόμενα κακοδιοίκησης, διαφοράς και απόκλισης από τους κανονισμούς εξακολουθούν να υφίστανται. Η θεσμοθέτηση των παραπάνω μέτρων έχει δεχτεί κριτική. Οι έλεγχοι για μερικούς δεν αποτελούν περιορισμό αλλά πρόσχημα για αυτούς που είναι αποφασισμένοι να παραβιάσουν τους κανόνες και έχουν την τάση να βοηθούν ανθρώπους για λογαριασμό οργανισμών δυναμώνοντας την εικόνα αξιοπιστίας τους παρά αποτρέποντας φαινόμενα διαφθοράς (Minelli, Reborra and Turri, 2009: 934).

Οι παράγοντες αποτυχίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου που θεωρείται ότι δικαιολογούν την αποτυχία του εσωτερικού ελέγχου είναι οι τεχνικές πλευρές των ελέγχων, ο χαρακτήρας των ελεγκτών, η οργάνωση και οι πολιτικές σχετικές με τα μέλη που ασκούν τον έλεγχο, τα συστήματα διακυβέρνησης τα οποία ελέγχονται, οι κυβερνητικές πολιτικές και η ομαλή συνεργασία στα πλαίσια μιας επιχείρησης σε συνδυασμό με τη σύγκρουση συμφερόντων. Οι τεχνικές πλευρές των ελέγχων πολλές φορές ορίζονται από τις μεθοδολογίες και τα πρότυπα διεξαγωγής των ελέγχων τα οποία πολλές φορές είναι ακατάλληλα. Αυτός ο παράγοντας είναι εξαιρετικά σημαντικός, διότι όταν οι τυποποιημένες τεχνικές του ελέγχου θεωρούνται περισσότερο σημαντικές από όσο πρέπει, έχει ως αποτέλεσμα να παραμερίζονται οι

σπουδαίας σημασίας κρίσεις κατά τη διάρκεια της ελεγκτικής διαδικασίας (Minelli, Reborra and Turri, 2009: 935; Baker, et al., 2004). Ο δεύτερος παράγοντας αποτυχίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ελεγκτή, όπως η εμπειρία του στο αντικείμενο του ελέγχου, η ηθική του, η αφοσίωση, η συναίσθηση της αποστολής του και ο τρόπος που εκλαμβάνει την αποστολή του. Ο τρίτος παράγοντας της αποτυχίας είναι η οργάνωση και οι πολιτικές σχετικές με τα μέλη που ασκούν τον έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα, οι εργαζόμενοι στον εσωτερικό έλεγχο πολλές φορές δεν έχουν την κατάλληλη εμπειρία προκειμένου να ανταποκριθούν στο απαιτητικό έργο του εσωτερικού ελέγχου. Η συνεχής αλλαγή των προσώπων που ασκούν τον έλεγχο για λογαριασμό των ελεγκτικών εταιρειών συμβάλλει σημαντικά στη μη αποτελεσματικότητα του ελέγχου. Οι εργαζόμενοι στον έλεγχο δεν αντέχουν το απαιτητικό πρόγραμμα του ελεγκτή και συνήθως στρέφονται σε άλλες επαγγελματικές διεξόδους μετά το πέρασμα σύντομου σχετικά χρόνου. Ο παράγοντας των συστημάτων εταιρικής διακυβέρνησης έχει ένα σημαντικό μερίδιο πολλές φορές και αυτό στην αποτυχία του συστήματος ελέγχου. Πολλές φορές η διοίκηση της εταιρείας γνωρίζει τους κινδύνους που υπάρχουν στη διενέργεια ορισμένων δραστηριοτήτων, ωστόσο δρα περισσότερο βραχυχρόνια παρά εξασφαλίζοντας τη μακροχρόνια ευημερία της επιχείρησης. Στο σημείο αυτό τίθεται το γνωστό θέμα της ασύμμετρης πληροφόρησης και της εκμετάλλευσης της θέσης μελών της διοίκησης να δρουν για λογαριασμό δικό τους και όχι αυτών που αντιπροσωπεύουν, δηλαδή των μετόχων. Το κράτος αποτελεί έναν μη αμελητέο παράγοντα που πολλές φορές οδηγεί τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου σε αποτυχία και ανεπάρκεια. Το κράτος δεν είναι λίγες οι φορές που επιβάλλει νόμους που θα πρέπει να εκτελούν οι εταιρείες για να διενεργούν τον έλεγχο. Η γραφειοκρατία του κράτους και η απόστασή του από την επιχειρηματική πραγματικότητα έχουν ως αποτέλεσμα οι θεσπιζόμενοι νόμοι να μην επιτυγχάνουν τον στόχο τους, ο οποίος είναι ο αποτελεσματικότερος έλεγχος και επομένως η αποδοτικότερη κατανομή των πόρων μέσα στην επιχείρηση. Ο τελευταίος παράγοντας που επιδρά αρνητικά στην αποτελεσματικότητα των ελέγχων είναι η σύγκρουση συμφερόντων που συμβαίνει. Πολλά επιχειρηματικά σκάνδαλα έχουν γίνει εξαιτίας της σύγκρουσης συμφερόντων στον έλεγχο⁹⁸.

⁹⁸ Χαρακτηριστικότερο και πιο γνωστό παράδειγμα είναι αυτό της Enron.

4.17. Enterprise Risk Management (ERM)

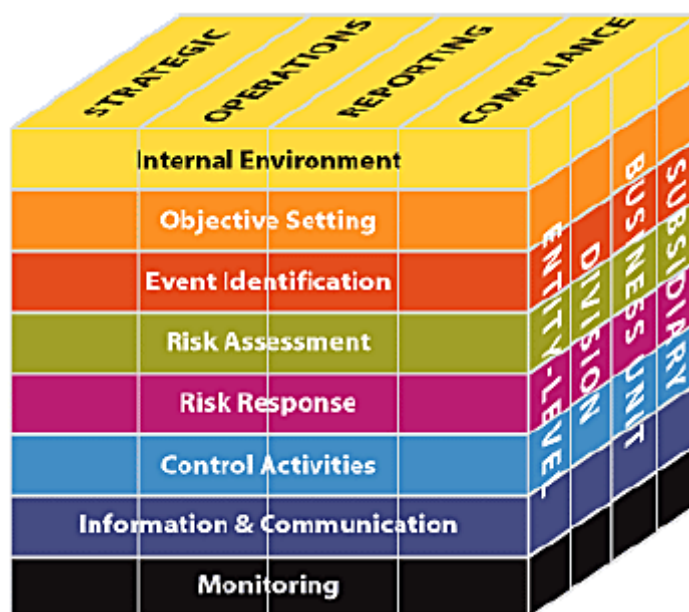
Οι κίνδυνοι στη ζωή, στην οικονομία και στις επιχειρήσεις συνεχώς εξελίσσονται και αυξάνονται. Οι επιχειρήσεις προκειμένου να ανταποκριθούν ικανοποιητικά στις νέες εξελίξεις – προκλήσεις της εποχής θα πρέπει να προσαρμοστούν και να αλλάξουν την παραδοσιακή αντίληψη για τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση. Η παραδοσιακή αντίληψη σχετικά με τους κινδύνους είναι η θεώρηση ότι η επιχείρηση θα πρέπει να εστιάζει στις βασικές περιοχές κινδύνου, όπως είναι ο λειτουργικός κίνδυνος και ο κίνδυνος συμμόρφωσης. Η παραδοσιακή αυτή αντίληψη δεν τοποθετεί στο κέντρο ολόκληρη την επιχείρηση, αλλά μέρος των δραστηριοτήτων της. Υπάρχει πολύ μικρή εστίαση σε κινδύνους που σχετίζονται με τη στρατηγική και τα μελλοντικά γεγονότα (Beasley, 2009: 61). Συνεχώς αναπτύσσεται η αντίληψη ότι η επιβίωση των επιχειρήσεων θα επιτευχθεί αν υπάρχει ενοποίηση στη διαχείριση των κινδύνων που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση. Οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις το έχουν αντιληφθεί αυτό και για τον λόγο αυτό υποστηρίζουν μια ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση των κινδύνων. Η ενοποίηση των κινδύνων σε μια επιχείρηση είναι γνωστή και ως Enterprise Risk Management (ERM). Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να βοηθήσει σημαντικά το έργο της διαχείρισης των κινδύνων.

Η επιτροπή COSO ορίζει το ERM ως «μια διαδικασία, η οποία επηρεάζεται από το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας, από τη διοίκηση και το προσωπικό, εφαρμόζεται στη θέσπιση των στόχων εντός της επιχείρησης, σχεδιασμένη για να αναγνωρίσει πιθανά γεγονότα που ενδέχεται να επηρεάσουν την επιχείρηση, να διαχειριστεί τους κινδύνους της επιχείρησης δια μέσου της εκτίμησης κινδύνων και να παρέχει επαρκή διαβεβαίωση σχετικά με την επίτευξη των στόχων της επιχείρησης». Η COSO προσπαθεί με το σχήμα που θα ακολουθήσει να παραστήσει τα συστατικά στοιχεία του κινδύνου μέσα σε μια επιχείρηση.

Η COSO με τον ορισμό της δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις λέξεις και στις έννοιες που χρησιμοποιεί και αυτές προσδίδουν το περιεχόμενο της διαχείρισης των κινδύνων. Η COSO χαρακτηρίζει τη διαχείριση κινδύνων ως μια διαδικασία και με την λέξη αυτή επιχειρεί να αποδώσει ότι είναι μια σειρά από δράσεις που γίνονται για την επίτευξη ενός αποτελέσματος. Δεν αποτελεί μια στατική διαδικασία, αλλά αντίθετα είναι δυναμική. Η εφαρμογή και η διαχείριση των κινδύνων μέσα σε μια

επιχείρηση γίνεται από ανθρώπους και για να τους διαχειριστούν σωστά οφείλουν να γνωρίζουν την έννοια και τη σημασία των κινδύνων, καθώς επίσης και τις λειτουργίες και διαδικασίες της επιχείρησης. Οι κανόνες δεν αρκούν, απαιτείται η γνώση από τους ανθρώπους της επίπτωσης των κινδύνων και η εφαρμογή της διαχείρισής τους. Ο ορισμός αναφέρει ότι η διαχείριση των κινδύνων θεσμοθετείται ανάλογα με τις στρατηγικές της επιχείρησης. Η επιχείρηση προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της μπορεί να πάρει ορισμένες στρατηγικές αποφάσεις. Η εφαρμογή των αποφάσεων αυτών βασίζεται και στην αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων. Η πολιτική διαχείρισης των κινδύνων εξαρτάται από τις λαμβανόμενες αποφάσεις. Η διαχείριση των κινδύνων προσαρμόζεται ανάλογα με τους στόχους και τις στρατηγικές που έχει θέσει η διοίκηση. Η έννοια του ελάχιστου ανοικτού κινδύνου αναφέρεται στο επιθυμητό επίπεδο κινδύνου που έχει αποφασίσει να έχει η διοίκηση. Μπορεί το ανεκτό επίπεδο κινδύνου να διαφέρει από τμήμα σε τμήμα ή από λειτουργία σε λειτουργία. Μερικοί managers προτιμούν να έχουν χαμηλό επίπεδο κινδύνου και άλλοι να έχουν υψηλότερο. Η διαχείριση των κινδύνων αναφέρεται ότι παρέχει επαρκή και όχι απόλυτη διασφάλιση σε θέματα κινδύνου για την επιχείρηση. Πάντα θα υπάρχει ένας υπολειμματικός κίνδυνος, λόγω της αβεβαιότητας της ζωής. Τέλος, ο ορισμός τονίζει τη συμβολή της διαχείρισης των κινδύνων στην επιτυχία των στόχων της επιχείρησης. Πολλές φορές έκτακτα γεγονότα, όπως ελαττωματικά προϊόντα, δυσφήμιση της επιχείρησης και οικονομικές απάτες έχουν οδηγήσει μεγάλες επιχειρήσεις ακόμη και στον τερματισμό των δραστηριοτήτων τους.

Σχήμα 4.3: Υπόδειγμα COSO

Πηγή: COSO (2004: 5)

Σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα το τμήμα που είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση των κινδύνων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τους ενδεχόμενους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση. Τα συστατικά στοιχεία του κινδύνου είναι οκτώ και είναι στις οριζόντιες γραμμές. Οι τέσσερις κάθετες στήλες παριστούν τους στόχους της διαχείρισης κινδύνων. Τέλος, στο σχήμα μπορούμε να διαπιστώσουμε τη διάκριση των επιχειρήσεων σε εταιρεία, τμήματα, υποτμήματα και υποκαταστήματα. Η διάκριση αυτή δεν είναι ίδια για κάθε επιχείρηση, αλλά εξαρτάται σημαντικά από το μέγεθος της επιχείρησης⁹⁹.

Τα πανεπιστήμια που εκπαιδεύουν τα μελλοντικά στελέχη των επιχειρήσεων θα πρέπει να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα και να προετοιμάζουν νέα και ικανά στελέχη που θα έχουν τις γνώσεις της διαχείρισης των συνολικών κινδύνων που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση. Γενική είναι η διαπίστωση ότι αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει αρκετή παροχή εκπαίδευσης σχετικά με ζητήματα ERM. Τα πανεπιστήμια θα πρέπει να αποδεχτούν την ολιστική προσέγγιση των κινδύνων και θα πρέπει να

⁹⁹ Σχετικά με το υπόδειγμα COSO και ιδιαίτερα με τα συστατικά στοιχεία γίνεται εκτενέστερη ανάλυση στην ενότητα υποδείγματα εσωτερικού ελέγχου.

προσφέρουν σχετικά μαθήματα στους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές τους, προκειμένου να ανταποκριθούν καλύτερα στις σύγχρονες ανάγκες¹⁰⁰.

Μερικά πανεπιστήμια στις Η.Π.Α. πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν ανταποκριθεί θετικά στο αίτημα των σύγχρονων επιχειρήσεων σχετικά με τα στελέχη που έχουν γνώση θεμάτων που σχετίζονται με ERM, προσφέροντας μαθήματα που ειδικεύονται σε θέματα ERM. Άλλα πανεπιστήμια των Η.Π.Α. προσφέρουν περισσότερα μαθήματα που σχετίζονται με τη διαχείριση κινδύνων.

Οι φοιτητές έχουν ανάγκη να διδαχθούν θέματα που αφορούν μακροπρόθεσμους κινδύνους που ενδέχεται να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση. Οι οικονομικές κρίσεις έχουν αποδείξει ότι η έννοια των κινδύνων είναι πολυσύνθετη και πρέπει να μελετηθεί όσο γίνεται καλύτερα προκειμένου να μπορέσει ένα μέρος του να απαλειφθεί.

Σύμφωνα με τον Moeller (2009) μια διαδικασία αποτελεσματικής διαχείρισης κινδύνων περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

1. Αναγνώριση κινδύνων (risk identification).
2. Ποσοτική και ποιοτική εκτίμηση των τεκμηριωμένων κινδύνων (qualitative and quantitative assessment of document risks).
3. Προτεραιότητα κινδύνων και σχεδιασμός (risk prioritization and response planning).
4. Παρακολούθηση κινδύνων (risk monitoring).

Αναγνώριση κινδύνων: Η διοίκηση οφείλει να εκτιμήσει τους πιθανούς κινδύνους οι οποίοι έχουν ως πιθανό αποτέλεσμα μια αρνητική επίδραση στην επιτυχία μιας επιχείρησης. Η διοίκηση οφείλει να ιεραρχήσει τους κινδύνους από τον μεγαλύτερο στον μικρότερο. Η διαδικασία αναγνώρισης των κινδύνων γίνεται μέσω μιας τυποποιημένης και συστηματικής διαδικασίας. Στόχος της ιεράρχησης των κινδύνων είναι να εντοπιστούν οι πιθανότεροι κίνδυνοι και οι κίνδυνοι εκείνοι που ενδεχομένως έχουν τη μεγαλύτερη επίδραση στην πορεία της επιχείρησης.

¹⁰⁰ Παραδείγματα εκπαίδευσης φοιτητών σχετικά με ζητήματα ERM είναι ο υπολογισμός της αξιολόγησης των επιχειρήσεων, οι διάφορες τεχνικές υπολογισμού κινδύνων, η έννοια της στρατηγικής των επιχειρήσεων οι συνδεδεμένοι κίνδυνοι και τα χρηματοοικονομικά παράγωγα ως εργαλεία αντιστάθμισης κινδύνων.

Η επιχείρηση αντιμετωπίζει διάφορους κινδύνους που προέρχονται από τις ενέργειες που πραγματοποιεί προκειμένου να παράγει τα αγαθά και τις υπηρεσίες που επιθυμεί. Οι κίνδυνοι τους οποίους μπορεί να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση μπορεί να προέρχονται από τις διάφορες λειτουργίες της επιχείρησης. Για παράδειγμα, η εμπορική λειτουργία μπορεί να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο και για κάποιους λόγους να περιοριστεί το δίκτυο πωλήσεων της επιχείρησης. Η παραγωγική λειτουργία μπορεί να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο με ελαττωματικά προϊόντα. Τα δύο παραπάνω παραδείγματα αποτελούν κινδύνους για την επιχείρηση, η οποία καλείται να αντιμετωπίσει. Συνεπώς, ο κίνδυνος δεν περιορίζεται σε μία μόνο δραστηριότητα της επιχείρησης. Μια καλή πρακτική προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι στα επιμέρους τμήματα της επιχείρησης είναι οι προϊστάμενοι των τμημάτων να αποστέλλουν ένα κείμενο προς τη διοίκηση σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν προκειμένου να ληφθούν υπόψη από αυτή. Μία άλλη πρακτική θα ήταν άτομα από σχετικά τμήματα να κάνουν την αναγνώριση των σχετικών κινδύνων, αλλά παράλληλα να πραγματοποιήσουν και τη διάκριση της σημαντικότητάς τους. Η άμεση εμπλοκή τους με τα τμήματα της επιχείρησης τους δίνει το πλεονέκτημα της επιστάμενης γνώσης των κινδύνων που ελλοχεύουν.

Ποσοτική και ποιοτική εκτίμηση και προτεραιότητα των κινδύνων: Το δεύτερο στάδιο που ακολουθεί την εκτίμηση των κινδύνων είναι η μέτρηση της σπουδαιότητάς τους. Η μέτρηση αυτή γίνεται με τη χρήση τόσο ποιοτικών, όσο και ποσοτικών χαρακτηριστικών των μελλοντικών κινδύνων. Η εκτίμηση των πιθανοτήτων να πραγματοποιηθεί ένα γεγονός μπορεί να γίνει από τους αρμόδιους διευθυντές των τμημάτων μέσω χρήσης ερωτηματολογίων και να γίνει μέσω μιας κλίμακας αξιολόγησης που μπορεί να είναι για παράδειγμα από το 1-9. Το 1 μπορεί να συμβολίζει ότι δεν υπάρχει καμία πιθανότητα να συμβεί και το 9 ότι είναι σχεδόν σίγουρο ότι κάποιο γεγονός θα συμβεί. Τα ερωτηματολόγια αυτά θα πρέπει να δημιουργούνται από άτομα με κατάλληλες γνώσεις και με χαρακτηριστικά ανεξαρτησίας προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της κατασκευής τους που είναι ο εντοπισμός των βασικών κινδύνων που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση. Σε περίπτωση που έχουμε ενδεχόμενο εμφάνισης δύο κινδύνων ταυτόχρονα, τότε υπολογίζουμε την πιθανότητα να συμβούν και τα δύο με τον παρακάτω τύπο:

$$\Pr (\text{Event 1}) \times \Pr (\text{Event 2}) = \Pr (\text{Both Events})^{101}$$

Η εμφάνιση ενός κινδύνου σε μια θυγατρική εταιρεία σε ένα οποιοδήποτε μέρος του κόσμου μπορεί να έχει μεγάλες συνέπειες για το σύνολο της επιχείρησης.

Στο σημείο δίδεται ένα παράδειγμα αξιολόγησης κινδύνων μέσα σε έναν πίνακα. Θα έχουμε πέντε στήλες που θα αναφέρονται σε ορισμένους αναγνωρισμένους κινδύνους που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση σε τέσσερις από τις λειτουργίες της. Αναφέρεται το επίπεδο σημαντικότητας των κινδύνων και η πιθανότητα να συμβεί. Το γινόμενο σημαντικότητα × πιθανότητα μας δίνει τη βαθμολογία του κινδύνου. Ακολουθώντας, αξιολογούμε τον μεγαλύτερο κίνδυνο με βάση τη βαθμολογία και καταλήγουμε στον μικρότερο.

Πίνακας 4.2: Βαθμολόγηση Κινδύνου

Αναγνωρισμένος Κίνδυνος	Επίπεδο Σημαντικότητας	Πιθανότητα	Βαθμολόγηση (Σημαντικότητα × πιθανότητα)	Βαθμολόγηση
Παραγωγική λειτουργία.	0,2	0,9	0,18	3
Εμπορική λειτουργία.	0,8	0,3	0,24	2
Λειτουργία Δημοσίων Σχέσεων	0,7	0,7	0,49	1
Οικονομική Λειτουργία	0,1	0,88	0,088	4

¹⁰¹ Για παράδειγμα έχουμε μια πιθανότητα να συμβεί ένας κίνδυνος σχετικά με την παραγωγική λειτουργία 50% και ένας κίνδυνος σχετικά με την εμπορική λειτουργία 50%. Η πιθανότητα να συμβούν και οι δύο κίνδυνοι είναι:

$$(0,50) \times (0,50) = 0,25$$

Το αποτέλεσμα σημαίνει ότι η πιθανότητα πραγματοποίησης και των δύο γεγονότων είναι 25%. Η πιθανότητα να πραγματοποιηθεί ο κίνδυνος στην παραγωγική και εμπορική λειτουργία παραμένει 50%. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η εκτίμηση της αλληλεξάρτησης των κινδύνων ειδικά όταν μιλάμε για μεγάλες επιχειρήσεις.

Τα αποτελέσματα του παραδείγματος μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τον μεγαλύτερο κίνδυνο στην επιχείρηση τον αντιμετωπίζει κατά σειρά η λειτουργία των δημοσίων σχέσεων, η εμπορική λειτουργία, η παραγωγική και η οικονομική. Εκτός όμως από τον παραπάνω υπολογισμό θα πρέπει να γίνει υπολογισμός και του κόστους που θα έχει στην επιχείρηση η εμφάνιση των κινδύνων.

Πίνακας 4.3: Βαθμολόγηση Κινδύνου

Αναγνωρισμένος Κίνδυνος	Επίπεδο Σημαντικότητας	Πιθανότητα	Βαθμολόγηση (Σημαντικότητα X πιθανότητα)	Βαθμολόγηση	Κόστος (σε χιλ. ευρώ)	Αναμενόμενο Κόστος (Κόστος X βαθμολόγηση)
Παραγωγική λειτουργία.	0,2	0,9	0,18	4	100	18
Εμπορική λειτουργία.	0,8	0,3	0,24	3	200	48
Λειτουργία Δημοσίων Σχέσεων	0,7	0,7	0,49	1	300	147
Οικονομική Λειτουργία	0,1	0,88	0,088	2	1400	123,2

Παρατηρώντας τον πίνακα σε σχέση με τον προηγούμενο παρατηρούμε ότι εάν λάβουμε υπόψη μας τον παράγοντα του κόστους στις αποφάσεις μας, θα αλλάξει η ιεραρχία κατάταξης των κινδύνων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι ο κίνδυνος της οικονομικής λειτουργίας στη δεύτερη περίπτωση είναι ο δεύτερος σημαντικότερος κίνδυνος, σε σύγκριση με πριν που κατείχε την τέταρτη θέση.

Παρακολούθηση κινδύνων: Η αναγνώριση των κινδύνων δεν αποτελεί μια περιοδική διαδικασία, αλλά αντίθετα είναι μια διαρκής και δύσκολη διαδικασία. Οι κίνδυνοι ακολουθούν τις μεταβολές του περιβάλλοντος οι οποίες χαρακτηρίζονται από συνεχείς αλλαγές. Πολλές φορές οι κίνδυνοι που έχουν εντοπιστεί γίνονται περισσότερο ή λιγότερο απειλητικοί, ως αποτέλεσμα των διαφόρων αλλαγών που συντελούνται. Αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού είναι η αναγκαιότητα της συνεχούς παρακολούθησης των κινδύνων που δεν χαρακτηρίζονται ως στατικοί αλλά είναι δυναμικοί και εξελισσόμενοι. Η αξιολόγηση των κινδύνων γίνεται συνήθως σε ετήσια

ή εξάμηνη βάση. Η παρακολούθηση όμως των κινδύνων απαιτείται να γίνεται σε διαρκή βάση. Η διαδικασία της παρακολούθησης μπορεί να γίνεται από έναν εξωτερικό αξιολογητή. Οι εσωτερικοί ελεγκτές μπορούν να βοηθήσουν στη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τους κινδύνους που ενδέχεται να αντιμετωπίσει μια επιχείρηση.

4.18. Επιχειρηματικός Κίνδυνος

Η έννοια της επιχείρησης χαρακτηρίζεται από πολύπλοκες σχέσεις με το εξωτερικό περιβάλλον που δεν μπορούν να γίνουν εύκολα κατανοητές. Ο εσωτερικός ελεγκτής προκειμένου να κατανοήσει τη λειτουργία της επιχείρησης θα πρέπει να κατανοήσει τόσο το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, όσο και το εξωτερικό περιβάλλον.

Η λέξη κίνδυνος προέρχεται από την ιταλική λέξη «risicare», η οποία λέξη σημαίνει τολμάω (Pickett, 2005: 54). Η απόδοση της έννοιας της λέξης θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε ότι ο κίνδυνος είναι θέμα επιλογής και όχι τόσο θέμα τύχης ή πεπρωμένου. Ο εσωτερικός έλεγχος δια μέσου των διαβεβαιωτικών και συμβουλευτικών του εργασιών μπορεί να συμβάλλει στη διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση.

Οι κίνδυνοι δύνανται να διακριθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς (Καραμάνης, 2007: 178). Οι εξωτερικοί κίνδυνοι αφορούν το ευρύτερο περιβάλλον που λειτουργεί η επιχείρηση και χαρακτηρίζονται από δυσκολία στην πρόβλεψη και στον έλεγχο. Οι εσωτερικοί κίνδυνοι είναι στο πιο στενό περιβάλλον της επιχείρησης και συνήθως είναι σχετικές με τις λειτουργίες της επιχείρησης. Παραδείγματα εξωτερικών κινδύνων είναι:

1. Ο οικονομικός: Μια ενδεχόμενη οικονομική κρίση μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τις πωλήσεις της επιχείρησης.
2. Ο νομικός: Η αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου μπορεί να αναγκάσει την επιχείρηση να κάνει ενέργειες συμμόρφωσης που πολλές φορές χαρακτηρίζονται από υψηλό κόστος. Για παράδειγμα μπορεί να ζητάει περισσότερες διασφαλίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

3. Το επίπεδο ανταγωνισμού: Η δυναμική είσοδος ανταγωνιστών μπορεί να προκαλέσει σημαντική απώλεια μεριδίου αγοράς της επιχείρησης.
4. Η πρόοδος της τεχνολογίας: Μπορεί να απαξιωθεί ενδεχομένως μια σημαντική επένδυση που έγινε σε πάγιο εξοπλισμό από την επιχείρηση το προηγούμενο έτος.

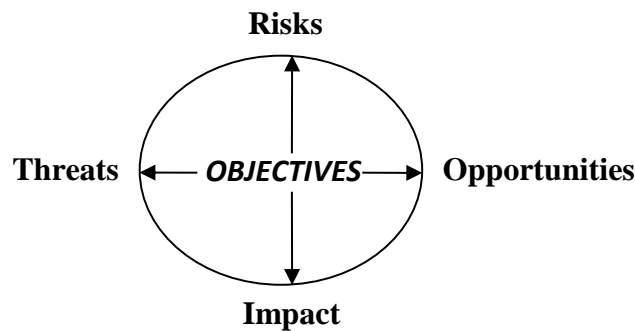
Πέραν των εξωτερικών κινδύνων έχουμε και εσωτερικούς κινδύνους, που σχετίζονται με τις κύριες και δευτερεύουσες λειτουργίες της επιχείρησης.

Παραδείγματα εσωτερικών κινδύνων είναι:

1. Ελαττωματικά προϊόντα που μπορεί να επιδράσουν αρνητικά στη φήμη της επιχείρησης.
2. Λανθασμένη επιλογή προσωπικού που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ηθικών αρχών και ανεπάρκεια στην εκτέλεση των καθηκόντων του.
3. Οι προμήθειες της επιχείρησης γίνονται με όχι τον επωφελέστερο τρόπο για την επιχείρηση.
4. Η λειτουργία των δημοσίων σχέσεων έχει προκαλέσει κοινωνικές αντιδράσεις, διότι κάνει χορηγίες σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που εμπλέκονται σε οικονομικά σκάνδαλα.

Σχετικά με τη σημασία του κινδύνου έχει παρατηρηθεί ότι οι κίνδυνοι επηρεάζουν τους στόχους της επιχείρησης. Οι κίνδυνοι δεν είναι πάντα αρνητικοί για μια επιχείρηση, αλλά ορισμένες φορές μπορεί να αποτελέσουν μια μεγάλη ευκαιρία για την επιχείρηση. Το Risk Management δεν περιορίζεται μόνο στη διασφάλιση ότι τα συστήματα ελέγχου λειτουργούν σωστά, αλλά οφείλουν να εντοπίζουν επίσης και τις ευκαιρίες που δημιουργούνται για την επιχείρηση. Η παραπάνω σχέση μπορεί να αναπαρασταθεί παραστατικά με το παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 4.4: Στόχοι της επιχείρησης

Πηγή: Pickett (2005: 56)

Το παραπάνω σχήμα απεικονίζει ότι οι στόχοι (objectives) μιας επιχείρησης επηρεάζονται από τους κινδύνους (risks), από τις απειλές (threats), από τις ευκαιρίες (opportunities) και από τα αποτελέσματα (impact).

Ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης της Νότιας Αφρικής King Report έχει αναγνωρίσει τόσο τη θετική, όσο και την αρνητική πλευρά του κινδύνου.

Ο κίνδυνος δεν αντιμετωπιζόταν με έναν συστηματικό και προσεκτικό τρόπο τα παλαιότερα χρόνια. Σήμερα, έχει γίνει αντιληπτή η σημασία του κινδύνου και πλέον οι επιχειρήσεις προσπαθούν να έχουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης των κινδύνων της επιχείρησης. Οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ενδιαφέρονται πολύ για την πολιτική της επιχείρησης στη διαχείριση των κινδύνων. Οι εποπτικές αρχές ζητούν επιπλέον διαβεβαιώσεις από τη διοίκηση ότι η εταιρεία εφαρμόζει ένα αποτελεσματικό σύστημα διαχείρισης των κινδύνων της επιχείρησης. Η σημασία του επιχειρηματικού κινδύνου στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου έχει μεγαλώσει και ολοένα και περισσότερο γίνεται κατανοητό ότι ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να εξετάζει θέματα επιχειρηματικού κινδύνου. Το Business Risk Auditing (BRA) όπως ονομάζεται συνεχώς μεταβάλλεται προκειμένου να ανταποκριθεί καλύτερα στις ανάγκες των επιχειρήσεων και των ελεγκτικών εταιρειών. Η διαφορά του BRA με τις προηγούμενες παραδοσιακές μεθόδους έγκειται στο γεγονός ότι το BRA δεν εξαντλείται μόνο στον κίνδυνο λαθών και σφαλμάτων στις οικονομικές καταστάσεις, αλλά έχει ένα ευρύτερο πλαίσιο το οποίο αφορά τον επιχειρηματικό κίνδυνο της επιχείρησης. Η πρακτική εμπειρία δείχνει ότι η σύνδεση του επιχειρηματικού κινδύνου με την ελεγκτική διαδικασία είναι αρκετά δύσκολη και περίπλοκη υπόθεση. Οι μεγαλύτεροι ελεγκτές στο Ηνωμένο Βασίλειο

πριν ακόμη γίνει γνωστό το BRA ασχολούνταν ανεπίσημα με θέματα ανάλυσης επιχειρηματικών κινδύνων και πώς αυτοί θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ελεγκτική διαδικασία. Η έννοια του BRA είχε ως αποτέλεσμα να προωθήσει την ανάπτυξη των διεθνών ελεγκτικών προτύπων (Flint, Fraser and Hatherly, 2008: 146; Robson, et al., 2007). Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι τα νέα ελεγκτικά πρότυπα υιοθέτησαν μόνο ένα μέρος της έννοιας του επιχειρηματικού κινδύνου στην ελεγκτική διαδικασία. Το κυριότερο μέρος του σχετικού ελεγκτικού προτύπου ISA 315 αναφέρεται κυρίως σε χρηματοοικονομικούς κινδύνους και ένα πολύ μικρό μέρος αφορά τους επιχειρηματικούς κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει η επιχείρηση.

Σύμφωνα με έρευνα των καθηγητών Κουτούπη και Τσάμη (2008) προτάθηκε ένα σχέδιο ελέγχου των κινδύνων των τραπεζών, ο οποίος θα περιελάμβανε τρία στάδια.

Το πρώτο στάδιο αναφέρεται στον διαχωρισμό των τμημάτων της επιχείρησης σε ελεγχόμενα τμήματα. Αυτά ενδεχομένως ήταν τμήματα, υποκαταστήματα και θυγατρικές εταιρείες.

Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει τον εντοπισμό περιοχών κινδύνων. Μερικές ενδείξεις που προτείνονται σχετικά με το να χαρακτηριστεί μια μονάδα επικίνδυνη είναι η απόκλιση αποτελέσματος – στόχου, οι περιπτώσεις απάτης που εντοπίστηκαν, τα χρόνια παραμονής της ίδιας διοίκησης, οι αλλαγές στα οργανογράμματα της τράπεζας και τα χρόνια ελέγχου της μονάδος.

Το τρίτο στάδιο αναφέρεται στον χαρακτηρισμό του ελεγχόμενου τμήματος ή υποτμήματος ως χαμηλού, μεσαίου ή υψηλού κινδύνου με βάση τα παραπάνω κριτήρια. Τα τμήματα που χαρακτηρίζονται ως υψηλού κινδύνου ελέγχονται πιο συχνά σε σχέση με τα τμήματα μεσαίου ή χαμηλού κινδύνου.

Έρευνα

Κεφάλαιο 5: Προσδιορισμός του υπό Μελέτη

Αντικείμενου

1.1. Το υπό εξέταση Δείγμα¹⁰² και οι Λόγοι Επιλογής του

1.1.1. Δείγμα

Το δείγμα της έρευνάς μας είναι οι επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο Χ.Α.Α.. Συγκεκριμένα, εξετάζονται οι κλάδοι των Βιομηχανικών Προϊόντων και Υπηρεσιών, των Τροφίμων και Ποτών και των Ταξιδιών και Αναψυχής. Το συγκεκριμένο δείγμα μας πρόκειται για δειγματοληψία κατά ομάδα (Cluster Sampling), καθώς αντικείμενο της έρευνας μας είναι όλες οι επιχειρήσεις που βρίσκονται στους παραπάνω κλάδους.

Οι κλάδοι των εταιρειών που εξετάστηκαν έγιναν με γνώμονα:

1. Το ενδιαφέρον των παραπάνω κλάδων¹⁰³ για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.
2. Τον αριθμό των εταιρειών ανά κλάδο.
3. Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των τριών κλάδων αποτελείται από μικρές επιχειρήσεις.

1.1.2. Λόγοι Επιλογής Συνέντευξης με Ερωτηματολόγιο

Συνέντευξη είναι η διαδικασία εξακρίβωσης της αλήθειας σχετικά με το υπό μελέτη αντικείμενο. Οι τρόποι διεξαγωγής μιας έρευνας είναι αρκετοί και πολλές φορές διαφοροποιούνται ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο έρευνας. Οι βασικές μέθοδοι διενέργειας των ερευνών, δειγματοληπτικών ή απογραφικών, που εφαρμόζονται διεθνώς είναι οι ακόλουθες (Ρόντος, 2006: 131):

¹⁰² Βλ. Παράρτημα 3. Εταιρείες Δείγματος.

¹⁰³ Οι παραπάνω κλάδοι σύμφωνα με την έκθεση της εταιρείας McKinsey (2011) αποτελούν τους κλάδους εκείνους που μπορούν να οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

1. Προσωπική συνέντευξη.
2. Συμπλήρωση ερωτηματολογίων.
3. Ταχυδρομείο.
4. Τηλεφωνική συνέντευξη.

Ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας ο οποίος επιλέχθηκε είναι το ερωτηματολόγιο με τη διαδικασία της συνέντευξης¹⁰⁴.

Η έρευνα πραγματοποιείται με έναν συνδυασμό μεταξύ προσωπικής και τηλεφωνικής συνέντευξης. Η τηλεφωνική συνέντευξη επιλέγεται ολοένα και συχνότερα στις μέρες μας και υπάρχουν αρκετοί λόγοι που μπορεί να δικαιολογήσουν το γεγονός αυτό. Η ευκολότερη πρόσβαση για επικοινωνία με τον ερωτώμενο, η ευκολία για συνομιλία σε οποιαδήποτε ώρα της ημέρας κατόπιν συνεννόησης, η προτίμηση πολλών ατόμων να μην έρχονται σε επαφή στον χώρο τους με άγνωστα άτομα, η ωφέλεια του χρόνου από το κόστος μετακινήσεων είναι μερικά στοιχεία που ευνοούν στις μέρες μας την αύξηση των τηλεφωνικών συνεντεύξεων.

Οι έρευνες που έχουν γίνει στη χώρα μας σχετικά με το ερευνητικό αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου και τη συμβολή του στη διοίκηση των επιχειρήσεων και τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση είναι ελάχιστες με αποτέλεσμα η προσωπική επαφή στην έρευνα να βοηθήσει σημαντικά στην εξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων σχετικά με το υπό διερεύνηση γνωστικό αντικείμενο. Επιπρόσθετα, το ερωτηματολόγιο είναι απαραίτητο γιατί τα στοιχεία που διερευνάμε δεν γίνονται δημοσίως γνωστά και συνεπώς δεν είναι δυνατόν να αντληθούν από άλλα πρόσωπα που ασχολούνται με τις δραστηριότητες του εσωτερικού ελέγχου. Τα πρόσωπα αυτά είναι οι εσωτερικοί ελεγκτές.

1.2. Χρόνος Διεξαγωγής της Έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2012.

¹⁰⁴ Οι λόγοι για τη διεξαγωγή της προσωπικής συνέντευξης ήταν αρκετοί. Η συνέντευξη με τον ερωτώμενο δίνει την ευκαιρία συλλογής περισσότερων δεδομένων και πληροφοριών. Η επικοινωνία με τον ερωτώμενο προσφέρει τη δυνατότητα προσαρμογής και επεξήγησης ερωτήσεων που ενδεχομένως να μην έχουν γίνει κατανοητές και να προκαλούν σύγχυση. Επιπροσθέτως, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αρκετές τεχνικές διεξαγωγής της συνέντευξης με γνώμονα τις ιδιαίτερες συνθήκες.

Κεφάλαιο 6: Μεθοδολογία Έρευνας – Δείγμα – Κατηγορίες Έρευνας – Επιλογή Υποδείγματος Έρευνας – Ποσοστό Ανταπόκρισης Έρευνας

6.1. Κατηγοριοποίηση Ερευνών σε Ποιοτική και Ποσοτική

6.1.1. Βασικές Κατηγορίες Έρευνας

Η έρευνα διακρίνεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες την ποιοτική (qualitative) και στην ποσοτική (quantitative). Η ποιοτική έρευνα δίδει μεγαλύτερη σημασία στην εξήγηση και όχι τόσο στη συχνότητα των παρατηρήσεων. Η παρούσα έρευνα είναι ποιοτική.

6.2. Λόγοι Επιλογής Συγκεκριμένων Τύπων Ερωτήσεων

6.2.1. Τεχνικές Αύξησης Ελκυστικότητας του Ερωτηματολογίου

Στην προσπάθεια που καταβάλλεται για την αύξηση του βαθμού ανταπόκρισης της έρευνάς μας χρησιμοποιήθηκαν ορισμένες τεχνικές αύξησης της ελκυστικότητας του ερωτηματολογίου όπως:

1. Ποιότητα χαρτιού: Χρησιμοποιήθηκε καλή ποιότητα χαρτιού προκειμένου να δώσει κύρος και σπουδαιότητα στην διεξαχθείσα έρευνα.
2. Γραφικό περιβάλλον και χρώματα: Σημαντικό στοιχείο για την αύξηση της ελκυστικότητας ενός ερωτηματολογίου αποτελεί το γραφικό περιβάλλον και τα χρώματα. Χρησιμοποιήθηκαν ευχάριστα σχήματα και χρώματα προκειμένου να μην κουράζεται ο αναγνώστης του ερωτηματολογίου και να αυξάνεται η διάθεση συμπλήρωσής του.
3. Το ερωτηματολόγιο σε μορφή ενός τεύχος βιβλίου (booklet). Η μορφή αυτή είναι περισσότερο επαγγελματική και βοηθά τον αναγνώστη να το ακολουθήσει ευκολότερα (Brace, 2004: 154).
4. Ο τίτλος και το Πανεπιστήμιο αναφέρονται στο εξώφυλλο. Αυτό αυξάνει την βαρύτητα της έρευνας, αλλά δίνει και την ευκαιρία στον αναγνώστη να έρθει σε επικοινωνία με το άτομο που διεξάγει την έρευνα για ενδεχόμενες απορίες.
5. Επιπρόσθετα, σημαντική είναι η συνεισφορά της κατηγοριοποίησης στην αύξηση της ελκυστικότητας του ερωτηματολογίου. Δημιουργώντας κατηγορίες ερωτήσεων βοηθάμε τον αναγνώστη να διασαφηνίσει το περιεχόμενο των ερωτήσεων και σε ποιο ακριβώς στοιχείο αναφέρονται.
6. Τέλος, καταβλήθηκε η προσπάθεια της μείωσης της έκτασης των ερωτήσεων προκειμένου να περιοριστούν στον μικρότερο δυνατό βαθμό φαινόμενα κούρασης κατά την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Επίσης, στο τέλος του ερωτηματολογίου δεν τοποθετήθηκε σύντομη ερώτηση, διότι είναι πιθανό εκ παραδρομής να μην απαντηθεί.

6.2.2. Λόγοι Επιλογής Συγκεκριμένων τύπων Ερωτήσεων στο Ερωτηματολόγιο

Οι ερωτήσεις που εμπεριέχονται στο ερωτηματολόγιο μπορούν να διαχωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι η κατηγορία των κλειστών ερωτήσεων και η δεύτερη είναι αυτή της κλίμακας ερωτήσεων. Ο λόγος επιλογής κλειστών ερωτήσεων στο ερωτηματολόγιό μας είναι διότι ενισχύεται η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας, γιατί έτσι δεν χρειάζεται η κωδικοποίηση των απαντήσεων, όπως συμβαίνει στις ανοικτές ερωτήσεις. Η επιλογή κλειστών ερωτήσεων είναι διαδεδομένη σε αντίστοιχες έρευνες του ερευνητικού αντικειμένου, αλλά και σε ελεγκτικές εταιρείες που επιχειρούν να εκτιμήσουν την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου.

Πέραν των κλειστών ερωτήσεων, στο παρόν ερωτηματολόγιο χρησιμοποιούνται και καταφατικές δηλώσεις που θα είναι δομημένες σύμφωνα με την κλίμακα Likert. Η κλίμακα επιλέχθηκε να είναι 1 έως 5. Η επιλογή της συγκεκριμένης κλίμακας έγινε επειδή είναι σχετικά εύκολη να χρησιμοποιηθεί και οι ερωτώμενοι είναι πιθανόν να απαντήσουν αξιόπιστα (Karagiorgos, Drogalas and Giovanis, 2011: 27). Επιπρόσθετα, οι ερωτήσεις με κλίμακες πολλές φορές θεωρούνται απλές και δεν κουράζουν τον αναγνώστη του ερωτηματολογίου.

6.3. Το Ερωτηματολόγιο και οι Αρχές Κατάρτισής του

6.3.1. Αρχές Κατάρτισης του Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της έρευνας θα πρέπει να διέπεται από ορισμένες αρχές. Οι αρχές αυτές είναι απαραίτητες προκειμένου να αντλήσουμε τα συμπεράσματα που επιζητούμε από μια έρευνα. Μερικές τέτοιες αρχές είναι:

1. Η πληρότητα του προς έρευνα αντικειμένου.
2. Η σαφήνεια προκειμένου να αποφευχθούν περιπτώσεις σύγχυσης της κατανόησης των ερωτήσεων.
3. Η συνοχή μεταξύ των ερωτήσεων.
4. Η ύπαρξη ερωτημάτων ελέγχου προκειμένου να επιβεβαιωθεί η ακρίβεια των απαντήσεων.
5. Να είναι κατά το δυνατόν πιο σύντομο.
6. Να περιέχει βασικές οδηγίες για τη συμπλήρωσή του.
7. Να επιδέχεται ερμηνεία και ενδεχόμενη επεξεργασία στον Η/Υ.

Οι αρχές αυτές αποτελούν βασικές αρχές κατάρτισης του παρόντος ερωτηματολογίου.

6.4. Στατιστική Ανάλυση - Μέτρα Περιγραφικής

Στατιστικής

6.4.1. Στατιστική Ανάλυση

Η στατιστική ανάλυση που χρησιμοποιείται αφορά σημαντικά μέτρα περιγραφικής στατιστικής, όπως:

- Μέγιστη τιμή
- Ελάχιστη τιμή
- Διάμεσος και τεταρτημόρια

Πέραν των παραπάνω μέτρων περιγραφικής στατιστικής εξετάζεται και ο βαθμός ανταπόκρισης των ερωτώμενων στην παρούσα έρευνα. Ο βαθμός ανταπόκρισης είναι ο παρακάτω λόγος:

$$\frac{\text{Πλήρεις συνεντεύξεις}}{\text{Αριθμός Συνεντεύξεων}} \times 100$$

Ολοένα και περισσότερο συνηθίζεται να περιλαμβάνεται σε μια έρευνα το ποσοστό ανταπόκρισης. Ανταπόκριση, ορίζεται οποιαδήποτε επαφή με τις μονάδες του δείγματος, οπότε στον ορισμό περιλαμβάνονται οι τυχόν αρνήσεις και η αδυναμία επικοινωνίας λόγω γλώσσας (Ρόντος, 2006: 101; Luck and Rubin, 1987). Σε μερικές άλλες περιπτώσεις προτείνεται να οριστεί η ανταπόκριση ως η επαφή με το κατάλληλο κάθε φορά πρόσωπο. Στην τελευταία αυτή περίπτωση ισχύει ο παραπάνω τύπος υπολογισμού της ανταπόκρισης. Εμείς χρησιμοποιούμε τον δεύτερο ορισμό στην έρευνά μας. Μερικές ερωτήσεις ενδέχεται να μη δύναται να απαντηθούν διότι τα στοιχεία μπορεί να θεωρηθούν προσωπικά ή εμπιστευτικά για την εταιρεία.

6.5. Ποσοστό Ανταπόκρισης Έρευνας

Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανταπόκριση των εταιρειών προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας.

Οι εταιρείες στις οποίες έγινε αποστολή των ερωτηματολογίων ήταν το σύνολο των εταιρειών που αποτελούσε έναν κλάδο. Οι επιχειρήσεις που εξετάστηκαν ήταν οι μητρικές σε περίπτωση ομίλου, ενώ έχουν αφαιρεθεί εταιρείες των οποίων η μετοχή ήταν σε αναστολή, καθώς και εταιρείες που άλλαξαν πρόσφατα εσωτερικό ελεγκτή. Η αφαίρεση των εταιρειών που άλλαξαν πρόσφατα εσωτερικό ελεγκτή έγινε προκειμένου να αποφευχθούν συμπεράσματα που θα ήταν βιαστικά και μη τεκμηριωμένα.

Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:

$$\begin{aligned} \text{Ποσοστό ανταπόκρισης} &= \frac{\text{Αριθμός εταιρειών που απάντησαν}}{\text{Αριθμός εταιρειών που εστάλη το ερωτηματολόγιο}} \times 100 = \\ &= \frac{12}{14} \times 100 = 85,71\% \end{aligned}$$

Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:

$$\begin{aligned} \text{Ποσοστό ανταπόκρισης} &= \frac{\text{Αριθμός εταιρειών που απάντησαν}}{\text{Αριθμός εταιρειών που εστάλη το ερωτηματολόγιο}} \times 100 = \\ &= \frac{20}{25} \times 100 = 80\% \end{aligned}$$

Κλάδος Βιομηχανικών Προϊόντων

$$\begin{aligned} \text{Ποσοστό ανταπόκρισης} &= \frac{\text{Αριθμός εταιρειών που απάντησαν}}{\text{Αριθμός εταιρειών που εστάλη το ερωτηματολόγιο}} \times 100 = \\ &= \frac{17}{25} \times 100 = 68\% \end{aligned}$$

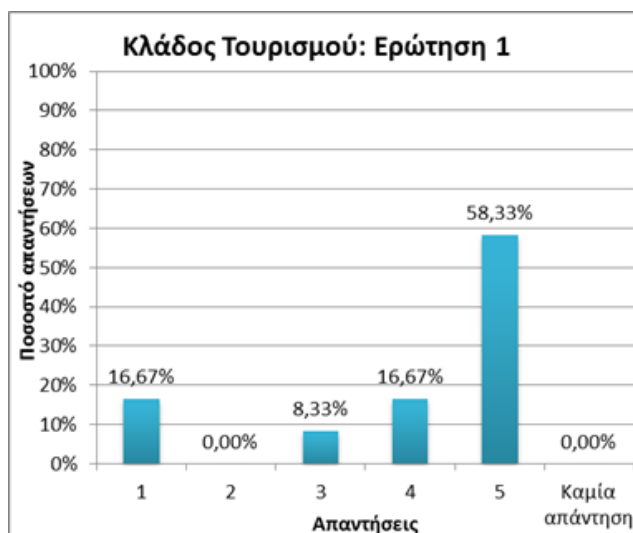
Κεφάλαιο 7: Αποτελέσματα¹⁰⁵

7.1. Αποτελέσματα Ερώτησης 1

Η επιχείρηση προβαίνει τακτικά στην αξιολόγηση του προσωπικού της;

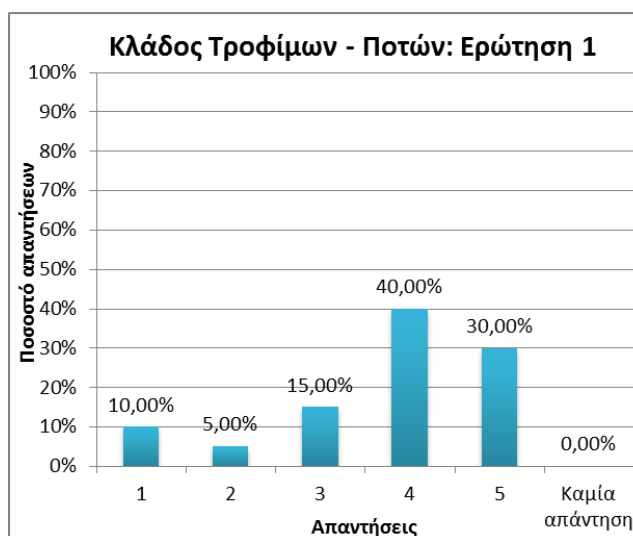
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.1: Αποτελέσματα Ερώτησης 1 στον Κλάδο Τουρισμού

Οι απαντήσεις της ερώτησης 1 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 16,67% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 8,33% απάντησε 3, το 16,67% απάντησε 4 και το 58,33% απάντησε 5.

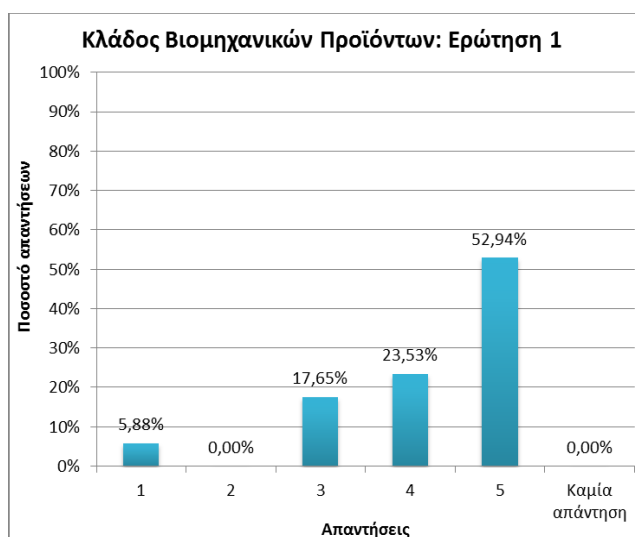
Σχήμα 7.2: Αποτελέσματα Ερώτησης 1 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

¹⁰⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Παράρτημα 4. Απαντήσεις Εταιρειών.

Οι απαντήσεις της ερώτησης 1 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 10% απάντησε 1, το 5% απάντησε 2, το 15% απάντησε 3, το 40% απάντησε 4 και το 30% απάντησε 5.

Σχήμα 7.3: Αποτελέσματα Ερώτησης 1 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 1 στον Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 17,65% απάντησε 3, το 23,53% απάντησε 4 και το 52,94% απάντησε 5.

Πίνακας 7.1: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 1

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

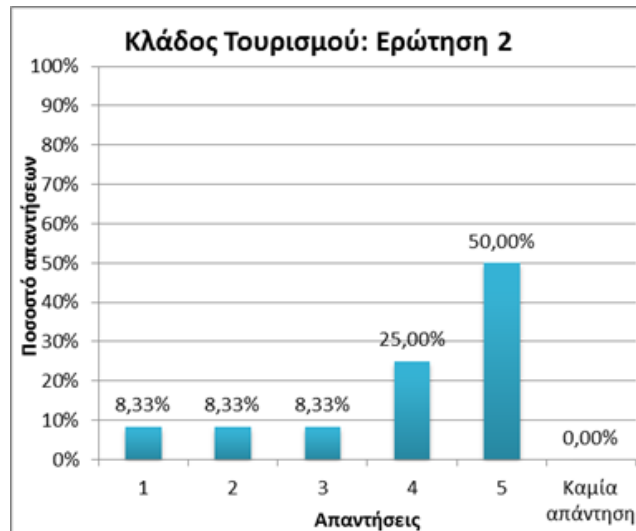
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	1,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	5,00

7.2. Αποτελέσματα Ερώτησης 2

Η διοίκηση φροντίζει επαρκώς να μεταδίδει τη σημασία της ηθικής συμπεριφοράς στο σύνολο της επιχείρησης;

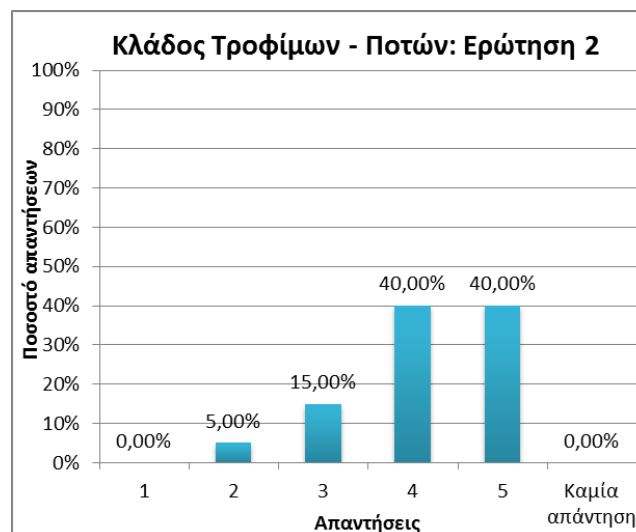
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.4: Αποτελέσματα Ερώτησης 2 στον Κλάδο Τουρισμού

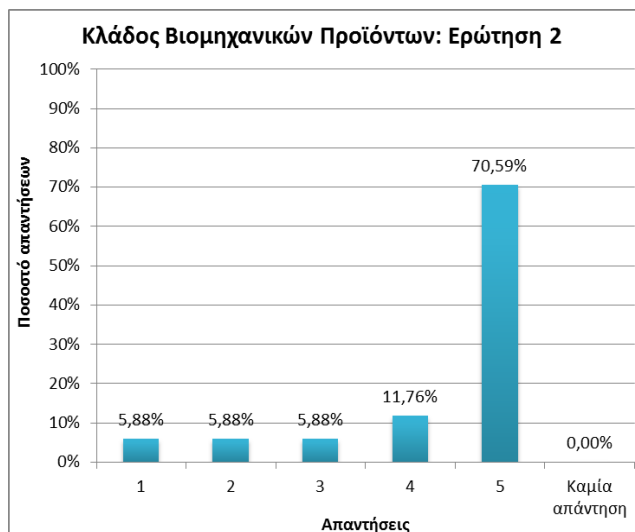
Οι απαντήσεις της ερώτησης 2 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 8,33% απάντησε 3, το 25% απάντησε 4 και το 50% απάντησε 5.

Σχήμα 7.5: Αποτελέσματα Ερώτησης 2 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 2 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 5% απάντησε 2, το 15% απάντησε 3, το 40% απάντησε 4 και το 40% απάντησε 5.

Σχήμα 7.6: Αποτελέσματα Ερώτησης 2 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 2 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 5,88% απάντησε 2, το 5,88% απάντησε 3, το 11,76% απάντησε 4 και το 70,59% απάντησε 5.

Πίνακας 7.2: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 2

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

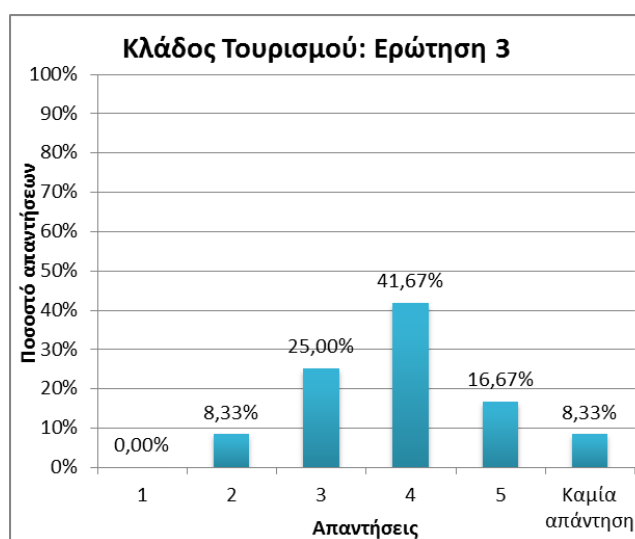
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	2,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	4,50

7.3. Αποτελέσματα Ερώτησης 3

Το προσωπικό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου επαρκεί για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων του;

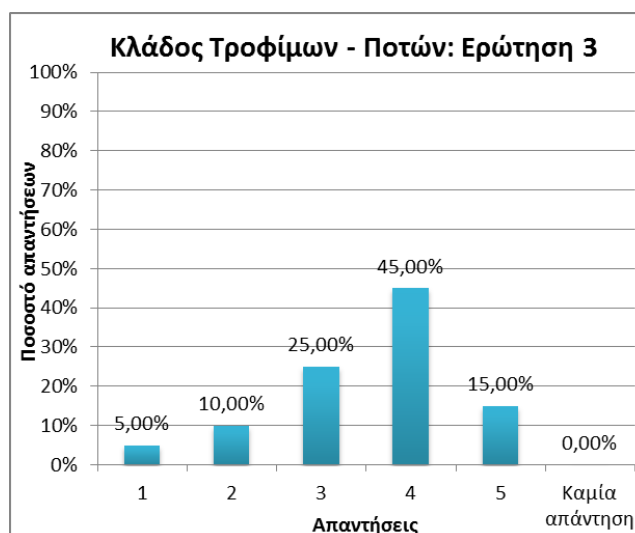
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.7: Αποτελέσματα Ερώτησης 3 στον Κλάδο Τουρισμού

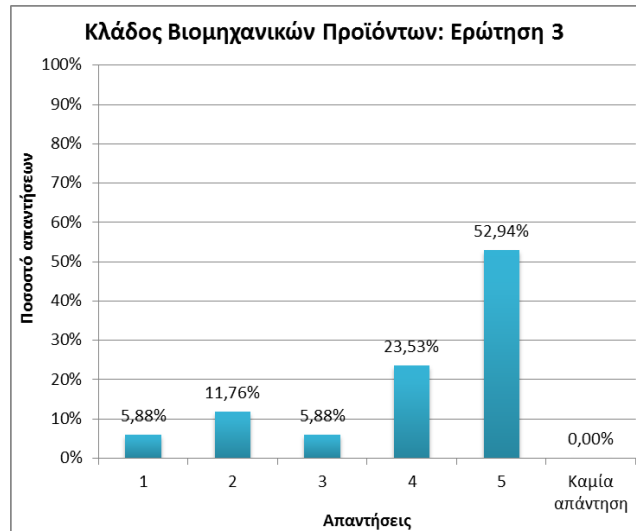
Οι απαντήσεις της ερώτησης 3 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 25% απάντησε 3, το 41,67% απάντησε 4 και το 16,67% απάντησε 5. Υπήρξε ένα ποσοστό ύψους 8,33%, το οποίο δεν απάντησε τη συγκριμένη ερώτηση.

Σχήμα 7.8: Αποτελέσματα Ερώτησης 3 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 3 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 5% απάντησε 1, το 10% απάντησε 2, το 25% απάντησε 3, το 45% απάντησε 4 και το 15% απάντησε 5.

Σχήμα 7.9: Αποτελέσματα Ερώτησης 3 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 3 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 11,76% απάντησε 2, το 5,88% απάντησε 3, το 23,53% απάντησε 4 και το 52,94% απάντησε 5.

Πίνακας 7.3: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 3

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

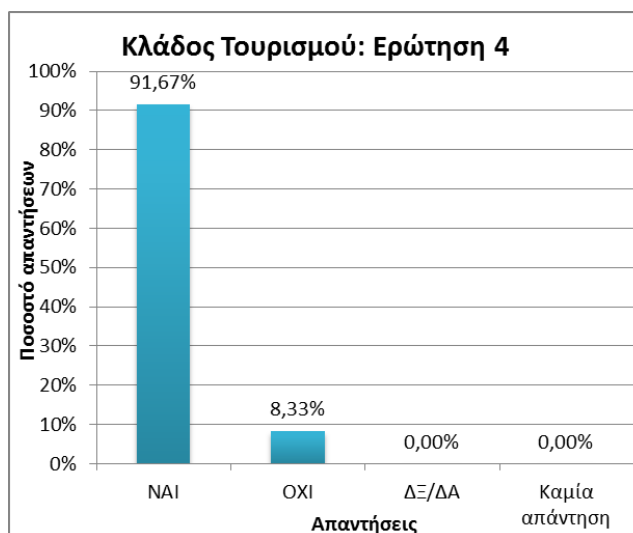
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	1,00	4,00
Τουρισμός	5,00	2,00	4,00

7.4. Αποτελέσματα Ερώτησης 4

Η επιχείρηση διαθέτει Επιτροπή Ελέγχου;

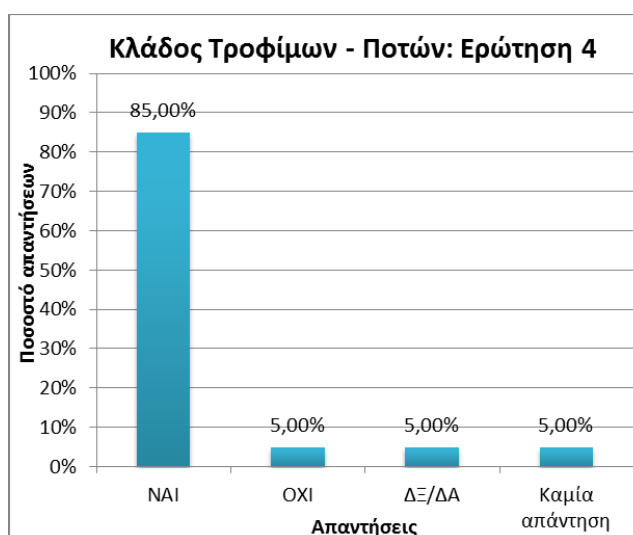
ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.10: Αποτελέσματα Ερώτησης 4 στον Κλάδο Τουρισμού

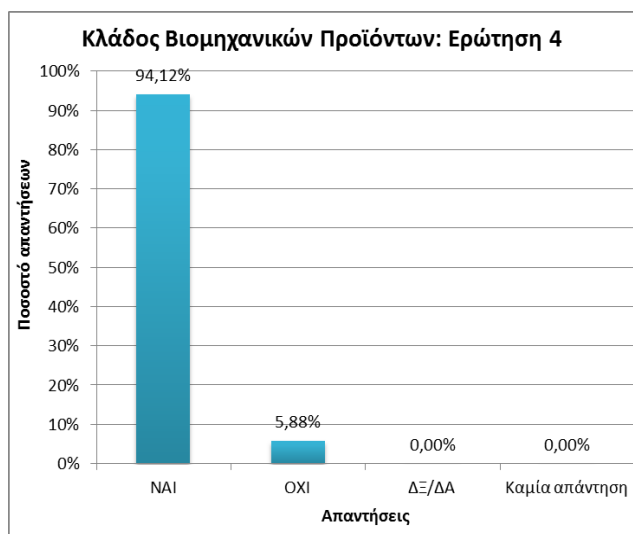

Οι απαντήσεις της ερώτησης 4 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 91,67% απάντησε ναι, ενώ το 8,33% απάντησε όχι.

Σχήμα 7.11: Αποτελέσματα Ερώτησης 4 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 4 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 85% απάντησε ναι, ενώ το 5% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5% απάντησε επίσης δξ/δα και 5% δεν έδωσε καμία απάντηση.

Σχήμα 7.12: Αποτελέσματα Ερώτησης 4 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

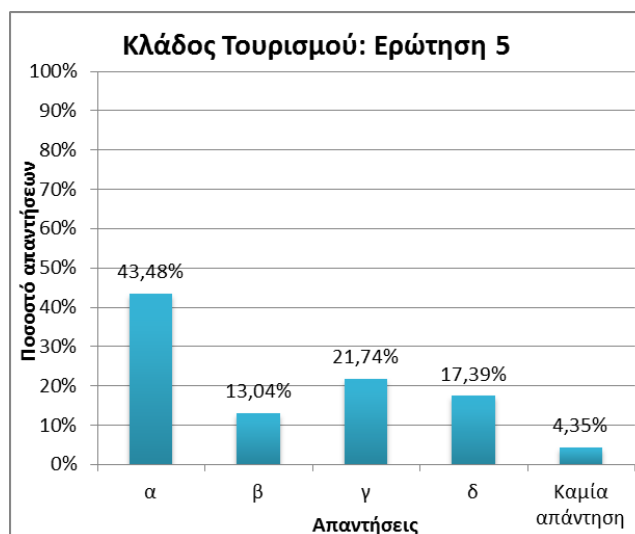
Οι απαντήσεις της ερώτησης 4 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής:
Το 94,12% απάντησε ναι, ενώ το 5,88% απάντησε όχι.

7.5. Αποτελέσματα Ερώτησης 5

Ποιες γνώσεις στους τομείς λογιστικής/ελεγκτικής έχει ο πρόεδρος της Επιτροπής Ελέγχου; Σε περίπτωση που διαθέτει παραπάνω από ένα κυκλώστε αντίστοιχα.

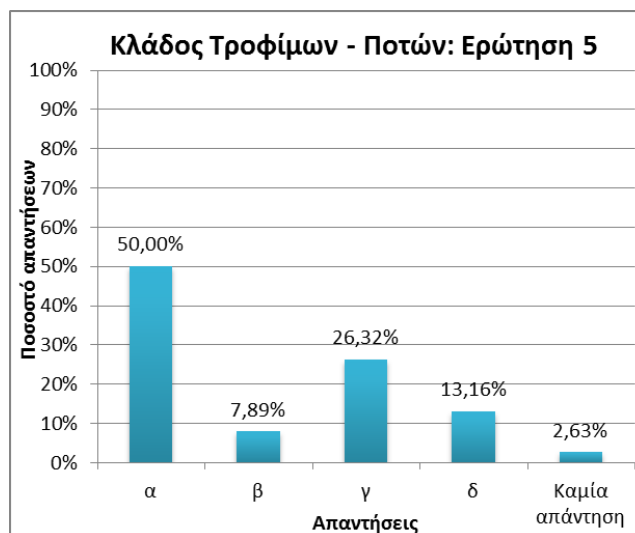
- α) Πτυχίο ΑΕΙ οικονομικής/λογιστικής
- β) Επαγγελματικός τίτλος (π.χ. CIA)
- γ) Πενταετή τουλάχιστον εργασιακή εμπειρία σε λογιστήριο, εσωτερικό-εξωτερικό έλεγχο
- δ) Συμμετοχή σε εξειδικευμένα σεμινάρια

Σχήμα 7.13: Αποτελέσματα Ερώτησης 5 στον Κλάδο Τουρισμού

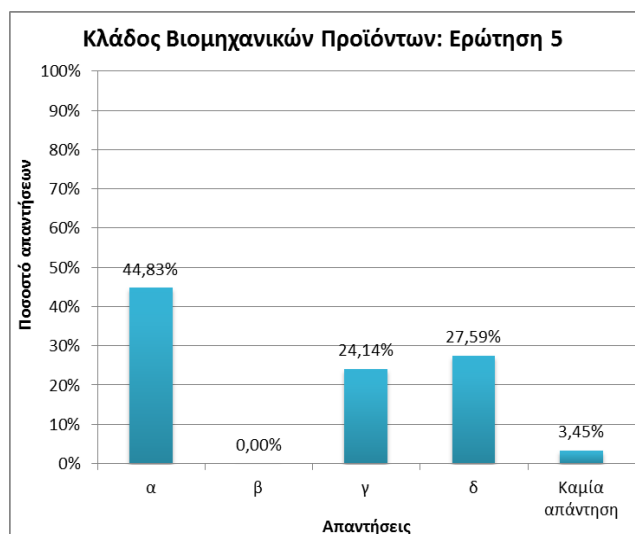

Οι απαντήσεις της ερώτησης 5 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 43,48% απάντησε α, το 13,04% απάντησε β, το 21,74% απάντησε γ, το 17,39% απάντησε δ και το 4,35% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.14: Αποτελέσματα Ερώτησης 5 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 5 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 50% απάντησε α, το 7,89% απάντησε β, το 26,32% απάντησε γ, το 13,16% απάντησε δ και το 2,63% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.15: Αποτελέσματα Ερώτησης 5 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 5 στον Κλάδο Βιομηχανικών προϊόντων είχαν ως εξής: Το 44,83% απάντησε α, το 0% απάντησε β, το 24,14% απάντησε γ, το 27,59% απάντησε δ και το 3,45% δεν έδωσε απάντηση.

7.6. Αποτελέσματα Ερώτησης 6

Αν ναι, από πόσα μέλη αποτελείται η επιτροπή ελέγχου;

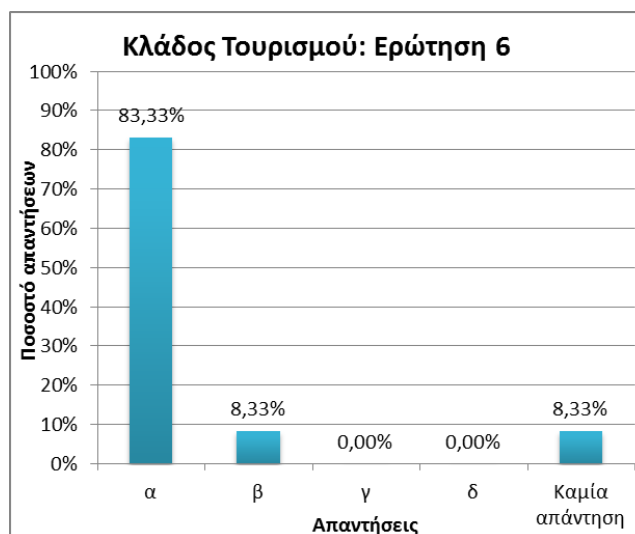
α) 3

β) 4

γ) 5

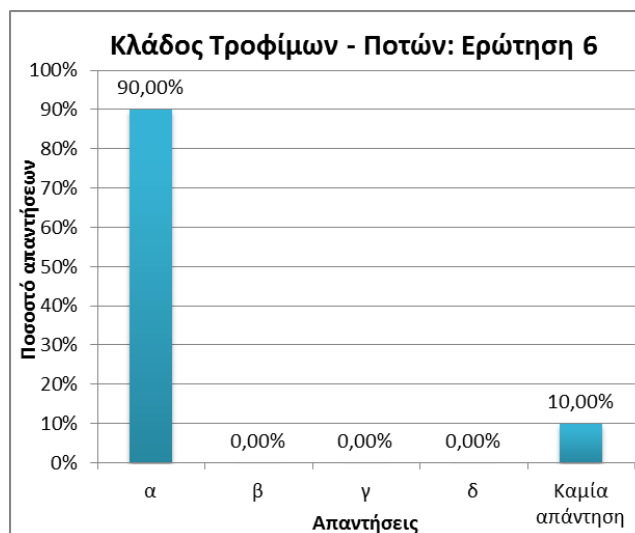
δ) Περισσότερα από 5

Σχήμα 7.16: Αποτελέσματα Ερώτησης 6 στον Κλάδο Τουρισμού

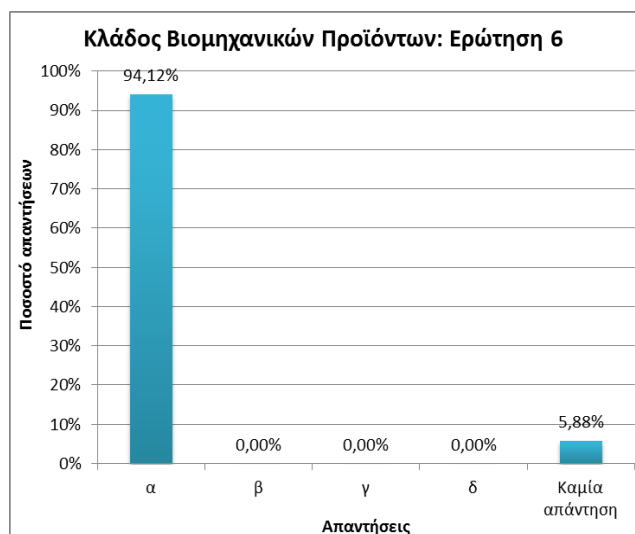
Οι απαντήσεις της ερώτησης 6 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 83,33% απάντησε α, το 8,33% απάντησε β, το 0% απάντησε γ, το 0% απάντησε δ και το 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.17: Αποτελέσματα Ερώτησης 6 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 6 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 90% απάντησε α, το 0% απάντησε β, το 0% απάντησε γ, το 0% απάντησε δ και το 10% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.18: Αποτελέσματα Ερώτησης 6 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

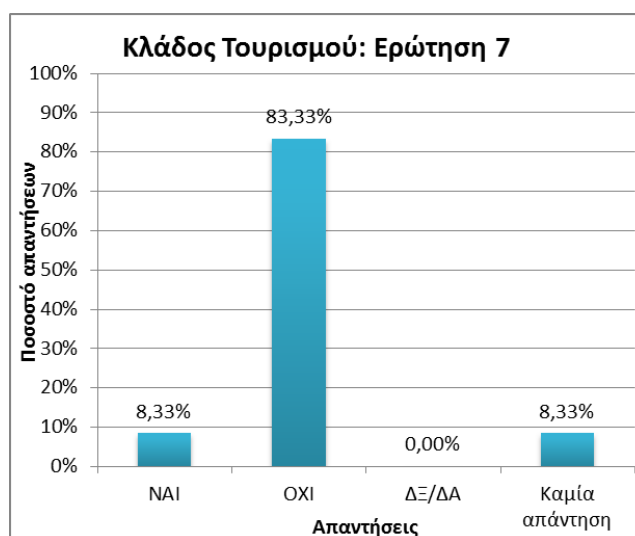
Οι απαντήσεις της ερώτησης 6 στον Κλάδο Βιομηχανικών προϊόντων είχαν ως εξής: Το 94,12% απάντησε α, το 0% απάντησε β, το 0% απάντησε γ, το 0% απάντησε δ και το 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

7.7. Αποτελέσματα Ερώτησης 7

Ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας Εσωτερικού ελέγχου εκτελεί παράλληλα και άλλα καθήκοντα;

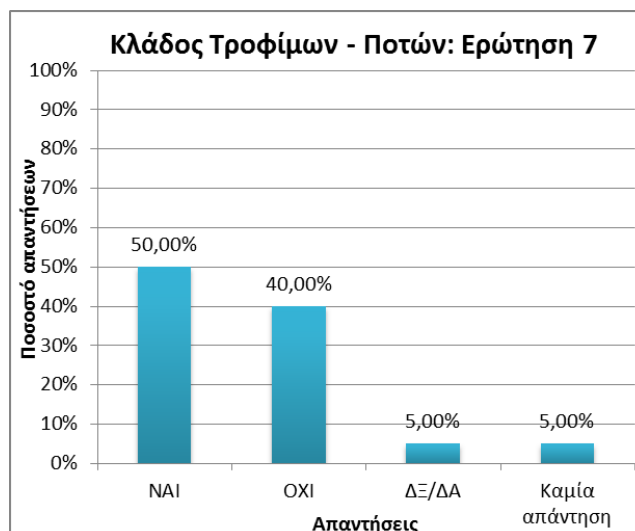
ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.19: Αποτελέσματα Ερώτησης 7 στον Κλάδο Τουρισμού

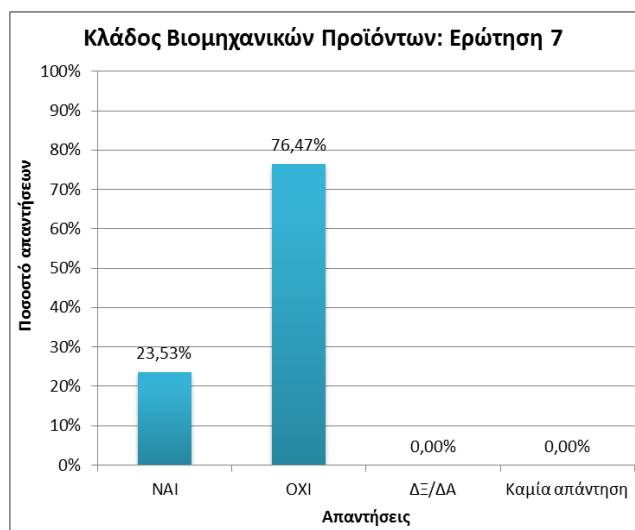
Οι απαντήσεις της ερώτησης 7 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε ναι, ενώ το 83,33% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.20: Αποτελέσματα Ερώτησης 7 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 7 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 50% απάντησε ναι, ενώ το 40% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5% απάντησε δξ/δα και ένα ποσοστό 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.21: Αποτελέσματα Ερώτησης 7 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

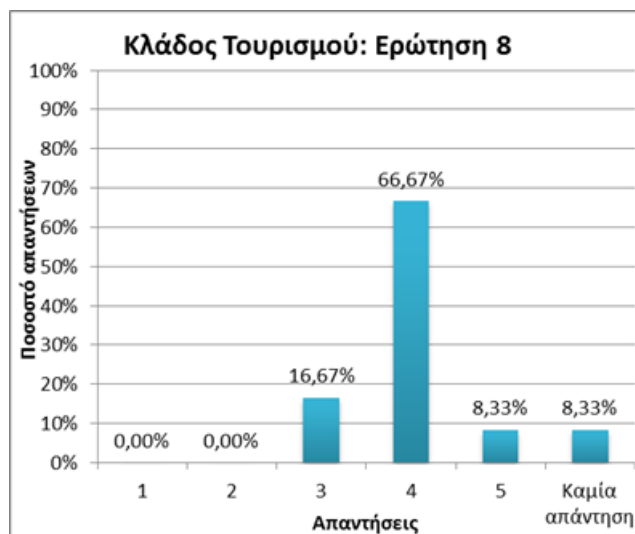
Οι απαντήσεις της ερώτησης 7 στον Κλάδο Βιομηχανικών προϊόντων είχαν ως εξής: Το 23,53% απάντησε ναι, ενώ το 76,47% απάντησε όχι.

7.8. Αποτελέσματα Ερώτησης 8

Τα στελέχη του τμήματος εσωτερικού ελέγχου έχουν επαρκή γνώση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (ΔΠΧΠ);

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.22: Αποτελέσματα Ερώτησης 8 στον Κλάδο Τουρισμού

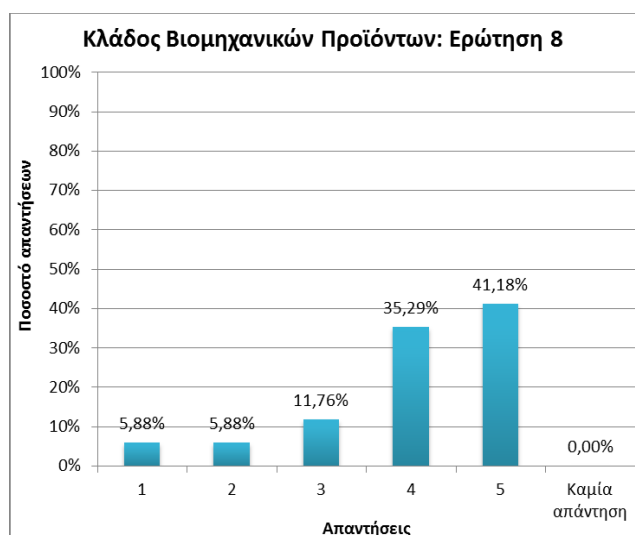
Οι απαντήσεις της ερώτησης 8 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 16,67% απάντησε 3, το 66,67% απάντησε 4 και το 8,33% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.23: Αποτελέσματα Ερώτησης 8 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 8 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 10% απάντησε 2, το 25% απάντησε 3, το 45% απάντησε 4 και το 20% απάντησε 5.

Σχήμα 7.24: Αποτελέσματα Ερώτησης 8 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 8 στον Κλάδο Βιομηχανικών προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 5,88% απάντησε 2, το 11,76% απάντησε 3, το 35,29% απάντησε 4 και το 41,18% απάντησε 5.

Πίνακας 7.4: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 8

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

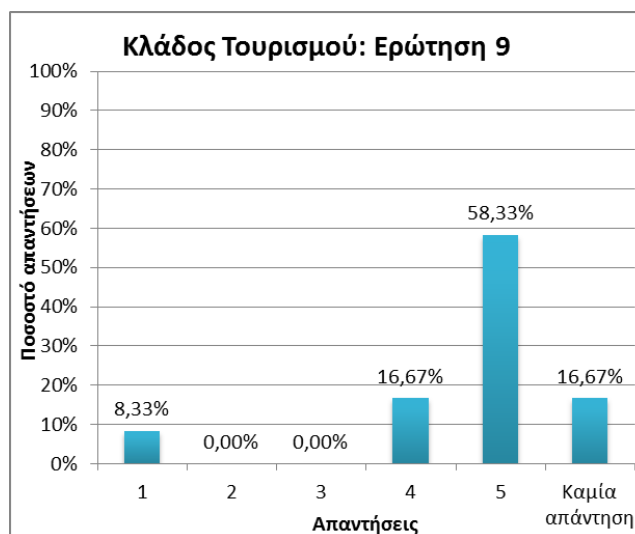
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	4,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	2,00	4,00
Τουρισμός	5,00	3,00	4,00

7.9. Αποτελέσματα Ερώτησης 9

Η επιχείρηση εφαρμόζει πρότυπα - επαρκείς πολιτικές σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος;

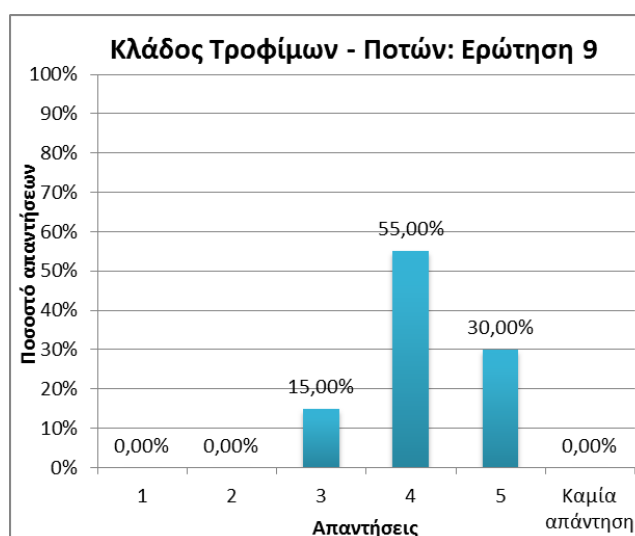
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.25: Αποτελέσματα Ερώτησης 9 στον Κλάδο Τουρισμού

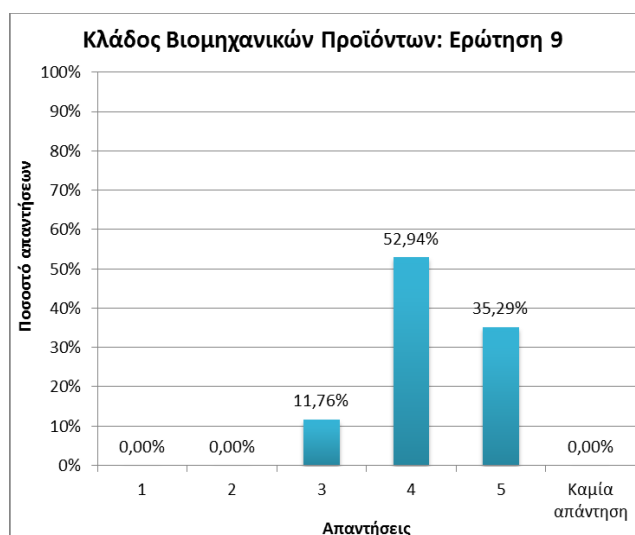
Οι απαντήσεις της ερώτησης 9 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 0% απάντησε 3, το 16,67% απάντησε 4 και το 58,33% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 16,67% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.26: Αποτελέσματα Ερώτησης 9 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 9 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 15% απάντησε 3, το 55% απάντησε 4 και το 30% απάντησε 5.

Σχήμα 7.27: Αποτελέσματα Ερώτησης 9 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 9 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής. Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 11,76% απάντησε 3, το 52,94% απάντησε 4 και το 35,29% απάντησε 5.

Πίνακας 7.5: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 9

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

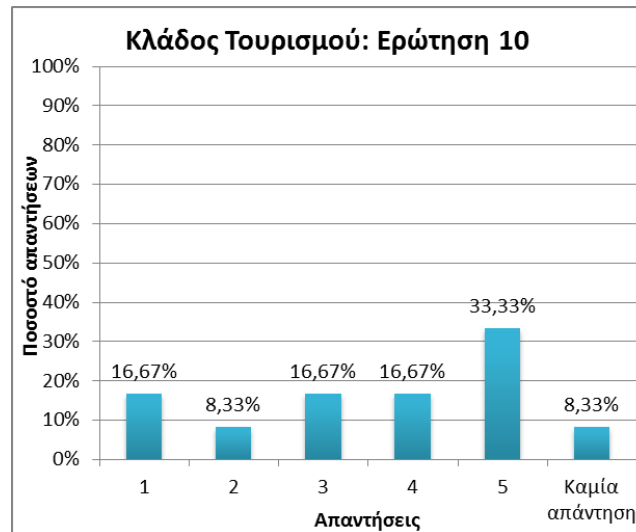
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	3,00	4,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	3,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	5,00

7.10. Αποτελέσματα Ερώτησης 10

Ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ανταποκρίνεται στις ανάγκες τις επιχείρησης;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.28: Αποτελέσματα Ερώτησης 10 στον Κλάδο Τουρισμού

Οι απαντήσεις της ερώτησης 10 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 16,67% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 16,67% απάντησε 3, το 16,67% απάντησε 4 και το 33,33% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.29: Αποτελέσματα Ερώτησης 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 10% απάντησε 2, το 30% απάντησε 3, το 45% απάντησε 4 και το 15% απάντησε 5.

Σχήμα 7.30: Αποτελέσματα Ερώτησης 10 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 10 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 5,88% απάντησε 2, το 17,65% απάντησε 3, το 35,29% απάντησε 4 και το 35,29% απάντησε 5.

Πίνακας 7.6: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 10

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

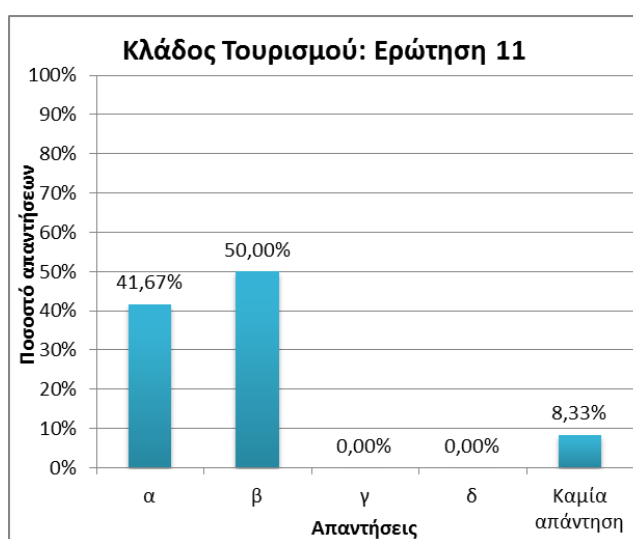
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	4,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	2,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	4,00

7.11. Αποτελέσματα Ερώτησης 11

Από πόσα άτομα στελεγχώνεται η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης;

- α) 1-2
- β) 2-4
- γ) 5
- δ) Περισσότερα από 5

Σχήμα 7.31: Αποτελέσματα Ερώτησης 11 στον Κλάδο Τουρισμού

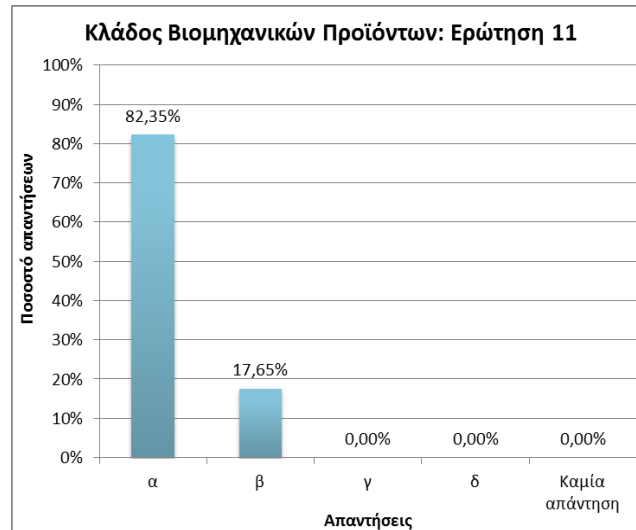
Οι απαντήσεις της ερώτησης 11 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 41,67% απάντησε α, το 50% απάντησε β, το 0% απάντησε γ, το 0% απάντησε δ και το 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.32: Αποτελέσματα Ερώτησης 11 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 11 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 90% απάντησε α, το 5% απάντησε β, το 0% απάντησε γ και το 5% απάντησε δ.

Σχήμα 7.33: Αποτελέσματα Ερώτησης 11 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

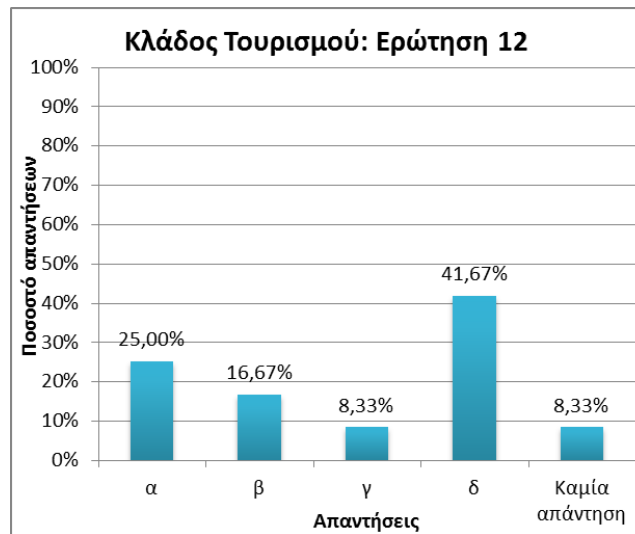
Οι απαντήσεις της ερώτησης 11 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 82,35% απάντησε α, το 17,65% απάντησε β, το 0% απάντησε γ και το 0% απάντησε δ.

7.12. Αποτελέσματα Ερώτησης 12

Ποιος είναι ο αριθμός των εσωτερικών ελεγκτών με ειδίκευση τα πληροφοριακά συστήματα;

- α) 1
- β) 2
- γ) >2
- δ) Κανένας

Σχήμα 7.34: Αποτελέσματα Ερώτησης 12 στον Κλάδο Τουρισμού

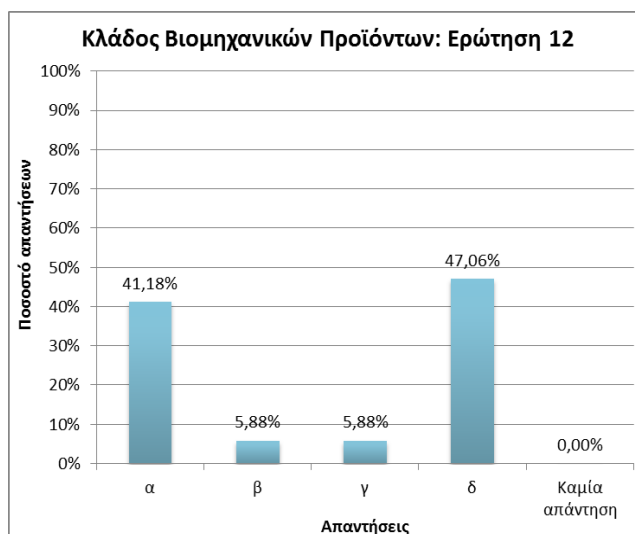
Οι απαντήσεις της ερώτησης 12 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 25% απάντησε α, το 16,67% απάντησε β, το 8,33% απάντησε γ, το 41,67% απάντησε δ και το 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.35: Αποτελέσματα Ερώτησης 12 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 12 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 30% απάντησε α, το 15% απάντησε β, το 5% απάντησε γ, το 50% απάντησε δ.

Σχήμα 7.36: Αποτελέσματα Ερώτησης 12 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

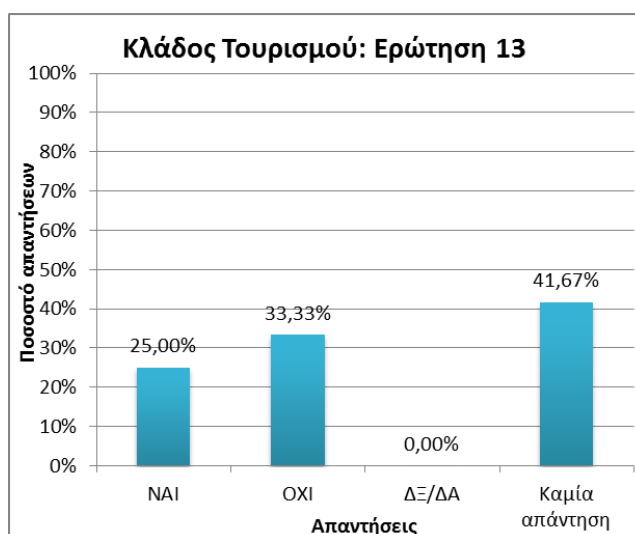
Οι απαντήσεις της ερώτησης 12 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 41,18% απάντησε α, το 5,88% απάντησε β, το 5,88% απάντησε γ και το 47,06% απάντησε δ.

7.13. Αποτελέσματα Ερώτησης 13

Αν διαθέτει, μήπως έχει πιστοποιητικό π.χ. Certified Information Systems Auditor (CISA) τουλάχιστον ένας;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.37: Αποτελέσματα Ερώτησης 13 στον Κλάδο Τουρισμού

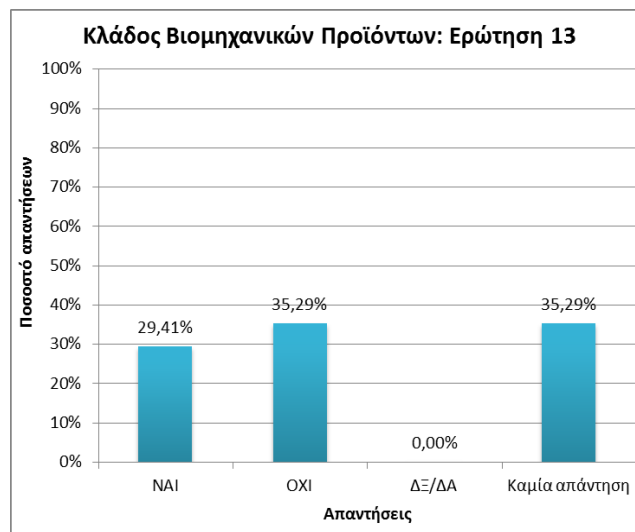
Οι απαντήσεις της ερώτησης 13 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 25% απάντησε ναι, ενώ το 33,33% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 41,67% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.38: Αποτελέσματα Ερώτησης 13 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 13 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 15% απάντησε ναι, ενώ το 45% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 20% απάντησε δξ/δα και ένα ποσοστό 20% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.39: Αποτελέσματα Ερώτησης 13 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

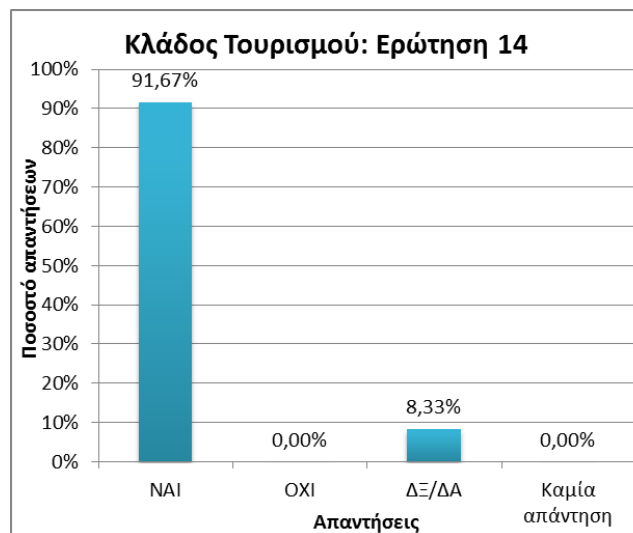
Οι απαντήσεις της ερώτησης 13 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής. Το 29,41% απάντησε ναι, ενώ το 35,29% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 35,29% δεν έδωσε απάντηση.

7.14. Αποτελέσματα Ερώτησης 14

Πιστεύετε ότι αν κάποιος διέπραττε ανήθικη συμπεριφορά θα μπορούσε να εντοπιστεί από την επιχείρηση;

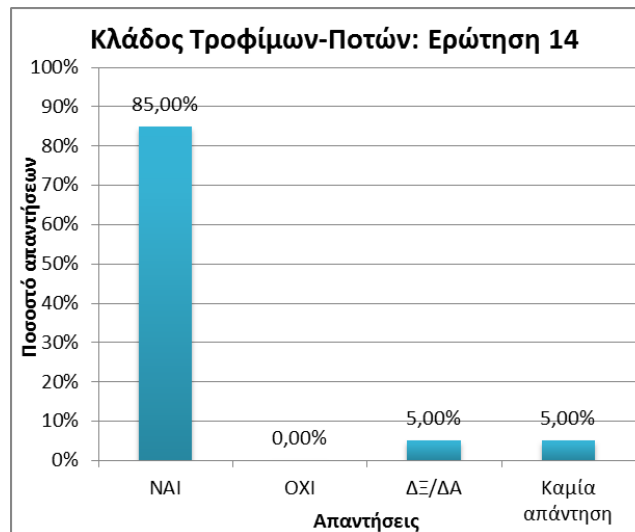
ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.40: Αποτελέσματα Ερώτησης 14 στον Κλάδο Τουρισμού

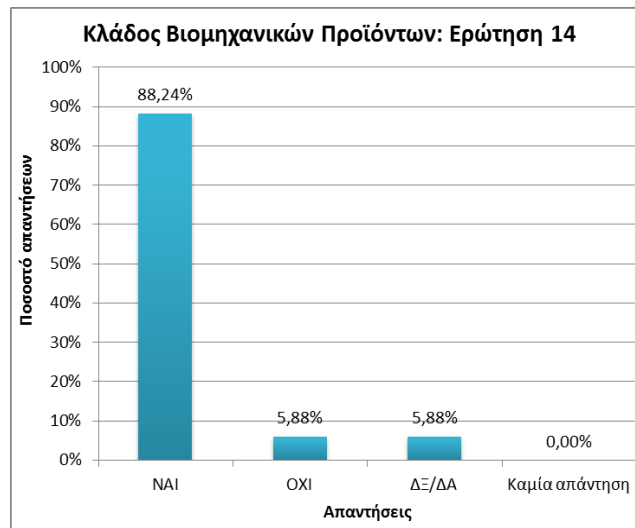
Οι απαντήσεις της ερώτησης 14 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 91,67% απάντησε ναι, ενώ το 0% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 8,33% απάντησε δξ/δα.

Σχήμα 7.41: Αποτελέσματα Ερώτησης 14 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 14 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 85% απάντησε ναι, ενώ το 0% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5% απάντησε δξ/δα και ένα ποσοστό 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.42: Αποτελέσματα Ερώτησης 14 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

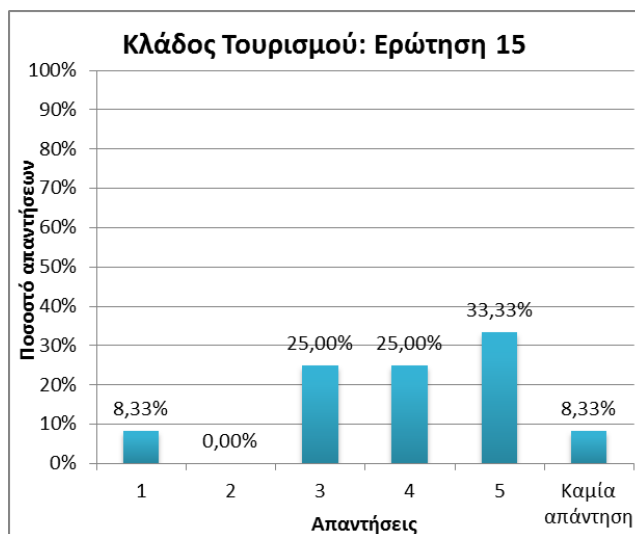
Οι απαντήσεις της ερώτησης 14 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 88,24% απάντησε ναι, ενώ το 5,88% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5,88% απάντησε δξ/δα.

7.15. Αποτελέσματα Ερώτησης 15

Υπάρχει διαχωρισμός των καθηκόντων στην επιχείρησή σας;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.43: Αποτελέσματα Ερώτησης 15 στον Κλάδο Τουρισμού

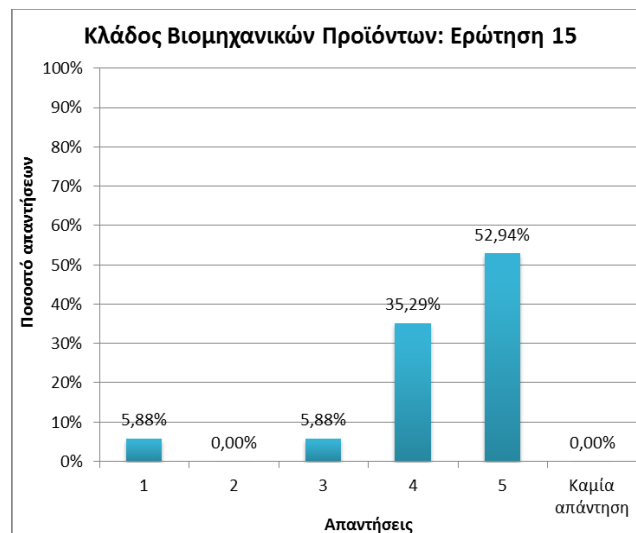
Οι απαντήσεις της ερώτησης 15 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 25% απάντησε 3, το 25% απάντησε 4 και το 33,33% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.44: Αποτελέσματα Ερώτησης 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 5% απάντησε 2, το 20% απάντησε 3, το 35% απάντησε 4 και το 40% απάντησε 5.

Σχήμα 7.45: Αποτελέσματα Ερώτησης 15 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 15 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 5,88% απάντησε 3, το 35,29% απάντησε 4 και το 52,94% απάντησε 5.

Πίνακας 7.7: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 15

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

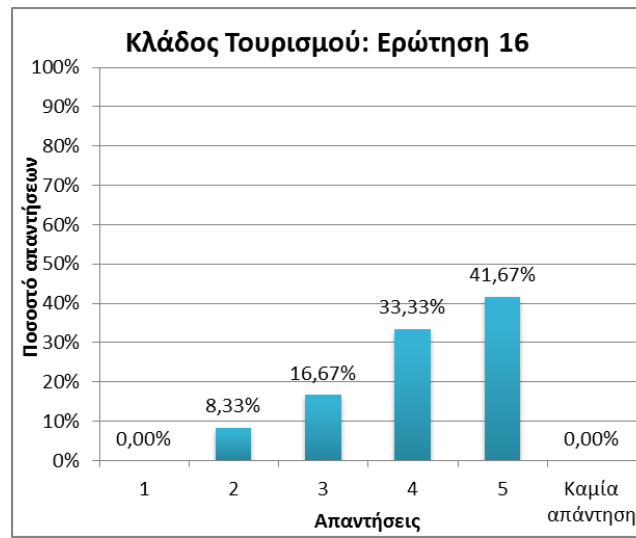
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	2,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	4,00

7.16. Αποτελέσματα Ερώτησης 16

Υπάρχει επαρκής έλεγχος δραστηριοτήτων της επιχείρησης;

1	2	3	4	5
----------	----------	----------	----------	----------

Σχήμα 7.46: Αποτελέσματα Ερώτησης 16 στον Κλάδο Τουρισμού

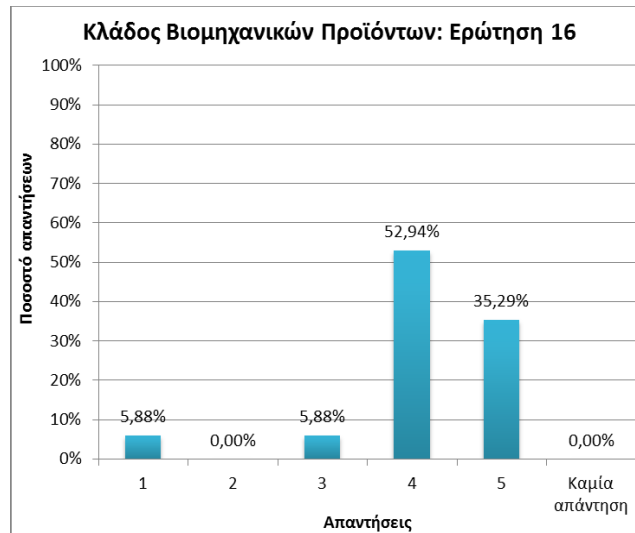
Οι απαντήσεις της ερώτησης 16 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 16,67% απάντησε 3, το 33,33% απάντησε 4 και το 41,67% απάντησε 5.

Σχήμα 7.47: Αποτελέσματα Ερώτησης 16 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 16 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 5% απάντησε 3, το 65% απάντησε 4 και το 30% απάντησε 5.

Σχήμα 7.48: Αποτελέσματα Ερώτησης 16 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 16 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 5,88% απάντησε 3, το 52,94% απάντησε 4 και το 35,29% απάντησε 5.

Πίνακας 7.8: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 16

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

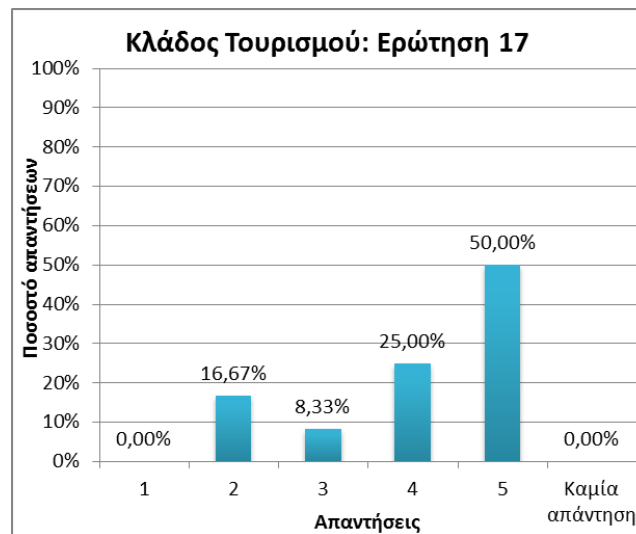
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	4,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	3,00	4,00
Τουρισμός	5,00	2,00	4,00

7.17. Αποτελέσματα Ερώτησης 17

Αν κάποιος διέπραττε ανήθικη συμπεριφορά πιθανότατα να εντοπιζόταν και να τιμωρούνταν;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.49: Αποτελέσματα Ερώτησης 17 στον Κλάδο Τουρισμού

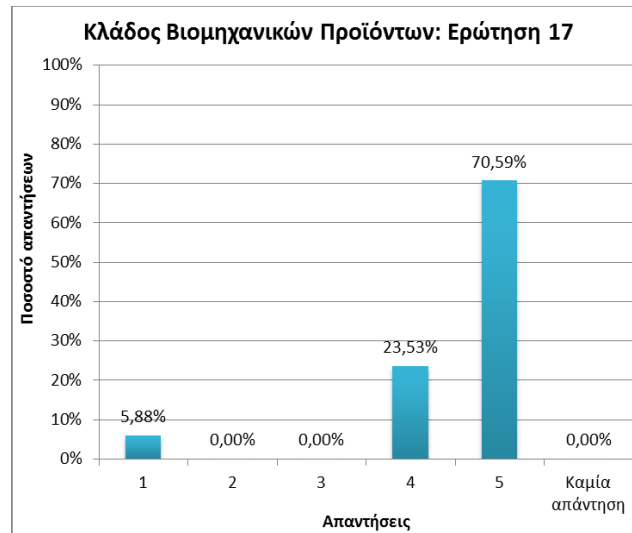
Οι απαντήσεις της ερώτησης 17 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 16,67% απάντησε 2, το 8,33% απάντησε 3, το 25% απάντησε 4 και το 50% απάντησε 5.

Σχήμα 7.50: Αποτελέσματα Ερώτησης 17 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 17 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 10% απάντησε 3, το 45% απάντησε 4 και το 40% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.51: Αποτελέσματα Ερώτησης 17 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 17 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 0% απάντησε 3, το 23,53% απάντησε 4 και το 70,59% απάντησε 5.

Πίνακας 7.9: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 17

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

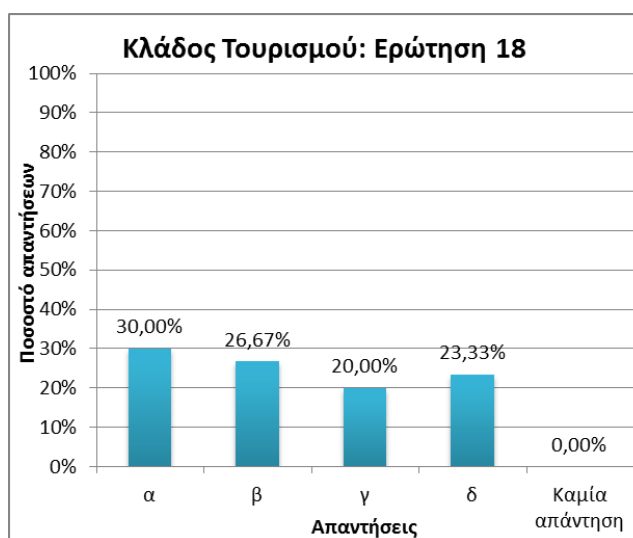
Κλάδος	Max Τιμή	Min Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	3,00	4,00
Τουρισμός	5,00	2,00	4,50

7.18. Αποτελέσματα Ερώτησης 18

Ποια από τα παρακάτω μέσα χρησιμοποιεί η επιχείρηση προκειμένου να αποφύγει ακούσια ή εκούσια παραποίηση των στοιχείων της επιχείρησης;

- α) Περιοδικούς ελέγχους στα πάγια περιουσιακά στοιχεία.
- β) Κωδικούς πρόσβασης στα σημαντικά έγγραφα της επιχείρησης
- γ) Κλειδαριές ασφαλείας
- δ) Παρουσία φύλακα

Σχήμα 7.52: Αποτελέσματα Ερώτησης 18 στον Κλάδο Τουρισμού

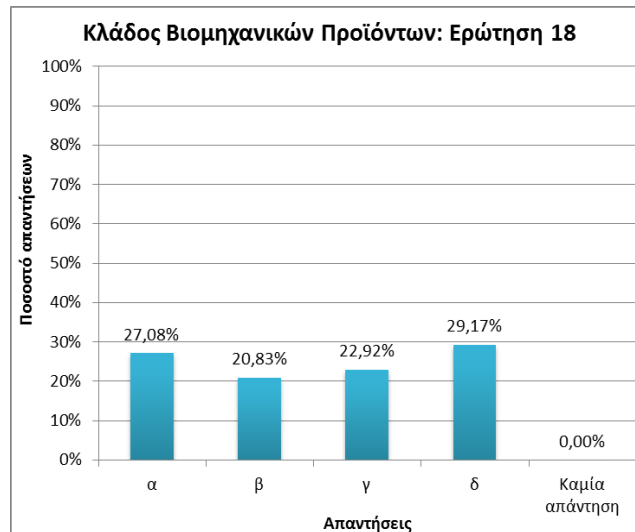
Οι απαντήσεις της ερώτησης 18 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 30% απάντησε α, το 26,67% απάντησε β, το 20% απάντησε γ, το 23,33% απάντησε δ.

Σχήμα 7.53: Αποτελέσματα Ερώτησης 18 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 18 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 27,27% απάντησε α, το 27,27% απάντησε β, το 16,36% απάντησε γ και το 27,27% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 1,82% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.54: Αποτελέσματα Ερώτησης 18 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

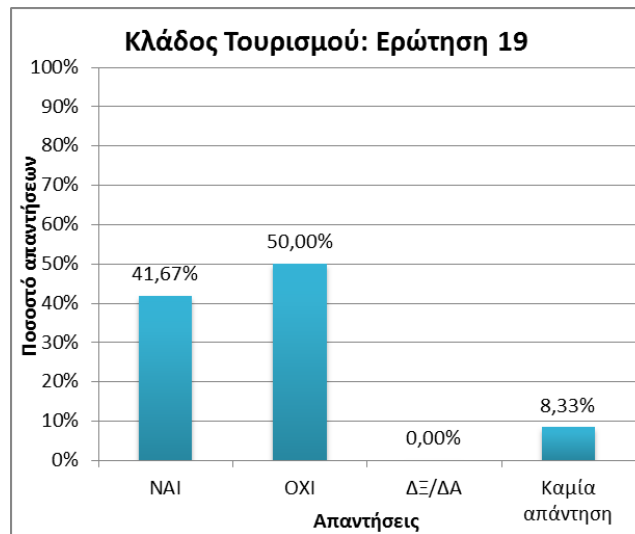
Οι απαντήσεις της ερώτησης 18 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 27,08% απάντησε α, το 20,83% απάντησε β, το 22,92% απάντησε γ και το 29,17% απάντησε δ.

7.19. Αποτελέσματα Ερώτησης 19

Η επιχείρηση έχει υιοθετήσει τηλεφωνική γραμμή ή κουτί που οι πελάτες, προμηθευτές μπορούν να κάνουν καταγγελία σχετικά με μια απάτη;

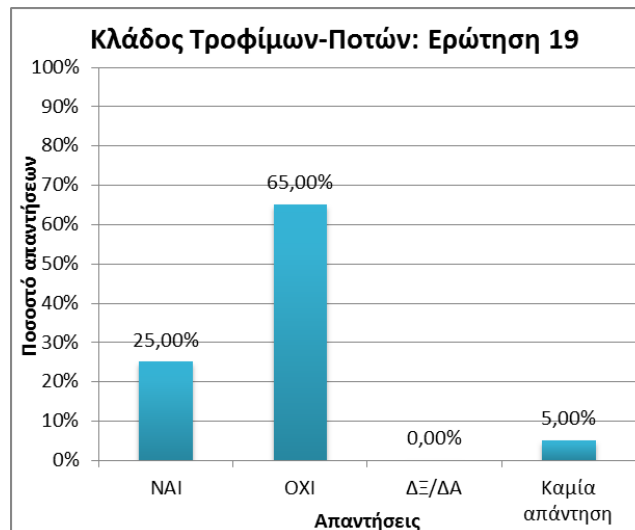
ΝΑΙ	ΟΧΙ
-----	-----

Σχήμα 7.55: Αποτελέσματα Ερώτησης 19 στον Κλάδο Τουρισμού

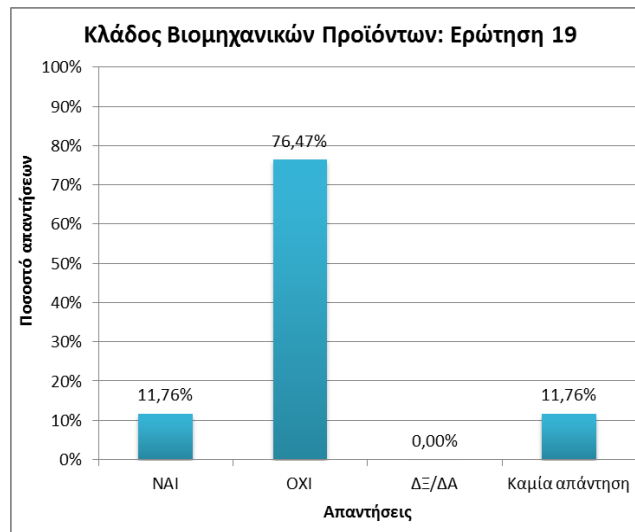
Οι απαντήσεις της ερώτησης 19 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 41,67% απάντησε ναι, ενώ το 50% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.56: Αποτελέσματα Ερώτησης 19 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 19 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 25% απάντησε ναι, ενώ το 65% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.57: Αποτελέσματα Ερώτησης 19 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

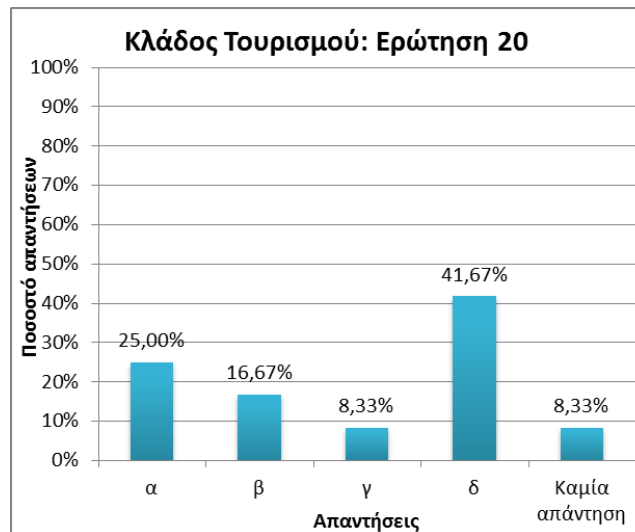
Οι απαντήσεις της ερώτησης 19 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 11,76% απάντησε ναι, ενώ το 76,47% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 11,76% δεν έδωσε απάντηση.

7.20. Αποτελέσματα Ερώτησης 20

Ο διευθυντής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου παρίσταται στις συνεδριάσεις του διοικητικού συμβουλίου;

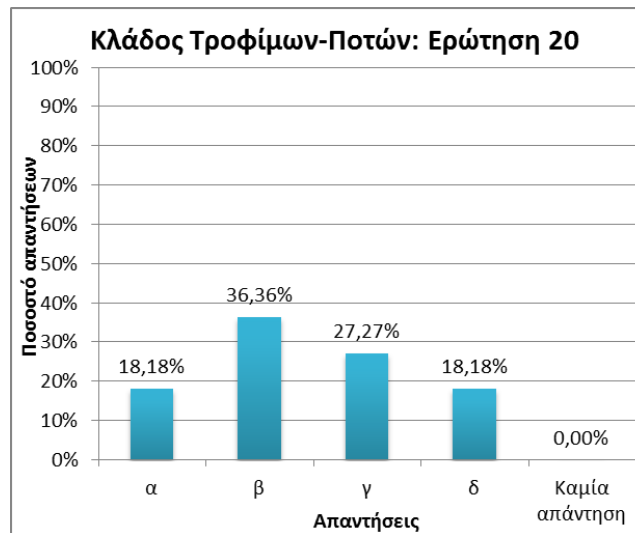
- α) Πολύ συχνά
- β) Συχνά
- γ) Σπάνια
- δ) Ποτέ

Σχήμα 7.58: Αποτελέσματα Ερώτησης 20 στον Κλάδο Τουρισμού

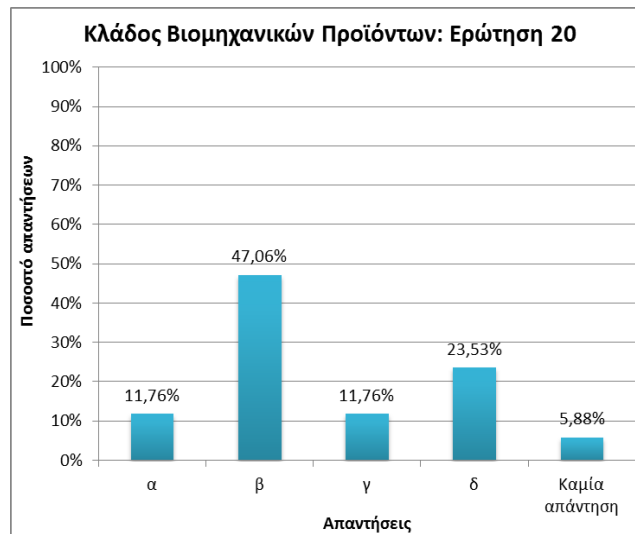
Οι απαντήσεις της ερώτησης 20 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 25% απάντησε α, το 16,67% απάντησε β, το 8,33% απάντησε γ και το 41,67% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.59: Αποτελέσματα Ερώτησης 20 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 20 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 18,18% απάντησε α, το 36,36% απάντησε β, το 27,27% απάντησε γ και το 18,18% απάντησε δ.

Σχήμα 7.60: Αποτελέσματα Ερώτησης 20 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

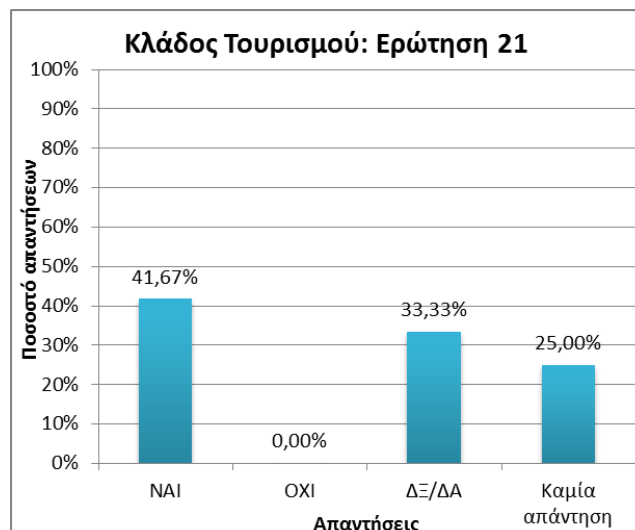
Οι απαντήσεις της ερώτησης 20 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 11,76% απάντησε α, το 47,06% απάντησε β, το 11,76% απάντησε γ και το 23,53% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

7.21. Αποτελέσματα Ερώτησης 21

Πιστεύετε ότι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου συμβάλλει στο υπόδειγμα της Balanced Scorecard;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.61: Αποτελέσματα Ερώτησης 21 στον Κλάδο Τουρισμού

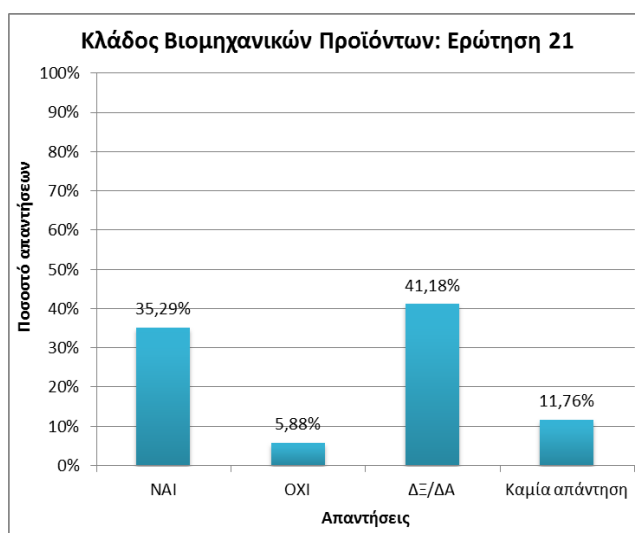
Οι απαντήσεις της ερώτησης 21 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 41,67% απάντησε ναι, ενώ το 0% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 33,33% απάντησε δξ/δα και 25% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.62: Αποτελέσματα Ερώτησης 21 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 21 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 40% απάντησε ναι, ενώ το 10% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 35% απάντησε δξ/δα και 10% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.63: Αποτελέσματα Ερώτησης 21 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

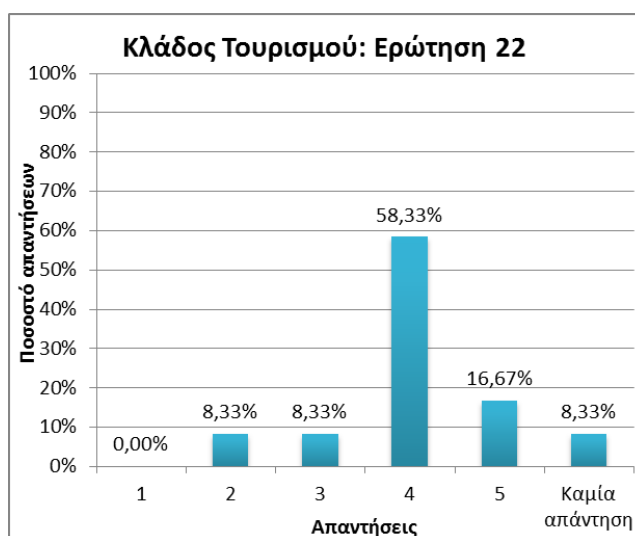
Οι απαντήσεις της ερώτησης 21 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 35,29% απάντησε ναι, ενώ το 5,88% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 41,18% απάντησε δξ/δα και 11,76% δεν έδωσε απάντηση.

7.22. Αποτελέσματα Ερώτησης 22

Υφίσταται επαρκής Κανονισμός Λειτουργίας Υπηρεσιών Εσωτερικού Ελέγχου (Internal Audit Charter) για την επιχείρησή σας;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.64: Αποτελέσματα Ερώτησης 22 στον Κλάδο Τουρισμού

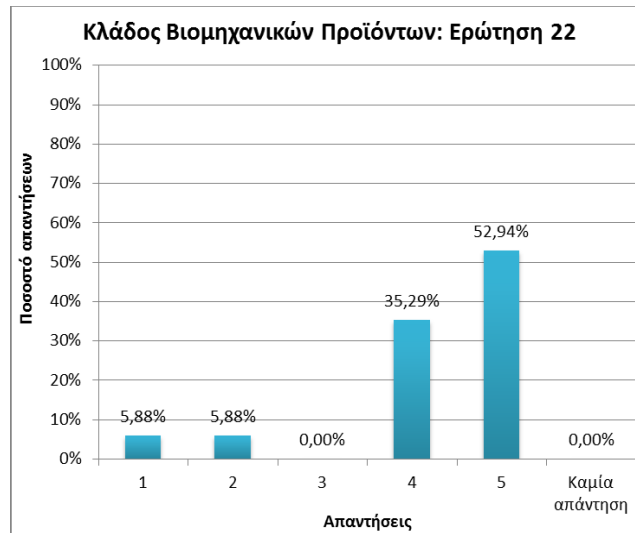
Οι απαντήσεις της ερώτησης 22 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 8,33% απάντησε 3, το 58,33% απάντησε 4 και το 16,67% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.65: Αποτελέσματα Ερώτησης 22 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 22 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 20% απάντησε 3, το 55% απάντησε 4 και το 25% απάντησε 5.

Σχήμα 7.66: Αποτελέσματα Ερώτησης 22 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 22 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 5,88% απάντησε 2, το 0% απάντησε 3, το 35,29% απάντησε 4 και το 52,94% απάντησε 5.

Πίνακας 7.10: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 22

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

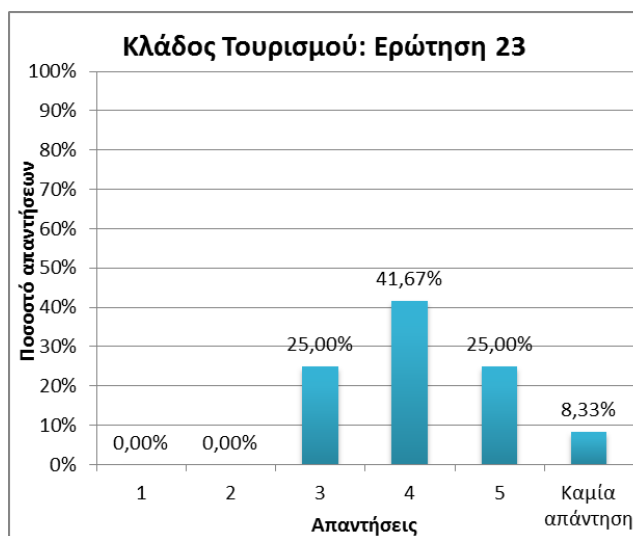
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	3,00	4,00
Τουρισμός	5,00	2,00	4,00

7.23. Αποτελέσματα Ερώτησης 23

Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.67: Αποτελέσματα Ερώτησης 23 στον Κλάδο Τουρισμού

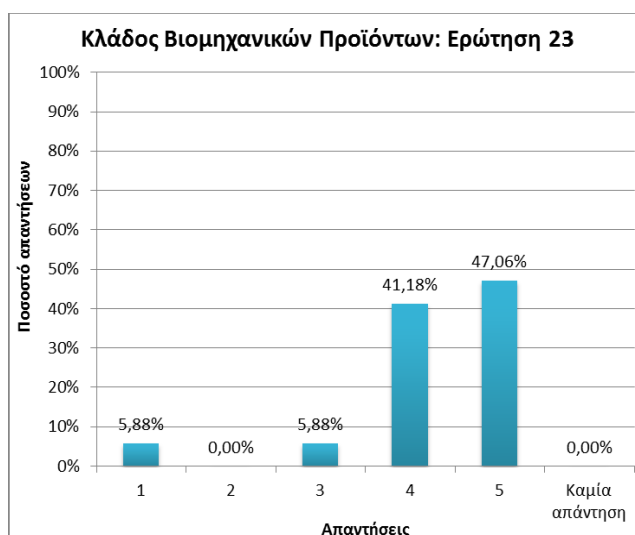
Οι απαντήσεις της ερώτησης 23 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 25% απάντησε 3, το 41,67% απάντησε 4 και το 25% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.68: Αποτελέσματα Ερώτησης 23 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 23 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 35% απάντησε 3, το 40% απάντησε 4 και το 25% απάντησε 5.

Σχήμα 7.69: Αποτελέσματα Ερώτησης 23 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 23 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 5,88% απάντησε 3, το 41,18% απάντησε 4 και το 47,06% απάντησε 5.

Πίνακας 7.11: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 23

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

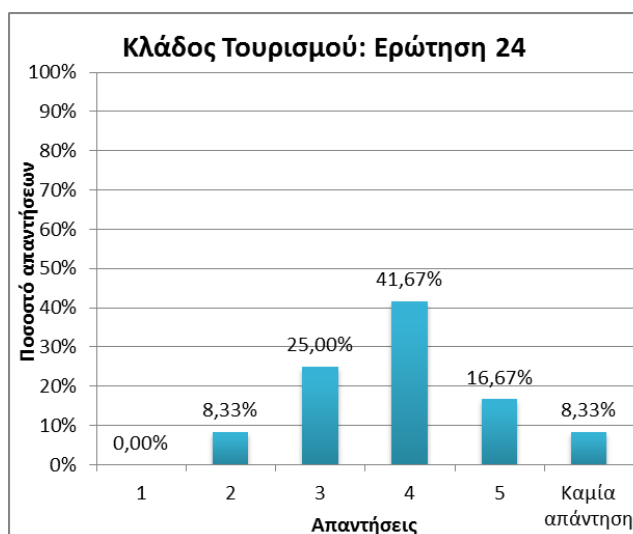
Κλάδος	Max Τιμή	Min Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	4,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	3,00	4,00
Τουρισμός	5,00	3,00	4,00

7.24. Αποτελέσματα Ερώτησης 24

Η διοίκηση της επιχείρησης εφαρμόζει τις προτάσεις των εσωτερικών ελεγκτών;

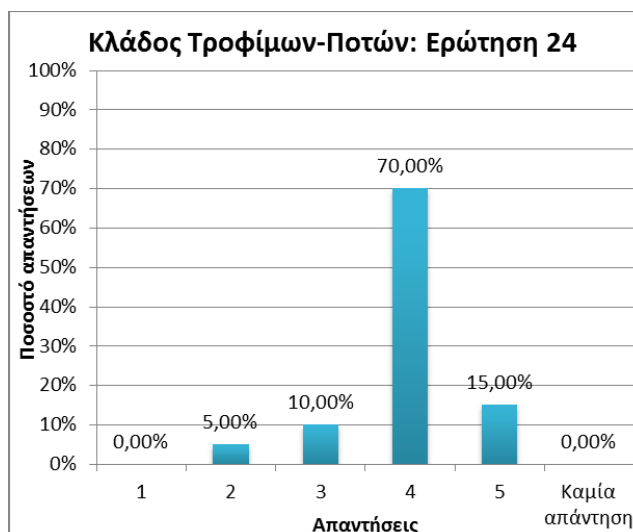
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.70: Αποτελέσματα Ερώτησης 24 στον Κλάδο Τουρισμού

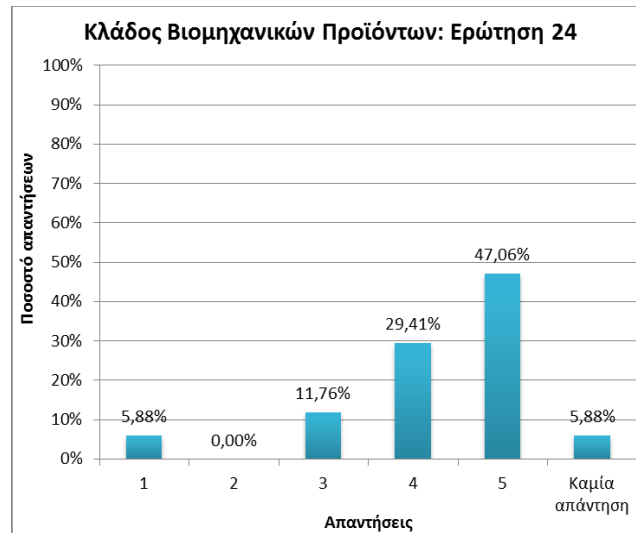
Οι απαντήσεις της ερώτησης 24 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 25% απάντησε 3, το 41,67% απάντησε 4 και το 16,67% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.71: Αποτελέσματα Ερώτησης 24 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 24 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 5% απάντησε 2, το 10% απάντησε 3, το 70% απάντησε 4 και το 15% απάντησε 5.

Σχήμα 7.72: Αποτελέσματα Ερώτησης 24 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 24 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 11,76% απάντησε 3, το 29,41% απάντησε 4 και το 47,06% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

Πίνακας 7.12: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 24

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

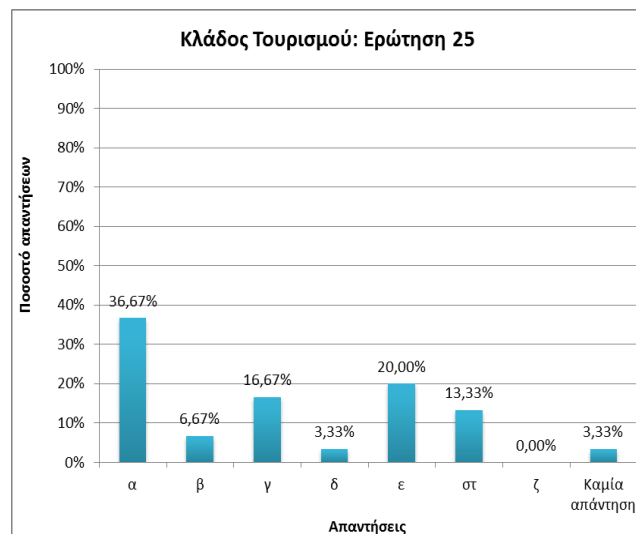
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	4,50
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	2,00	4,00
Τουρισμός	5,00	2,00	4,00

7.25. Αποτελέσματα Ερώτησης 25

Σε ποια από τις παρακάτω λειτουργίες θεωρείτε ότι η διοίκηση θεωρεί τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου περισσότερο σημαντική;

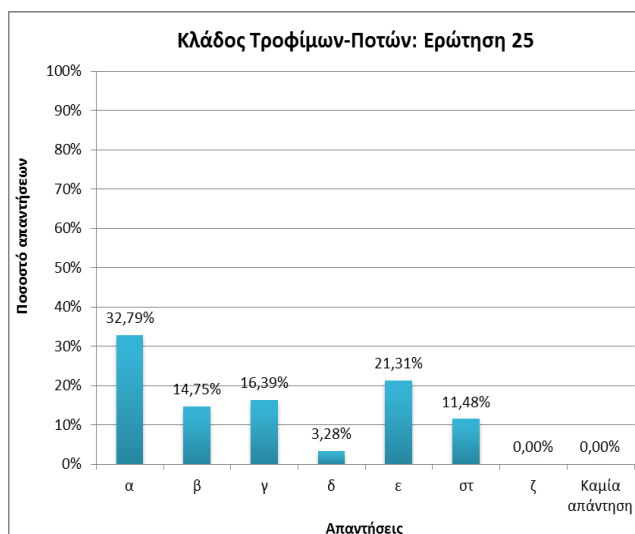
- α) Οικονομική
- β) Εμπορική
- γ) Παραγωγική
- δ) Δημοσίων σχέσεων
- ε) Προμηθειών
- στ) Ανθρώπινου δυναμικού
- ζ) Άλλη

Σχήμα 7.73: Αποτελέσματα Ερώτησης 25 στον Κλάδο Τουρισμού

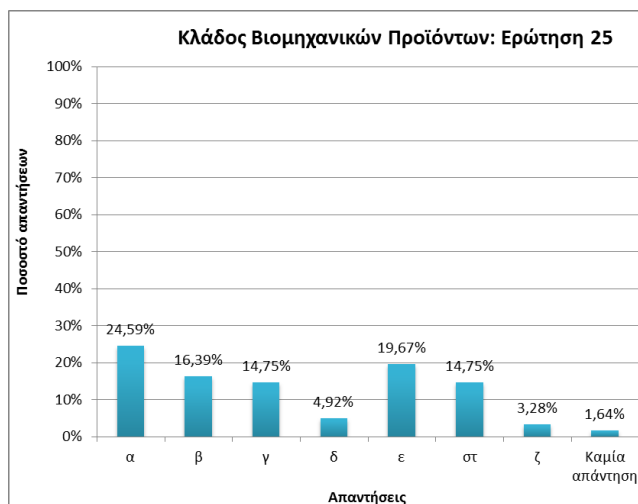
Οι απαντήσεις της ερώτησης 25 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 36,67% απάντησε α, το 6,67% απάντησε β, το 16,67% απάντησε γ, το 3,33% απάντησε δ, το 20% απάντησε ε, το 13,33% απάντησε στ και το 0% απάντησε ζ. Ποσοστό ύψους 3,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.74: Αποτελέσματα Ερώτησης 25 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 25 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 32,79% απάντησε α, το 14,75% απάντησε β, το 16,39% απάντησε γ, το 3,28% απάντησε δ, το 21,31% απάντησε ε, το 11,48% απάντησε στ και το 0% απάντησε ζ.

Σχήμα 7.75: Αποτελέσματα Ερώτησης 25 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

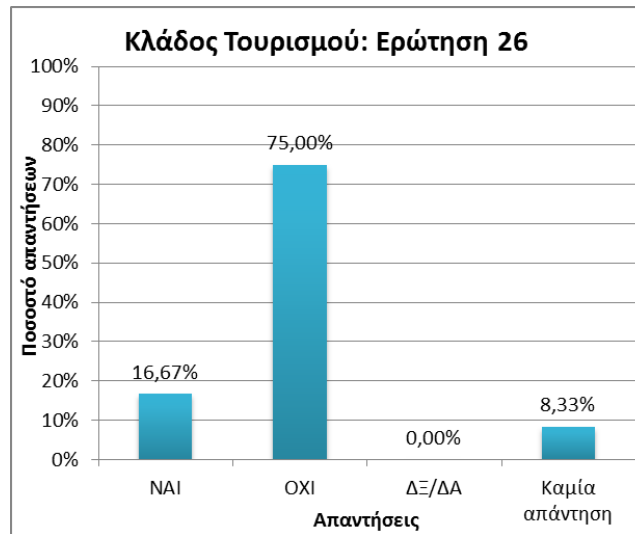
Οι απαντήσεις της ερώτησης 25 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 24,59% απάντησε α, το 16,39% απάντησε β, το 14,75% απάντησε γ, το 4,92% απάντησε δ, το 19,67% απάντησε ε, το 14,75% απάντησε στ και το 3,28% απάντησε ζ. Ποσοστό ύψους 1,64% δεν έδωσε απάντηση.

7.26. Αποτελέσματα Ερώτησης 26

Η επιχείρησή σας έχει υιοθετήσει πρότυπα (ISO) εσωτερικού ελέγχου;

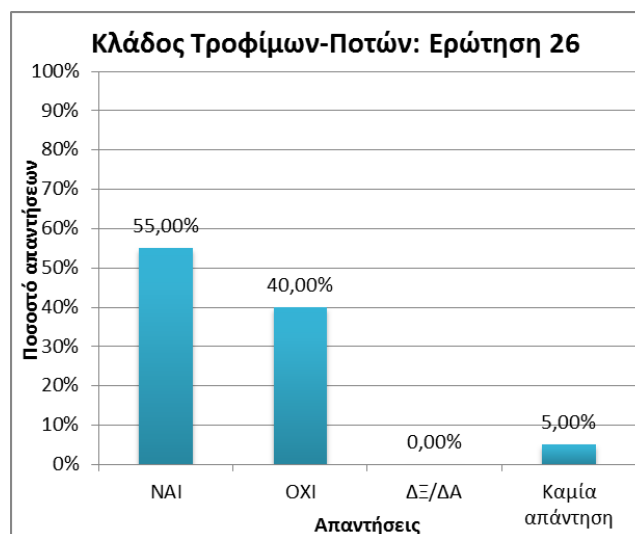
ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.76: Αποτελέσματα Ερώτησης 26 στον Κλάδο Τουρισμού

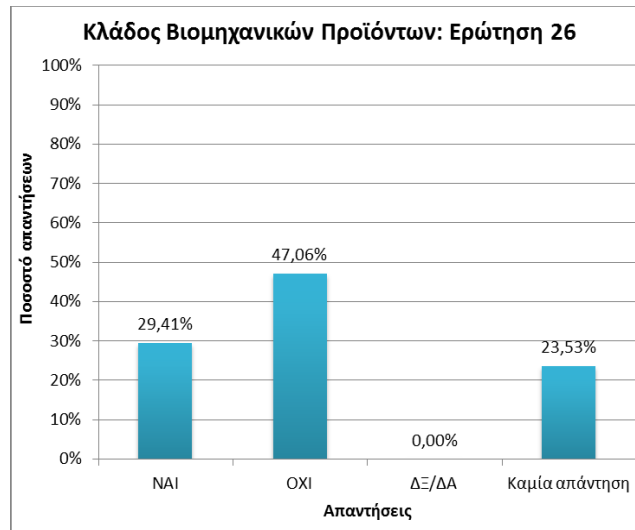
Οι απαντήσεις της ερώτησης 26 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 16,67% απάντησε ναι, ενώ το 75% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.77: Αποτελέσματα Ερώτησης 26 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 26 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 55% απάντησε ναι, ενώ το 40% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.78: Αποτελέσματα Ερώτησης 26 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

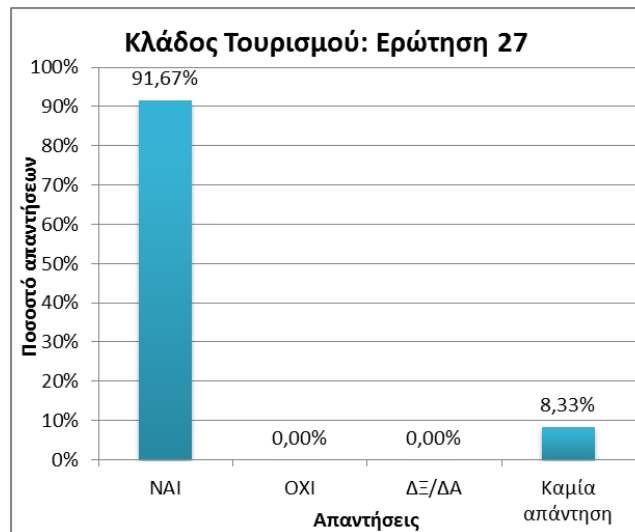
Οι απαντήσεις της ερώτησης 26 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 29,41% απάντησε ναι, ενώ το 47,06% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 23,53% δεν έδωσε απάντηση.

7.27. Αποτελέσματα Ερώτησης 27

Η εταιρεία γνωστοποιεί τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και τη λειτουργία της σύμφωνα με το Ν.3873/2010;

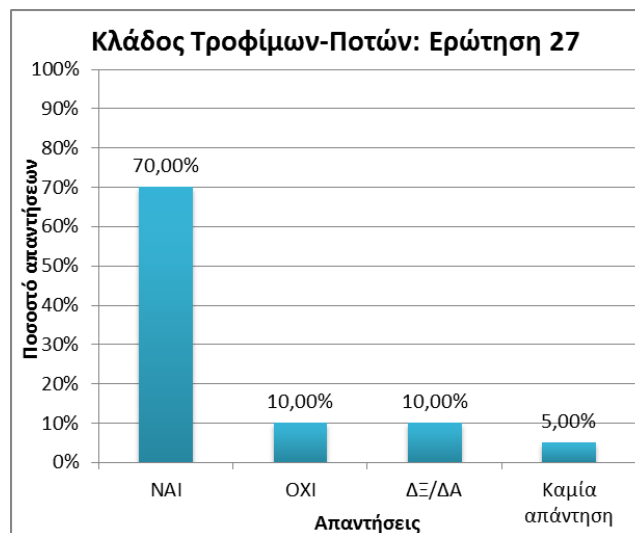
ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.79: Αποτελέσματα Ερώτησης 27 στον Κλάδο Τουρισμού

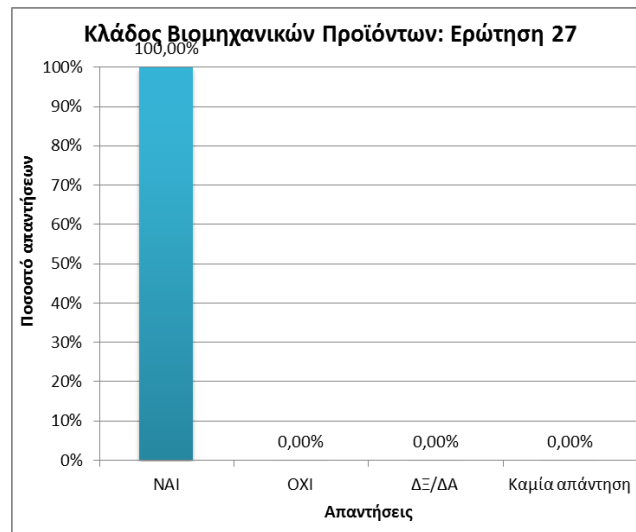
Οι απαντήσεις της ερώτησης 27 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 91,67% απάντησε ναι, ενώ το 0% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.80: Αποτελέσματα Ερώτησης 27 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 27 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 70% απάντησε ναι, ενώ το 10% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 10% απάντησε δξ/δα και 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.81: Αποτελέσματα Ερώτησης 27 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

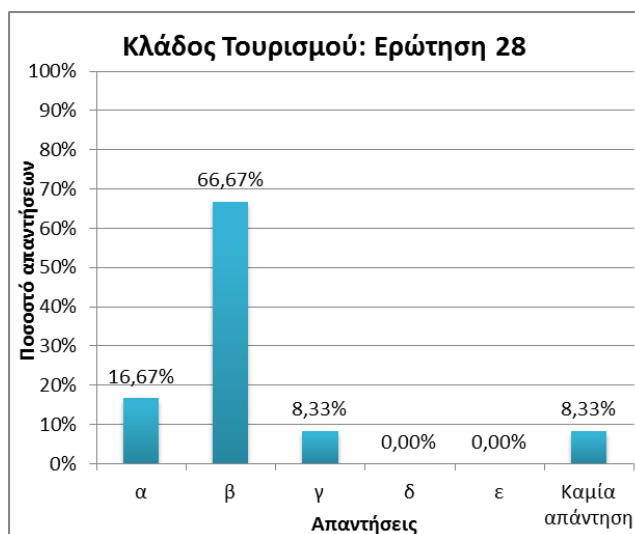
Οι απαντήσεις της ερώτησης 27 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 100% απάντησε ναι, ενώ το 0% απάντησε όχι.

7.28. Αποτελέσματα Ερώτησης 28

Ποια είναι η συχνότητα ενημέρωσης του Δ.Σ. της εταιρείας από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου;

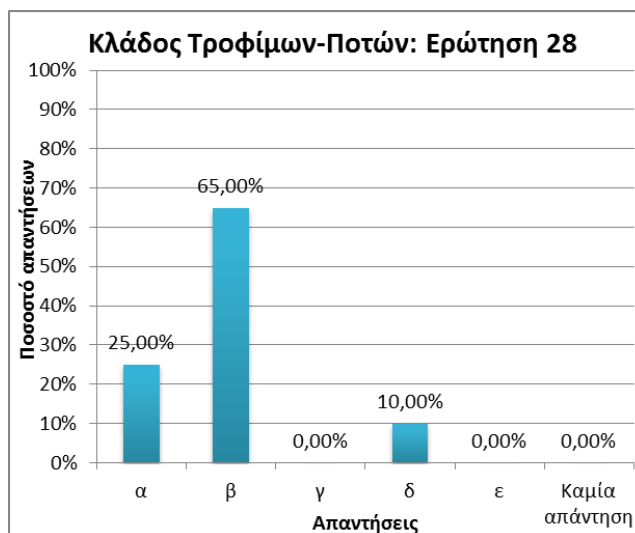
- α) Ανά μήνα
- β) Τρίμηνο
- γ) Εξάμηνο
- δ) Έτος
- ε) Μεγαλύτερο διάστημα

Σχήμα 7.82: Αποτελέσματα Ερώτησης 28 στον Κλάδο Τουρισμού

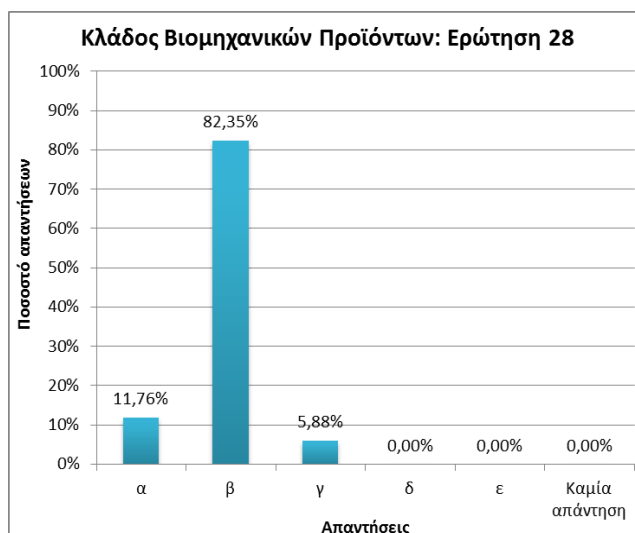
Οι απαντήσεις της ερώτησης 28 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 16,67% απάντησε α, το 66,67% απάντησε β, το 8,33% απάντησε γ, το 0% απάντησε δ και το 0% απάντησε ε. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.83: Αποτελέσματα Ερώτησης 28 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 28 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 25% απάντησε α, το 65% απάντησε β, το 0% απάντησε γ, το 10% απάντησε δ και το 0% απάντησε ε.

Σχήμα 7.84: Αποτελέσματα Ερώτησης 28 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

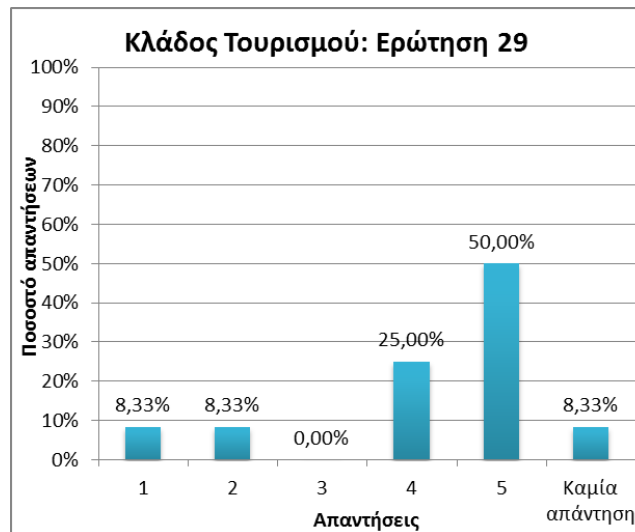
Οι απαντήσεις της ερώτησης 28 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 11,76% απάντησε α, το 82,35% απάντησε β, το 5,88% απάντησε γ, το 0% απάντησε δ και το 0% απάντησε ε.

7.29. Αποτελέσματα Ερώτησης 29

Η διοίκηση και το τμήμα εσωτερικού ελέγχου βρίσκονται σε αγαστή συνεργασία προκειμένου να παρακολουθούν τις διαδικασίες της επιχείρησης;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.85: Αποτελέσματα Ερώτησης 29 στον Κλάδο Τουρισμού

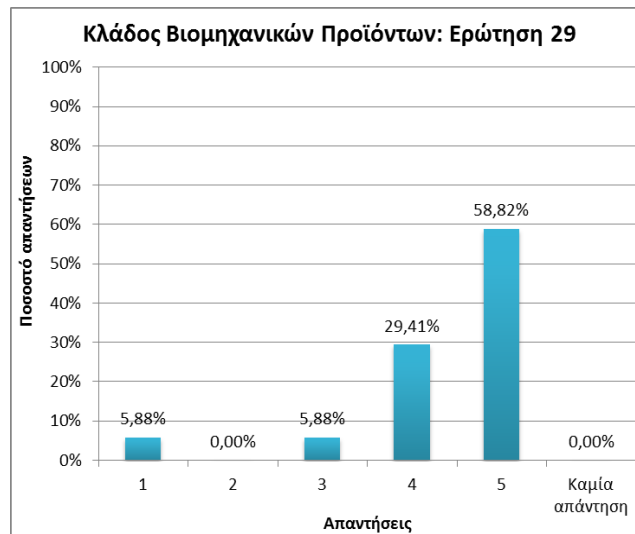
Οι απαντήσεις της ερώτησης 29 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε 1, το 8,33% απάντησε 2, το 0% απάντησε 3, το 25% απάντησε 4 και το 50% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.86: Αποτελέσματα Ερώτησης 29 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 29 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 20% απάντησε 3, το 35% απάντησε 4 και το 45% απάντησε 5.

Σχήμα 7.87: Αποτελέσματα Ερώτησης 29 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 29 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 5,88% απάντησε 3, το 29,41% απάντησε 4 και το 58,82% απάντησε 5.

Πίνακας 7.13: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 29

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

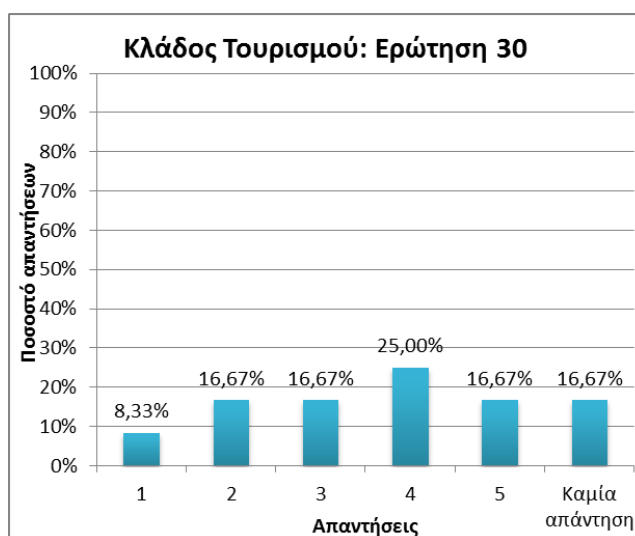
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	5,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	3,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	5,00

7.30. Αποτελέσματα Ερώτησης 30

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (υπόδειγμα);

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.88: Αποτελέσματα Ερώτησης 30 στον Κλάδο Τουρισμού

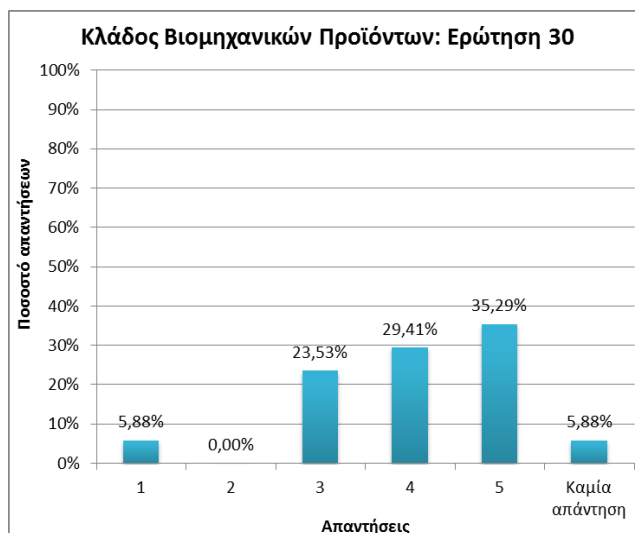
Οι απαντήσεις της ερώτησης 30 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε 1, το 16,67% απάντησε 2, το 16,67% απάντησε 3, το 25% απάντησε 4 και το 16,67% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 16,67% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.89: Αποτελέσματα Ερώτησης 30 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 30 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 10% απάντησε 1, το 5% απάντησε 2, το 20% απάντησε 3, το 50% απάντησε 4 και το 5% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 10% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.90: Αποτελέσματα Ερώτησης 30 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 30 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 5,88% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 23,53% απάντησε 3, το 29,41% απάντησε 4 και το 35,29% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

Πίνακας 7.14: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 30

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

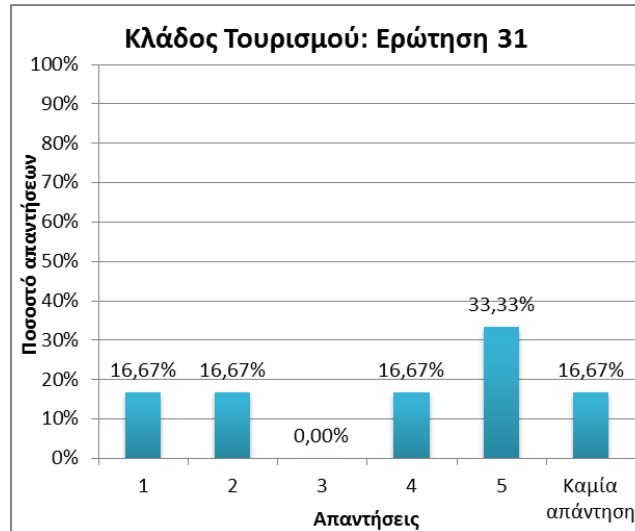
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	5,00	1,00	4,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	1,00	4,00
Τουρισμός	5,00	1,00	3,50

7.31. Αποτελέσματα Ερώτησης 31

Υπάρχει αξιολόγηση του εσωτερικού ελεγκτή από άλλον ελεγκτή (peer review);

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Σχήμα 7.91: Αποτελέσματα Ερώτησης 31 στον Κλάδο Τουρισμού

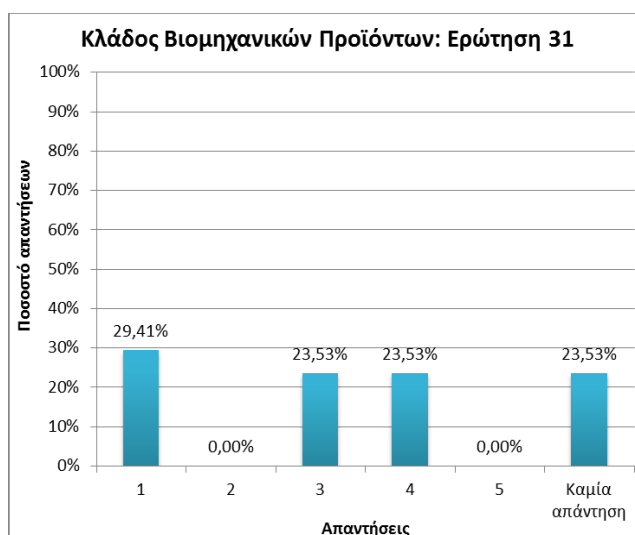
Οι απαντήσεις της ερώτησης 31 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 16,67% απάντησε 1, το 16,67% απάντησε 2, το 0% απάντησε 3, το 16,67% απάντησε 4 και το 33,33% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 16,67% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.92: Αποτελέσματα Ερώτησης 31 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 31 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 30% απάντησε 1, το 20% απάντησε 2, το 15% απάντησε 3, το 25% απάντησε 4 και το 5% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.93: Αποτελέσματα Ερώτησης 31 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 31 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 29,41% απάντησε 1, το 0% απάντησε 2, το 23,53% απάντησε 3, το 23,53% απάντησε 4 και το 0% απάντησε 5. Ποσοστό ύψους 23,53% δεν έδωσε απάντηση.

Πίνακας 7.15: Στατιστικά Δεδομένα Ερώτησης 31

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

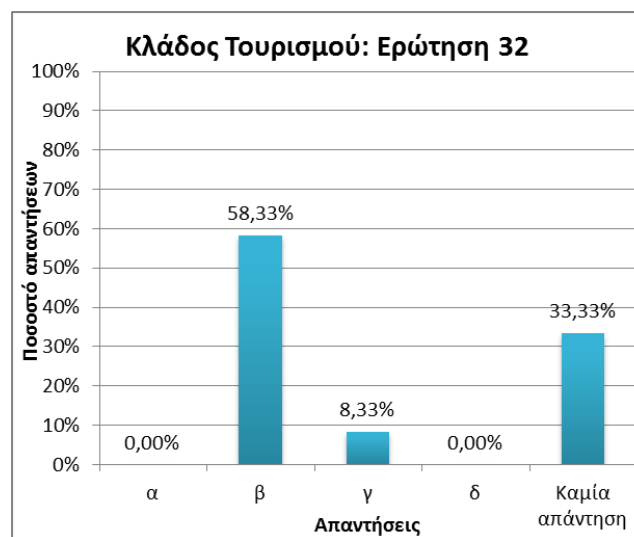
Κλάδος	Μαχ Τιμή	Μin Τιμή	Διάμεσος
Βιομηχανικά Προϊόντα	4,00	1,00	3,00
Τρόφιμα – Ποτά	5,00	1,00	2,00
Τουρισμός	5,00	1,00	4,00

7.32. Αποτελέσματα Ερώτησης 32

Πόσο συχνά ενημερώνεται το Δ.Σ. της εταιρείας σας από την Επιτροπή Ελέγχου σχετικά με τις δραστηριότητές της;

- α) Ανά μήνα
- β) Ανά τρίμηνο
- γ) Ανά εξάμηνο
- δ) Ετησίως

Σχήμα 7.94: Αποτελέσματα Ερώτησης 32 στον Κλάδο Τουρισμού

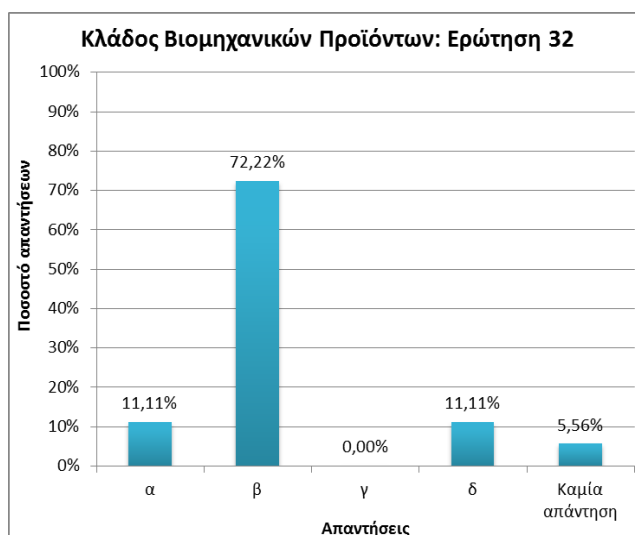
Οι απαντήσεις της ερώτησης 32 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε α, το 58,33% απάντησε β, το 8,33% απάντησε γ και το 0% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 33,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.95: Αποτελέσματα Ερώτησης 32 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 32 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 25% απάντησε α, το 55% απάντησε β, το 0% απάντησε γ, το 10% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 10% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.96: Αποτελέσματα Ερώτησης 32 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

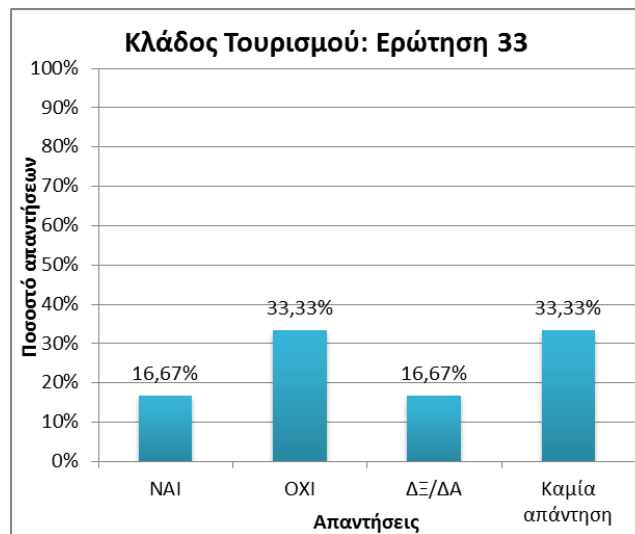
Οι απαντήσεις της ερώτησης 32 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 11,11% απάντησε α, το 72,22% απάντησε β, το 0% απάντησε γ και το 11,11% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 5,56% δεν έδωσε απάντηση.

7.33. Αποτελέσματα Ερώτησης 33

Αν η επιχείρηση χρησιμοποιεί κάποιο θεσμικό πλαίσιο (υπόδειγμα) εσωτερικού ελέγχου, το υπόδειγμα αυτό είναι το COSO;

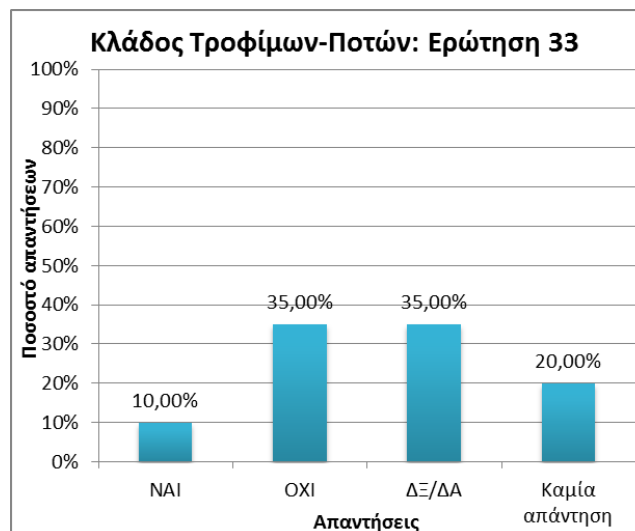
ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Σχήμα 7.97: Αποτελέσματα Ερώτησης 33 στον Κλάδο Τουρισμού

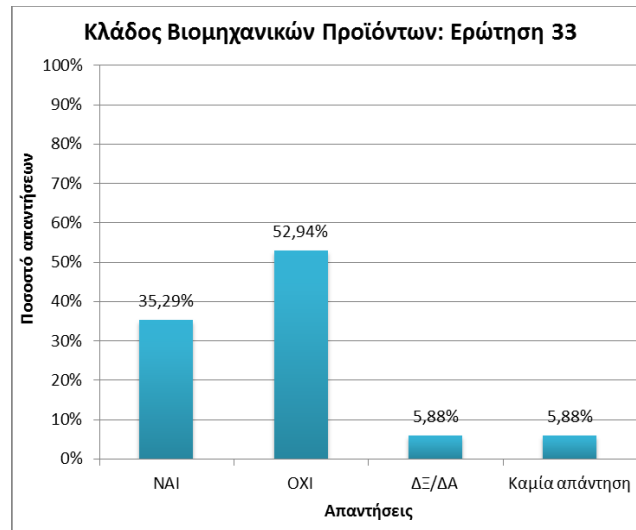
Οι απαντήσεις της ερώτησης 33 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 16,67% απάντησε ναι, ενώ το 33,33% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 16,67% απάντησε δξ/δα και 33,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.98: Αποτελέσματα Ερώτησης 33 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 33 στον Κλάδο Τροφίμων-Ποτών είχαν ως εξής: Το 10% απάντησε ναι, ενώ το 35% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 35% απάντησε δξ/δα και 20% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.99: Αποτελέσματα Ερώτησης 33 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

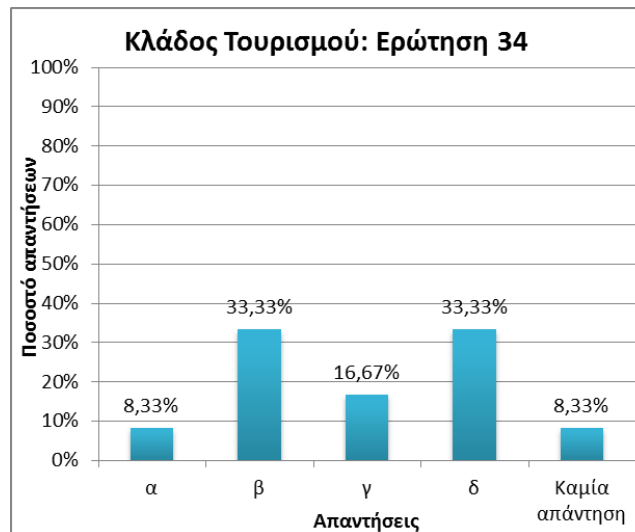
Οι απαντήσεις της ερώτησης 33 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 35,29% απάντησε ναι, ενώ το 52,94% απάντησε όχι. Ποσοστό ύψους 5,88% απάντησε δξ/δα και 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

7.34. Αποτελέσματα Ερώτησης 34

Χρησιμοποιούνται περιοδικά ανεξάρτητοι εξωτερικοί ελεγκτές για την αξιολόγηση της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου;

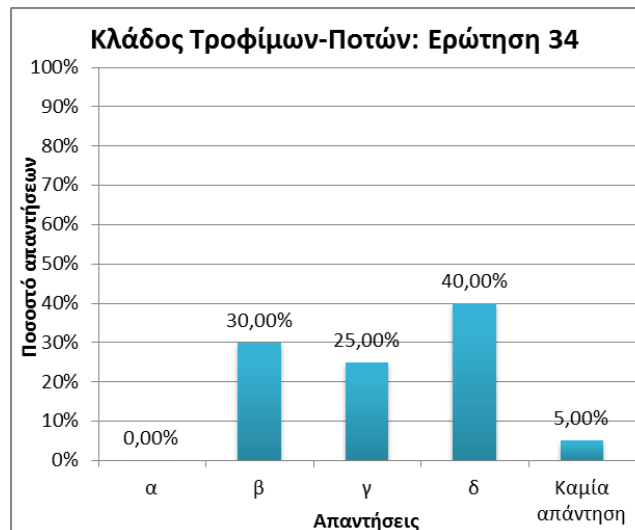
- α) Πολύ συχνά
- β) Συχνά
- γ) Σπάνια
- δ) Ποτέ

Σχήμα 7.100: Αποτελέσματα Ερώτησης 34 στον Κλάδο Τουρισμού

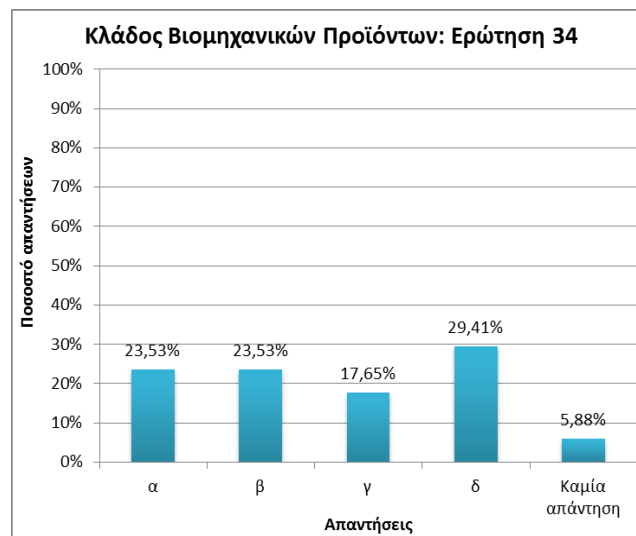

Οι απαντήσεις της ερώτησης 34 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 8,33% απάντησε α, το 33,33% απάντησε β, το 16,67% απάντησε γ και το 33,33% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 8,33% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.101: Αποτελέσματα Ερώτησης 34 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 34 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 0% απάντησε α, το 30% απάντησε β, το 25% απάντησε γ και το 40% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 5% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.102: Αποτελέσματα Ερώτησης 34 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

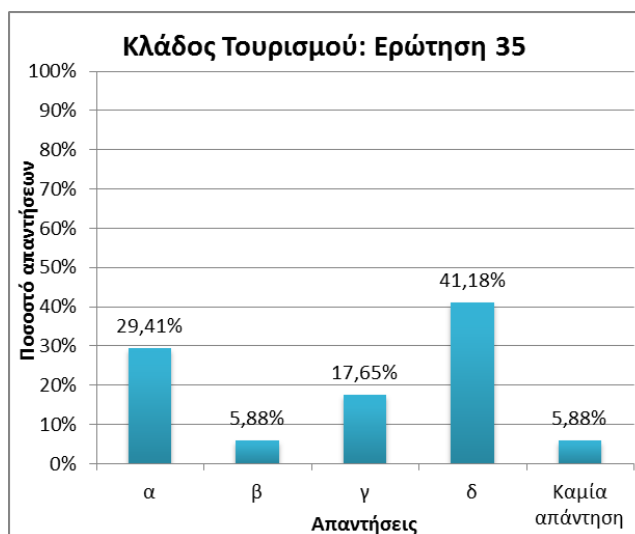
Οι απαντήσεις της ερώτησης 34 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 23,53% απάντησε α, το 23,53% απάντησε β, το 17,65% απάντησε γ και το 29,41% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

7.35. Αποτελέσματα Ερώτησης 35

Με βάση την ιεραρχική δομή της επιχείρησής σας, πού αναφέρεται η διεύθυνση εσωτερικού ελέγχου;

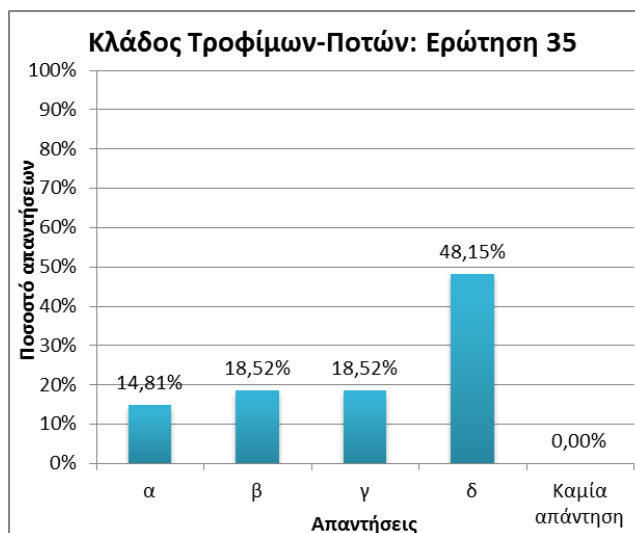
- α) Διοικητικό Συμβούλιο
- β) Πρόεδρο
- γ) Διευθύνοντα Σύμβουλο
- δ) Επιτροπή Ελέγχου

Σχήμα 7.103: Αποτελέσματα Ερώτησης 35 στον Κλάδο Τουρισμού

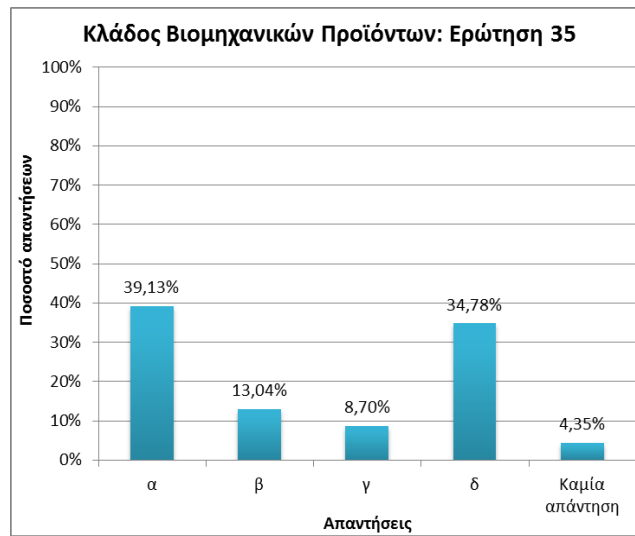
Οι απαντήσεις της ερώτησης 35 στον Κλάδο Τουρισμού είχαν ως εξής: Το 29,41% απάντησε α, το 5,88% απάντησε β, το 17,65% απάντησε γ και το 41,18% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 5,88% δεν έδωσε απάντηση.

Σχήμα 7.104: Αποτελέσματα Ερώτησης 35 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Οι απαντήσεις της ερώτησης 35 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών είχαν ως εξής: Το 14,81% απάντησε α, το 18,52% απάντησε β, το 18,52% απάντησε γ και το 48,15% απάντησε δ.

Σχήμα 7.105: Αποτελέσματα Ερώτησης 35 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων

Οι απαντήσεις της ερώτησης 35 στον Κλάδο Βιομηχανικών Προϊόντων είχαν ως εξής: Το 39,13% απάντησε α, το 13,04% απάντησε β, το 8,7% απάντησε γ και το 34,78% απάντησε δ. Ποσοστό ύψους 4,35% δεν έδωσε απάντηση.

Κεφάλαιο 8: Συσχετίσεις μεταξύ των ερωτήσεων

8.1. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23.

Ερώτηση 1: Η επιχείρηση προβαίνει τακτικά στην αξιολόγηση του προσωπικού της; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 23: Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών; (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.1: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23 στον Βιομηχανικό Κλάδο

		VAR00001	VAR00023
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,675**
	VAR00001 Sig. (2-tailed)	.	,003
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,675**	1,000
	VAR00023 Sig. (2-tailed)	,003	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.2: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

		VAR00001	VAR00023
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,113
	VAR00001 Sig. (2-tailed)	.	,741

	N	12	11
	Correlation Coefficient	,113	1,000
VAR00023	Sig. (2-tailed)	,741	.
	N	11	11

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.3: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 1, 23 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Correlations

		VAR00023	VAR00001
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,349
	VAR00023 Sig. (2-tailed)	.	,132
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,349	1,000
	VAR00001 Sig. (2-tailed)	,132	.
	N	20	20

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της αξιολόγησης του προσωπικού και της εφαρμογής των Διεθνών Προτύπων Εσωτερικού ελέγχου. Η συσχέτιση είναι σχετικά μικρή στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής.

8.2. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10.

Ερώτηση 3: Το προσωπικό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου επαρκεί για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων του; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 10: Ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ανταποκρίνεται στις ανάγκες της επιχείρησης; (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.4: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00003	VAR00010
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,754**
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,754**	1,000
	VAR00010 Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.5: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής.

Correlations

		VAR00003	VAR00010
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,841**
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	11	11
	Correlation Coefficient	,841**	1,000
	VAR00010 Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	11	11

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.6: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Correlations

		VAR00003	VAR00010
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,528*
	Sig. (2-tailed)	.	,017
	N	20	20
VAR00010	Correlation Coefficient	,528*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,017	.
	N	20	20

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της επάρκειας του προσωπικού εσωτερικού ελέγχου στην κάλυψη των αρμοδιοτήτων του και του προϋπολογισμού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Η συσχέτιση είναι πιο έντονη στον Βιομηχανικό Κλάδο και στον Κλάδο του Τουρισμού και της Αναψυχής.

8.3. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15.

Ερώτηση 3: Το προσωπικό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου επαρκεί για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων του; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 15: Υπάρχει διαχωρισμός των καθηκόντων στην επιχείρησή σας; (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.7: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00003	VAR00015
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,701**
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,002
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,701**	1,000
	VAR00015 Sig. (2-tailed)	,002	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.8: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00003	VAR00015
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,872**
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	11	11
	Correlation Coefficient	,872**	1,000
	VAR00015 Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	11	11

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.9: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

		VAR00003	VAR00015
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,177
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,455
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,177	1,000
	VAR00015 Sig. (2-tailed)	,455	.
	N	20	20

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της επάρκειας του προσωπικού εσωτερικού ελέγχου στην κάλυψη των αρμοδιοτήτων του και του διαχωρισμού των καθηκόντων στην επιχείρηση. Η συσχέτιση είναι μικρή στον κλάδο των Τροφίμων και Ποτών.

8.4. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16.

Ερώτηση 3: Το προσωπικό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου επαρκεί για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων του; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 16: Υπάρχει επαρκής έλεγχος δραστηριοτήτων της επιχείρησης; (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.10: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00003	VAR00016
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,715**
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,715**	1,000
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.11: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00003	VAR00016
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,523
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,099
	N	11	11
	Correlation Coefficient	,523	1,000
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	,099	.
	N	11	12

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.12: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 3, 16 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

		VAR00003	VAR00016
		1,000	,530*
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,530*
	VAR00003 Sig. (2-tailed)	.	,016
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,530*	1,000
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	,016	.
	N	20	20

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της επάρκειας του προσωπικού εσωτερικού ελέγχου στην κάλυψη των αρμοδιοτήτων του και του ελέγχου δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης.

8.5. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8.

Ερώτηση 16: Υπάρχει επαρκής έλεγχος δραστηριοτήτων της επιχείρησης; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 8: Τα στελέχη του τμήματος εσωτερικού ελέγχου έχουν επαρκή γνώση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (ΔΠΧΠ); (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.13: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00016	VAR00008
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,750**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,750**	1,000
	VAR00008 Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.14: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00008	VAR00016
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,598
	VAR00008 Sig. (2-tailed)	.	,052
	N	11	11
	Correlation Coefficient	,598	1,000
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	,052	.
	N	11	12

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.15: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 8 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Correlations

		VAR00016	VAR00008
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,637**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,003
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,637**	1,000
	VAR00008 Sig. (2-tailed)	,003	.
	N	20	20

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και της γνώσης των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ).

8.6. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10.

Ερώτηση 16: Υπάρχει επαρκής έλεγχος δραστηριοτήτων της επιχείρησης; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 10: Ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ανταποκρίνεται στις ανάγκες της επιχείρησης; (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.16: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00016	VAR00010
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,851**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,851**	1,000
	VAR00010 Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.17: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00016	VAR00010
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,767**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,006
	N	12	11
	Correlation Coefficient	,767**	1,000
	VAR00010 Sig. (2-tailed)	,006	.
	N	11	11

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.18: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 10 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Correlations

		VAR00016	VAR00010
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,585**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,007
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,585**	1,000
	VAR00010 Sig. (2-tailed)	,007	.
	N	20	20

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και του προϋπολογισμού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

8.7. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15.

Ερώτηση 16: Υπάρχει επαρκής έλεγχος δραστηριοτήτων της επιχείρησης;
(Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 15: Υπάρχει διαχωρισμός των καθηκόντων στην επιχείρησή σας;
(Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.19: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00016	VAR00015
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,796**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	17	17
	Correlation Coefficient	,796**	1,000
	VAR00015 Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	17	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.20: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00016	VAR00015
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,796**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,003
	N	12	11
	Correlation Coefficient	,796**	1,000
	VAR00015 Sig. (2-tailed)	,003	.
	N	11	11

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.21: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 16, 15 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

		VAR00016	VAR00015
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,610**
	VAR00016 Sig. (2-tailed)	.	,004
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,610**	1,000
	VAR00015 Sig. (2-tailed)	,004	.
	N	20	20

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και του διαχωρισμού των καθηκόντων της επιχείρησης.

8.8. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29.

Ερώτηση 24: Η διοίκηση της επιχείρησης εφαρμόζει τις προτάσεις των εσωτερικών ελεγκτών; (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 29: Η διοίκηση και το τμήμα εσωτερικού ελέγχου βρίσκονται σε αγαστή συνεργασία προκειμένου να παρακολουθούν τις διαδικασίες της επιχείρησης; (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.22: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00024	VAR00029
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,913**
	VAR00024 Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	16	16
	Correlation Coefficient	,913**	1,000
	VAR00029 Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	16	17

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.23: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00024	VAR00029
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,633*
	VAR00024 Sig. (2-tailed)	.	,036
	N	11	11
	Correlation Coefficient	,633*	1,000
	VAR00029 Sig. (2-tailed)	,036	.
	N	11	11

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.24: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 24, 29 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Correlations

		VAR00024	VAR00029
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,690**
	VAR00024 Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	20	20
	Correlation Coefficient	,690**	1,000
	VAR00029 Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	20	20

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της εφαρμογής των προτάσεων των εσωτερικών ελεγκτών και της καλής συνεργασίας της διοίκησης με τους εσωτερικούς ελεγκτές.

8.9. Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 31, 30.

Ερώτηση 31: Υπάρχει αξιολόγηση του εσωτερικού ελεγκτή από άλλον ελεγκτή (peer review); (Εξαρτημένη μεταβλητή)

Ερώτηση 30: Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (υπόδειγμα); (Ανεξάρτητη μεταβλητή)

➤ **Βιομηχανικός Κλάδος:**

Πίνακας 8.25: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 30, 31 στον Βιομηχανικό Κλάδο

Correlations

		VAR00030	VAR00031
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,745**
	VAR00030 Sig. (2-tailed)	.	,005
	N	16	12
	Correlation Coefficient	,745**	1,000
	VAR00031 Sig. (2-tailed)	,005	.
	N	12	13

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

➤ **Κλάδος Τουρισμού και Αναψυχής:**

Πίνακας 8.26: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 30, 31 στον Κλάδο Τουρισμού και Αναψυχής

Correlations

		VAR00030	VAR00031
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,574
	VAR00030 Sig. (2-tailed)	.	,083
	N	10	10
	Correlation Coefficient	,574	1,000
	VAR00031 Sig. (2-tailed)	,083	.
	N	10	10

➤ **Κλάδος Τροφίμων και Ποτών:**

Πίνακας 8.27: Συσχέτιση μεταξύ των ερωτήσεων 30, 31 στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών

Correlations

		VAR00030	VAR00031
Spearman's rho	Correlation Coefficient	1,000	,484*
	VAR00030 Sig. (2-tailed)	.	,042
	N	18	18
	Correlation Coefficient	,484*	1,000
	VAR00031 Sig. (2-tailed)	,042	.
	N	18	19

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Συμπέρασμα: Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της αξιολόγησης από άλλον ελεγκτή (peer review) και την εφαρμογή κάποιου υποδείγματος εσωτερικού ελέγχου.

Κεφάλαιο 9: Συμπεράσματα

9.1 Υποθέσεις Έρευνας

H1: Οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

Από τις απαντήσεις της έρευνας προκύπτει ότι εφαρμόζονται τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου, ωστόσο υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για αύξηση της εφαρμογής τους στις ελληνικές επιχειρήσεις, η πλειοψηφία των οποίων δεν εφαρμόζει πλήρως τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

H2: Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην αποτελεσματική λειτουργία της διοίκησης.

Η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων υιοθετεί τις προτάσεις των εσωτερικών ελεγκτών, γεγονός που αποτελεί απόδειξη ότι ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην αποτελεσματική λειτουργία της διοίκησης.

H3: Οι διατάξεις από τους διεθνείς κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης εφαρμόζονται στις εταιρείες του χρηματιστηρίου.

Στην ερώτηση αν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο οι απαντήσεις είχαν μεγάλη διασπορά. Σημαντικό ποσοστό 16,67% στον Κλάδο Τουρισμού, 10% στον Κλάδο Τροφίμων και 5,88% στον Βιομηχανικό κλάδο δεν έδωσε απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση. Μετά από επικοινωνία με τους ερωτώμενους το ποσοστό αυτό οφείλεται κυρίως σε άγνοια ύπαρξης μοντέλων εσωτερικού ελέγχου.

Σχετικά με τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων απάντησε ότι τα εφαρμόζει, ωστόσο υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για αύξηση της εφαρμογής τους στις ελληνικές επιχειρήσεις. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δεν εφαρμόζει πλήρως τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

Οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν σε συντριπτική πλειοψηφία τη διάταξη που προβλέπεται σε διεθνείς κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης σχετικά με τη δημοσιοποίηση της σύνθεσης της επιτροπής ελέγχου.

H4: Οι ελληνικές επιχειρήσεις εφαρμόζουν βασικές διατάξεις εσωτερικού ελέγχου του Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ.

Ο κώδικας του ΣΕΒ προβλέπει ορισμένες διατάξεις σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου, οι οποίες εξετάστηκε αν υλοποιούνται στα πλαίσια της παρούσας έρευνας. Οι διατάξεις αυτές αφορούν το εάν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου αξιολογείται με βάση κάποιο πλαίσιο, εάν η επιχείρηση εφαρμόζει τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου και το εάν η επιχείρηση γνωστοποιεί τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου.

Στην ερώτηση αν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο οι απαντήσεις χαρακτηρίστηκαν από ποικιλομορφία. Δόθηκαν διαφορετικές απαντήσεις και δεν υπήρχε μία ξεκάθαρη τάση. Σημαντικό ποσοστό 16,67% στον Κλάδο Τουρισμού, 10% στον Κλάδο Τροφίμων και 5,88% στον Βιομηχανικό κλάδο δεν έδωσε απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Σχετικά με τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων τα εφαρμόζει, ωστόσο υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για αύξηση της εφαρμογής τους στις ελληνικές επιχειρήσεις και η πλειοψηφία των οποίων δεν εφαρμόζει πλήρως τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών.

Οι επιχειρήσεις έχουν συμμορφωθεί πλήρως με τη διάταξη γνωστοποίηση της σύνθεσης της επιτροπής ελέγχου. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε ο Ν.3873/2010 προς την κατεύθυνση αυτή.

H5: Οι εσωτερικοί ελεγκτές καταθέτουν προτάσεις στη διοίκηση και η συνεργασία είναι καλή.

Η εφαρμογή των προτάσεων των εσωτερικών ελεγκτών από τη διοίκηση πραγματοποιείται σε πολύ μεγάλο βαθμό σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ερώτησης 24. Η συνεργασία των εσωτερικών ελεγκτών και της διοίκησης χαρακτηρίζεται ως καλή σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας.

H6: Οι εσωτερικοί ελεγκτές διαθέτουν τυπικά προσόντα.

Ο πρόεδρος της επιτροπής ελέγχου διαθέτει κατά κύριο λόγο πτυχίο λογιστικής/οικονομικής κατεύθυνσης και κατά δεύτερο λόγο επαγγελματική εμπειρία τουλάχιστον 5 ετών. Σημαντικό ποσοστό απάντησε ότι ο πρόεδρος της επιτροπής ελέγχου παρακολουθεί επαγγελματικά σεμινάρια. Ελάχιστες επιχειρήσεις απάντησαν ότι ο πρόεδρος της επιτροπής ελέγχου είχε κάποιο επαγγελματικό τίτλο, όπως το CIA. Οι εσωτερικοί ελεγκτές έχουν γνώση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης, ωστόσο υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Σημαντικά είναι τα ευρήματα σχετικά με την εξειδίκευση εσωτερικών ελεγκτών στα πληροφοριακά συστήματα. Περίπου οι μισές επιχειρήσεις απάντησαν ότι δεν διαθέτουν κανέναν εσωτερικό ελεγκτή με σχετική ειδικευση. Ακόμη πιο προβληματική εμφανίστηκε η κατάσταση σχετικά με την ύπαρξη πιστοποιητικών με εξειδίκευση τα πληροφοριακά συστήματα. Το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε όχι και σημαντικότερο ποσοστό επέλεξε να μην απαντήσει τη συγκεκριμένη ερώτηση, διότι αγνοούσε και την ύπαρξη των σχετικών πιστοποιήσεων.

H7: Ο προϊστάμενος της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου εκτελεί και άλλα καθήκοντα.

Στην ερώτηση εάν ο προϊστάμενος της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου εκτελεί και άλλα καθήκοντα η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε όχι για τον Κλάδο Τουρισμού και για τον Κλάδο των Βιομηχανικών Προϊόντων. Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό στον Κλάδο Τροφίμων και Ποτών απάντησε ναι.

H8: Ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην πληροφόρηση των χρηστών των λογιστικών καταστάσεων.

Οι απαντήσεις των επιχειρήσεων και των τριών κλάδων κατέδειξε ότι ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει περισσότερο στην οικονομική λειτουργία και συνεπώς και στην πληροφόρηση των οικονομικών καταστάσεων.

H9: Ο προϋπολογισμός των τμημάτων εσωτερικού ελέγχου δεν διαφέρει.

Ο προϋπολογισμός των τμημάτων εσωτερικού ελέγχου διαφέρει και πολλές φορές δεν ανταποκρίνεται και στις ανάγκες της επιχείρησης. Στην ερώτηση σχετικά με το εάν ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης ανταποκρίνεται στις ανάγκες της, οι περισσότερες επιχειρήσεις απάντησαν ότι ανταποκρίνεται, ωστόσο σημαντικός αριθμός ανέφερε ότι δεν ανταποκρίνεται.

H10: Οι εσωτερικοί ελεγκτές απολαμβάνουν πραγματική ανεξαρτησία στην άσκηση των καθηκόντων τους.

Σε σχέση με την αναφορά του τμήματος εσωτερικού ελέγχου προέκυψε ότι το τμήμα εσωτερικού ελέγχου αναφέρεται στις περισσότερες επιχειρήσεις στην επιτροπή ελέγχου.

Η ύπαρξη κανονισμού λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου εξετάστηκε στην ερώτηση 22. Τα ευρήματα που προέκυψαν ήταν ότι πράγματι οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν υιοθετήσει στη μεγάλη τους πλειοψηφία κανονισμό λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου.

H11: Ποια δραστηριότητα της επιχείρησης αναλώνει τον περισσότερο χρόνο στο ελεγκτικό έργο των εσωτερικών ελεγκτών;

Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η οικονομική λειτουργία θεωρείται η περισσότερο σημαντική για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου και δεύτερη πιο σημαντική είναι η λειτουργία προμηθειών.

H12: Τα πρότυπα ISO έχουν υιοθετηθεί από τις επιχειρήσεις και βοηθούν στην διεξαγωγή του εσωτερικού ελέγχου.

Οι απαντήσεις στη συγκεκριμένη ερώτηση κατέδειξαν ότι τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου ISO δεν έχουν υιοθετηθεί από τις περισσότερες επιχειρήσεις. Εξαιρέση αποτέλεσε ο κλάδος των Τροφίμων και Ποτών, ο οποίος κατά το 55% απάντησε ότι εφαρμόζει πρότυπα ISO, τα οποία βοηθούν στη διεξαγωγή του εσωτερικού ελέγχου.

H13: Υπάρχει συμμόρφωση των επιχειρήσεων στο νομικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου.

Οι ερωτήσεις που αφορούσαν την υιοθέτηση του νομικού πλαισίου εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα ήταν η ερώτηση 5 και η ερώτηση 27. Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις διερευνούσαν εάν οι επιχειρήσεις έχουν συμμορφωθεί σχετικά με τη θεσμοθέτηση της επιτροπής ελέγχου και τη γνωστοποίηση της σύνθεσής της. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων απάντησε ότι έχει θεσμοθετήσει τη λειτουργία της επιτροπής ελέγχου και ότι γνωστοποιεί τα στοιχεία της σύνθεσής της, καθώς και της λειτουργίας της.

H14: Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην εφαρμογή του υποδείγματος της Balanced Scorecard.

Οι περισσότερες επιχειρήσεις απάντησαν ότι ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να συμβάλλει θετικά στη λειτουργία του υποδείγματος της Balanced Scorecard. Ένα αυξημένο ποσοστό δεν απάντησε τη συγκεκριμένη ερώτηση, διότι δεν γνώριζε τι είναι το συγκεκριμένο υπόδειγμα.

H15: Το υπόδειγμα COSO εφαρμόζεται ως εργαλείο μέτρησης της επίδοσης του εσωτερικού ελέγχου.

Σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων που εφαρμόζουν εργαλεία μέτρησης της επίδοσης του εσωτερικού ελέγχου εφαρμόζουν το υπόδειγμα COSO προκειμένου να επιτύχουν αυτό το αποτέλεσμα. Σχετικά υψηλό το ποσοστό των επιχειρήσεων που απάντησαν ΔΞ/ΔΑ στη συγκεκριμένη ερώτηση.

H16: Η επιχείρηση εφαρμόζει πολιτικές προστασίας σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος.

Οι περισσότερες επιχειρήσεις δηλώνουν ότι εφαρμόζουν επαρκείς πολιτικές σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Πολύ μικρό ποσοστό επιχειρήσεων απάντησαν ότι δεν εφαρμόζουν.

9.2. Συσχετίσεις μεταξύ των Ερωτήσεων

Η παρούσα Διδακτορική διατριβή διερεύνησε και ενδεχόμενες συσχετίσεις μεταξύ των ερωτήσεων της έρευνας.

1. Μεταξύ άλλων βρέθηκε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της αξιολόγησης του προσωπικού και της εφαρμογής των Διεθνών Προτύπων Εσωτερικού ελέγχου.
2. Επιπλέον, διευρύνθηκε η σχέση της επάρκειας του προσωπικού εσωτερικού ελέγχου στην κάλυψη των αρμοδιοτήτων του και του προϋπολογισμού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Η συσχέτιση είναι θετική και πιο έντονη στον Βιομηχανικό Κλάδο και στον Κλάδο του Τουρισμού και της Αναψυχής.
3. Η επόμενη συσχέτιση που βρέθηκε ήταν η επάρκεια του προσωπικού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου στην κάλυψη των αρμοδιοτήτων του και του διαχωρισμού των καθηκόντων στην επιχείρηση. Η συσχέτιση ήταν θετική και λιγότερο θετική στον Κλάδο των Τροφίμων και Ποτών.
4. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της επάρκειας του προσωπικού εσωτερικού ελέγχου στην κάλυψη των αρμοδιοτήτων του και του έλεγχου δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης.
5. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και της γνώσης των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ).
6. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και του προϋπολογισμού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.
7. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ελέγχου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης και του διαχωρισμού των καθηκόντων της επιχείρησης.
8. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της εφαρμογής των προτάσεων των εσωτερικών ελεγκτών και της καλής συνεργασίας της διοίκησης με τους εσωτερικούς ελεγκτές.
9. Τέλος, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της αξιολόγησης από άλλον ελεγκτή (peer review) και την εφαρμογή κάποιου υποδείγματος εσωτερικού ελέγχου.

Η έρευνα κατέδειξε την προσαρμογή των ελληνικών επιχειρήσεων στις διεθνείς καλές πρακτικές, αλλά και τις αδυναμίες των επιχειρήσεων σε θέματα εσωτερικού ελέγχου. Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί ένα εργαλείο για τη σύγχρονη επιχείρηση, μέσω του οποίου οι επιχειρήσεις μπορούν να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητά τους. Οι ελληνικές επιχειρήσεις οφείλουν να αξιοποιήσουν το εργαλείο αυτό και να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους στο παγκόσμιο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η εφαρμογή των καλών πρακτικών εσωτερικού ελέγχου από τις ελληνικές επιχειρήσεις και το ελληνικό δημόσιο μπορεί να αποτελέσει ένα πολύτιμο βοήθημα στην προσπάθεια της χώρας μας να εξέλθει από τον φαύλο κύκλο της οικονομικής ύφεσης τον οποίο βιώνει τα τελευταία χρόνια και να ανοίξει το κεφάλαιο της ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας.

9.3. Περιορισμοί Έρευνας

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η προσπάθεια ερμηνείας και η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας. Κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της έρευνας καταβλήθηκαν προσπάθειες προκειμένου η έρευνα να καταγράψει με τρόπο πλήρη, αξιόπιστο και επαρκή το διερευνούμενο γνωστικό αντικείμενο. Η έρευνα υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να ερμηνευτούν σωστά τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας:

1. **Περιορισμός δυνατότητας σύγκρισης των αποτελεσμάτων:** Οι μελέτες σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου δεν ήταν αρκετές σε εθνικό επίπεδο κυρίως και σε διεθνές δευτερευόντως. Το γεγονός αυτό περιορίζει τη δυνατότητα συγκρισιμότητας των αποτελεσμάτων.
2. **Περιορισμένος αριθμός κλάδων:** Η έρευνα διεξήχθη σε τρεις κλάδους και οι κλάδοι επιλέχθηκαν με γνώμονα τη συνάφειά τους, τον αριθμό των επιχειρήσεων που αποτελούσαν τον κλάδο και τη σπουδαιότητα των κλάδων για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Αντίστοιχη έρευνα σε άλλους κλάδους του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών ενδεχομένως να παρουσίαζε διαφοροποιημένα αποτελέσματα.
3. **Η αξιοπιστία των απαντήσεων των ερωτώμενων:** Για την ενίσχυση της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων τηρήθηκε η αρχή της εμπιστευτικότητας των απαντήσεων και δόθηκαν έτσι παραπάνω κίνητρα προκειμένου να ληφθούν ειλικρινείς απαντήσεις στα ερωτήματα.
4. **Ποσοστό ανταπόκρισης:** Πολλές επιχειρήσεις κυρίως λόγω έλλειψης χρόνου ήταν αρνητικές στο να απαντήσουν. Για τον σκοπό αυτό καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια και η ανταπόκριση των επιχειρήσεων ήταν πολύ ικανοποιητική.

9.4. Προτάσεις για μελλοντική Έρευνα

Οι προτάσεις που διαμορφώνονται ύστερα από τη συγγραφή της παρούσας διδακτορικής διατριβής σχετικά με μελλοντική έρευνα, μεταξύ άλλων, θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθες:

1. Επέκταση της έρευνας σε άλλους κλάδους του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.). Το γεγονός αυτό θα ενισχύσει τη γνώση μας σχετικά με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου σε περισσότερους κλάδους του Χ.Α.Α.
2. Η συσχέτιση της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου με χρηματοοικονομικά μεγέθη. Η διερεύνηση αυτή θα δώσει τη δυνατότητα ύπαρξης σχέσεων μεταξύ ποιότητας εσωτερικού ελέγχου και χρηματοοικονομικών μεγεθών μιας επιχείρησης.
3. Εκτίμηση της συμμόρφωσης με πρότυπα εσωτερικού ελέγχου ή με κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης για το μέρος που αναφέρονται στο γνωστικό αντικείμενο του εσωτερικού ελέγχου.

Βιβλιογραφία

- Aguilera, R. and Cuervo-Cazurra, A.** (2004). Codes of good governance worldwide: What is the trigger?. *Organisation Studies*, 25, pp. 415 – 443.
- Al-Twajjry, A., Brierley, J. and Gwilliam, D.** (2003). The development of internal audit in Saudi Arabia: An Institutional Theory Perspective, *Critical Perspectives on Accounting*, 14 (5), pp. 507 – 531.
- Aldridge, R. and Colbert, J.** (1994). Management's report on internal control and the accountant's response. *Managerial Auditing Journal*, 9 (7), pp. 21 – 28.
- Allegrini, M., Melville, R. and Paape, L.** (2009). Special issue on internal audit and corporate governance. *The Journal of Management and Governance*, 13, pp. 1 – 3.
- Applegate, D. and Wills, T.** (1999). Integrating COSO. *The Internal Auditor*, 56 (6).
- Archambeault, D., Dezoort, F. and Holt, T.** (2008). The need for an internal auditor report to external stakeholders to improve governance transparency. *Accounting Horizons*, 22, pp. 375 – 388.
- Arena, M. and Azzone, Z.** (2009). Identifying organizational drivers of internal audit effectiveness. *International Journal of Auditing*, 13 (1), pp. 43 – 60.
- Arnold, S.** (2009). IFRS Risk Planning and Controls Execution. *Journal of Accountancy*, 208, pp. 34 – 36.
- Asare, K., Davinson, R. and Gramling, A.** (2008). Internal auditor's evaluation of fraud factors in planning an audit. The importance of audit committee quality and management incentives. *International Journal of Auditing*, 12 (3), pp. 181 – 203.
- Ayaz, M.** (2008). Lessons from a fraud case in Turkey. *Journal Online*, ISACA.
- Baker, C. and Hayes, R.** (2004). Reflecting form over substance: the case of Enron. *Critical Perspectives on Accounting*, 15, pp. 767 – 785.
- Baker, R.** (2007). The Contested concept of auditor independence. *The possibilities for Auditor Independence in the Age of Financial Scandal Advances in Public Interest Accounting*, 12, pp. 17 – 26.

- Baker, R.** (2008). Ideological reactions to Sarbanes-Oxley. *Accounting Forum*, 32, pp. 114 – 124.
- Balkaran, L.** (2005). A high-powered auditor. *The Internal Auditor*, 62, pp. 26 – 27.
- Ballas, A.** (1998). The creation of the auditing profession in Greece. *Accounting, Organizations and Society*, 8, pp. 715 – 736.
- Basilico, E.** (2012). Asia's Enron: Satyam (Sanskrit Word for Truth). *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 4, pp. 142 – 175.
- Beasley, M.** (2009). How to teach ERM. *Internal Auditor*, 66, pp. 61 – 63.
- Brace, I.** (2004). *Questionnaire Design*. London & Sterling, VA.
- Brown, R.** (1983). Independent auditor judgment in the evaluation of internal audit functions. *Journal of Accounting Research*, pp. 444 – 455.
- Burnaby, P., Abdolmohammadi, M., Hass, S., Sarens, G. and Allegrini, M.** (2009). Usage of internal auditing standards by companies in the United States and select European countries. *Managerial Auditing Journal*, 24 (9), pp. 835 – 860.
- Cadbury Committee Report** (1992). Report of the Cadbury Committee on the financial aspects of corporate governance. United Kingdom, UK: Gee Professional Publishing Ltd.
- Carcello, J., Heranson, D. and Raghunandan, K.** (2005). Changes in internal auditing during the time of the major US accounting scandals. *International Journal of Auditing*, 9, pp. 117 – 127.
- Carpenter, T., Fennema, M., Fretwell, P. and Hillison P.** (2004). A changing corporate culture. *Journal of Accountancy*, 3, pp. 57 – 62.
- Cheung, T. and Qiang, C.** (1997). Internal audit at guangdong nuclear power joint venture company limited. *Managerial Auditing Journal*, 14 (2), pp. 219 – 226.
- Chun, C.** (1997). On the functions and objectives of internal audit and their underlying conditions. *Managerial Auditing Journal*, 12, pp. 247 – 250.

- Colbert, J.** (2002). Corporate governance: communications from internal and external auditors. *Managerial Auditing Journal*, pp. 147 – 152.
- Cooper, B.** (1993). The audit committee and internal audit. *Managerial Auditing Journal*, 8, pp. 8 – 10.
- Cooper, B., Leung, P. and Wong, G.** (2006). The Asia Pacific literature review on internal auditing. *Managerial Auditing Journal*, 21 (8), pp. 822 – 834.
- Cooper, D. and Neu, D.** (2007). Auditor and Audit Independence In the Age Of Financial Scandals. *The possibilities for Auditor Independence in the Age Of Financial Scandal Advances in Public Interest Accounting*, 12, pp. 1 – 15.
- COSO** (1992). Internal control integrated framework (COSO). AICPA, New York, U.S.A.
- COSO** (2004). ERM Integrated Framework.
- COSO** (2012). An update of COSO's internal control-integrated framework.
- Dascalu, D., Turlea, E. and Nicolae, F.** (2009). Internal audit quality - A key element for the management decision. *Osterreichish-Rumanischer Akademischer Verein*.
- DeAngelo, L.** (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3, pp. 183 – 199.
- Dedoulis, E. and Caramanis, K.** (2007). Imperialism of influence and the state-profession relationship: The formation of the Greek auditing profession in the post-WWII era. *Critical Perspectives on Accounting*, 18, pp. 393 – 412.
- Dedoulis, E.** (2006). The code of Ethics and the development of the auditing profession in Greece, the period 1992-2002. *Accounting Forum*, 30, pp. 155 – 178.
- Dittenhofer, M.** (2001). Internal auditing effectiveness: an expansion of present methods. *Managerial Auditing Journal*, 16 (8), pp. 443 – 450.

Dixon, R., Mousa, G. and Woodhead, A. (2004). The necessary characteristics of environmental auditors: a review of the contribution of the financial auditing profession. *Accounting Forum*, 28, pp. 119 – 138.

Donald, K., Mcconnel, J. and Banks, G. (2003). How Sarbanes-Oxley will change the audit process. *Journal of Accountancy*, 196, pp. 49 – 55.

Douglas, B. (2010). 10 steps to Sarbanes-Oxley Savings. *The Internal Auditor*, 67, pp. 43 – 47.

Edge, W. and Farley, A. (1991). External Auditor Evaluation of the internal audit function. *Accounting and Finance*, pp. 69 – 82.

European Confederation of Institutes of Internal Auditing (2005). *Position Paper: Internal Auditing*.

European Confederation of Institutes of Internal Auditing (2007). *The role of Internal Audit in Corporate Governance in Europe*. Erich Schmidt Verlag.

Flint, C., Fraser, I. and Hatherly, J. (2008). Business risk auditing: A regressive evolution?-A research note. *Accounting Forum*, 32, pp. 143 – 147.

Francis, J. (2004). What do we know about audit quality?. *The British Accounting Review*, 36, pp. 345 – 368.

Garitte, J. (1996). *The position of the statutory auditor within the company and the role of internal audit*. European Confederation of Institutes of Internal Auditing (ECIIA).

Glandon, T. (2003). EDI adoption: Controls in a changing environment. *Advances in Management Accounting*, 11, pp. 287 – 317.

Grant Thornton (2011). *Έρευνα Εταιρικής Διακυβέρνησης*.

Gupta, P. (2006). *Internal control: COSO 1992 control framework and Management reporting on internal control: Survey and analysis of implementation practices*. Institute of Management Accountants.

Hall, J. and Singleton, T. (2005). *Information Technology Auditing*. South Western.

- Hass, S. Abdoolmohammadi, M. and Burnaby, P.** (2006). The Americas Literature Review on Internal Auditing. *Managerial Auditing Journal*, 21 (8), pp. 835 – 844.
- Hawkes, L. and Adams, M.** (1994). Total quality management: Implications for internal audit. *Managerial Auditing Journal*, 9, pp. 11 – 18.
- Hughes, J. Humphrey, C. and Turley, S.** (1998). Learning from Mistakes? Using Corporate Scandals to Enhance Audit Teaching. *International Journal of Auditing*, 2, pp. 89 – 101.
- Hunton, E., Libby, R., and Mazza, C.** (2006). Financial reporting transparency and earnings management. *The Accounting Review*, 81, pp. 135 – 15.
- Hyland, M. and Verreault, D.** (2003). *Developing a strategic internal audit-human resource management relationship: a model and survey*. pp. 465 – 477.
- Institute of Directors Southern Africa** (2009). King of Governance for South Africa 2009.
- Institute of Internal Auditors** (2010). King Through the Years. *The Internal Auditor*, 67, pp. 30.
- International Federation of Accountants (IFAC)** (2004). *IFAC studies for corporate performance*. 61, pp. 16 – 17.
- Javeau, C.** (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο*. Τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.
- Kaplan, R. and Norton, D.** (1996). The Balanced Scorecard. Εκδόσεις Harvard Business School.
- Karagiorgos, T., Drogalas, G. and Giovanis, N.** (2011). Evaluation of the Effectiveness of Internal Audit in Greek Hotel Business. *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*. 4 (1), pp. 19 – 34.
- Karapetrovic, S. and Willborn, W.** (2001). Audit and self-assessment in quality management: comparison and compatibility. *Managerial Auditing Journal*, 16 (6), pp. 366 – 377.

- Kontogeorgis, G. and Filos, J.** (2013). The implementation of internal auditing in Greece. *The Southeastern Review of Business Finance and Accounting*, (Forthcoming).
- Koutoupis, A. and Tsamis, A.** (2009). Risk Based Auditing Within Greek Banks: A Case Study Approach. *Journal of Management and Governance*, 13, pp. 101 – 130.
- Koutoupis, A.** (2007). Documenting Internal Controls. *The Internal Auditor*, 64, pp. 23 – 27.
- KPMG** (1999). *The KPMG Review*.
- Krüger, V.** (1996). How can a company achieve improved levels of quality performance: Technology versus employees?. *The TQM Magazine*, 8 (3), pp. 11 – 20.
- Lapointe, J.** (2004). An audit transformation. *The Internal Auditor*, 61, pp. 63 – 66.
- Liu, C. and Schaefer, T.** (2011). Asset sales or loans: The case of Lehman Brothers. *The Accounting Educators' Journal*, pp. 79 – 88.
- Loupis, E. and Spinellis, D.** (2001). Information systems security in the Greek public sector. *Information Management Computer Security*, 9, pp. 21 – 31.
- Lynch, B.** (2010). An examination of environmental reporting by Australian state government departments. *Accounting Forum*, 34, pp. 32 – 45.
- Luck, D. and Rubin, R.** (1987). *Marketing Research*. Prentice-Hall International Editions.
- Mahmood, S.** (2007). The role of regulations in the collapse of Barings. *Journal of Financial Crime*, 3 (1), pp. 71 – 74.
- Marais, M., Burnaby, P., Hass, S., Sadler, E. and Fourie, H.** (2009). Usage of internal auditing standards and internal auditing activities in South Africa and all responders. *Managerial Auditing Journal*, 24 (9), pp. 883 – 898.
- Marks, N.** (2009). Leveraging Data Analysis Software. *The Internal Auditor*, 66, pp. 35 – 38.
- Marks, N.** (2010). Defining GRC. *The Internal Auditor*, 67, pp. 25 – 27.

- McKinsey** (2011). Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά. McKinsey & Company, Athens Office.
- Mcneal, A.** (2008). One Fraud leads to Another. *The Internal Auditor*, 65, pp. 75 – 78.
- Meigs, B., Larsen, J. and Meigs, F.** (1984). Auditing.
- Melville, R.** (2003). The contribution internal auditors make to strategic management. *International Journal of Auditing*, 7, pp. 209 – 222.
- Mertzanis, H.** (2001). Principles of Corporate Governance in Greece. *Blackwell Publishers*, 9 (2), pp. 89 –99.
- Meynen, P.** (2009). How to write a security policy: Network security policy manual. *ISACA Journal*, 1, pp. 1 – 3.
- Michie, J. and Oughton, C.** (2005). The corporate Governance of Professional Football Clubs in England. *Blackwell Publishing*, 13 (4), pp. 517 – 530.
- Minelli, E., Reborra, G. and Turri, M.** (2009). Why do controls fail? Results of an Italian Survey. *Critical Perspectives on Accounting*, 20, pp. 933 – 943.
- Moeller, R.** (2007). *COSO Enterprise Risk Management. Understanding the new Integrated ERM Framework*. John Wiley and Sons.
- Moeller, R.** (2009). *Brink's Modern Auditing*. John Wiley and Sons Inc.
- Moizier, P.** (1991). *Independence in Current Issues in Auditing*. Paul Chapman publishing Ltd.
- Nagy, A. and Cenker, W.** (2002). An assessment of the newly defined internal audit. *Managerial Auditing Journal*, 17 (3), pp. 130 – 137.
- OECD** (1999). OECD principles of corporate governance.
- Office of the Auditor General of Canada** (1992). *Internal Auditing*.
- Oliverio, M.** (2001). Internal Control-Integrated Framework: Who is responsible. *Critical Perspectives on Accounting*, 12, pp. 187 – 192.

- Paape, L., Scheffe, J. and Snoep, P.** (2003). The Relationship Between the Internal Audit Function and Corporate Governance in the EU - A Survey. *International Journal of Auditing*, pp. 247 – 262.
- Pantelidis, P., Drogalas, G., Ioannidou, E. and Kesisi, E.** (2011). Major Studies of Internal Auditing: Greece in Conjunction with Europe. New Horizons in Industry, Business and Education, Chios, Greece.
- Pickett, K.** (2005). *The Essential Handbook of Internal Auditing*. John Wiley and Sons Ltd.
- Prawitt, D., Smith, J. and Wood, D.** (2009). Internal Audit Quality and Earnings Management. *The Accounting Review*, 84 (4), pp. 1255 – 1280.
- Rezaee, Z.** (1995). What COSO report means for the internal auditors. *Managerial Auditing Journal*, 10, pp. 5 – 9.
- Rittenberg, L., Martens, F. and Landes, C.** (2007). Internal Control Guidance. *Journal of Accountancy*, 203, pp. 46 – 50.
- Robson, K., Humphrey, C., Khalifa, R. and Jones, J.** (2007). Transforming audit technologies: Business risk audit methodologies and the audit field. *Accounting, Organizations and Society*, 32, pp. 409 – 438.
- Roth, J.** (2003). How do internal auditors add value?. *The Internal Auditor*, 60, pp. 33 – 37.
- Rouse, R., Weirich, T. and Hambleton, W.** (2005). *Sarbanes-Oxley update: Where are we today?*. Willy Periodicals, pp. 61 – 69.
- Saint, C.** (2009). The need for control. *The Internal Auditor*, 66, pp. 65 – 69.
- Sarens, G.** (2009). *Internal Auditing Research: Where are we going?*. *Editorial*, 13, pp. 1 – 7.
- Sarens, G., D’Onza, M. and Melville, R.** (2011). Are internal auditing practices related to the age of the internal audit function?. *Managerial Auditing Journal*, 26 (1), pp. 51 – 64.

- Schafer, S.** (2011). Implementing a quality control review process: The need for quality control review. *The Appraisal Journal*, 79 (3), pp. 241 – 249.
- Schneider, T. and Wilner, N.** (1990). A test of audit deterrent to financial reporting irregularities using the randomized response technique. *The Accounting Review*, 65, pp. 105 – 118.
- Seaman, J.** (2006). What works best. *Internal Auditor*, pp. 42 – 48.
- Sharkasi, Om.** (2007). Who audits the IT auditor: Monitoring IT audit tasks. *Journal Online, ISACA*.
- Shleifer, A., and Vishny, R.** (1997). A survey of corporate governance. *Journal of Finance*, 52, pp. 737 – 784.
- Simnett, R., Nugent, M. and Huggins, A.** (2009). Developing an international assurance standard on greenhouse gas statements. *Accounting Horizons*, 23, pp. 347 – 363.
- Sneller, L., Langendijk, H.** (2007). Sarbanes Oxley Section 404 Costs of Compliance: A case study. *Journal Compilation: Blackwell Publishing*, 15, pp. 101 – 111.
- Spanos, L.** (2003). Corporate governance in Greece: developments and policy implications. *Center of Financial Studies*.
- Spira, L. and Page, M.** (2002). Risk Management. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 16, pp. 640 – 661.
- Tackett, J., Wolf, F. and Claypool, G.** (2004). Sarbanes-Oxley and audit failure: A critical examination. *Managerial Auditing Journal*, 19, pp. 340 – 350.
- Tysiack, K.** (2012). Internal control revised. *Journal of Accountancy*, pp. 25 – 29.
- Wang, G.** (2005). Strategies and influence for information security. *Journal Online, ISACA*.
- Watson, G.** (2012). A comprehensive approach to quality aims at inclusive growth. *The Journal for Quality & Participation*, pp. 16 – 20.

Wells, J. (2004). New Approaches to Fraud Deterrence. *Journal of Accountancy*, 197, pp. 72 – 76.

Wooten, T., Coker, J. and Elmore, R. (2003). Financial control in religious organizations. *Nonprofit Management & Leadership*, 13, pp. 343 – 364.

Ziegenfuss, D., Myers, P. and Talley, W. (2006). Determinants of internal audit function performance. *Draft edition*.

Alexander Hamilton Institute (2005). *Εσωτερικός Έλεγχος*. Εκδόσεις Κριτήριο.

Αληφαντής, Γ. (2010). *Ελεγκτική*. Εκδόσεις Πάμισος.

Βαρβατσουλάκης, Ι. (2002). Οι χρηματοοικονομικές επιπτώσεις της οργάνωσης συστήματος εσωτερικού ελέγχου σε μικρομεσαίες νοσηλευτικές μονάδες. Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Γαγάνης, Χ. και Ζοπουνίδης, Κ. (2008). *Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων: Μεθοδολογικό Πλαίσιο και Εφαρμογές*. Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Δρογαλάς, Γ. (2010). Αξιολόγηση της εφαρμογής και συνεισφοράς των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου από τη σκοπιά της λογιστικής και της χρηματοοικονομικής στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Δρογαλάς, Γ., Γκούμας, Σ., Κεσίση, Ε. και Μαλλιάριδου, Ο. (2011). *Αποτύπωση του σύγχρονου ρόλου του εσωτερικού ελέγχου*. Επιστημονική Επετηρίδα.

Δρογαλάς, Γ., Φωτιάδης, Θ. και Σουμπενιώτης, Δ. (2005). Εννοιολογικό Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου: Θεωρητική προσέγγιση και πραγματική μελέτη περίπτωσης. *Διοικητική Ενημέρωση*, σ. 52 – 65.

Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (2005). *Το πλαίσιο Επαγγελματικής Εφαρμογής*.

Ζαφειράκου, Ηλ. και Ταχυνάκης, Π. (2007). Ο εσωτερικός έλεγχος των ελληνικών επιχειρήσεων: Εμπειρική προσέγγιση. *Περιοδικό Σπουδαί*, 57 (1), σ. 58 – 59.

Θερίου, Ν. (2005). *Στρατηγική Διοίκηση των Επιχειρήσεων*. Εκδόσεις Κριτική.

- Κάντζος, Κ.** (2001). *Λεξικό Λογιστικής*. Εκδόσεις Σταμούλη.
- Καζατζής, Χ.** (1988). Εμπειρική Έρευνα Λογιστικών Σφαλμάτων τα οποία Επηρεάζουν τα Αποτελέσματα Χρήσεως Ελληνικών Επιχειρήσεων. *Περιοδικό Σπουδαί*, 38, σ. 584 – 603.
- Καζατζής, Χ.** (2006). *Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος*. Εκδόσεις Business Plus.
- Καραμάνης, Κ.** (2007). *Σύγχρονη Ελεγκτική*. Εκδόσεις Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Κέφης, Β.** (2005 α.). *Ολοκληρωμένο Management*. Εκδόσεις Κριτική.
- Κέφης, Β.** (2005 β.). *Διοίκηση Ολικής Ποιότητας*. Εκδόσεις Κριτική.
- Κουτούπης, Α.** (2009). *Οι Επιδράσεις του Θεσμικού Πλαισίου Εταιρικής Διακυβέρνησης και των Βέλτιστων Πρακτικών στην Ανάπτυξη των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου Επιχειρήσεων*. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Μαντζάρη Ε. και Μαντζάρης, Γ.** (2009). *Διοικητικό Controlling: Η υφιστάμενη κατάσταση και οι προοπτικές του. Διοικητική Ενημέρωση*, σ. 96 – 112.
- Μπέσιλα - Μακρίδη, Ε.** (2002). Ο Έλεγχος της Δημόσιας Διοίκησης από το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης. Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Μπέσιλα - Μακρίδη, Ε.** (2006). Ο Έλεγχος της Διοίκησης. Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Ξανθάκης, Μ., Τσιπούρη, Α. και Σπανός, Α.** (2003). *Εταιρική Διακυβέρνηση: Έννοια και Μέθοδοι Αξιολόγησης*. Κέντρο Μελετών και Εκπαίδευσης Χρηματοοικονομικής Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παπαδάκης, Β.** (2002). *Στρατηγική Επιχειρήσεων: Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία*. Εκδόσεις Μπένου.
- Παπαστάθης, Π.** (2003). *Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (internal audit) στις Επιχειρήσεις-Οργανισμούς και η Πρακτική εφαρμογή του*, (Α΄ και Β΄ τόμος).
- Πλάτων** (2001). *Απολογία Σωκράτους*. Εκδοτική Θεσσαλονίκης.

Ρόντος, Κ. και Παπάνης, Ευστ. (2006). *Στατιστική Έρευνα Μέθοδοι και Εφαρμογές*. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

ΣΕΒ (2011). Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης για τις εισηγμένες εταιρείες.

Χρυσοβιτσιώτη, Ι. και Σταυρακοπούλου, Ι. (2001). *Λεξικό εμπορικών, τραπεζικών και χρηματοοικονομικών όρων*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Φίλος, Ι. (2000). *Ο Εσωτερικός Έλεγχος των Εμπορικών Τραπεζών στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Φίλος, Ι. (2004). *Εγχειρίδιο Πολιτικών και Διαδικασιών*. Εκδόσεις IQ.

Φίλος, Ι. (2004). *Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου Επιχειρήσεων*. Εκδόσεις IQ.

Φράγκος, Χ. (1998). *Στατιστική Επιχειρήσεων*. Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

Νόμοι – Κανονιστικό Πλαίσιο

8^η Ευρωπαϊκή Κοινοτική Οδηγία

Απόφαση 5/204/14-11-2000 του Δ.Σ. της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

Νόμος 3016/2002

Νόμος 3429/2005

Νόμος 3492/2006

Νόμος 3693/2008

Νόμος 3697/2008

Νόμος 3873/2010

Νόμος 3884/2010

Νόμος 4025/2011

Π.Δ. 273/1999

Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος με αριθμό 2577/9.3.2006.

Δικτυογραφία

COSO [online]. Διαθέσιμο: <www.coso.org> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 30 Ιανουαρίου 2013].

ECIIA [online]. Διαθέσιμο: <www.eciia.org> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 30 Αυγούστου 2012].

FERMA [online]. Διαθέσιμο: <www.ferma.eu> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 14 Ιουλίου 2011].

ISACA [online]. Διαθέσιμο: <www.isaca.gr> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 6 Ιουνίου 2011].

ISACA [online]. Διαθέσιμο: <www.isaca.org> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 4 Ιουνίου 2011].

Διεθνές Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών [online]. Διαθέσιμο: <https://na.theiia.org/training/eLearning/members/Member%20Documents/080812_Vjewer_slides.pdf> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 18 Ιουλίου 2011].

Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών στην Ελλάδα [online]. Διαθέσιμο: <<http://www.hiia.gr>> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 22 Δεκεμβρίου 2012].

Κουτούπης, Α. (2011). Εταιρική Διακυβέρνηση made in Greece. Euro2day. [online]. Διαθέσιμο: <<http://www.euro2day.gr/specials/opinions/132/articles/632435/Article.aspx>> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10 Δεκεμβρίου 2011].

Κουτούπης, Α. (2011). Ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου στις μονάδες υγείας: Τυπική συμμόρφωση ή προσθήκη αξίας; CFO Agenda. [online]. Διαθέσιμο: <<http://www.cfoagenda.gr/?pid=9&arID=492&la=1>> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 25 Οκτωβρίου 2012].

Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών [online]. Διαθέσιμο: <www.ase.gr> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 11 Οκτωβρίου 2012].

Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών [online]. Σύνθεση Δεικτών βιομηχανικών Προϊόντων-Υπηρεσιών Διαθέσιμο: <<http://www.ase.gr/content/gr/Indices/Composition>> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 1 Οκτωβρίου 2012].

Παράρτημα

1. Νομοθετικό Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου

1.1. Γενικό Νομοθετικό Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου στην Ελλάδα

1.1.1. Παρουσίαση Γενικού Νομοθετικού Πλαισίου Εσωτερικού Ελέγχου

Με τον όρο νομοθετικό πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου εννοείται το νομοθετικό εκείνο πλαίσιο που έχει θεσπιστεί στη χώρα μας και που αφορά τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Συνοπτικά, οι νομοθετικοί κανονισμοί που έχουν θεσπιστεί και αφορούν τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στον δημόσιο, όσο και τον ιδιωτικό τομέα είναι οι παρακάτω:

1. 5/204/14-11-2000 Απόφαση Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου.
2. Π.Δ. 273/1999 και ο Ν. 3074/02 που αφορά τον εσωτερικό έλεγχο στον δημόσιο τομέα.
3. Νόμος 3016/2002.
4. Νόμος 3429/2005 που αφορά το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου στις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (ΔΕΚΟ).
5. Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος με αριθμό 2577/9.3.2006.
6. Νόμος 3492/2006.
7. Νόμος 3693/2008 που αφορά τη θεσμοθέτηση των επιτροπών ελέγχου στις επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα της 8^{ης} κοινοτικής οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
8. Νόμος 3697/2008.
9. Νόμος 3873/2010.
10. Νόμος 3884/2010.
11. Νόμος 4025/2011.
12. Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων για τις εισηγμένες επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (2011).

Η παραπάνω αρίθμηση των αποφάσεων, κανονισμών και νόμων έγινε με κριτήριο την ημερομηνία θέσπισής τους. Ας ξεκινήσουμε την ανάλυση με την Απόφαση 5/204/14-11-2000 της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή κάθε εταιρεία η οποία είναι εισηγμένη στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών θα πρέπει να διαθέτει τμήμα εσωτερικού ελέγχου και αυτό με τη σειρά του θα πρέπει να ενημερώνει εγγράφως το διοικητικό συμβούλιο για τον βαθμό εφαρμογής του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας. Ο Διευθυντής του Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου διορίζεται από το διοικητικό συμβούλιο και οφείλει να δίνει αναφορά σε αυτό. Μεταξύ άλλων, για τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου προβλέπεται αυτός να διασφαλίζει την τήρηση των δεσμεύσεων έτσι όπως έχουν αποτυπωθεί στα επιχειρηματικά σχέδια και στα ενημερωτικά δελτία προς τους μετόχους. Επιπρόσθετα οφείλει να επαληθεύει τη νομιμότητα των αμοιβών και γενικά των παροχών στα μέλη της διοίκησης οι οποίες γίνονται σύμφωνα με τις αποφάσεις των αρμόδιων οργάνων της επιχείρησης. Τέλος, θα πρέπει ο εσωτερικός έλεγχος να ελέγχει τις σχέσεις της επιχείρησης με τις συνδεδεμένες εταιρείες.

Το διοικητικό συμβούλιο σύμφωνα με την απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς πρέπει να διευκολύνει με τη χρήση κατάλληλων μέσων την άσκηση του εσωτερικού ελέγχου έτσι ώστε να είναι αποτελεσματικός. Τέλος, στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας θα πρέπει να αναφέρονται με ακρίβεια η σύνθεση, οι αρμοδιότητες και ο τρόπος επικοινωνίας του τμήματος εσωτερικού ελέγχου με τα υπόλοιπα τμήματα της εταιρείας.

Οι νομοθετικές πράξεις Ν. 273/1999 και ο Ν. 3074/02 ουσιαστικά ρυθμίζουν το θεσμικό πλαίσιο εξωτερικού και εσωτερικού ελέγχου της δημόσιας διοίκησης και έγιναν ύστερα από την διαπίστωση της ανάγκης εφαρμογής ελέγχου στο δημόσιο με σκοπό την αύξηση της αποτελεσματικότητας των πόρων, τη βελτίωση της διαφάνειας και την εξάλειψη των χρόνιων προβλημάτων της δημόσιας διοίκησης στη χώρα μας. Το πλαίσιο αυτό των νόμων αποτελεί τον οδηγό ουσιαστικά της εφαρμογής του ελέγχου στη δημόσια διοίκηση¹⁰⁶.

Ο Ν. 3016/2002 είναι ένας νόμος ο οποίος έχει επηρεάσει σημαντικά την πορεία της εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας. Ο νόμος θεσπίστηκε το 2002, ένα έτος αργότερα από τα μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα που συγκλόνισαν τις

¹⁰⁶ Οι παραπάνω νόμοι παρουσιάζονται αναλυτικότερα σε επόμενη ενότητα.

Η.Π.Α., αλλά και το αξέχαστο σκάνδαλο λεγόμενο ως «σκάσιμο της φούσκας» στο ελληνικό χρηματιστήριο. Η εμπιστοσύνη των επενδυτών είναι σε πολύ χαμηλό επίπεδο και ο νόμος είχε ως προσανατολισμό την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών. Μεταξύ των λοιπών διατάξεων εταιρικής διακυβέρνησης σημαντικές διατάξεις αναφέρονται στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Οι διατάξεις αφορούν εταιρείες που θα εισάγουν τις μετοχές τους στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών ή σε εταιρείες που έχουν ήδη εισαχθεί. Βασική προϋπόθεση εισαγωγής στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών είναι η επιχείρηση να διαθέτει εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας. Σχετικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου προβλέπεται η προϋπόθεση ύπαρξης τμήματος εσωτερικού ελέγχου για επιχειρήσεις οι οποίες επιθυμούν να εισαχθούν στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Προβλέπεται σύμφωνα με τον νόμο οι εσωτερικοί ελεγκτές να ορίζονται από το διοικητικό συμβούλιο και να είναι πλήρους απασχόλησης. Μέλη διοικητικού συμβουλίου, διευθυντικά στελέχη οι οποίοι έχουν πέραν του εσωτερικού ελέγχου αρμοδιότητες, καθώς και συγγενείς τους μέχρι δευτέρου βαθμού απαγορεύεται να διατελέσουν ως εσωτερικοί ελεγκτές. Τέλος, σχετικά με την πρόσβαση εγγράφων προβλέπεται οι εσωτερικοί ελεγκτές να διευκολύνονται στην πρόσβαση εγγράφων και τραπεζικών λογαριασμών. Το διοικητικό συμβούλιο οφείλει να συνεργάζεται με τους εσωτερικούς ελεγκτές και να τους παρέχει τα κατάλληλα μέσα για την εκπλήρωση του σκοπού τους. Πέραν της οργάνωσης του εσωτερικού ελέγχου προβλέπονται και οι λειτουργίες της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

1. Να παρακολουθεί την τήρηση του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας, το καταστατικό της εταιρείας καθώς και τη γενικότερη νομοθεσία.
2. Να αναφέρει στο διοικητικό συμβούλιο της επιχείρησης περιπτώσεις συγκρούσεως ιδιωτικών συμφερόντων μελών του διοικητικού συμβουλίου ή διευθυντικών στελεχών με τα συμφέροντα της εταιρείας.
3. Να ενημερώνει το διοικητικό συμβούλιο εγγράφως μια φορά τουλάχιστον το τρίμηνο σχετικά με τον έλεγχο που διενήργησε, καθώς και να παρευρίσκονται οι εσωτερικοί ελεγκτές στις γενικές συνελεύσεις της εταιρείας.
4. Να παρέχει πληροφορίες, μετά από έγκριση του Δ.Σ. σε περίπτωση που της ζητηθεί από τις εποπτικές αρχές.

Το επόμενο νομοθέτημα που θεσπίστηκε στην Ελλάδα σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο αφορά τις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς (Δ.Ε.Κ.Ο.)

Σύμφωνα με τον Ν. 3429/2005 «Δημόσια επιχείρηση είναι κάθε ανώνυμη εταιρεία, στην οποία το δημόσιο ασκεί άμεσα ή έμμεσα αποφασιστική επιρροή, λόγω της συμμετοχής του στο μετοχικό κεφάλαιο ή της χρηματοοικονομικής συμμετοχής του ή των κανόνων που τη διέπουν». Ο ίδιος νόμος αναλύει τα κριτήρια προκειμένου να χαρακτηριστεί ή όχι εάν το δημόσιο ασκεί αποφασιστική επιρροή στις ανώνυμες εταιρείες που συμμετέχει. Με βάση τον Ν. 3429/2005 οι δημόσιες επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να καταρτίσουν έναν νέο εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας. Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον τη διάρθρωση των υπηρεσιών της επιχείρησης, τις αρμοδιότητες κάθε υπηρεσίας και ένα πλαίσιο που να αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των υπηρεσιών. Η θέσπιση υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου είναι υποχρεωτική με τον παρόντα νόμο. Οι αρμοδιότητες της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου εξειδικεύονται στα παρακάτω θέματα:

1. Παρακολούθηση του βαθμού τήρησης του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας, του καταστατικού της δημόσιας επιχείρησης, καθώς και της νομιμότητας των ενεργειών της επιχείρησης.
2. Παρακολούθηση και αναφορά στο Δ.Σ. περιπτώσεων σύγκρουσης ιδιωτικών συμφερόντων μελών του Δ.Σ. με τα συμφέροντα της επιχείρησης και διερεύνηση περιπτώσεων παραβάσεων των νόμων από τα μέλη του Δ.Σ.. Σε περίπτωση διαπίστωσης τέτοιας συμπεριφοράς γίνεται ειδική αναφορά για τον πρόεδρο του Δ.Σ. τον Διευθύνοντα Σύμβουλο. Η υπηρεσία και σε αυτή την περίπτωση οφείλει να το αναφέρει στο Δ.Σ..
3. Ενημέρωση εγγράφως προς το Δ.Σ. μία φορά το τρίμηνο, καθώς και στη γενική συνέλευση.
4. Η υποχρέωση να παρέχει βοήθεια στην Ειδική Γραμματεία Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών με την προϋπόθεση ότι θα της ζητηθεί.

Η πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος με αριθμ. 2577/9.3/2006 έρχεται να ρυθμίσει εξειδικευμένα και προσαρμοσμένα το πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου σε μια κατηγορία επιχειρήσεων οι οποίες είναι τα πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα. Τα πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να εφαρμόσουν τις διατάξεις της πράξεως του Διοικητή της Τράπεζας

της Ελλάδος¹⁰⁷. Η μεγάλη αλλαγή που επιφέρει στο κανονιστικό πλαίσιο της λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων η πράξη του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος είναι ότι θεσπίζεται η επιτροπή διαχείρισης κινδύνων, καθώς και η επιτροπή ελέγχου. Κάθε πιστωτικό ή χρηματοδοτικό ίδρυμα οφείλει να έχει επιτροπή ελέγχου εφόσον:

- Έχει εισάγει τις μετοχές του σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά.
- Διατηρεί υποκαταστήματα ή εταιρείες στο εξωτερικό.
- Το ενεργητικό του υπερβαίνει τα 100 εκατ. ευρώ.

Αν το χρηματοδοτικό ή πιστωτικό ίδρυμα εμπίπτει σε μια από τις παραπάνω κατηγορίες οφείλει να διαθέτει επιτροπή ελέγχου. Την επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να την απαρτίζουν τουλάχιστον 3 μέλη. Η επιτροπή ελέγχου διορίζεται από το Δ.Σ. και δεν μπορεί να αποτελείται από εκτελεστικά μέλη του Δ.Σ.. Τα μέλη της επιτροπής δεν θα πρέπει να κατέχουν θέσεις που μπορεί να είναι ασυμβίβαστες με τον ρόλο τους ως μέλη της επιτροπής ελέγχου. Ο πρόεδρος της επιτροπής ελέγχου θα πρέπει να είναι ένα άτομο το οποίο να διαθέτει τόσο τις απαιτούμενες γνώσεις, όσο και την εμπειρία προκειμένου να ανταποκριθεί στο δύσκολο έργο που καλείται να επιτελέσει.

Στα κύρια καθήκοντα της επιτροπής ελέγχου είναι:

1. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.
2. Η επίβλεψη και η αξιολόγηση των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης και η έκδοση μικρότερης διάρκειας δημοσιεύσεων εφόσον αυτό κριθεί αναγκαίο.
3. Η επίβλεψη των ελέγχων των ορκωτών λογιστών και η βοήθεια στο έργο τους.
4. Η υποβολή πρότασης προς το Δ.Σ. σχετικά με την επιλογή εξωτερικού ελεγκτή.
5. Η διασφάλιση ανεξαρτησίας ορκωτών λογιστών σύμφωνα με τον Ν. 3148/2003.
6. Η υποβολή προτάσεων προς το Δ.Σ. σχετικά με αδυναμίες.
7. Η υποβολή προτάσεων για περιοχές που θα πρέπει να ελέγξουν οι εσωτερικοί ή εξωτερικοί ελεγκτές.
8. Η αξιολόγηση του έργου της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης με έμφαση σε κάποιες δραστηριότητές της.

¹⁰⁷ Τα πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα είναι όσα έχουν έδρα την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των υποκαταστημάτων στο εξωτερικό.

Σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου σε ένα πιστωτικό ίδρυμα επιτελεί επίσης η Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης. Η μονάδα αυτή είναι διοικητικά ανεξάρτητη από μονάδες με εκτελεστικές αρμοδιότητες και αναφέρεται στη διοίκηση δια μέσου της επιτροπής ελέγχου. Κύριες αρμοδιότητές της είναι ο έλεγχος προκειμένου να διαπιστωθεί εάν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου λειτουργούν αποτελεσματικά. Μεταξύ άλλων, στις κύριες αρμοδιότητές της εντάσσεται η διενέργεια ελέγχων σε περίπτωση υπονοιών για βλάβη των συμφερόντων του πιστωτικού ιδρύματος, η αξιολόγηση των εκτιμήσεων της επιτροπής κινδύνων, η αξιολόγηση του έργου των εσωτερικών ελεγκτών, η αξιολόγηση των συστημάτων πληροφορικής, η αξιολόγηση των ενεργειών της εταιρείας σχετικά με την κανονιστική συμμόρφωση και η υποβολή προτάσεων σχετικά με αδυναμίες που έχουν εντοπιστεί και αφορούν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων πρέπει η υπηρεσία να έχει επαρκές προσωπικό, τους απαιτούμενους πόρους και τη δυνατότητα όταν ζητάει στοιχεία να τις δίδονται προκειμένου να διερευνά θέματα της αρμοδιότητάς της. Ο επικεφαλής του τμήματος ορίζεται από το Δ.Σ. ύστερα από την πρόταση της επιτροπής ελέγχου, έχει τα κατάλληλα θεωρητικά και τεχνικά προσόντα και είναι αποκλειστικής και πλήρους απασχόλησης. Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι σε αυτή την κατηγορία επιχειρήσεων απαιτείται και η θέσπιση επιτροπής κινδύνων, γεγονός που καταδεικνύει τις πραγματικές ιδιαιτερότητες που αντιμετωπίζουν τα πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα.

Ο Νόμος 3492/2006 στο άρθρο 1 προβλέπει τη σύσταση της Γενικής Διεύθυνσης Δημοσιονομικών Ελέγχων (Γ.Δ.Δ.Ε.). Αποστολή της Γ.Δ.Δ.Ε. είναι η διασφάλιση της χρηστής διαχειριστικής διαχείρισης του κρατικού προϋπολογισμού. Οι αρμοδιότητες της διεύθυνσης προσδιορίζονται από το άρθρο 2 του συγκεκριμένου νόμου. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων της είναι η άσκηση ελέγχου και η εισήγηση των κατάλληλων προτάσεων για τη βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου των φορέων. Το άρθρο 12 του νόμου προβλέπει τη σύσταση μονάδων εσωτερικού ελέγχου σε όλα τα Υπουργεία και τις Περιφέρειες της χώρας.

Ο Νόμος 3693/2008 ήρθε να θεσπίσει την υποχρεωτικότητα της θέσπισης επιτροπών ελέγχου για όλες τις εισηγμένες επιχειρήσεις. Η επιτροπή ελέγχου πρέπει να αποτελείται από δύο το λιγότερο μη εκτελεστικά μέλη και ένα ανεξάρτητο μη εκτελεστικό μέλος του οργάνου της διοίκησης. Η επιτροπή ελέγχου σύμφωνα με τον νόμο θα πρέπει να έχει τις παρακάτω αρμοδιότητες:

1. Να επιβλέπει τη διαδικασία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης.
2. Να παρακολουθεί τη λειτουργία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και να αποφαινεται εάν το σύστημα είναι αποτελεσματικό. Επιπρόσθετα, να ελέγχει το σύστημα διαχείρισης των κινδύνων και την άσκηση των καθηκόντων των εσωτερικών ελεγκτών.
3. Να παρακολουθεί την πορεία των ελέγχων τόσο των ατομικών, όσο και των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων.
4. Να επιβλέπει κατά πόσο ο νόμιμος ελεγκτής είναι ανεξάρτητος κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Ο ελεγκτής και η ελεγκτική εταιρεία οφείλουν να ενημερώνουν την επιτροπή ελέγχου σε περίπτωση όπου διαγνώσουν αδυναμίες στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, στη σύνταξη χρηματοοικονομικών καταστάσεων, καθώς και στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση.

Ο Νόμος 3873/2010 ήρθε και αυτός με τη σειρά του να καταβάλλει προσπάθεια προς την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου προβλέπονται ορισμένες διατάξεις, οι οποίες αφορούν τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου εντός της επιχείρησης. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στην υποχρέωση της εταιρείας να δημοσιεύει τον κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης που εφαρμόζει. Ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης περιλαμβάνει και ορισμένες διατάξεις σχετικές με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Επιπλέον, δίνει τη δυνατότητα εφαρμογής εθελοντικών κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης πέραν αυτών που υποχρεώνει τις επιχειρήσεις ο κώδικας που θα πρέπει να δηλώσουν. Σημαντική διάταξη προς την κατεύθυνση της διαφάνειας είναι το εδάφιο στ' το οποίο προσφέρει πολλά προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου. Το εδάφιο στ' αναφέρεται στις επιτροπές της εταιρείας, μεταξύ άλλων δηλαδή και στην επιτροπή ελέγχου, για την οποία η εταιρεία θα πρέπει να παρέχει πληροφοριακά στοιχεία τόσο για τη σύνθεση, όσο και για τη λειτουργία της.

Ο Νόμος 4025/2011 και συγκεκριμένα το άρθρο 25 ορίζει θέματα που αφορούν τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου σε δημόσιες μονάδες υγείας. Συγκεκριμένα προβλέπει ότι κάθε δημόσια μονάδα υγείας οφείλει να ορίζει 1-3 εσωτερικούς ελεγκτές. Ο νόμος προβλέπει και τη σύσταση της επιτροπής ελέγχου με απόφαση του Διοικητή της Υγειονομικής Περιφέρειας. Οι εσωτερικοί ελεγκτές επιλέγονται από το Μητρώο Εσωτερικών Ελεγκτών του Υπουργείου Οικονομικών. Η επιτροπή ελέγχου

θα πρέπει να αποτελείται από 2 μέλη του διοικητικού συμβουλίου και τον εσωτερικό ελεγκτή. Οι αρμοδιότητες του εσωτερικού ελεγκτή είναι η παρακολούθηση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, η αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και η πορεία του υποχρεωτικού ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Πέραν των νόμων καταβλήθηκε μια μεγάλη προσπάθεια για την ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης και του εσωτερικού ελέγχου από τον Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ). Η θέσπιση του κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης θεωρήθηκε από τον ΣΕΒ ότι παρείχε ένα σημαντικό εργαλείο στις επιχειρήσεις για αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους και βελτίωση της οικονομίας. Ο συγκεκριμένος κώδικας εκδόθηκε το 2011 και περιλαμβάνει διατάξεις εταιρικής διακυβέρνησης ενώ ένα μέρος του κώδικα αποτελεί η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου.

Σκοπός του κώδικα είναι η παροχή ενός εγχειρίδιου που θα παρέχονται οι βέλτιστες πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης και θα βοηθούνται τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των ελληνικών επιχειρήσεων στην καλύτερη εκτέλεση των καθηκόντων τους. Ο κώδικας του ΣΕΒ αναφέρεται σε επιχειρήσεις οι οποίες έχουν έδρα την Ελλάδα και οι μετοχές τους έχουν ενταχθεί προς διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά ή διαφορετικά είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο.

Ο Νόμος 3693/2008 προέβλεψε τη συγκρότηση επιτροπής ελέγχου για τις επιχειρήσεις οι οποίες είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο. Ο κώδικας προχωρά ένα βήμα παραπέρα και προτείνει τα μέλη της επιτροπής κατά πλειοψηφία να είναι ανεξάρτητα και μη εκτελεστικά¹⁰⁸. Συνεπώς, με αυτό τον τρόπο ενισχύονται οι μέτοχοι που κατέχουν τα λεγόμενα δικαιώματα μειοψηφίας. Ο κώδικας ορίζει επίσης ότι το Δ.Σ. έχει την ευθύνη για την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.

Το Δ.Σ. προκειμένου να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου επικουρείται από την επιτροπή ελέγχου. Το διοικητικό συμβούλιο σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία πρέπει να συστήσει τμήμα εσωτερικού ελέγχου. Το τμήμα εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να είναι ανεξάρτητο

¹⁰⁸ Η συγκεκριμένη διάταξη έχει ιδιαίτερη σημασία στις ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μεγαλομετόχους και οικογενειοκρατία στη σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου.

από τις άλλες λειτουργίες της επιχείρησης. Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να αποτελείται από ανεξάρτητα μέλη κατά πλειοψηφία. Ένα τουλάχιστον μέλος θα πρέπει να έχει αποδεδειγμένα γνώσεις λογιστικής και ελεγκτικής.

Ο Νόμος 3697/2008 προβλέπει την ενίσχυση του ελέγχου σε δημόσιους φορείς, όπως οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης α΄ και β΄ βαθμού, οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. Ειδικά για τις δημόσιες μονάδες υγείας σύμφωνα με το άρθρο 11 του νόμου προβλέπεται η δημιουργία εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας για θέματα διοικητικά, διαχειριστικά και λογιστικά. Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας παρακολουθείται από το σύστημα εσωτερικού ελέγχου.

Οι αρμοδιότητες της επιτροπής ελέγχου σύμφωνα με τον κώδικα του ΣΕΒ είναι οι ακόλουθες (ΣΕΒ, 2011: 21):

1. Η παρακολούθηση του έργου της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και η αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης. Η εποπτεία επίσης των διαφόρων εκτιμήσεων της διοίκησης, καθώς και των στοιχείων που φανερώνουν την χρηματοοικονομική απόδοση της εταιρείας.
2. Η εποπτεία των εσωτερικών ελεγκτών και η επιθεώρηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Η επιτροπή ελέγχου πρέπει να ελέγχει σε τακτική βάση τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου προκειμένου να εντοπίσει ενδεχόμενες αδυναμίες τους και αυτές να αντιμετωπίζονται εγκαίρως.
3. Να φροντίζει να εξαλείφει τις συγκρούσεις συμφερόντων που δημιουργούνται εντός της επιχείρησης.
4. Να διαμορφώνει τις συνθήκες εκείνες για το ανθρώπινο δυναμικό προκειμένου αυτό να μπορέσει να εκφράσει τυχόν ανησυχίες του σχετικά με θέματα που αναφέρονται στη λειτουργία της επιχείρησης, σε ορισμένες παρατυπίες και παρανομίες και σε θέματα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων.

Ο κώδικας ορίζει και ορισμένες διατάξεις που αναφέρονται συγκεκριμένα στον ρόλο της επιτροπής ελέγχου όσον αφορά την εποπτεία της στο τμήμα εσωτερικού ελέγχου (ΣΕΒ, 2011: 21). Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι η επιτροπή ελέγχου οφείλει:

1. Να ελέγχει τη λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, η οποία πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου.
2. Να διαμορφώνει και να ελέγχει τη λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

3. Να παρακολουθεί και να επιθεωρεί την καλή λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου και να ελέγχει τις τριμηνιαίες εκθέσεις της επιχείρησης.
4. Να εγγυάται την ανεξαρτησία του εσωτερικού ελέγχου. Ένα μέτρο που προτείνεται είναι ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου να διορίζεται και να ανακαλείται επίσης από το Δ.Σ.

Ο κώδικας αναφέρει μια σημαντική διάταξη, η οποία περιλαμβάνει ότι στη δήλωση εταιρικής διακυβέρνησης, που υποχρεούνται να κάνουν πλέον οι εταιρείες, οφείλουν να αναφέρουν το έργο της επιτροπής ελέγχου και τον αριθμό των συνεδριάσεων της κατά τη διάρκεια του έτους (ΣΕΒ, 2011: 23).

1.1.2. Εσωτερικός Έλεγχος στον Δημόσιο Τομέα

1.1.2.1. Προϋποθέσεις Αποτελεσματικής Εφαρμογής Αποτελεσματικού Ελέγχου

Ο έλεγχος στον δημόσιο τομέα είναι πολύ σημαντικός διότι ενισχύει την αξιοπιστία του κράτους και αποτρέπει τις απάτες και τα φαινόμενα διαφθοράς. Τα επιθυμητά αποτελέσματα δεν είναι δεδομένα εκ προοιμίου, αλλά έχουν ως αναγκαία προϋπόθεση να πληρούνται απερίσπαστα ορισμένοι κανόνες. Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών ορίζει ορισμένα κριτήρια και προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να πληρούνται προκειμένου ο εσωτερικός έλεγχος να είναι αποτελεσματικός:

1. Οργανωσιακή ανεξαρτησία (organizational independence): Οι ασκούντες τον έλεγχο πρέπει να απολαμβάνουν ανεξαρτησία σε σχέση με τον ελεγχόμενο. Η ανεξαρτησία επιτρέπει τον αμερόληπτο έλεγχο και τη διαφανή και πραγματική έκθεση ελέγχου.
2. Υποχρεωτικότητα ελέγχου (a formal mandate): Οι διαδικασίες ελέγχου θα πρέπει να θεσπιστούν με τη μορφή εγχειριδίου που θα έχει τη μορφή νόμου. Στον νόμο θα πρέπει να διευκρινίζονται θέματα διαδικασιών ελέγχου, η υποχρέωση της δημόσιας επιχείρησης να συνεργάζεται κατά τον έλεγχο με τον ελεγκτή και ο τρόπος δημοσίευσης των ευρημάτων ελέγχου έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ακρίβεια, η αντικειμενικότητα και η αποτελεσματικότητα του ελέγχου.
3. Ικανοποιητική χρηματοδότηση (sufficient funding): Ο εσωτερικός έλεγχος στο δημόσιο θα πρέπει να έχει την κατάλληλη χρηματοδότηση για πρόσληψη ικανού

αριθμού προσωπικού ανάλογου με το μέγεθος των ευθυνών ελέγχου που αναλαμβάνει.

4. Ικανό προσωπικό (sufficient staff): Το προσωπικό πρέπει να είναι εκπαιδευμένο με τις κατάλληλες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται με επιτυχία στη δύσκολη αποστολή του. Ο διευθυντής του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να είναι άτομο ικανό στα παραπάνω χαρακτηριστικά, αλλά και με δεξιότητες συντονισμού του τμήματος που προϊστάται.
5. Υποστήριξη ενδιαφερόμενων (stakeholders support): Με τον όρο ενδιαφερόμενοι εννοούνται τα άτομα που εμπλέκονται στον δημόσιο τομέα και αυτοί είναι οι πολίτες, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.
6. Επαγγελματικά πρότυπα συμπεριφοράς (professional audit standards): Θέσπιση προτύπων διεξαγωγής ελέγχου που θα διασφαλίζουν την ποιότητα στην άσκηση του ελέγχου.

1.1.2.2. Θεσμικό Πλαίσιο

Η διεθνής σύγχρονη τάση για διαφάνεια, αποτελεσματική διαχείριση, αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των επιχειρήσεων επεκτάθηκε και στον δημόσιο τομέα. Οι διαχειριστές του δημοσίου χρήματος οφείλουν να διαχειρίζονται με τρόπο χρηστό, για την επίτευξη του δημοσίου συμφέροντος, τα χρήματα των φορολογουμένων.

Σύμφωνα με τον Ν. 2477/97 ιδρύονται ο Συνήγορος του Πολίτη και το Σώμα Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης με στόχο τον εξωτερικό και εσωτερικό έλεγχο των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών. Ο εξωτερικός έλεγχος δια μέσου του Συνηγόρου του Πολίτη ασκείται ύστερα από αναφορά – καταγγελία του πολίτη ή αυτεπαγγέλτως με σκοπό να εξυπηρετηθεί ο πολίτης και να διασφαλιστεί η νομιμότητα (Μπέσιλα, 2002: 19). Ο εσωτερικός έλεγχος της δημόσιας διοίκησης ασκείται από το Σώμα Επιθεωρητών - Ελεγκτών, το οποίο δρα αυτεπάγγελτα ύστερα από εντολή του Γενικού Επιθεωρητή, είτε μετά από εντολή του Υπουργού Εσωτερικών ή του οικείου Υπουργού, με επιθεωρήσεις, έκτακτους ελέγχους και έρευνες και τη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών. Η σύσταση του Σώματος Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης αποτελεί καινοτομία για την

ελληνική δημόσια διοίκηση που καθυστερημένα ακολούθησε τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες στη σύσταση ενός ελεγκτικού μηχανισμού τον οποίο θα έχει ως στόχο να ελέγξει και να βελτιώσει την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης.

Το Σώμα Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης¹⁰⁹ με την παρούσα ονομασία του θεσμοθετήθηκε με τον Ν. 2477/1997. Οι αρχικές του αρμοδιότητες ήταν η διερεύνηση καταγγελιών από τους πολίτες και η έρευνα για φαινόμενα κακοδιοίκησης και δυσλειτουργίας των κρατικών υπηρεσιών.

Με τον Ν. 3074/2002 ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο η θέση του σώματος, διότι ανέλαβε περισσότερες αρμοδιότητες. Οι κυριότερες αλλαγές τις οποίες επέφερε ο νόμος ήταν ότι επικεφαλής είναι ο Ειδικός Γραμματέας, ο οποίος είναι μετακλητός υπάλληλος. Η αρμοδιότητα του ελέγχου επεκτείνεται και καλύπτει ολόκληρο το φάσμα των υπηρεσιών του δημοσίου τομέα, Α΄ και Β΄ βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης, των επιχειρήσεών τους, Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, καθώς και των Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου ή δημοσίων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων των οποίων τη διοίκηση την ορίζει το κράτος άμεσα με διοικητική πράξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι στις αρμοδιότητες του Σ.Ε.Ε.Δ.Δ. δεν εμπίπτουν θέματα της Υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας, του Γραφείου Εσωτερικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, στην οικονομική και διαχειριστική λειτουργία του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, καθώς και των θεμάτων που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων.

1.1.2.3. Αρμοδιότητες του Ειδικού γραμματέα Σ.Ε.Ε.Δ.Δ.

Ο Ειδικός Γραμματέας διοικεί το Σώμα, προϊστάται των επιθεωρητών ελεγκτών και βοηθών επιθεωρητών ελεγκτών και του προσωπικού της γραμματείας, είναι πειθαρχικός προϊστάμενός τους και έχει τη δυνατότητα να τους επιβάλει ποινή επίπληξης μέχρι και προστίμου αποδοχών ενός μήνα. Αξιολογεί το έργο του

¹⁰⁹ Η παλαιά του ονομασία ήταν «Σώμα Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης» το οποίο είχε ιδρυθεί το 1987.

Επιθεωρητή Ελεγκτή και των βοηθών και σε περίπτωση που για δύο συνεχόμενες φορές το έργο δεν κριθεί ικανοποιητικό γίνεται ανάκληση της απόσπασης.

Στο έργο του ο Ειδικός Γραμματέας βοηθείται από 9 προϊσταμένους – επιθεωρητές¹¹⁰. Με απόφαση του Ειδικού Γραμματέα ορίζεται ένας από τους Προϊσταμένους Επιθεωρητές να τον αναπληρώσει, όταν απουσιάζει η κωλύεται για την άσκηση των καθηκόντων του. Ο Ειδικός Γραμματέας δίνει εντολή για επιθεώρηση έλεγχο ή έρευνα στους Επιθεωρητές Ελεγκτές αυτεπάγγελα ή ύστερα από εντολή του Υπουργού Εσωτερικών.

1.1.2.4. Σχέση του Σώματος Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης με τον Συνήγορο του Πολίτη

Αποστολή του Συνηγόρου του Πολίτη είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημοσίων υπηρεσιών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, όπως ορίζει το άρθρο 3 παρ 1 του νόμου για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη. Το άρθρο 4 παρ. 4 του Ν. 2477/1997 ορίζει ότι «ο Συνήγορος του Πολίτη δύναται κατά την έρευνα των υποθέσεων να ζητά τη συνδρομή του Σώματος Επιθεωρητών – Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης».

Στον Καναδά παρουσιάστηκε μια ενδιαφέρουσα περίπτωση εξέλιξης του εσωτερικού ελέγχου και πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή Οντάριο. Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στην περιοχή Οντάριο πραγματοποίησε αλλαγές προκειμένου να ανταποκριθεί καλύτερα στις ανάγκες των πολιτών του. Πριν τη μεταρρύθμιση τα τμήματα εσωτερικού ελέγχου στην περιοχή αποτελούνταν από 23, όσα και τα κυβερνητικά σχήματα. Το 1998 η κυβέρνηση συνδύασε σε αυτά τις μικρές μονάδες, δημιουργώντας ένα ενιαίο τμήμα εσωτερικού ελέγχου υπό τη διεύθυνση ενός διευθυντή εσωτερικού ελέγχου (Lapointe, 2004: 64).

Οι αιτίες της μεταρρύθμισης αυτής ήταν ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 εμφανίστηκαν δυσλειτουργίες των επιμέρους τμημάτων εσωτερικού ελέγχου. Τα τμήματα εσωτερικού ελέγχου ήταν δομημένα σε κατά τόπους τμήματα κάνοντας

¹¹⁰ Στο παρελθόν είχαν διατελέσει επιθεωρητές – ελεγκτές και τοποθετήθηκαν στη θέση αυτή ύστερα από απόφασή του, ειδικού γραμματέα Σ.Ε.Ε.Δ.Δ..

εξαιρετικά δύσκολη την ενιαία εφαρμογή εσωτερικού ελέγχου και αυτό γιατί το κάθε τμήμα ξεχωριστά είχε ανεξαρτησία και δεν μπορούσε να γίνει μια ενιαία διοίκηση και καθοδήγηση. Αποτέλεσμα αυτού είναι να παρατηρούνται καθυστερήσεις στην διεκπεραίωση υποθέσεων και ασυνέχεια σε πολιτικές εσωτερικού ελέγχου. Η ενιαία αντιμετώπιση και οι οικονομίες κλίμακας ήταν απαραίτητες προκειμένου ο εσωτερικός έλεγχος να συνεχίσει να επιτελεί τη λειτουργία του και μάλιστα καλύτερα αν αναλογιστεί κανείς τα αποτελέσματα του παρελθόντος. Το 1998 η συνεργασία των παλαιών επιμέρους τμημάτων εσωτερικού ελέγχου και των στελεχών έφερε αποτελέσματα. Τα στελέχη κατανοώντας την αναγκαιότητα για μια κεντρική δομή στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου, ξεπέρασαν τις επιμέρους αντιρρήσεις και σε πνεύμα συνεννόησης και συνεργασίας συμφώνησαν στο μνημόνιο¹¹¹. Με το μνημόνιο αποφασίστηκε μια κεντρική διοίκηση στο τμήμα εσωτερικού ελέγχου το οποίο υπηρετεί ολόκληρη την κυβέρνηση και όχι μόνο τα επιμέρους κυβερνητικά σχήματα. Η διοίκηση του τμήματος θα ασκούνταν μόνο από ένα πρόσωπο, το οποίο θα ήταν ο διευθυντής της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Κάθε παλιό τμήμα εσωτερικού ελέγχου θα είχε τον προϊστάμενο ο οποίος θα έδινε αναφορά στον διευθυντή της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου. Μερικά τμήματα τα οποία έχουν επαρκείς πόρους θα πρέπει να μεριμνούν για τον εσωτερικό έλεγχο άλλων κυβερνητικών σχημάτων. Με αυτό τον τρόπο επετεύχθη εξοικονόμηση πόρων.

1.2. Διεθνές Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου. Η Θεσμοθέτηση του Sarbanes-Oxley Act (SOX)

Η κατάρρευση της εταιρείας Enron το 2001 προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση στις Η.Π.Α.. Η ελεγκτική εταιρεία Arthur Andersen είχε μεγάλη ευθύνη, διότι έδινε ηθελημένα λάθος πληροφόρηση σχετικά με τα ευρήματα του ελέγχου. Η Arthur Andersen εισέπραττε από την Enron 25εκ. δολάρια για ελεγκτική αμοιβή και 27εκ. δολάρια για συμβουλευτικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να τεθεί θέμα σύγκρουσης συμφερόντων (Tackett, Wolf and Claypool, 2004: 340). Οι αρχές που ερευνούσαν το

¹¹¹ Ονομάστηκε Memorandum of Agreement (MOA).

θέμα παρατήρησαν επίσης ιδιαίτερα μεγάλες οικονομικές σχέσεις και με άλλες εταιρείες οι οποίες ήταν εισηγμένες στο χρηματιστήριο, όπως για παράδειγμα η Disney. Η εταιρεία Disney έδινε αμοιβή στην ελεγκτική εταιρεία Price Waterhouse Coopers για ελεγκτικές υπηρεσίες 8,7 εκ. δολάρια και για συμβουλευτικές υπηρεσίες 32 εκ. δολάρια. Οι αποκαλύψεις αυτές έθεταν θέμα ανεξαρτησίας των ελεγκτικών εταιρειών, καθώς είχαν μεγάλη οικονομική σχέση με τις ελεγχόμενες εταιρείες. Τα γεγονότα αυτά σε συνδυασμό με τις αποκαλύψεις που ακολούθησαν περί αποτυχίας του ελέγχου για τις εταιρείες Worldcom, Xerox, Adelphia και Global Crossing είχαν ως αποτέλεσμα να κλονιστεί η εμπιστοσύνη των Αμερικανών για τους διεξαγόμενους ελέγχους επί των οικονομικών καταστάσεων. Το γεγονός αυτό έγινε αντιληπτό και από την Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και από το Κογκρέσο και καταβλήθηκαν προσπάθειες για να αντιστραφεί το κλίμα και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών. Στα πλαίσια αυτά εντάσσεται και η ψήφιση του νόμου Sarbanes – Oxley Act.

Οι λόγοι για τους οποίους μπορεί ένας ελεγκτής να μην κάνει σωστή εκτίμηση στην έκθεση ελέγχου είναι αρκετοί. Ο ελεγκτής μπορεί ακούσια να παρουσιάσει λάθος εκτιμήσεις με αποτέλεσμα το πόρισμα του ελέγχου να μην είναι ακριβές. Ο κίνδυνος ο ελεγκτής να δωροδοκηθεί ή να υποστεί απειλές και να ενδώσει είναι επίσης υπαρκτός. Ο ελεγκτής μπορεί επίσης να έχει άμεση οικονομική σχέση με την εταιρεία, για παράδειγμα μπορεί να προσφέρει και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Μια αρνητική έκθεση ενδεχομένως να προκαλέσει δυσαρέσκεια στη διοίκηση της εταιρείας και αυτή ίσως αντιδράσει με τερματισμό της συνεργασίας της με τον ελεγκτή. Τέλος, σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ελεγκτική έκθεση είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις του ελεγκτή με την ελεγχόμενη εταιρεία. Για παράδειγμα, μπορεί ο ελεγκτής να γνωρίζει το ανώτατο διευθυντικό στέλεχος (CFO) της ελεγχόμενης εταιρείας και η αντιπάθεια προς το πρόσωπό του να έχει ως αποτέλεσμα αρνητική προδιάθεση προς την ελεγχόμενη εταιρεία.

Το σύμφωνο Sarbanes – Oxley Act (SOX)¹¹² είναι ένας νόμος που ψηφίστηκε στις Η.Π.Α. και στόχο είχε την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των επενδυτών σε μια ταραγμένη περίοδο για τις Η.Π.Α., η οποία είχε συγκλονιστεί με λογιστικά σκάνδαλα εταιρειών. Η θεσμοθέτησή του έγινε στις 30 Ιουλίου 2002. Ο νόμος αποτελείται από

¹¹² Εμπνευστές της ιδέας ήταν δύο πολιτικοί, οι Paul Sarbanes και Michel Oxley. Ο Paul Sarbanes ήταν Γερουσιαστής και ο Michael Oxley ήταν βουλευτής.

11 τίτλους τους οποίους αποτελούν 60 ξεχωριστές ενότητες. Ο συγκεκριμένος νόμος αφορά εμπλεκόμενα μέρη της επιχείρησης και έχει ευρεία έκταση. Αποτέλεσμα του νέου νόμου, ήταν πολλές εργασίες που εκτελούσαν τα ίδια πρόσωπα σε μια εταιρεία να αλλάξουν χέρια.

Ο νέος νόμος είχε ως στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας, της χρηστής λειτουργίας και της δίκαιης καταγραφής της αξίας των επιχειρήσεων. Το σύμφωνο SOX είχε αποτέλεσμα να αποκαταστήσει την κλονισμένη εμπιστοσύνη των επενδυτών, των προμηθευτών, των πελατών και του κράτους ως προς τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Πιο συγκεκριμένα, ο συγκεκριμένος νόμος προέβλεπε τη δημιουργία ενός συμβουλίου το οποίο είχε την ονομασία Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Το νέο αυτό συμβούλιο είχε αρμοδιότητες, όπως να εκδίδει πρότυπα, διαδικασίες και κανόνες που οφείλουν να χρησιμοποιούν οι εταιρείες, οι οποίες είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο. Αρμοδιότητα της επιτροπής είναι επίσης να επιθεωρεί τις εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες κάθε χρόνο. Ο νέος νόμος προβλέπει τη δημιουργία ελεγκτικής επιτροπής σε κάθε εταιρεία, η οποία θα έχει ως λειτουργία να διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ του ελεγκτή και της ελεγχόμενης εταιρείας. Πριν τη νομοθέτηση του SOX αυτό ίσχυε μόνο για εταιρείες οι οποίες ήταν εισηγμένες στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Οι ελεγκτές με τον νέο νόμο θα πρέπει να αναφέρονται στην επιτροπή ελέγχου, η οποία επιβλέπει και το έργο τους. Τα μέλη της ελεγκτικής επιτροπής είναι ανεξάρτητα μέλη από το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας. Η θεσμοθέτηση της επιτροπής έχει ως αποτέλεσμα να μειώνεται η πιθανότητα ο ελεγκτής να μπορεί να επηρεάσει ηθελημένα ή όχι τον έλεγχο της εταιρείας. Ο νέος νόμος περιλαμβάνει επίσης περιορισμούς, όσον αφορά την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από τους ελεγκτές. Σύμφωνα με τον SOX, τίθενται περιορισμοί για τους ελεγκτές αναφορικά με την τήρηση βιβλίων της εταιρείας, τα χρηματοοικονομικά πληροφοριακά συστήματα, τις επενδυτικές συμβουλές, τις διοικητικές λειτουργίες και τις νομικές συμβουλές οι οποίες δεν σχετίζονται με τον έλεγχο. Στόχος όλων αυτών είναι η διατήρηση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του ελέγχου (Tackett, Wolf and Claypool, 2004: 345). Σχετικά με το θέμα των ποινών, σε περίπτωση που διαπιστωθεί απάτη από τον ελεγκτή προβλέπονται πιο αυστηρές ποινικές ευθύνες για τους ελεγκτές. Τέλος, σύμφωνα με τον SOX άλλαξαν οι αρχές χρηματοοικονομικών αναφορών και ελεγκτικών διαδικασιών. Πιο συγκεκριμένα, η διοίκηση θα πρέπει να συντάσσει έκθεση σχετικά

με τα θέματα εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας και ο ελεγκτής θα πρέπει να την αξιολογεί.

Ο νέος νόμος ήταν ένα βήμα προς την ενίσχυση της διαφάνειας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ωστόσο θα πρέπει να επισημάνουμε και ορισμένες αδυναμίες του. Η κόπωση των ελεγκτών κατά τη διάρκεια του ελεγκτικού έργου επηρεάζει πάρα πολύ την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Έχει παρατηρηθεί ότι οι ελεγκτές, ειδικά πριν την τελική σύνταξη της ελεγκτικής έκθεσης δουλεύουν πάρα πολλές ώρες με αποτέλεσμα αυτό να επηρεάζει την πνευματική τους διαύγεια. Η επίδραση της πνευματικής διαύγειας στην ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων είναι δύσκολο να εκτιμηθεί. Σε αυτό το θέμα υπάρχει πάγιο αίτημα των ελεγκτών να κατανέμεται ο φόρτος εργασίας του ελεγκτικού έργου κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους και όχι να υπάρχουν περίοδοι υψηλής αιχμής, με αποτέλεσμα την πνευματική κόπωση των ελεγκτών. Τέλος, μια σημαντική παρατήρηση είναι κατά πόσο ο νέος νόμος πραγματικά επιτυγχάνει την ανεξαρτησία των ελεγκτών. Οι ελεγκτές είναι πιθανό μέσω των ελεγκτικών επιτροπών να αντικατασταθούν σε περίπτωση που διαφωνούν με αποφάσεις της διοίκησης σχετικά με την εφαρμογή των λογιστικών πρακτικών.

Ο νέος νόμος προκάλεσε και μεταβολή της ευθύνης του εξωτερικού ελεγκτή. Οι ελεγκτές πλέον έχουν περισσότερες ευθύνες όσον αφορά την αποτελεσματική λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Οι ελεγκτές πλέον θα πρέπει να επιβεβαιώνουν στο ετήσιο δελτίο την αποτελεσματικότητα της διοίκησης στα ζητήματα του εσωτερικού ελέγχου. Προκειμένου να γίνει αυτή η επιβεβαίωση είναι απαραίτητη η διενέργεια των απαιτούμενων ελέγχων προκειμένου να διαπιστωθεί αν λειτουργεί πραγματικά ο εσωτερικός έλεγχος της εταιρείας. Οι έλεγχοι αυτοί περιλαμβάνουν αναλυτικές διαδικασίες για κάθε σημαντικό λογαριασμό ή κατηγορία λογαριασμών. Ο ελεγκτής προκειμένου να εκφέρει γνώμη θα πρέπει να ακολουθήσει τρία βήματα. Το πρώτο βήμα είναι να κατανοήσει και να αξιολογήσει τον σχεδιασμό των δικλείδων ασφαλείας. Το δεύτερο βήμα είναι να ελέγξει αν οι υφιστάμενες δικλείδες λειτουργίας είναι αποτελεσματικές και το τρίτο βήμα είναι να εκφέρει γνώμη σχετικά με την αποτελεσματικότητά του βασιζόμενος σε κάποια κριτήρια. Το διεθνές ελεγκτικό πρότυπο 65 επιβάλλει στον εξωτερικό ελεγκτή να εκφέρει γνώμη σχετικά με την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου.

Η θεσμοθέτηση του SOX συνεπάγεται κόστος για τις επιχειρήσεις που καλούνται να συμμορφωθούν με τον νόμο. Το κόστος διακρίνεται σε δύο κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία είναι το κόστος εκτίμησης (assessment cost) και περιλαμβάνει κυρίως τις επιπλέον ώρες που απασχολείται το προσωπικό λόγω των αυστηρών προϋποθέσεων λειτουργίας των επιχειρήσεων που θέτει ο νέος νόμος. Η δεύτερη κατηγορία κόστους είναι το κόστος διαπίστευσης (attestation cost) και αφορά την αύξηση των αμοιβών των ελεγκτών λόγω της επιπλέον εργασίας που έχουν να εκτελέσουν, προκειμένου να ανταποκριθούν στις διατάξεις του νόμου. Η πρώτη κατηγορία διακρίνεται σε κόστος λόγω επιπλέον ωρών και κόστος λόγω λοιπών εξόδων. Το συνολικό κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων υπολογίζεται στο 2% των εσόδων των μικρών επιχειρήσεων και στο 0,1% των εσόδων των μεγάλων επιχειρήσεων (Sneller and Langendijk, 2007: 103). Σύμφωνα με έρευνα της εταιρείας Pricewaterhousecoopers η οποία έγινε στις Η.Π.Α., μεταξύ των ταχύτερων αναπτυγμένων επιχειρήσεων, το 81% των CEO δημοσίων επιχειρήσεων απάντησε ότι αναμένει το κόστος να αυξηθεί με το πέρασμα των χρόνων από την εφαρμογή του SOX και μόλις το 17% δεν προέβλεψε καμία μεταβολή. Αντίθετα, το 22% των ιδιωτικών εταιρειών απάντησε ότι τα κόστη θα αυξηθούν (Donald, Mcconnel and Banks, 2003: 49). Το κόστος συμμόρφωσης με τον νόμο υπολογίζεται για μια μέση επιχείρηση των Η.Π.Α. σε 429.000 δολάρια. Αντίθετα για μια μεγάλη επιχείρηση υπολογίζεται στα 2,5 εκατομμύρια δολάρια. Συνεπώς χωρίς έκπληξη πολλές επιχειρήσεις των Η.Π.Α. θεωρούν ότι το κόστος συμμόρφωσης με τον νόμο υπερβαίνει το μελλοντικό όφελος από την εφαρμογή του. Σε μια άλλη έρευνα που έγινε από την IFAC με δείγμα 320 εισηγμένων επιχειρήσεων στις Η.Π.Α. αποκαλύφθηκε ότι από τις εταιρείες που είχαν έσοδα πάνω από 2 δισεκατομμύρια δολάρια το κόστος συμμόρφωσης ήταν περίπου 4,6 εκατομμύρια δολάρια (IFAC, 2004: 17). Το χαρακτηριστικό της σημασίας που αποδόθηκε στον νόμο ήταν τα λόγια του προέδρου George W. Bush ο οποίος χαρακτήρισε τον νόμο ως μια από τις πιο εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις στην επιχειρηματική πρακτική από την εποχή του Franklin Delano Roosevelt (Douglas, 2010: 43).

Πέραν της κριτικής του SOX σχετικά με το κόστος που συνεπάγεται η εφαρμογή του, διατυπώθηκε και κριτική σχετικά με τα εμπόδια που προξενεί η εφαρμογή του στην ιδέα του καπιταλιστικού συστήματος. Ο νόμος SOX έχει δεχτεί κριτικές από διάφορες κοινωνικές και επαγγελματικές ομάδες. Μεταξύ των ομάδων που έχουν ασκήσει κριτική στον SOX είναι χρηματοοικονομικά στελέχη, οργανώσεις που υποστηρίζουν τον φιλελεύθερο τρόπο οργάνωσης του οικονομικού συστήματος, κριτικές από ακαδημαϊκούς – ερευνητές και από παράγοντες εκτός των Η.Π.Α.. Τα

χρηματοοικονομικά στελέχη αντιδρούν στο κομμάτι του νόμου SOX 404 που αναφέρεται στην ευθύνη της διοίκησης για την εφαρμογή ενός ποιοτικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Αυτή η διαδικασία θεωρούν ότι θα πρέπει να γίνεται από τον εξωτερικό ελεγκτή. Μεγάλους προβληματισμούς εκφράζει η Financial Executives International (FEI) σχετικά με το υπερβολικά υψηλό κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων με τις υποδείξεις του SOX. Σημαντικές είναι και οι κριτικές που δέχεται η εφαρμογή του SOX από πολιτικές δυνάμεις που υποστηρίζουν την ελεύθερη αγορά στην οικονομία. Το ίδρυμα Free Enterprise Fund (FEF) έκανε εθνική αγωγή στις Η.Π.Α. στο δικαστήριο της περιοχής της Κολούμπια (Baker, 2008: 117). Σκοπός της αγωγής ήταν η κατάργηση του νομοθετήματος. Το ίδρυμα FEF ήταν ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη και τις παρεμβάσεις προκειμένου να επιτευχθούν κοινωφελείς σκοποί. Η αγωγή στηριζόταν στη ζημία που είχαν υποστεί τα μέλη με τα υπέρογκα κόστη που κλήθηκαν να πληρώσουν προκειμένου να υιοθετήσουν τις αρχές του SOX. Συνεπώς, κλήθηκαν να υπηρετήσουν μια νεο-φιλελεύθερη προσέγγιση που επιζητούσε ένα λιγότερο παρεμβατικό ρόλο του κράτους στην οικονομία. Άλλη μια εταιρεία που έκανε αγωγή εναντίον του νόμου ήταν μια ελεγκτική εταιρεία με την ονομασία Beckstead and Watts. Η ελεγκτική αυτή εταιρεία επικεντρώθηκε στο οικονομικό κομμάτι και ισχυρίστηκε ότι είναι αδύνατο να ζητάμε από μικρές εταιρείες να επωμιστούν ένα μεγάλο κόστος συμμόρφωσης. Το κόστος συμμόρφωσης είναι τόσο μεγάλο που θέτει σε αμφισβήτηση το μέλλον των επιχειρήσεων αυτών. Πέραν των προσπαθειών των επιχειρήσεων να ακυρώσουν τον νόμο, έχουν γίνει και προσπάθειες από διάφορους πολιτικούς ή μέλη κυβερνητικών επιτροπών να ακυρώσουν τον νόμο. Πέραν όλων των παραπάνω, αντιθέσεις σχετικά με τον νόμο έχουν εκφράσει και μέλη της ακαδημαϊκής-επιστημονικής κοινότητας. Ορισμένοι ερευνητές έχουν καταλογίσει πολιτικά κίνητρα στη θεσμοθέτηση του SOX. Για παράδειγμα, θεωρούν ότι δε συνδέεται απαραίτητα η αύξηση των αμοιβών με την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Τέλος, πέραν των Η.Π.Α. ο νόμος SOX δέχτηκε κριτική και στο Ηνωμένο Βασίλειο θεωρώντας ότι η αυξημένη αυτή παρέμβαση του κράτους θα μπορούσε να αποτελέσει τροχοπέδη στην ανάπτυξη του ελεύθερου οικονομικού συστήματος.

Ο νόμος Sarbanes – Oxley δεν επηρέασε μόνο τις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά αποτέλεσε και το έναυσμα για εξελίξεις σε Ευρωπαϊκές και άλλες χώρες. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημειώθηκε σημαντική εξέλιξη με την έκδοση της ελεγκτικής οδηγίας 43/EE/17-05-2006. Η οδηγία αυτή είχε πολλές ομοιότητες με τον νόμο

Sarbanes – Oxley. Πιο συγκεκριμένα, δημιουργεί ανάλογους εποπτικούς θεσμούς στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δημιουργεί και τροποποιεί κανόνες σχετικά με τα προσόντα των ελεγκτών, την ανεξαρτησία τους και τη διαδικασία άσκησης του ελεγκτικού τους έργου. Θεωρεί απαραίτητη τη δημιουργία οργάνων δημόσιας εποπτείας της συνολικής λειτουργίας του ελεγκτικού επαγγέλματος. Ορίζει ότι κάθε χώρα θα πρέπει να έχει θεσμικά όργανα υπό δημόσια εποπτεία προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα του ελεγκτικού έργου.

Πολλοί πιστεύουν ότι ο νόμος Sarbanes – Oxley ήταν ένα αναγκαίο βήμα προκειμένου να ανανεωθεί η εμπιστοσύνη στην εικόνα της εταιρείας και στη λειτουργία της ελεγκτικής λειτουργίας (Carpenter, et al., 2004: 57). Προκειμένου να διαπιστωθούν τα αποτελέσματα του νόμου στις Η.Π.Α. έχουν γίνει σχετικές έρευνες που καταδεικνύουν το παραπάνω γεγονός. Η έρευνα¹¹³ των Carpenter, Fennema, Fretwell και Hillison προσπαθεί να προσεγγίσει τις αλλαγές που επέφερε η θεσμοθέτηση του συγκεκριμένου νόμου στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Η έρευνα διεξήχθη μετά την ψήφιση του SOX στα μέσα του 2002. Η έρευνα είχε ως στόχο να διαπιστωθεί πόσο έχει επηρεάσει η ψήφιση των τελευταίων νομοθετικών πράξεων περί εταιρικής διακυβέρνησης και εσωτερικού ελέγχου στις Η.Π.Α.. Οι απαντήσεις δόθηκαν με τη μέθοδο των συνεντεύξεων. Κατά τη διάρκεια των οποίων διαπιστώθηκαν κάποιες σημαντικές αλλαγές.

Τις αλλαγές που παρατηρήθηκαν θα μπορούσαμε να τις διαχωρίσουμε σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη αφορά την εστίαση στην ηθική και στη λογιστική ακρίβεια, η δεύτερη είναι ο πιο ενεργός ρόλος της επιτροπής ελέγχου και η τρίτη είναι η αυξημένη εστίαση στον εσωτερικό έλεγχο. Η εστίαση στην ηθική και στη λογιστική ακρίβεια εκδηλώθηκε με την υπογραφή εγγράφων όχι μόνο από τα διοικητικά στελέχη της εταιρείας, όπως από τους οικονομικούς διευθυντές, άλλα και από άλλους εμπλεκόμενους με τις λειτουργίες της εταιρείας υπαλλήλους και με την εσωτερική διαδικασία ενημέρωσης των υπαλλήλων σχετικά με την χρηματοοικονομική πληροφόρηση και την ηθική. Σε μια εταιρεία βρέθηκε ότι αυτό γινόταν με μια αφίσα που είχε ως στόχο την προώθηση της ηθικής και την ενημέρωση για την σπουδαιότητά της μέσα στην επιχείρηση.

¹¹³ Η συγκεκριμένη έρευνα αποτελούνταν από ένα δείγμα 17 στελεχών. Τα στελέχη αυτά είχαν ανάμειξη στον εσωτερικό έλεγχο ή αποτελούσαν μέλη της επιτροπής ελέγχου ή προέδρους. Οι ερωτήσεις ήταν πολλαπλής επιλογής και ανοικτού τύπου.

Πέραν της εστίασης στην ηθική και λογιστική ακρίβεια παρατηρήθηκε πιο ενεργός ο ρόλος της επιτροπής ελέγχου. Ο πιο ενεργός ρόλος εκφράστηκε με το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο Δ.Σ. και στην επιτροπή ελέγχου, καθώς και με την εξειδικευμένη γνώση των μελών στη λογιστική και την απαγόρευση συμβουλευτικών υπηρεσιών με παροχή υπηρεσιών εξωτερικού ελεγκτή. Πολλά στελέχη δεν θεωρούν τη συγκεκριμένη διάταξη τόσο απαραίτητη, ωστόσο ομονοούν στο θέμα ότι αν δεν υπάρχει, η εταιρεία μπορεί να εκτεθεί σε μεγάλο κίνδυνο. Παρατηρήθηκε αύξηση των ερωτήσεων κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων των επιτροπών ελέγχου. Είχαμε επίσης περισσότερες ερωτήσεις στους εξωτερικούς ελεγκτές, γεγονός που φανερώνει την αύξηση της συνεργασίας εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών. Αυξήθηκε η αντίδραση σε θέματα αδυναμιών εσωτερικού ελέγχου, διαπιστώθηκε τώρα ότι πιο συχνά καλείται το αρμόδιο προσωπικό προκειμένου να διορθώσει τις εμφανιζόμενες αδυναμίες. Τα μέλη των επιτροπών ελέγχου κάνουν περισσότερες ερωτήσεις σχετικά με το πώς προέρχονται τα κέρδη στα διοικητικά στελέχη της επιχείρησης και αυξήθηκε η εκπαίδευση των μελών της ελεγκτικής επιτροπής. Πολλά μέλη ξεκίνησαν προγράμματα επιμόρφωσης. Τέλος, παρατηρήθηκε ότι τα μέλη των επιτροπών ελέγχου διερευνούν περισσότερο μερικούς λογαριασμούς που υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα η εταιρεία να εκτεθεί σε κάποιο μελλοντικό κίνδυνο.

Στα ευρήματα εντάσσεται και η μεγαλύτερη έμφαση στη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Πολλές επιχειρήσεις οι οποίες δεν είχαν τμήμα εσωτερικού ελέγχου δημιούργησαν. Υπήρξε πρόσληψη ατόμων εκεί που διαπιστώθηκε ότι υπήρχαν κενές θέσεις στα τμήματα εσωτερικού ελέγχου. Έτσι δεν ήταν ασυνήθιστο για ένα τμήμα εσωτερικού ελέγχου να λειτουργεί με πληρότητα προσωπικού 80%. Τέλος, όταν πλέον το τμήμα εσωτερικού ελέγχου διαπίστωνε κάποια σοβαρά θέματα ενημέρωνε άμεσα τον διευθύνοντα σύμβουλο και τον οικονομικό διευθυντή και δεν περίμενε την επίσημη και τακτική ενημέρωση.

Κάποιες προτάσεις διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας και μπορούν να βελτιώσουν τη λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου και της επιτροπής ελέγχου. Το τμήμα εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να στελεχώνεται από ποιοτικό και εξειδικευμένο προσωπικό. Θα πρέπει να σταματήσει να χρησιμοποιείται σαν ένα μέσο εκπαίδευσης (Carpenter, et al., 2004: 62). Η συνεχής εναλλαγή προσωπικού δεν βοηθά στη συνέχεια της λειτουργίας του τμήματος και την αποτελεσματική λειτουργία του. Πριν γίνει το σχέδιο ελέγχου (audit plan) θα πρέπει να γίνεται

σωστός υπολογισμός κινδύνου. Πολλές φορές δεν αρκεί η αποστολή ενός ερωτηματολογίου, αλλά χρειάζεται επικοινωνία με τους εργαζόμενους και τους προϊστάμενους από κοντά. Θα πρέπει να υπάρξει μεγαλύτερη εστίαση σε θέματα χρηματοοικονομικά. Πολλές φορές χρειάζεται συνεργασία εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών για ορισμένα ζητήματα. Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να αναφέρεται στον πρόεδρο της επιτροπής ελέγχου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την πιο τακτική ενημέρωση του διευθυντή στην επιτροπή θα ενισχύσει την ανεξαρτησία του διευθυντή εσωτερικού ελέγχου. Η ενημέρωση θα μπορεί ενδεχομένως να έχει την μορφή συναντήσεων.

Οι προτάσεις βελτίωσης δε μένουν στη λειτουργία του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, αλλά αφορούν και την επιτροπή ελέγχου. Τα ευρήματα της έρευνας ήταν απογοητευτικά για τη λειτουργία της επιτροπής ελέγχου. Θα πρέπει να βεβαιωθεί η εταιρεία ότι όλα τα μέλη είναι ανεξάρτητα και έχουν της απαιτούμενες γνώσεις προκειμένου να στελεχώσουν μια τόσο σημαντική και νευραλγική λειτουργία της επιχείρησης. Θα πρέπει η επιτροπή να συνεδριάζει περισσότερη ώρα και να δίνει έμφαση στις λεπτομέρειες, διότι αυτοί ενδεχομένως να κρύβουν και τους μεγαλύτερους κινδύνους. Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να αξιολογεί τακτικά τον διευθύνοντα σύμβουλο και τον οικονομικό διευθυντή. Αυτό θα οδηγήσει στο επιθυμητό για τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, που δεν είναι άλλο από την ακρίβεια. Τέλος, μια σημαντική πρόταση που διατυπώθηκε ήταν η αύξηση της συμμετοχής των μελών της επιτροπής ελέγχου¹¹⁴.

¹¹⁴ Για παράδειγμα, θα μπορούσε να συμμετέχει ο πρόεδρος ή ο προϊστάμενος του νομικού τμήματος.

2. Εισαγωγική Επιστολή – Ερωτηματολόγιο

Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Εμπιστευτικό Ερωτηματολόγιο Έρευνας στα Πλαίσια Εκπόνησης της Διδακτορικής Διατριβής με θέμα:

«Οι εξελίξεις και η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα και διεθνώς. Έρευνα της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου σε εταιρείες του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.), ακολουθώντας το υπόδειγμα COSO»

Αξιότιμοι/ες Κύριοι/ Κυρίες,

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποστέλλεται στο πλαίσιο Διδακτορικής Διατριβής που εκπονείται στο Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Ελπίζουμε ότι θα βρείτε το ερωτηματολόγιο ενδιαφέρον. Η συμπλήρωση όλων των ερωτημάτων δεν είναι απαραίτητη, ωστόσο καθίσταται απαραίτητη για την επιτυχία της έρευνας της παρούσας Διδακτορικής Διατριβής. Τα αποτελέσματα δεν θα παρουσιαστούν ξεχωριστά ανά επιχείρηση, αλλά συνολικά τηρώντας πάντα την αρχή της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών.

Η σημασία του εσωτερικού ελέγχου προκύπτει από την ανάγκη μιας επιχείρησης να διασφαλίσει ότι οι αποφάσεις της γενικής συνέλευσης και του διοικητικού συμβουλίου εφαρμόζονται. Η διεύθυνση της επιχείρησης αδυνατεί να ελέγξει όλα τα τμήματα της επιχείρησης. Η κατάσταση γίνεται ακόμη πιο δύσκολη σε περιπτώσεις σύνθετων και πολύπλοκων επιχειρήσεων. Ο έλεγχος των εσκεμμένων ή ακουσίων λαθών που μπορεί να προκύψουν μέσα σε μια επιχείρηση γίνεται από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου εξαρτάται από την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου προσδιορίζεται από τις ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, από τον αριθμό των ατόμων που συνθέτουν το τμήμα και από διάφορους άλλους παράγοντες. Έχουν αναπτυχθεί ορισμένα μοντέλα που ασχολούνται με τις παραμέτρους που επηρεάζουν την ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου. Η σημασία της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου

έχει γίνει γνωστή κυρίως με τα μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα που ήλθαν στην επικαιρότητα, όπως της Enron και άλλα που ακολούθησαν. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν όλο και περισσότερους ερευνητές να ασχολούνται με θέματα ποιότητας εσωτερικού ελέγχου. Το κόστος υιοθέτησης ποιοτικών πρακτικών εσωτερικού ελέγχου είναι σημαντικό, ωστόσο παρατηρήθηκε ότι δεν είναι η ποιότητα που κοστίζει αλλά η έλλειψή της.

Επιβλέπων: κ. Ιωάννης Φίλος – Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου.

Για οποιαδήποτε ερώτηση ή διευκρίνιση παρακαλώ επικοινωνήστε με τον κ. Γιώργο Κοντογεώργη.

E-mail: giorgos.kontogeorgis@gmail.com

Τηλ. επικοινωνίας: 6936121803

Εναλλακτικά, μπορείτε να αποστείλετε το ερωτηματολόγιο με FAX στο 2661026466.

Θα σας ήμουν ευγνώμων αν διαθέτατε μερικά λεπτά για τη συμπλήρωση του παρόντος ερωτηματολογίου. Οι απαντήσεις που θα ληφθούν από τα ερωτηματολόγια θα αξιοποιηθούν συγκεντρωτικά και θα είναι εμπιστευτικές για κάθε επιχείρηση. Αν κάποια ερώτηση θεωρήσετε ότι δεν πρέπει να απαντηθεί για την προστασία της επιχείρησης τότε παρακαλώ να απαντήσετε τις υπόλοιπες.

Αναμένοντας, την ανταπόκρισή σας στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου σας ευχαριστώ εκ των προτέρων.

Κοντογεώργης Γεώργιος

Υπ. Διδάκτωρ

Οδηγίες συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου

Για λόγους που αφορούν την ερευνητική μας εργασία υπάρχουν 3 τύποι ερωτήσεων:

- Στον πρώτο τύπο ερωτήσεων επιλέξτε από 1 (διαφωνώ απολύτως) μέχρι και 5 (συμφωνώ απολύτως).
- Στον δεύτερο τύπο ερωτήσεων κυκλώστε την απάντηση που θεωρείτε κατάλληλη. Σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να είναι περισσότερες από μία.
- Στον τρίτο τύπο ερωτήσεων (NAI / OXI) απλά κυκλώστε την απάντηση.

Ερωτηματολόγιο

A. Περιβάλλον ελέγχου (The Control Environment)

1. Η επιχείρηση προβαίνει τακτικά στην αξιολόγηση του προσωπικού της;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Η διοίκηση φροντίζει επαρκώς να μεταδίδει τη σημασία της ηθικής συμπεριφοράς στο σύνολο της επιχείρησης;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Το προσωπικό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου επαρκεί για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων του;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Η επιχείρηση διαθέτει Επιτροπή Ελέγχου;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

5. Ποιες γνώσεις στους τομείς λογιστικής/ελεγκτικής έχει ο πρόεδρος της Επιτροπής Ελέγχου; Σε περίπτωση που διαθέτει παραπάνω από ένα κυκλώστε αντίστοιχα.

- α) Πτυχίο ΑΕΙ οικονομικής/λογιστικής
- β) Επαγγελματικός τίτλος (π.χ. CIA)
- γ) Πενταετή τουλάχιστον εργασιακή εμπειρία σε λογιστήριο, εσωτερικό-εξωτερικό έλεγχο
- δ) Συμμετοχή σε εξειδικευμένα σεμινάρια

6. Αν ναι, από πόσα μέλη αποτελείται η Επιτροπή Ελέγχου;

- α) 3
- β) 4
- γ) 5
- δ) Περισσότερα από 5

7. Ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας Εσωτερικού ελέγχου εκτελεί παράλληλα και άλλα καθήκοντα;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

B. Εκτίμηση Κινδύνου (Risk Assessment)

8. Τα στελέχη του τμήματος εσωτερικού ελέγχου έχουν επαρκή γνώση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (ΔΠΧΠ);

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

9. Η επιχείρηση εφαρμόζει πρότυπα - επαρκείς πολιτικές σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

10. Ο προϋπολογισμός του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ανταποκρίνεται στις ανάγκες της επιχείρησης;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

11. Από πόσα άτομα στελεχώνεται η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης;

α) 1-2

β) 2-4

γ) 5

δ) Περισσότεροι από 5

12. Ποιος είναι ο αριθμός των εσωτερικών ελεγκτών με ειδίκευση τα πληροφοριακά συστήματα;

α) 1

β) 2

γ)>2

δ) Κανένας

13. Αν διαθέτει, μήπως έχει πιστοποιητικό π.χ. Certified Information Systems Auditor (CISA) τουλάχιστον ένας;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

14. Πιστεύετε ότι αν κάποιος διέπραττε ανήθικη συμπεριφορά θα μπορούσε να εντοπιστεί από την επιχείρηση;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Γ. Έλεγχος δραστηριοτήτων (Control Activities)

15. Υπάρχει διαχωρισμός των καθηκόντων στην επιχείρησή σας;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

16. Υπάρχει επαρκής έλεγχος δραστηριοτήτων της επιχείρησης;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

17. Αν κάποιος διέπραττε ανήθικη συμπεριφορά πιθανότατα να εντοπιζόταν και να τιμωρούνταν;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

18. Ποια από τα παρακάτω μέσα χρησιμοποιεί η επιχείρηση προκειμένου να αποφύγει ακούσια ή εκούσια παραποίηση των στοιχείων της επιχείρησης;

α) Περιοδικούς ελέγχους στα πάγια περιουσιακά στοιχεία.

β) Κωδικούς πρόσβασης στα σημαντικά έγγραφα της επιχείρησης

γ) Κλειδαριές ασφαλείας

δ) Παρουσία φύλακα

19. Η επιχείρηση έχει υιοθετήσει τηλεφωνική γραμμή ή κουτί που οι πελάτες, προμηθευτές μπορούν να κάνουν καταγγελία σχετικά με μια απάτη;

ΝΑΙ	ΟΧΙ
-----	-----

20. Ο διευθυντής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου παρίσταται στις συνεδριάσεις του διοικητικού συμβουλίου;

α) Πολύ συχνά

β) Συχνά

γ) Σπάνια

δ) Ποτέ

21. Πιστεύετε ότι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου συμβάλλει στο υπόδειγμα της Balanced Scorecard;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

Δ. Πληροφορίες και επικοινωνία (Information & Communication)

22. Υφίσταται επαρκής Κανονισμός Λειτουργίας Υπηρεσιών Εσωτερικού Ελέγχου (Internal Audit Charter) για την επιχείρησή σας;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

23. Η επιχείρηση εφαρμόζει τα Διεθνή Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

24. Η διοίκηση της επιχείρησης εφαρμόζει τις προτάσεις των εσωτερικών ελεγκτών;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

25. Σε ποια από τις παρακάτω λειτουργίες θεωρείτε ότι η διοίκηση θεωρεί τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου περισσότερο σημαντική;

- α) Οικονομική
- β) Εμπορική
- γ) Παραγωγική
- δ) Δημοσίων σχέσεων
- ε) Προμηθειών
- στ) Ανθρώπινου δυναμικού
- ζ) Άλλη

26. Η επιχείρησή σας έχει υιοθετήσει πρότυπα (ISO) εσωτερικού ελέγχου;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

27. Η εταιρεία γνωστοποιεί τη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου και τη λειτουργία της σύμφωνα με τον Ν. 3873/2010;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

28. Ποια είναι η συχνότητα ενημέρωσης του Δ.Σ. της εταιρείας από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου;

- α) Ανά μήνα
- β) Τρίμηνο
- γ) Εξάμηνο
- δ) Έτος

ε) Μεγαλύτερο διάστημα

Ε. Παρακολούθηση (Monitoring)

29. Η διοίκηση και το τμήμα εσωτερικού ελέγχου βρίσκονται σε αραστή συνεργασία προκειμένου να παρακολουθούν τις διαδικασίες της επιχείρησης;

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

30. Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης παρακολουθείται και αξιολογείται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (υπόδειγμα);

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

31. Υπάρχει αξιολόγηση του εσωτερικού ελεγκτή από άλλον ελεγκτή (peer review);

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

32. Πόσο συχνά ενημερώνεται το Δ.Σ. της εταιρείας σας από την Επιτροπή Ελέγχου σχετικά με τις δραστηριότητές της;

α) Ανά μήνα

β) Ανά τρίμηνο

γ) Ανά εξάμηνο

δ) Ετησίως

33. Αν η επιχείρηση χρησιμοποιεί κάποιο θεσμικό πλαίσιο (υπόδειγμα) εσωτερικού ελέγχου, το υπόδειγμα αυτό είναι το COSO;

ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ
-----	-----	-------

34. Χρησιμοποιούνται περιοδικά ανεξάρτητοι εξωτερικοί ελεγκτές για την αξιολόγηση της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου;

α) Πολύ συχνά

- β) Συχνά
- γ) Σπάνια
- δ) Ποτέ

35. Με βάση την ιεραρχική δομή της επιχείρησής σας, πού αναφέρεται η διεύθυνση εσωτερικού ελέγχου;

- α) Διοικητικό Συμβούλιο
- β) Πρόεδρο
- γ) Διευθύνοντα Σύμβουλο
- δ) Επιτροπή Ελέγχου

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας και τη διάθεσή σας να συμπληρώσετε το παρόν ερωτηματολόγιο.

3. Εταιρείες Δείγματος

Πίνακας 1 Παραρτήματος: Εταιρείες Δείγματος

	ΚΛΑΔΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	ΚΛΑΔΟΣ ΤΑΞΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΨΥΧΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΤΩΝ
1	ΒΙΣ Α.Ε.	ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ Α.Ε	ΑΡΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΡΑΜΟΛΕΓΚΟΣ Α.Ε.
2	ΒΙΟΧΑΛΚΟ Ε.Β. ΧΑΛΚΟΥ ΚΑΙ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ Α.Ε.	ΑΣΤΗΡ ΠΑΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ Α.Ξ.Ε.	ΓΑΛΛΕΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.
3	ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ SYSTEMS Α.Ε.	ΑΝΩΝΥΜΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε.	COCA-COLA Ε.Ε.Ε. Α.Ε.
4	ΓΕΝ. ΕΜΠΟΡΙΟΥ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ	ΑΤΤΙΣ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.
5	Ε. ΠΑΙΡΗΣ Α.Β.Ε.Ε ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ	ΑΥΤΟHELLAS ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ Α.Β.Ε.Ε.
6	ΕΙΔΗΣΕΟΦΩΝΙΚΗ ΕΛΛΑΣ Α.Ε.Ε.	AVENIR LEISURE & ENTERTAINMENT ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ Α.Ε.	ΕΒΡΟΦΑΡΜΑ ΑΒΕΕ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ
7	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ Α.Ε.	ΓΕΚΕ Α.Ε.	ΕΛΓΕΚΑ Α.Ε.
8	ΕΛΤΡΑΚ Α.Ε.	ΙΝΤΡΑΛΟΤ Α.Ε.	ΕΛΛ. ΒΙΟΜ. ΖΑΧΑΡΗΣ Α.Ε.
9	ΕΥΡΩΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Α.Ε. ΣΥΜΒ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝ/ΓΙΑΣ	ΙΟΝΙΚΗ (ΞΕΝ/ΚΕΣ ΕΠΙΧ/ΣΕΙΣ)	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.
10	FLEXORACK Α.Ε.Β.Ε.Π.	ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗΣ Μ.Κ.Ν. Α.Ε.	ΕΥΡΩΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ Α.Ε.
11	FRIGOGLASS Α.Β.Ε.Ε.	ΛΑΜΨΑ Α.Ε. ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ	ELBISCO Α.Ε ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ
12	ΙΜΠΕΡΙΟ-ΑΡΓΩ ΓΚΡΟΥΠ	ΜΙΝΩΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΝΕ. 18175.ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Ι. ΜΠΟΥΤΑΡΗΣ & ΥΙΟΣ HOLDING Α.Ε.
13	INFORM Π. ΛΥΚΟΣ Α.Ε.	ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΣΒΟΥ Α.Ε.	ΙΠΠΟΤΟΥΡ Α.Ε.
14	ΚΑΡΑΤΖΗ Α.Ε.	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ Α.Ε.	ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΣΕΛΟΝΤΑ Α.Ε.Γ.Ε.
15	ΚΛΕΕΜΑΝΝ HELLAS Α.Β.Ε.Ε.	ΟΛΥΜΠΙΚ CATERING Α.Ε.	INTERFISH ΑΕ
16	Μ. Ι. ΜΑΪΛΛΗΣ Α.Ε.Β.Ε.		ΚΑΡΔΑΣΙΛΑΡΗΣ & ΥΙΟΙ Α.Ε.Β.Ε.
17	ΜΕΤΚΑ Α.Ε.		ΚΡΕ.ΚΑ Α.Ε.
18	ΜΕΝΑΣΟ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.		ΚΡΕΤΑ ΦΑΡΜ ΑΒΕΕ
19	ΝΕΧΑΝΣ ΕΛΛΑΣ Α.Β.Ε.		ΚΡΙ-ΚΡΙ ΑΕ
20	ΝΕΩΡΙΟΝ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ		ΚΤΗΜΑ ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ Α.Ε.
21	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α.Ε.		ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΙ Κ. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.
22	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.		ΜΥΛΟΙ ΛΟΥΛΗ Α.Ε.
23	ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.Β.Ε.		ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.
24	ΡΑΡΕΡΡΑΚΚ - ΤΣΟΥΚΑΡΙΔΗΣ Ι. Α.Β.Ε.Ε.		NUTRIART Α.Β.Ε.Ε.
25	ΣΑΟΣ Α.Ν.Ε. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ		Π.Γ. ΝΙΚΑΣ Α.Β.Ε.Ε.
26	SPIDER ΜΕΤ/ΝΙΑ Ν. ΠΕΤΣΙΟΣ & ΥΙΟΙ Α.Ε.		ΠΕΡΣΕΥΣ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ
27	ΧΑΙΔΕΜΕΝΟΣ Α.Ε.Β.Ε.		ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΑΝΑΚΗΣ ΑΒΕΕ
28			ΥΙΟΙ Ε.ΧΑΤΖΗΚΡΑΝΙΩΤΗ - ΑΛΕΥΡΟΒΙΟΜ. ΤΥΡΝΑΒΟΥ Α.Ε.

4. Απαντήσεις Εταιρειών

Πίνακας 2 Παράρτηματος: Απαντήσεις Εταιρειών Βιομηχανικού Κλάδου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	1 ^η	2 ^η	3 ^η	4 ^η	5 ^η	6 ^η	7 ^η	8 ^η	9 ^η	10 ^η	11 ^η	12 ^η	13 ^η	14 ^η	15 ^η	16 ^η	17 ^η
1	5	3	5	5	4	5	5	4	3	4	5	5	3	1	4	5	5
2	5	3	5	5	2	5	5	5	5	5	5	5	4	1	4	5	5
3	5	2	5	4	4	5	5	4	5	4	2	5	3	1	5	5	5
4	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
5	γ	α	α δ	δ	γ		α γ δ	α γ δ	α	α	α δ	α	α γ δ	α γ	α γ δ	α δ	α
6	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α		α	α	α
7	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
8	3	4	5	5	2	5	4	4	4	4	5	5	4	1	3	5	5
9	4	5	5	4	4	4	4	4	5	4	5	5	3	3	4	5	4
10	3	2	5	3	4	5	4	4	5	4	3	5	4	1	4	5	5
11	β	α	β	α	α	β	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α
12	δ	δ	α	δ	δ	γ	α	δ	δ	δ	β	α	α	δ	α	α	α
13			ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ				ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
14	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
15	5	5	5	4	3	5	4	4	5	4	4	5	4	1	5	5	5
16	4	4	5	4	3	5	4	4	5	4	4	5	4	1	4	5	5
17	4	5	5	5	5	5	5	4	5	5	4	5	5	1	4	5	5
18	α γ δ	α β γ δ	α γ δ	α β δ	δ	α β δ	α β γ	α β γ δ	γ δ	α β γ δ	δ	α β γ δ	α β γ δ	β γ δ	α	α	α β γ δ
19	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
20	δ	γ	α	β	δ	δ	β	α		β	γ	β	β	δ	β	β	β
21	ΔΞ/ΔΑ		ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ		ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
22	5	5	5	4	2	5	4	4	5	4	5	5	5	1	4	4	5
23	5	5	5	5	4	5	5	4	3	4	4	5	4	1	4	4	5
24	4	3	5	4	4	5	5	4		5	5	5	5	1	4	3	5
25	α ε σ τ	α β	α γ δ σ τ	α β γ ε σ τ ζ	α ε	α β ε	α β γ ε σ τ	α β γ ε	α	α ε σ τ	α ε	α β γ δ ε σ τ	β γ ε σ τ ζ		α β γ	α β γ ε σ τ	α β γ δ ε σ τ
26	ΟΧΙ		ΝΑΙ		ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
27	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
28	β	β	α	β	β	β	β	β	β	β	β	β	α	γ	β	β	β
29	4	3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	5	5	1	4	4	5
30	3	4	4	5	3	5	5	4	5		4	5	5	1	3	4	3
31	1	3	4	4	3		3	3			4		4	1	1	1	1
32	β	β	α	β	β	β	β δ	β	δ	β	β	β	β		α	β	β
33	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
34	δ	γ	α	β	γ	α	δ		γ	α	β	α	β	δ	δ	δ	β
35	δ	α	α β δ	γ δ	δ	δ	α δ		α	α	α	α	β γ δ	β	α	α	δ

Πίνακας 3 Παραρτήματος: Απαντήσεις Εταιρειών Κλάδου Τροφίμων - Ποτών

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	1 ^η	2 ^η	3 ^η	4 ^η	5 ^η	6 ^η	7 ^η	8 ^η	9 ^η	10 ^η	11 ^η	12 ^η	13 ^η	14 ^η	15 ^η	16 ^η	17 ^η	18 ^η	19 ^η	20 ^η
1	5	5	3	5	5	1	4	4	4	4	4	2	5	4	5	4	4	3	3	1
2	4	5	2	4	5	3	4	4	4	5	4	3	5	5	5	5	5	4	3	4
3	1	5	4	3	4	3	4	4	2	3	4	4	5	4	5	3	2	4	3	4
4	NAI	ΔΞ/ΔΑ	NAI		NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	ΌΧΙ	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI
5	α γ δ		α β γ δ	α	α γ	α	α β γ	α	α	α	α β γ δ	α	α γ δ	α γ	α γ δ	α	α	α γ	α	α γ
6	α		α	α	α	α	α	α	α	α	α		α	α	α	α	α	α	α	α
7	ΌΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	NAI	NAI	ΌΧΙ	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI	NAI	ΌΧΙ	NAI	NAI	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI		ΌΧΙ	NAI
8	3	5	4	3	4	2	4	4	3	4	4	3	5	4	5	4	2	5	4	3
9	4	5	5	4	4	4	3	4	3	4	5	4	5	5	5	4	4	4	4	3
10	3	5	2	3	4	2	4	4	4	4	4	3	5	4	5	3	4	4	3	3
11	α	δ	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α	β	α	α	α	α	α	α	α
12	α	γ	α	β	α	δ	δ	δ	δ	δ	δ	δ	α	β	α	β	δ	δ	α	δ
13	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΌΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΌΧΙ	ΌΧΙ		ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI		ΌΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	NAI	ΌΧΙ		ΌΧΙ	NAI	
14	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	ΔΞ/ΔΑ		NAI	NAI
15	5	5	2	3	5	3	4	5	4	4	4	3	5	4	4	5	3	4	5	5
16	4	5	4	4	5	3	4	5	4	4	4	4	5	4	5	5	4	4	4	4
17	4	5	4	4	5	3	4	5	4	4	4	3	5	5	4	5		4	5	5
18	α β γ δ	α β γ δ	α β γ δ		α β δ	β	α β δ	α β γ	α	α δ	α β γ δ	α	β γ δ	α β δ	α β γ δ	α β δ	δ	α β γ δ	α β γ δ	α β δ
19	ΌΧΙ	NAI	NAI		NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ
20	δ	α	α	β	β	δ	γ	β	β	α β γ	γ	γ	α	γ	γ	β	δ	β	δ	β
21	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	NAI	NAI	NAI	ΌΧΙ	NAI	NAI	ΔΞ/ΔΑ		NAI	ΌΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	NAI	NAI		ΔΞ/ΔΑ	NAI
22	5	5	4	3	5	3	4	4	4	4	4	4	5	3	5	4	4	4	4	3
23	5	5	3	4	4	3	4	4	3	3	4	3	5	4	4	3	3	4	5	5
24	4	4	4	3	5	2	4	4	4	5	4	3	5	4	4	4	4	4	4	4
25	α	α β γ δ ε στ	α γ	α β ε στ	α γ	α	α β γ ε στ	α ε στ	α	α γ ε	α β γ ε στ	α	α β γ δ ε στ ζ	α β γ ε	α β γ ε	α ε	α	α β ε	α ε	α β γ ε στ
26	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI	ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI	NAI	NAI	ΌΧΙ		NAI	ΌΧΙ
27	NAI	ΔΞ/ΔΑ	NAI		NAI	ΌΧΙ	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	ΌΧΙ	NAI	NAI	NAI	NAI	ΔΞ/ΔΑ	NAI	NAI	NAI
28	β	α	β	β	β	δ	β	β	β	α	β	δ	α	β	β	α	β	β	α	β
29	4	5	4	3	5	3	5	4	3	5	4	3	5	4	5	4	5	5	4	5
30	4	4	3	4	4	1	4	4	3		4	2	5	3	4	4	1		4	3
31	1	4	3	4	3	1	1	2	2		4	1	5	4	4	2	1	1	2	3
32	α	α	β	β	β	δ	β	β	β	β	β		α	β		α	δ	β	α	β
33	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΌΧΙ		ΌΧΙ	ΌΧΙ	NAI		ΔΞ/ΔΑ	ΌΧΙ	NAI	ΌΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΌΧΙ			ΔΞ/ΔΑ	ΌΧΙ
34	δ	β	β	γ	γ	δ	δ	β	β	γ	β	δ	β	γ		γ	δ	δ	δ	δ
35	δ	β	β γ	α β γ	δ	δ	δ	δ	α	γ δ	δ	α β	β γ	δ	δ	δ	α	δ	δ	γ δ

Πίνακας 4 Παραρτήματος: Απαντήσεις Εταιρειών Κλάδου Τουρισμού και Αναψυχής

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	1 ^η	2 ^η	3 ^η	4 ^η	5 ^η	6 ^η	7 ^η	8 ^η	9 ^η	10 ^η	11 ^η	12 ^η
1	5	5	5	1	5	5	4	4	5	1	3	5
2	5	5	5	2	5	4	3	5	4	1	4	5
3	5	4	4	3	4	4	3		5	3	2	4
4	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
5	α γ δ	α	α β γ δ	α	α	β	α β γ δ		α γ	α	α γ	α δ
6	α	α	α	α	β	α	α		α	α	α	α
7	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
8	4	4	5	3	4	4	3		4	4	4	4
9	4	5	5	5	5	4			5	1	5	5
10	5	4	5	1	5	4	3		5	1	2	3
11	β	α	β	β	β	α	β		α	α	α	β
12	δ	β	γ	δ	α	α	δ		δ	δ	α	β
13	ΟΧΙ		ΝΑΙ		ΟΧΙ	ΝΑΙ				ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
14	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
15	5	4	5	3	5	4	3		5	1	3	4
16	5	4	5	3	5	4	3	4	5	2	5	4
17	5	5	5	2	5	4	3	4	5	2	5	4
18	α β γ δ	β	α β γ δ	δ	α	α β γ δ	α δ	α	α β γ	α β γ δ	β	α β γ δ
19	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ		ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
20	α	δ	α	δ	β	α	δ		δ	δ	γ	β
21	ΝΑΙ		ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ		ΝΑΙ		ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ
22	4	4	5	4	4	4	4		5	2	3	4
23	3	4	5	4	4	4	3		4	5	3	5
24	5	4	5	3	4	4	3		4	2	3	4
25	α ε στ	α	α β γ δ ε στ	α	α	α γ ε στ	α γ ε στ		α γ	α γ ε	α	α β ε
26	ΟΧΙ		ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
27	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ		ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
28	γ	β	β	β	β	β	β		β	α	β	α
29	5	4	5	1	5	4	4		5	2	5	5
30	2		5	1	5	4	3		4	2	3	4
31	2		5	1	5	4	4		2	5	1	5
32	γ	β	β		β	β	β		β		β	
33	ΟΧΙ			ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΝΑΙ		ΟΧΙ	ΔΞ/ΔΑ	ΔΞ/ΔΑ	ΝΑΙ
34	δ	β	β	δ	γ	β	β		δ	α	γ	δ
35	α	δ	α γ	γ δ	α	δ	γ δ		δ	δ	α	α β δ